

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RUS

İSTİHBARATI

Prof. Dr. Sait Yılmaz
Prof. Dr. Ali Asker
Dr.Öğr.Üyesi Erhan Canikoğlu

RUSYA FEDERASYONU İSTİHBARATI

Prof. Dr. Sait Yılmaz, Prof. Dr. Ali Asker, Dr.Öğr.Üyesi Erhan Canikoğlu
İstanbul, Ocak 2022

Genel Yayın Yönetmeni

İlhan Bahar

Editör

Tekin Turhan

Mizanpaj

Burhan Maden

Kapak Tasarım

Emir Tali

Baskı-Cilt:

Kitapyurdu Doğrudan Dağıtım,

Yenibosna Merkez Mh. Cemal Ulusoy Cd. No: 43 Bahçelievler/İst.

kdd.kitapyurdu.com

Sertifika no: 40675

Yayınevi Sertifika No: 52611

ISBN: 978-625-7073-43-1

RUSYA FEDERASYONU İSTİHBARATI

Prof. Dr. Sait Yılmaz

Prof. Dr. Ali Asker

Dr.Öğr.Üyesi Erhan Canikoğlu

İçindekiler

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
SOVYET / RUS İSTİHBARATININ TARİHÇESİ	15
Genel Bakış	15
İstihbarat Çalışmalarına Giriş	17
İstihbarat Teşkilatına İlişkin Bilgi Kaynakları	19
Ulusal Güvenlik Kavramı: Teori ve Uygulama	23
Rusya'nın Güvenlik Sistemi	26
İKİNCİ BÖLÜM	
SOVYET / RUS İSTİHBARATININ YAPILANMASI	31
İstihbarat Sisteminin Gelişim Süreci	31
1917 Öncesi Dönemde İstihbarat Sisteminin Gelişim Süreci	31
1917 Sonrası İstihbarat Sisteminin Gelişim Süreci	37
Federal Güvenlik Servisinin Kurumsal Yapısı	43
Güçlü Yürütme – Güçlü İstihbarat	43
Rus İstihbaratında Putin Dönemi	45
Kurumsal Yapısı	46
Karşı İstihbarat Servisi	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SOVYET/RUS İSTİHBARAT ÜRETİMİ	53
Sovyetler Birliği Dönemi İstihbarat Stratejisi	53
Sovyet İstihbarat Teorisi	59

Toplama	63
HUMINT (İnsan İstihbaratı).....	64
SIGINT (Sinyal İstihbaratı).....	65
IMINT (Görüntü İstihbaratı)	68
MASINT (Ölçme ve İz İstihbaratı)	68
Rusya İstihbarat Toplama Trendleri.....	69
İstihbarat Analizi.....	70
İstihbarat Eğitimi.....	76
Günümüz Rus İstihbaratı	79
Rusya Federasyonu Döneminde İstihbarat Gayretleri	87
Dış İstihbarat (SVR).....	97
Taktik Öğrenme, Stratejik Sertlik.....	99
Rus Askeri İstihbaratı (GRU)	101
Spetsnaz (Özel Kuvvetler).....	107
Putin Dönemine Kadar Batı İle İstihbarat İlişkileri.....	108
Batı-Rus İstihbarat Savaşlarının Neresindeyiz?	109
Putin Dönemi Rus İstihbarat Anlayışı	115
Siyasi Savaş	119
ABD İçindeki Rus Ajanları.....	121
2010 Yılında ABD’de Rus Ajanların Yakalanma Operasyonu..	127

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKTİF TEDBİRLER.....	141
Sovyet Aktif Tedbirler Anlayışı	141
Sovyetlerin Ayaklanmaya Karşı Koyma Tecrübesi	147
Soğuk Savaş Dönemi Sovyet Aktif Tedbirleri.....	150
Sovyetler Birliği Dezenformasyon Faaliyetleri.....	152
Rusya Federasyonu Güvenliği ve Aktif Tedbirler.....	156
Putin Dönemi Rus Siyasi Aktif Tedbirleri.....	158
Rus Suikast Kültürü	162
GRU’nun Suikast ve Hedefli Saldırıları	167
Vekil Güçleri Yönetmek.....	169
Rus Dezenformasyonu.....	170
Rusya Federasyonu İmaj Problemi	173
Rusya’nın Bilgi Savaşı.....	175
Türkiye’ye Yönelik Rus Dezenformasyonu.....	180

ABD ve Avrupa'da Rus Aktif Tedbirleri.....	182
Rus İstihbaratı ve Trump.....	184
Rusların ABD Seçimleri İçin Kurgusu.....	187
Rusya'nın 2016 Yılındaki ABD Başkanlık Seçimlerine Müdahalesi..	190
Carter Page ve George Papadopoulos	197

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUS SİBER İSTİHBARATI.....	201
Rus Siber İstihbarat Anlayışı ve Teşkilatlanması.....	201
Estonya'ya Yönelik Siber Saldırıları	212
Wikileaks ve Rusya.....	221
Diğer Rus Siber İstihbarat Faaliyetleri.....	234
Yapay Zekâya Dayalı Asimetrik Savaş ve Karşı Koyma.....	246
GRU'nun Siber İstihbarat ve Dezenformasyon Faaliyetleri.....	248

ALTINCI BÖLÜM

RUS TERÖRLE MÜCADELE İSTİHBARATI	253
Sovyet-Rus Terörle Mücadele Anlayışının Gelişimi.....	253
Çeçenistan ve İstihbarat	264
Gürcistan ve İstihbarat	279
Ukrayna ve Gerasimov Doktrini.....	289
Melez Savaş ve İstihbarat.....	298
Radikal İslam ve Rus İstihbaratı.....	308

YEDİNCİ BÖLÜM

RUS İSTİHBARATI VE TÜRKİYE.....	321
Türkiye-Rusya İlişkilerine Tarihsel Olarak Genel Bir Bakış	321
Türk-Rus Güvenlik Meseleleri.....	323
Çarlık Rusya'sının Osmanlı İle İlgili İstihbarat Çalışmaları	328
Rus İstihbaratının Türkiye'deki Faaliyetleri (1920-1950)	330
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk-Rus İstihbarat Mücadelesi	337
1990 Sonrası Türkiye'deki Rus İstihbarat Faaliyetleri.....	342
Çeçen Savaşçılarına Rus İstihbaratı Tarafından Düzenlenen Suikastlar	344
Suriye'deki Gelişmeler Kapsamında İstihbarat Faaliyetleri.....	347
Son Dönemde Yaşanan İstihbarat Olayları	350

SONUÇ	357

ÖNSÖZ

Bir makale ya da kitap yazmaya başlarken ilk göz önünde tuttuğum şey, eserin sıradan insanların bir hikâye kitabı gibi okuyarak hoşça vakit geçirmesine hizmet etmek yerine, ciddi bilimsel çalışmalara kaynak teşkil etmesi yani akademik bir boşluğu doldurması olmuştur. Bunu niye yazdım çünkü sık sık yayınevleri daha çok ticari kaygılarla, popülist, çok okunan ve satan yayınlar yapmamızı isterler. Bazen dostlarımızdan da daha tanınmış kişi olacağımız düşüncesi ile böyle tavsiyeler alırız. Ben ise bunları yapacak kişilerin çok bol olduğunu ama benim işimin sadece “bilim” olduğunu söylerim. Hitap ettiğim kitle genellikle yüksek lisans ya da doktora öğrencileridir ve aradıkları güvenlik, savunma ve istihbarat alanındaki bir kaynağı genellikle benim yayınlarımda bulurlar. Bu yönde, uzun zamandır Rusya Federasyonu istihbaratı ile ilgili güncel eserler bulmakta zorluk çektiğimizin farkındaydım.

Özellikle son yıllarda etrafımızda Rusya’nın artan askeri dinamizmi yanında ABD’deki seçim kampanyasını etkilemeye cesaret edecek derecede pervasız istihbarat operasyonları, Estonya’da giriştiği siber saldırı gibi örnekler bu kitabı başlamakta rehber oldu. Son 20 yılda Rusya, Osmanlı döneminde yapamadığını yaptı, sıcak denizlere indi ve Suriye, Libya gibi ülkelerde askeri üsler edindi. Rus askeri ve istihbaratı artık yakın tehdit. Dolayısıyla bu kitabı yazmak artık elzem oldu. Kitabın hazırlanması uzmanlık istediği için önce

Rusya'yı bilen ve hemen yanı başımda olan istihbarat uzmanı sevgili hocam Dr.Öğr.Üyesi Erhan Canikoğlu ile işbölümü yaptık ve o si-ber konuları ve Rusya'nın terörle mücadelesinde istihbaratın rolünü üstlendi. Rusça bilen sevgili hocam Prof.Dr.Ali Asker, özellikle Rus istihbaratının geçmişi ve teşkilat yapısı ile ilgili ilk bölümü hazırladı. Benim katkım ise Rus istihbaratının toplama, analiz gibi istihbarat üretim süreci yanında aktif tedbirler yani örtülü operasyonlar oldu. Türkiye'deki Rus istihbarat faaliyetleri ile ilgili bölümü de hazırladım.

Kitabı hazırlamaya 2018'de karar vermiştik ama çok geciktik. Bu gecikmenin nedeni, yoğun akademik ve diğer yayın faaliyetlerimizin bir taraftan devam ediyor olması yanında Rusya'dan sipariş verdiğimiz kitapların gecikmesi idi. Bütün bunların yanında Rus istihbaratı ile ilgili burada isimlerini sayamayacağımız bazı büyüklerimiz ve Rus dostlarımız ile uzun sohbetler yaptık ve notlar tuttuk. Sonunda iyi ki bir iki yıl gecikmişiz dedim çünkü Rus istihbaratına her baktığımızda şeklin biraz daha değiştiğini, yeni bir çehre kazandığını gördüm. Beş yıl sonra bu kitaba döndüğümde ilave edecek çok önemli şeyler daha olacağını tahmin ediyorum. Ruslar tarih boyu bizim jeopolitik rakibimiz oldu ve son yıllardaki gelişmeler bunun değişmediğini gösterdi. Umarım bu kitap, Rusya ile ilgili çalışmaların ve araştırma merkezi gibi kuruluşların çoğalmasına vesile olur.

Prof.Dr.Sait Yılmaz

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

1 Ekim 2021

GİRİŞ

Günümüzün Rus istihbarat servisleri aktif, saldırgan ve iyi fonlanmıştır. Uyguladıkları yöntemlerde sınır yoktur ve herhangi bir yasal işleme tabi tutulma endişeleri de yoktur. Devleti yönetenler zaten Putin'in yakın adamları veya *siloviki* (askeri, güvenlik ve istihbarat servislerinden çalışanlar) içindedir. Rusya'nın dış ve güvenlik politikalarının üretilmesinden sorumlu olan Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Güvenlik Konseyi, Bakanlar Kurulu (Kabine) gibi kurumlar, bu politikaların tartışıldığı ve karar verildiği uygulandığı değil, belirlenmiş politikaların yürütme organı olarak görev yaparlar. Özetle kararlar gayri-resmi olarak Putin, onun güvendiği kişiler ve sırdaşları tarafından alınır. Putin'in ilk döneminde istihbarat servisleri güçlerini yenilemeye başlamıştı ancak hala bu dönemde Putin ile Batı ile pragmatik iyi ilişkiler sürdürmek niyetindeydi. 2012 yılı bir dönüm noktası oldu. Rejim, istihbarat servislerinin ipini tamamen gevşetti. Bunun nedenleri, ülke içinde baskıyı artırmak ve dışarıdan gelen istikrarsızlaştırmayı önlemek olduğu kadar, uluslararası düzene yeniden revize etmek için yeni bir strateji uygulamaktı. Bu anlayış hala devam ediyor ve yakın zamanda değişmesi beklenmiyor.

Bugün üç ana Rus istihbaratı servisi var. Bunlardan Dış İstihbarat Servisi olan SVR, büyük ölçüde Batı Avrupa ve ABD'de faaliyet gösteriyor. Sovyetler Birliği döneminden kalma eski askeri istihbarat servisi GRU ise pek değişmedi, küresel ölçekte çalışıyor. Federal

Güvenlik Servisi olan FSB ise KGB'nin asıl mirasçısı ve temel olarak eski Sovyet Cumhuriyetlerinde faaliyet gösteriyor. FSB, Afganistan ve Pakistan'da da aktif. Üç istihbarat servisinin görevleri birbiri ile kesin olarak ayrılmış değil. FSB ve SVR ajanları aynı tip görevde sık sık karşılaşıyorlar. Rusya Federasyonu, son 20 yılda Moskova ve Tacikistan'da kanlı bir iç savaş, Kırgızistan'da iki Lale Devrimi, Türkmenistan'da ise ani bir lider değişimi ile uğraştı. Kafkasya'dan Orta Asya'ya Türk Dünyası ile pek çok muhtemel çatışma noktası bulunmaktadır. Ruslar, terörist yatağı olarak gördükleri Fergana Vadisi'ndeki trafiği dikkatle takip etmektedir. Ruslar için etnik gerilimler özellikle Kafkasya'da gittikçe artan bir iç güvenlik sorunu oldu. Bu coğrafyada egemenlik, Rusya'dan bağımsız olmak anlamına gelmektedir. Rusya'nın toprak bütünlüğü ve etki bölgesine en büyük tehlike Türkiye ve Türk Dünyası'ndan gelmektedir.

Bu kitapta Rus istihbaratını her yönü ile alacağız. Prof. Dr. Ali Asker tarafından hazırlanan ilk bölümde Rus istihbaratının tarihçesine ve yapılanma gayretlerine göz atacağız. Çarlık Rusyası döneminden Sovyet rejimine geçiş, ilk kurulan yapılar, KGB ve 1990 sonrasında Rus istihbaratının yaşadığı değişimler konunun ana hatlarını oluşturuyor. 1990 sonrası değişimler sadece kurumsal değil, taktiksel değişimleri de getirdi. Bunda 1990'lardaki Çeçen Savaşlarında yaşanan tecrübeler yanında 2008 yılındaki Gürcistan Savaşı sonrası Rusya'nın Medvedev Doktrini etkili oldu. Rus istihbarat servisleri daha çok içe kapanık görev şablonunu terk ederek, giderek artan ölçüde saldırgan ve pervasız bir görünüme büründüler. Bu paradigmada Rus güvenlik kültürü kadar, Putin'in istihbaratçı karakteri de etkili oluyor.

Prof. Dr. Sait Yılmaz, Rus istihbarat üretimi ve aktif tedbirleri ile ilgili bölümlerde, akademik olarak Rus istihbarat tekniklerine değindi. Ruslar nasıl düşünür ve uygular? Rus istihbarat servislerinin çalışma kültürleri nasıldır? Bu gibi soruların yanında istihbarat eğitimi, tek tek istihbarat servislerinin özelliklerine değinerek Rus istih-

baratının bir panoramasını ortaya çıkarmaya gayret etti. Rus istihbaratının özellikle ABD’de yaptığı istihbarat operasyonlarını, ajanlarının yaşadıklarını hikâye ederek, konuyu daha canlı hale getirmeye çalıştı. Öte yandan, aktif tedbirler konusunda tarihsel perspektiften yaşanan değişimleri, Afganistan ve Gürcistan tecrübesinden sonra değişen kültürü anlatırken, Ukrayna’da yaşananlar önemli bir yer tuttu. Rus propaganda faaliyetleri, ABD seçimlerine müdahaleleri gibi konular, Rus istihbaratını anlamamızda önemli bir yer tutacaktır.

Dr.Öğr.Üyesi Erhan Canikoğlu tarafından hazırlanan iki bölümden ilki olan Rus siber istihbarat faaliyetleri, en can alıcı konulardan biridir. Çünkü siber istihbarat Rusya için ana saldırı vasıtalarından biri haline gelmiştir. Rusların siber ortamdaki kabiliyetleri iyi anlaşılmadığı takdirde bu başımıza önemli sorunlar açabilir, belki de geç bile kaldık. Öte yandan, Rusların terörle mücadele istihbaratı kullanma şekilleri de tarihsel perspektifte sürekli değişim geçirmektedir. Son yıllarda Çeçen Savaşçılara karşı uyguladığı taktikler yanında, Kafkasya’nın genelinde, IŞİD ile mücadelede, Orta Asya, Suriye ve Libya gibi ülkelerde nihayet Ukrayna ve Kırım’da uyguladığı taktikler farklı resimler çizmektedir. Bu kapsamda, Rusya’nın PKK terör örgütü ile ilişkileri de önemli bir inceleme konusudur.

Böyle bir kitapta, Rusların Türkiye’deki istihbarat faaliyetlerine yer vermemek doğru olmazdı. Prof. Dr. Sait Yılmaz, öncelikle iki ülke arasındaki güvenlik ilişkilerini tarihsel açıdan ele aldı. Çarlık Rusyası döneminden beri ülkemizle ilgili Rus ihtirasları bugünde başka çerçeveler içinde devam ediyor. Özellikle Sovyetler Birliği döneminde yaşanan istihbarat savaşları için hala üzerinde durulması gereken pek çok konu var. 1990 sonrasında içinde iki ülke ilişkileri inişli-çıkışlı bir seyir izlese de perde gerisindeki istihbarat savaşları hiç hız kesmedi. İki ülke Astana’da Suriye’nin geleceğini ve barışı konuşurken istihbaratçılar ve askerler sahada dış dış mücadeleye devam ediyorlar. Kısaca barış ve savaş arasında çok ince bir çizgi var ve

istihbaratçılar genellikle savaş tarafındalar. Değişmeyen tek şey Rus istihbaratının saldırganlığı ve acımasızlığı.

Rus istihbaratının başarısızlıklarını biliriz ama başarılarından pek haberimiz yoktur. ABD'de Alternatif Sağ'ı, Avrupa'da Yeni Sağ'ı kurgulayan, hemen hemen tüm ülkelerin seçimlerine siber ortamdan müdahale eden, tüm Doğu Avrupa'da Batıyı karşısına alan küresel güç Rusya Federasyonu için Türkiye ile ilişkileri büyük güç jeopolitiği açısından önemli ve şimdilik tarihsel sorunlara odaklanmanın zamanı değil. İki ülke de bunların farkında olarak, ABD ile olan ilişkilerin gölgesinde pragmatik olarak ilişkileri olumlu konumda tutmak istiyor. Ancak, tıpkı bin yıldır devam eden Boğazlar Sorunu gibi PKK, Çeçen, Türk Dünyası, Suriye gibi konular aslında egemenlik ve toprak bütünlüğü sorunları ve bunlar ancak ya büyük bir tavizle ya da askeri yoldan çözülebilir. Bu da iki ülkeyi her zaman sıcak çatışmanın eşiğinde tutmaktadır.

Rusya, Türkiye için tehdit olmaya devam ediyor. Çünkü ihtiraslarını gerçekleştirecek potansiyeli ve niyeti var. Mesele bunu ne zaman yapacağı. İşte bu da istihbaratçıların takip etmesi ve ülkeyi uyarması gereken alan. Tarih boyunca olduğu gibi. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş süresince yabancı istihbarat servislerinin savaş alanı oldu. Sonrasında da değişen bir şey yok. Rus istihbarat servisleri Türkiye'de belirledikleri Çeçen ve Orta Asya hedeflerine suikastlar düzenlemeye devam ediyorlar. Rus istihbaratının faaliyetlerinin gizliliği ve açık kaynaklarda henüz ciddi bir bilgi oluşmaması faaliyetler konusunda kesin tespitte bulunmamızı zorlaştırmaktadır. Bu görevin en iyi şekilde yerine getirilmesi ise yeteri kadar mali destek sağlanmasına ve uzman ihtiyacının karşılanmasına bağlıdır.

Prof.Dr.Sait Yılmaz

BİRİNCİ BÖLÜM

SOVYET / RUS İSTİHBARATININ

TARİHÇESİ

Genel Bakış

Rus istihbaratı dünyanın önde gelen istihbarat örgütlerindendir. Devlet hakimiyetinin gücüne ve ülkede uygulanan politikaların seyrine bağlı olarak Rus istihbaratı da tarih boyunca yükseliş ve düşüş süreçlerini yaşamıştır. Çarlık döneminde temelleri atılan bu teşkilatın en önemli yükselişi ise Sovyet rejimi döneminde yaşanmıştır. Totaliter bir devlet olarak Sovyetler Birliğinde siyasi iktidarın uyguladığı politikalar doğrultusunda istihbarat teşkilatının etkinlik ve faaliyet alanı bütün toplumun ve devletin kılcal damarlarına sızmıştır. Rusya devletinin gelişim sürecini incelediğimiz zaman siyasi iktidar tarafından güç algısı çerçevesinde istihbarat teşkilatına “hem içten hem de dıştan koruma” yetkisini kullanacak olanakları sunduğunu görmekteyiz.

Emperyalist Çarlık Rusyası ve Sovyet totaliterizmi döneminde iktidar, tehdit algısında “aşırı hassasiyet” sergilerken istihbarat teşkilatı açısından gerek Rus (Sovyet) gerekse dünya kamuoyu nazarında muktedir bir kurum imajı oluşturmayı hedeflemiştir.

Çarlık rejiminden Sovyet rejimine ve nihayet post Sovyet rejime geçişe paralel olarak istihbarat servisinin yasal ve kurumsal yapısında değişimler olmuştur. Rejimlerin temelli dönüşümü sırasında diğer devlet kurumlarında olduğu gibi istihbarat teşkilatının da statü ve biçim değişimi sancılı olmuştur. Yakın tarihte bunun en bariz örneği Sovyetler Birliğinin dağılma sürecine girmesiyle yaşanmıştır. 1980'lerin sonlarına doğru bir taraftan "glasnost" ve "prestroyka" gibi Sovyetler Birliğini ayakta tutmaya çalışan formüller geliştirilirken diğer taraftan merkez-kaç eğilimleri gittikçe hızlanmıştır. Böyle bir ortamda merkezi devlet kurumlarının yeniden yapılanması girişimleri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İstihbarat teşkilatı bu süreç içinde diğer "silovikler"¹ gibi yıpranırken yeni dönüşüm sürecine "ayak uydurmaya" çalışmıştır. Sovyetler Birliğini oluşturan birlik cumhuriyetlerinin ayrışma sürecinde bu ülkelerin istihbarat birimleri de KGB'den kopmaya ve yeniden örgütlenme süreci içine girmişlerdir. Bu süreçler değişik ülkelerde değişik şekilde gelişmiştir. Bazı cumhuriyetlerde "sil baştan" yöntemi tercih edilirken bazılarında da eski istihbarat birimi değişik adlar altında (bakanlık, komite, servis vs.) yeniden örgütlenmiş, tabiri caizse teşkilatın "özüne dokunulmamıştır."

Rusya'da da dönüşüm sürecini incelerken istihbarat teşkilatının yeniden yapılanması için değişik arayışlar içine girildiğini, adeta bir deneme sürecinin yaşandığını görmekteyiz. İstihbarat teşkilatının gizliliği dikkate alındığı zaman günümüzde bu süreçlerin iç dinamiklerini belirlemek, incelemek ve değerlendirmede bulunmak oldukça zordur. Her ne kadar Rus servislerinde çalışırken Batılı ülkelere sığınan görevlilerin anlatımına dayalı çeşitli çalışmalar bulunsa da bunların ne kadarının objektif bilgiler ne kadarının yönlendirme amaçlı yayınlar olduğu test edilemediğinden akademik çalışmalarda kullanılmaları sağlıklı bulunmamaktadır.

1 Siloviki, Rus silahlı kuvvetleri, güvenlik servisleri, istihbarat kuruluşları ve polis teşkilatını içine alan bir şemsiye kelime, <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/siloviki>

Bu yüzden istihbarat teşkilatının resmi açıklamalar, yasal mevzuat ve siyasi reformlara paralel olarak irdelenmesi daha isabetli olacaktır.

Rusya'da rejim değişmesi süreci çerçevesinde istihbarat teşkilatının yeniden yapılanması sürecini incelerken kurumsal yapılanma ve mevzuatla ilgili değişiklikler dikkate alınarak bugünkü yapının içeriği, faaliyet yönleri ve işleyişini ele almak gerekir.

İstihbarat Çalışmalarına Giriş

Uzun süre Rus istihbarat tarihine dair derli toplu araştırma yapılmamıştır. Bu durum doğal olarak istihbarat faaliyetlerinin niteliğinden kaynaklanmıştır. Sovyetler Birliği öncesine dönemin istihbarat faaliyetlerine dair bazı çalışmalar bulunurken Sovyet döneminde bu tür çalışmaların yapılması salt ideolojik çerçeveye sıkıştırılmış ve incelenme alanı bir hayli daraltılmıştır. Söz konusu döneme ait çalışmalar genelde ayrı ayrı casusların ve istihbarat mensuplarının hayat ve faaliyet alanlarını kapsamaktadır.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bu alanda birçok çalışma yapılmış, istihbarat organlarının iç ve dış faaliyetlerinin değişik yönleri, kurum içi yapılanmalar eleştirel bakış açısıyla incelenmiştir. Bunlardan hacmi ve içeriği itibariyle kayda değer bir çalışma olarak niteleyebileceğimiz “Kalkan ve Kılıç. Moskova Rus Devleti, Rusya İmparatorluğu, Sovyetler Birliği ve Rusya Federasyonunun Devlet Güvenlik Organlarının Yöneticileri” adlı çalışmadır.² Biyografik ansiklopedi niteliğindeki bu çalışmada Rus istihbaratı örgütleri yöneticilerinin hayat ve faaliyetlerine yer verilirken en eski dönemden başlayarak örgütle ilgili siyasi entrikalar ve koşullar da kısmen gün ışığına çıkarılmıştır. Sovyet sonrası dönemde çok sayıda popüler ansiklopedi türünden çalışmanın yayınlandığını³, bunun yanı sıra

2 Колпакиди А. И., Серяков М. Л., Щит и меч: Руководители органов государственной безопасности Московской Руси - Российской империи - Советского Союза и Российской Федерации, Энциклопедический справочник, Москва, Издательство “Олма-пресс”, Санкт-Петербург Издательский дом “Нева”, 2002.

3 Сизенко А.Г., Спецслужбы России и СССР: От Приказа тайных дел до наших дней, Изд. Владис, Ростов н/Д., 2010. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

çalışmaların büyük çoğunluğunun VÇK, OGPU, NKVD, KGB adıyla bilinen istihbarat kurumların faaliyetini ele aldığını vurgulamak gerekmektedir.⁴

Bugün Rusya'da istihbarat üzerine yapılan çalışmalar tarihi belgelere dayalı ciddi araştırmalarından popüler yayınlara dek uzayan çok renkli ve değişik bir yelpaze oluşmaktadır.⁵ Hatta Rus istihbaratının ököltizm⁶ yöntemlerinin kullanıldığına dair iddiaların yer aldığı çalışmalar da bu yelpaze kapsamında ele alabiliriz. Söz konusu alanda yapılan çalışmalar kolaylıkla “istihbarat yayıncılığı” adı altında niteleyebiliriz. Kuşkusuz ki bu çok renklilik yayınları içerik, bakış açısı, yöntem ve tarihsellik çerçevesinden ele alarak değerlendirmegi zorlaştırmaktadır. Çoğu zaman spekülatif (kurgusal, saptırıcı) tezlerin ileri sürüldüğü, komplocu bakış açılarının, veri ve bilgi bazında bir biriyle örtüşmeyen hususların yer aldığı birçok yayınların istihbarat çalışmalarına yaptığı önemli katkılarından biri birçok gizli belgenin gün ışığına çıkarılarak bu yayınlara dahil edilmesidir. Bu tür çalışmaların ekseriyetine internet kaynakları üzerinden kolaylıkla ulaşılmaktadır. Ayrıca açık kaynaklar, mevzuat, basın haberleri ve yayınlar üzerinden derleme ve yorum yapan birkaç internet sayfası da bulunmaktadır.⁷

İstihbarat yayıncılığı alanında ders kitapları ve kaynak mahiyetinde hazırlanan çalışmalar da vurgulamakta yarar vardır. Bu çalış-

4 Сизенко, s. 3.

5 Örn., Широкоград А., Русская Мата Хари. Тайны Петербургского двора, Серия: Исторические авантюры, Эксмо, Москва 2011; Горбунов Е.А., Операция “Рамзай”. Триумф и трагедия Рихарда Зорге, Серия: Архив. Олма-Пресс, Москва 2004, Полторак С. Н. Разведчик Кент, Серия: Рассекречено. Изд. Дом Нева. СПб., 2003, Перетрухин И., Агентурная кличка – Трианон, Серия: Секретная папка, Центрполиграф, Москва 2000, Степаков В., Апостол СМЕРШа, Эксмо, Москва 2009, Хлобустов О., Госбезопасность от Александра I до Путина. Изд., ИнФолио, Эксмо, Москва 2005, Дегтярев К., Колпакиди А., Внешняя разведка СССР, Эксмо, Москва 2009.

6 Doğa üstü ya da normal olmayan güçlerin etkilerine inanma ya da bu etkileri inceleyen bilim dalı, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/occultism#examples>; Колпакиди А.И., Окультиные силы СССР, Северо-Запад, Санкт-Петербург, 1998.

7 <http://www.chekist.ru>, <http://www.agentura.ru>. Колпакиди А., Север А., Спецслужбы Российской Империи, Уникальная энциклопедия, <http://www.e-reading-lib.org/book.php?book=1010016>

malar üniversitelerin hukuk, siyaset bilimi, kamu yönetimi bölümlerinde, ayrıca güvenlik, polis, askeri ve istihbarat okullarında okutulan ders müfredatına uygun şekilde hazırlanmış çalışmalardır. Çoğu zaman ilgili kurumların da görüşü alınarak eğitim kurumlarının standartları çerçevesinde hazırlanmış bu tür çalışmalar, lisans, yüksek lisans, doktora öğrencileri, ayrıca alan uzmanlarının eğitilmesinde kullanılabilecek niteliktedir. İdare Hukuku, Kamu Yönetimi, Rusya'nın İdari Yapısı, Rusya'nın Güvenlik Sistemi vs. gibi ders programlarında yer alan kurumların (aynı zamanda istihbarat kurumlarının) yapısı, işleyişini ve ilgili mevzuatı konu alan çalışmalardır.⁸

Rus istihbaratının yapısı ve faaliyetine ilişkin bir çalışmanın yapılmasında öncelikli konu bu organların yasal düzenlemeler doğrultusunda devletin umumi (genel) güvenlik sistemi içindeki yeridir.

Kurumun (veya kurumların) tarihsel gelişim seyrini dönemsel olarak sosyal ve siyasi koşullar dikkate alınarak irdelenmesi gerekmektedir. Konunun eylemsel boyutu, yani kurumların faaliyet taktikleri ve stratejileri basın ve süreli yayınlarda yer alan yazılar ele alınarak değerlendirilmelidir. Yüzyıllar boyu rakip olmuş iki imparatorluk (ayrıca bölgesel güç) olma açısından Rusya ve Türkiye (Osmanlı) arasındaki istihbarat faaliyetlerinin incelenmesi de özel öneme sahiptir.

İstihbarat Teşkilatına İlişkin Bilgi Kaynakları

Devletin önemli güvenlik birimlerinden olan istihbarat teşkilatının yapısı, işleyişi ve faaliyet şekli büyük ölçüde gizlilik gerektiren bilgiler içermektedir.

8 Örn., Воронцов С.А., Правоохранительные органы и спецслужбы Российской Федерации. История и современность, Изд., Феникс», Ростов н/Д., 1999, Воронцов С.А., Спецслужбы России, Учебник. 3-е изд., Изд., Феникс», Ростов н/Д., 2012, Шумилов А.Ю., Спецслужбы России : законы и комментарий, Фирма АВС, Юристъ, Москва 1997. ФСБ России. Правовое регулирование деятельности федеральной службы безопасности по обеспечению национальной безопасности Российской Федерации. Научно-практический комментарий (Под общ. ред.: Ушаков В.Н., Науч. ред.: Трунов И.Л., Предисл.: Патрушева Н.П.), Эксмо, Москва 2006.

Gerek veri gerekse yorum anlamında edinen bilgiler aşağıdaki kaynaklardan sağlanmaktadır:

- a. Bilgi kaynakları,
- b. Resmi kaynaklar
- c. Resmi olmayan kaynaklar.

a. Bilgi Kaynakları

İstihbarat faaliyetlerine ilişkin bilgi kaynakları söz konusu alana ilişkin yazılmış bilimsel kitaplar, makaleler, kanun ve diğer düzenlemelerle ilgili bilimsel yorumlardan ibarettir. Hukuk, siyaset bilimi, emniyet ve istihbarat alanında ders veren bölümlerde Rusya'nın güvenlik sistemi, bu sistem içinde istihbarat ve güvenlik birimleri, onların yapısı, işleyişi ve faaliyet şekline ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu çalışmalar içinde kaynaklara istinaden yazılmış tarih çalışmaları da önemli yere sahiptir.

b. Resmi Kaynaklar

Resmi kaynaklar istihbarat teşkilatının yapısı, işleyişi ve faaliyetlerine ilişkin Rusya mevzuatıyla öngörülen yasal düzenlemeler ve idari işlemlerin (atamalar dahil) takip edilmesi yoluyla edinilmektedir. Çoğu zaman derli toplu şekilde bir arada bulunamayan bu düzenleme ve işlemler sistemli bir şekilde resmi kaynaklardan takip edilmektedir.

Rusya Federasyonu Anayasası, yasalar, taraf olduğu uluslararası antlaşmalar, Devlet Başkanı kararname ve emirnameleri⁹, hükümet kararları, yargı kararları, istihbarat teşkilatının iç düzenlemeleri, res-

9 Devlet Başkanının yürütme erkini kullanılmasıyla ilgili üzerinde durulması gereken konulardan biri düzenleyici işlem yapma yetkisidir. Bu işlemler iki tür belge şeklindedir: 1) kararname (указ) 2) emirname (распоряжение) Kararname genel olarak normatif, yani sürekli uygulama için öngörülen ve belirsiz gerçek ve tüzel kişilere, kamu kurum ve kuruluşlarına ait hükümler içermektedir. Emirnameler ise daha somut karakterli (örn., atama, her hangi bir etkinlik düzenleme, finansman sağlama vs.). Fakat kararname ve emirname arasındaki bu fark kesin değil ve her zaman gözetilmemektedir. Rusya Devlet Başkanı özellikle Devlet Başkanı Sekreteryasının değişik kurumlarının statüsüne ilişkin çıkardığı emirnameler normatif düzenlemelere benzer şekilde çıkarılmıştır. Fakat son dönemde bu düzenlemeler daha ziyade kararnamelerle düzenlenmektedir.

mi görüşmeler, etkinlikler (toplantı, görüşme, brifing, seminer, yuvarlak masa ve diğer etkinlikler) ve sonuçlarına ilişkin bilgiler resmi kaynak niteliğindedir. Bu kaynaklar değişik resmi kurumların, basın organlarının ve ilgili devlet kurumlarının resmi sitelerinde kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Rusya Federasyonu vatandaşlarının bilgi edinme hakkı çerçevesinde yasal ve resmi yoldan aldığı bilgiler de bu grup altında değerlendirilebilir. Fakat bu bilgilerin kullanılması ve üçüncü şahıslarla paylaşılması yasal düzenlemelerin öngördüğü gizlilik ilkeleri çerçevesinde mümkündür.

c. Resmi Olmayan Kaynaklar

Yukarıda bahsedilen her iki türün dışında kalan kaynaklar resmi olmayan kaynaklar adıyla nitelendirilebilir. Resmi olmayan kaynakların çoğunluğu kitle iletişim araçlarında yer alan bilgiler, makaleler, popüler yazılar, uzman görüşleri ve açıklamalar, ayrıca bilimsel olma iddiasından uzak yazılı çalışmalardır (kitap, makale, anılar vs.). Rus istihbarat teşkilatına dair bu kaynaklar son yirmi yıl içinde büyük bir hızla artmaktadır. Ciddi yorumların ve açıklamaların yanı sıra spekülatif (kurgusal, saptırıcı) değerlendirmeler de bu kaynakların içinde yer almaktadır. Bu yüzden resmi olmayan kaynakların kullanılması bilgi toplama ve değerlendirme açısından titiz çalışma gerektirmektedir.

Bilgi edinmek, analiz ve paylaşım ilgili mevzuatla belirlenirken bunların yasa dışı yollardan toplanılması ve kullanılması cezai sorumluluk gerektirir. Günümüzde internet ortamında, sosyal medya ve paylaşım sitelerinde çok sayıda anonim (veya gerçek kaynağı çarpıtılmış) bilgiler dolaşmaktadır. Bu bilgilerin bir kısmının yasa dışı yollardan edinme ihtimali fazladır. Diğer bir kısmı da gerçekleri yansıtmayan, hayal ürünü veya ihtimaller niteliğindedir. İnternet ortamındaki bilgilerin yasal çerçevede edinme sorunu söz konusudur. Bu bilgilerin gerçekleri yansıtmadığı ve güvenilir olmadığı ciddi

bir sorundur. Ona göre de internet ortamındaki bilgiler alınırken ve kullanılırken birkaç hususa dikkat etmek gerekmektedir.

(1) İnternet ortamındaki bilgiler yasal kaynaklardan ve yasal mevzuatın öngördüğü çerçevede edinilmeli ve kullanılmalıdır. *Federal Güvenlik Servisinin (FSB, ФСБ - Федеральная служба безопасности)* faaliyetine ilişkin internet ortamında yayınlanan bilgilerin listesi 10 Ağustos 2011 tarihinde Devlet Başkanı kararnamesiyle (указ) onaylanmıştır.¹⁰ 9 Şubat 2009 tarihli “*Devlet Organları ve Yerel Yönetim Organlarının Faaliyetine İlişkin Bilgi Erişiminin Sağlanması Hakkında*” N: 8-FZ Sayılı Federal Kanun doğrultusunda çıkarılmış bu kararnameye göre Rusya Federal Güvenlik Servisinin isimi, kısaltılmış şekli, bilgi gönderme ve bilgi edinme amacıyla kullanılacak elektronik posta adresi, posta adresi, hizmet telefonları yer almaktadır. Bu bilgiler devamlı güncellenecektir.

Federal Güvenlik Servisi organlarının yapısı, yetkileri, görev ve işlevlerine ilişkin yasal düzenlemeler onaylandıkları (yayınlandıkları) veya değişiklik yapıldıkları tarihten itibaren beş iş günü içinde, kurum yöneticileriyle ilgili bilgiler (soyadı, adı, baba adı ve kendi rızaları doğrultusunda diğer bilgiler) atandıkları günden itibaren üç mesai günü içinde internet ortamında yayınlanmaktadır. Kurum yöneticilerinin yaptıkları resmi görüşmeler, etkinlikler (toplantı, görüşme, brifing, seminer, yuvarlak masa toplantıları ve diğer etkinlikler) ve sonuçlarına ilişkin bilgiler söz konusu etkinliğin sona ermesinden sonra bir iş günü içinde yayınlanmaktadır. FSB bünyesindeki eğitim kurumlarının resmi internet sayfaları da, eğitim ve uzman hazırlığına ilişkin bilgiler müfredat konusundaki bilimsel veya bilgi niteliğindeki yazılar da istihbarat teşkilatının faaliyetine ilişkin bilgi edinme açısından önemli kaynaklardır. Bu tür yayınların aynı zamanda Rus istihbaratının halka ilişkiler çalışmasının bir parçası olduğunu vurgulamakta fayda bulunmaktadır.

10 Указ Президента Российской Федерации Об утверждении перечня информации о деятельности Федеральной службы безопасности Российской Федерации, размещаемой в сети, http://www.szrf.ru/doc.phtml?nb=00_00&issid=2011033000&docid=18

(2) İstihbarat ve güvenlik konularında yayın yapan internet portallarındaki (sitelerindeki) bilgiler sadece yasal dayanağı belirtildiği durumlarda kullanılabilir. Bu hem belli bir yasal ihlale sebebiyet verilmemesi hem de bilgilerin sağlıklı olması açısından önemlidir. Rusya'da bu konuda çok fazla bilgi içerdiği kadar günceli gelişmeleri takip eden internet sayfalarından biri <http://www.agentura.ru>'dur. Bu sayfa 2000 yılında tesis edilmiş ve özel teşkilatlar, istihbarat ve terörle mücadeleye dair kaynak, bilgi ve kısmen uzman değerlendirmeleri içermektedir. Burada yer alan bilgilerin açık kaynaklardan derlendiği belirtilerek gerçekleri tam olarak yansıtmadığına da vurgu yapılmaktadır. Sayfanın çalışma ilkesi basını, yasal düzenlemeleri ve yayınlanan literatürü takip ederek geniş çaplı ve sistemleştirilmiş literatür ve veri tabanı oluşturmaktadır. Ayrıca söz konusu faaliyet alanındaki gelişmeler, düzenlemeler ve olaylarla ilgili Rus basınında ve uluslararası medyada sayfanın uzman kadrosunun bilgilerine başvurulmaktadır. Söyleşiler, demeçler, açıklamalar ve yorumlar aynı zamanda internet sayfasında da yayınlanmaktadır.

Ulusal Güvenlik Kavramı: Teori ve Uygulama

“Ulusal güvenlik” kavramı Çarlık Rusyası ve Sovyet döneminde yaygın bir kavram değildir. Anılan dönemlerde “devlet güvenliği” kavramı daha geniş anlamda ve yaygın şekilde kullanılmaktaydı. Söz konusu kavramın formüle edilmesi sırasında Sovyet yönetiminin temel aldığı düşünce toplum ve devlet çıkarlarının kişi çıkarlarının üstünde olması, proletarya devletinin güvenliğini sağlamakla aslında emekçilerin, yani “hakimiyetin gerçek sahiplerinin” hak ve çıkarlarının güvenli bir şekilde korunması düşüncesi idi. Bu yüzden devlet çıkarlarına karşı her hangi bir suç eylemi kişi aleyhine yönelik benzeri suçlara göre verilen cezadan daha ağır olmuştur.¹¹

5 Mart 1992 tarihli “*Güvenlik Hakkında*” RF Kanununda¹² ulusal güvenlik kavramı yer almamıştır. Rusya Federasyonu Anayasa-

11 Воронцов С.А., Спецслужбы России, 3-е издание, Феникс, Ростов н/Д., 2012, с. 14.

12 Закон РФ от 5 марта 1992 г. N 2446-I “О безопасности” (с изменениями и дополнениями), <http://base.garant.ru/10136200/> <http://rantey.org>

sında da “ulusal güvenlik” kavramı geçmemektedir. Sadece Anayasa’nın 13/5, 55/3, 82/1 maddesinde “devletin... güvenliği” ve 114/1/d maddesinde “devlet güvenliği” kavramları geçmektedir.

1997’den itibaren “Rusya Federasyonu’nun ulusal güvenliği” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Batılı literatürden alınmış bu kavramın anlamı üzerine değişik yorumlara dayalı, çok uluslu bir topluma sahip Rusya’da “ulusal” tanımlamasıyla neyin kastedildiğine dair tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalara rağmen “ulusal güvenlik” kavramı Rus siyasi literatürüne ve mevzuatına girmiştir.¹³ Yasal düzlemde bu kavram 2000 yılında kabul edilmiş “*Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti*”nde yer almıştır: Rusya Federasyonunun ulusal güvenliği derken Rusya’da hakimiyetin tek kaynağı ve egemenliğin taşıyıcısı olan çok uluslu halkın güvenliği” anlaşılmaktadır.¹⁴ Fakat hukuki olarak söz konusu tanım belirsizdi ve bu belirsizlik, ulusal güvenliğin sağlanması, ayrıca ilgili denetim mekanizmasının şekillendirilmesi yönünde gereken eylem ve uygulamaların yapılmasına olanak sağlamıyordu. Sonraki dönemlerde “ulusal güvenlik” kavramı sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, savunma bilimleri vs. alanlarda tanımı yapılarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵

2010 yılında kabul edilmiş “*Güvenlik Hakkında*” Federal Kanunda¹⁶ “ulusal güvenlik” kavramı daha açık ve ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Söz konusu düzenleme Kanunun 1. maddesinde yer almıştır: “*Bu kanun devletin güvenliğinin, toplumsal güvenliğin, çevre güvenliğinin, kişi güvenliğinin, Rusya Federasyonu mevzuatında öngörülmüş diğer güvenlik türlerinin sağlanmasına faaliyetlerin içeriğini ve yönelik temel ilkeleri, devlet federal organlarının, Rusya Federasyo-*

13 Патрушев Н.И., Особенности современных вызовов и угроз национальной безопасности России, Журнал российского права, 2007. № 7, s. 4

14 Концепция национальной безопасности Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 10 января 2000 г. N 24), <http://stra.teg.ru/library/national/34/2/1>

15 Воронцов С.А., s. 15-16.

16 Федеральный закон “О безопасности” от 28 декабря 2010 г. N 390-ФЗ, <http://ivo.garant.ru/SESSION/PILOT/main.htm>, ayrıca <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/111.html>

nu federe unsurlarının, ayrıca yerel yönetimlerin güvenlik alanındaki yetki ve fonksiyonlarını, ayrıca Rusya Federasyonu Güvenlik Kurulunun statüsünü belirler.”

12 Mayıs 2009 tarihli “2020 Yılına dek Rusya Federasyonunun Ulusal Güvenlik Stratejisi”¹⁷ belgesinde “ulusal güvenlik” kavramının daha belirgin ve ayrıntılı bir tanımı yapılmıştır. Belgenin, kavramların tanımlamasını yapan 6. maddesine göre “ulusal güvenlik” – kişi, toplum ve devletin iç ve dış tehditlerden korunabilirliği durumudur. Söz konusu maddeye göre ulusal güvenlik sayesinde anayasal hak ve özgürlükler, vatandaşların onurlu yaşamı ve hayat düzeyi, egemenlik, toprak bütünlüğü ve Rusya Federasyonunun toprak bütünlüğü ve istikrarlı kalkınması, devletin savunulması ve güvenliği sağlanır.”

“Devlet güvenliği” ve “ulusal güvenlik” kavramlarının tanımlanmasına baktığımız zaman “devlet güvenliğinin” “ulusal güvenlik” kavramına nazaran daha dar içerikli bir kavram olduğunu görmekteyiz. “Devlet güvenliği” aslında “ulusal güvenliğin” ayrılmaz bir parçasıdır. Rusya’nın siyasi literatüründe “devlet güvenliği”nden bahsederken çoğu zaman totaliter rejimin güvenlik kurumları (VÇK’dan KGB’ye dek) akla gelmektedir. Bu anlamda “devlet güvenliği” kavramının demokratik ilkelerle inşa edilmiş bir toplum için kabul edilmez olduğu belirtilmektedir.¹⁸ Bazı araştırmacılara göre “devlet güvenliği” kavramının yerine “ulusal güvenlik” kavramının konulması sadece teorik değil aynı zamanda uygulama açısından da sorunlar meydana gelmesine neden olmaktadır. Zira güvenlikle ilgili kavramın bu kadar genişletilmesi devletin güvenlik birimlerinin de faaliyet alanlarının genişlenmesine, onlara daha fazla işlev yüklenmesine neden olabilecektir. Bu durumda söz konusu kurumların esas faaliyet çizgisi ikinci plana geçmektedir.¹⁹

17 Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, от 12 мая 2009 г. № 537, <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/99.html>

18 Воронцов С.А., s. 20.

19 Воронцов С.А., s. 21.

Bazı yazarlara göre “ulusal güvenlik” kavramı mevzuat açısından oldukça belirsiz olup, daha ziyade “ulus”, “milliyet”, “ulusal çıkar” vs. kavramlarla ilgili tartışmalarda kullanıldığı takdirde yarar sağlayabilecektir. “Devlet” mefhumunun, belli, soyut bir hukuki düzlemde yer alabilmesi açısından daha belirli bir karşılığı bulunmaktadır. Bu kavramın kullanılmasıyla güvenlik, yetki ayrışımı, yetkililerin sorumluluklarının belirlenmesi gibi konularda olumlu sonuçlar alınabilmektedir.²⁰ Bu yaklaşıma karşı olanlar ise “devlet güvenliği” kavramını soyut, farklı şekilde algılayabilen bir kavram olduğunu iddia etmektedirler²¹.

Sonuç olarak, “devlet güvenliği” ve “ulusal güvenlik” kavramlarının aynı karşılığı olmadığı, ikincisinin birinciyi içine alan daha geniş bir karşılığı olduğu sonucuna varabiliriz. Bu anlamda devlet güvenliğinin ulusal güvenliğin bir parçası, fakat önemli bir parçası olduğunu söyleyebiliriz.²²

Rusya’nın Güvenlik Sistemi

Rusya’nın “güvenlik sistemi” kavramı ulusal güvenlikle ilgili veya diğer işlevleri üslenmiş değişik güvenlik kurumlarının bir araya getirerek tanımlayan kavramdır. Belli bir hiyerarşiye sahip bu kurumlar tamamen ya da kısmen istihbarat ve güvenlik konularıyla uğraşmaktadırlar. Hiyerarşinin başında *Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi* gelmektedir. *Güvenlik Konseyi* Devlet Başkanının güvenliğin sağlanması, savunma, askeri yapılanma, savunma sanayi, askeri ve teknik işbirliği, anayasal düzen, egemenlik, bağımsızlık ve ülke bütünlüğünün korunması, ayrıca güvenliğin sağlanmasıyla il-

20 Вишняков В.Г., О методологических основах правового регулирования проблем безопасности Российской Федерации, Журнал российского права, 2005. № 9, s. 29.

21 Хлобустов О.М., Госбезопасность России от Александра I до Путина, Издание 2-е, переработанное и дополненное, Москва 2007, s. 5-6.

22 Ирошников Д.В. О соотношении понятий «государственная» и «национальная безопасность» Российской Федерации, Наука в современном мире: мат-лы I Междунар. науч.-практ. конф. (1 апреля 2010 г.) (под ред. Г.Ф. Гребенщикова), Москва 2010. С. 398-404.

gili uluslararası işbirliği konularında Devlet Başkanının kararlarının hazırlanmasını gerçekleştiren, danışma organı niteliğindeki anayasal bir kurumdur.²³ Bu kurumla ilgili ilk düzenleme 24 Nisan 1991 tarihli “RSFSC Devlet Başkanı Hakkında” Kanunda belirlenmiştir. 24 Mayıs 1991 yılında yürürlükteki Anayasaya değişiklikler yapılarak söz konusu kuruma anayasal statü kazandırılmıştır.

5 Mart 1992 tarihinde ise “Güvenlik Hakkında” Kanunda Güvenlik Konseyinin statüsü, içeriği ve oluşum şekli belirlenmiştir. ²⁴ Güvenlik Konseyinin faaliyetini belirleyen No: 590 sayılı Yönetmelik ise 6 Mayıs 2011’de Devlet Başkanı tarafından onaylanmıştır.²⁵ Güvenlik Konseyinin başı Devlet Başkanıdır. Konseyin daimi üyeleri FSB Direktörü, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Hükümet Başkanı, Duma Başkanı, Federasyon Konseyi Başkanı, SVR (CBP - Служба внешней разведки) Direktörü, Savunma Bakanı ve diğer etkin isimlerden oluşmaktadır. Güvenlik Konseyinin cari faaliyetleri Konsey Sekreteri tarafından yürütülür. Hazırda görevde bulunan Konsey Sekreteri FSB eski direktörüdür.

Rusya Federasyonunda ulusal güvenliğin sağlanması alanında faaliyet gösteren birçok kurum bulunmaktadır. Bunların arasında *Teknik ve İhracat Denetimi Federal Servisi (ФСТЭК - Федеральная служба по техническому и экспортному контролю)* adlı kurum yer almaktadır.²⁶ Bu kurum 5 Ocak 1992’de *Rusya Federasyonu Devlet Başkanına bağlı Devlet Teknik Komisyonu* adıyla tesis edilmiştir. Ağustos 2004’de komisyonun ismi Teknik ve İhracat Denetimi Federal Servisi olarak değiştirilmiştir. Hiyerarşik olarak Savunma Bakanlığına bağlı bu kurumun umumi (genel) yönetimi Devlet Başkanına aittir. Devlet Başkanının 1085 sayılı kararına göre, Rusya Teknik ve

23 Федеральный закон “О безопасности” от 28 декабря 2010 г. N 390-ФЗ, <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/111.html>

24 История создания, правовой статус, структура и основные направления деятельности, <http://www.scrf.gov.ru/documents/11/15.html>

25 Положение о Совете Безопасности Российской Федерации, (утверждено Указом Президента Российской Федерации от 6 мая 2011 г. N 590), <http://www.scrf.gov.ru/documents/11/3.html>

İhracat Denetimi Federal Servisi, teknik istihbarat ile mücadele ve bilgilerin teknik korunması, aynı zamanda, ihracat denetimi alanında özel yetkili bir federal yürütme organıdır. Söz konusu birim teknik istihbarat ile mücadele ve bilgilerin teknik açıdan korunmasına ilişkin devlet sisteminin faaliyetlerini düzenler ve yönetir.²⁶

Federal Muhafaza Servisi (ФСО- Федеральная служба охраны) 27 Mayıs 1996'da "Devlet Muhafazası Hakkında" Kanun ile kurulmuştur. 2 Ağustos 1996'da Rusya Federasyonu Federal Muhafaza Servisinin Tüzüğü onaylanmıştır.²⁷ Bu kurumun mevzuatla belirlenen yetkileri arasında devlet kurumlarının, üst düzey yöneticilerin korunması, devlet kurumlarına bilgi akışının güvenliğinin sağlanması, ayrıca yetkileri çerçevesinde teröre karşı mücadeleye iştirak etmesi vs. yer almaktadır.²⁸

*Devlet Başkanının Özel Programları Genel Müdürlüğü; (ГУСП -Главное управление специальных программ Президента)*²⁹ Rusya Devlet Başkanının seferberlik hazırlığı ve uygulanması konularındaki faaliyetinin gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuş bir kurumdur. Bu kurum devletin üst düzey yöneticileri için hükümet sığınaklarına hizmet eden KGB'nin eski 15. Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulmuştur. Ülke geneline dağılmış gizli hükümet yeraltı sığınaklarının çoğu, Metro-2, karayolu vb. Devlet Başkanının Özel Programları Genel Müdürlüğü emrindedir.

*Federal Gümrük Servisi (ФТС - Федеральная таможенная служба)*³⁰, *Uyuşturucu Maddelerin Dolaşımı üzere Federal Denetim*

26 <http://fstec.ru/>

27 Вопросы Федеральной Службы по Техническому и Экспортному Контролю, Указ Президента Российской Федерации от 16 августа 2004 г. N 1085 ((в ред. Указов Президента РФ от 22.03.2005 N 330, от 20.07.2005 N 846, от 30.11.2006 N 1321, от 23.10.2008 N 1517, от 17.11.2008 N1625, от 08.02.2012 N 146), <http://fstec.ru/obshchaya-informatsiya/polnomochiya/98-deyatelnost/tekushchaya/eksportnyj-kontrol/zakonodatelstvo/ukazy/321-ukaz-prezidenta-rossijskoj-federatsii-ot-16-avgusta-2004-g-n-1085>

28 Об истории создания органов государственной охраны в России, <http://www.fso.gov.ru/histori/p1.html>

29 <http://www.fso.gov.ru/>

30 <http://www.gusp.gov.ru/>

Servisi (ФСКН-Федеральная служба по контролю за оборотом наркотиков), İçişleri Bakanlığı, Dış İstihbarat Servisi (СВР - Служба внешней разведки), Kuvvetler Genelkurmay Başkanlığına bağlı İstihbarat Genel Müdürlüğü (ГРУ - Главное разведывательное управление), Silahlı Kuvvetler Genelkurmay Başkanlığına bağlı Askeri-Topografi Müdürlüğü (Военно-топографическое управление Генерального штаба ВС РФ) vs. kurumların kendi oluşturdukları güvenlik sistemi içinde bazıları kısmi bazıları ise tam şekilde istihbarat faaliyetleriyle uğraşmaktadırlar. Bu kurumların faaliyet ilkeleri, çalışma şekli ve yetkileri ilgili alan mevzuatıyla belirlenmiştir. Söz konusu kurumların faaliyetlerde gizlilik gerektiren önemli hususların açık kaynaklardan belirlenmesi imkansızdır.

Yukarıda anılan kurumlar arasında istihbarat hiyerarşisinde en önemli organ GRU'dur. 1940-50'li yıllara kadar bu kurumun yapısıyla ilgili çok az şey bilinmekteydi. Eski yapısıyla ilgili İngiliz istihbaratına çalışmış Albay O.Penkovski'nin bilgi sızdırmasıyla ve 1978'de Büyük Britanya'ya kaçmış GRU subayı, yazar V.Rezun'un yazdığı kitaplarla GRU da dünya gündemine oturmuştur.

Güvenlik sistemi içinde yer alan kurumları değerlendirdiğimizde, sistemi oluşturan ögeleri bir az da özele indirgersek istihbarat faaliyetiyle uğraşan Federal Güvenlik Servisi (FSB), Dış İstihbarat Servisi (SVR) ve GRU adlı teşkilatlardır.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra dünyaca ünlü KGB (КГБ - Комитет государственной безопасности) tasfiye edilerek yetkileri değişik kurumlar arasında dağıtılmıştır. Yapısı, yetkileri ve hukuki statüsü dikkate alındığında KGB'nin halefi FSB'dir. Bu anlamda FSB güvenlik kurumları içinde istihbarat faaliyetinin omurga teşkilatıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOVYET / RUS İSTİHBARATININ YAPILANMASI

İstihbarat Sisteminin Gelişim Süreci

1917 Öncesi Dönemde İstihbarat Sisteminin Gelişim Süreci

Rus tarihinde istihbarat ve karşı istihbarat faaliyetleri ilk olarak Kiev Rus Devletinin Bizans ve Batılı komşu devletlerle ilişkilerinde tesadüf edilmektedir. 13. yüzyıldan Moğol-Türk hegemonyasına altında bulunan Ruslarda devlet geleneğinin şekillenmesinde çekirdek rol oynamış knezlik Moskova knezliği idi. III.İvan (1462-1505) döneminde merkezi Moskova Altın Orda hegemonyasından kurtuldu. Onun döneminde Moskova knezliğinin toprakları, diğer Rus prensliklerinden birçoğunun ilhakı ve katılımıyla genişlemiştir.

15. yüzyılda Yaroslav (1463), Rostov (1474) knezlikleri, 1478'de Novgorod Cumhuriyeti Moskova'nın hegemonyasına girdi. Ardından 1485'te önceleri Moskova ile rekabet eden Tver Knezliği 1489'da Vyatsk toprakları Moskova'ya katıldı. III.İvan dönemi Rus Devlet tarihinde birkaç açıdan önemlidir. Bu dönemde

(1) Bağımsız bir devlet olmanın temeli atılmış

- (2) Devlet yönetim sistemi oluşturulmuş
- (3) Hükümdarın ihtişamını simgeleyen Kremlin inşa edilmiş
- (4) Saray etiketi kuralları belirlenmiş
- (5) Tebaa uyulması mecburi kanunlar külliyatı çıkarılmıştır.

III. İvan ilk merkezleşmiş Rus devletinin çarı oldu. Yasama, yürütme ve yargı erkelerini elinde bulunduran III. İvan zaman geçtikçe bu yetkilerini daha da genişletmiştir.³¹ III. İvan dönemindeki reformlar, sonraki dönemlerde devlet yönetimi alanındaki birçok yenilikler getirse de, o dönemde özel bir istihbarat faaliyetini üstlenmiş herhangi bir devlet kurumu tesis etmemiştir.

Korkunç (Grozni) ünvanlı IV. İvan dönemi terör ve tasfiyeye dayalı, korkunç tanımlamasını doğrular nitelikte bir dönem idi. Onun döneminde Rusya açısından bir takım önemli reformlar yapılmıştır. 1549'da Zemski Sobor adlı bir meclis oluşturulurken, merkezi hükümeti işlerini daha etkili bir biçimde yapılması amacıyla bakanlıklar tesis edilmiştir. 1550'de altı taburdan ibaret *streltsı* (atıcılar) adlanan birlik kurmuştur. Osmanlı Devletindeki Yeniçeri ocağını andıran ve atları olmayan bu birlik süvari aristokrat birliğine ek olarak oluşturulmuştur.

Dış politika konusunda da Ivan Grozni dönemi oldukça önemlidir. Bu dönemde Rusya batıya ve doğuya genişlemesini sürdürmüştür. IV. İvan'ın kişisel özellikleri, aşırı şüpheciliği ve paronayak tutumu politikaları üzerinde etkili olmuş, ülkede terör ve korku estirmiştir.

IV. İvan döneminin en önemli olayı *opriçnina* adlanan yönetim biçiminin tesis edilmesi idi. Bu dönemde Çar'ın uygun bulmadığı tüm devlet kurumları lağvedilmiş, memurlar ise tasfiye edilmişlerdir. Moskova'nın dışında, bünyesinde yönetimi ve askeri birliği bulunan özel olarak *opriçnina* ("opriç", "oprişina" – "diğer", "özel" kelimesinden gelmektedir) bölgeler oluşturmuştur. Bu politikanın amacı Rus aris-

31 <http://www.customs.ru/>

tokrasisinin iradesini kırmak ve merkezi hakimiyeti güçlendirmek- tir. Opriçnik adlanan askerler (muhafızlar) siyah keşiş elbisesi giyer, eğerinde süpürge ve köpek kafası bulunuyordu. Bu görüntü, devlete karşı her hangi bir ihaneti silip süpürmek açısından köpek kadar sa- dık olduklarını simgeliyordu.

1565'den 1572'ye dek devam eden Opriçnina sisteminin estirdiği topyekün korku ve terör politikası IV. İvan'ın Groznı olarak adlandı- rılmasına neden olmuştur.⁸ Ivan'ın ölümünden sonra Rusya'da yak- laşık on yıl süren bir "karışıklıklar dönemi" (1584-1613) başlamış- tır. Mihail'in tahta oturmasıyla yeni bir hanedanlık – Romanovlar hanedanı iktidara gelmiş bulunuyordu. Mihail, hakimiyeti yıllarında (1613-1645) Moskova'nın karışıklıklar döneminde yıkılan otoritesi- ni yeniden kurmaya çalışmış ve önemli ölçüde başarılı olmuştur.

17. yüzyıl Rusya'da mutlakiyet rejiminin güçlendiği dönemdir. Bu dönemde devletin sivil bürokratik aygıtı, güçlü ve düzenli ordu- su oluşturulmuş, derebeylik lağvedilmiş, Çarın emir ve fermanları herkes tarafından harfiyen uygulanır bir hale gelmiştir. Devlet idare- si belli başlı alanlar üzere yetki görev ve sorumlulukları belirlenmiş *prikazlar* (bakanlık) şeklinde örgütlenmiştir.⁹

Mihail'in oğlu Aleksey döneminde (1645-1676) döneminde oluşturulan prikazlardan birisi *Gizli Prikaz* (*Тайный приказ*) idi. 1654 yılında savaş seferine çıkmadan önce oluşturulan bu prikazın başında *dıyak* adlandırılan bir yetkili ve 6-7 (bazen 10-a kadar) yar- dımcısı bulunuyordu. Özel ve gizli bir birimi olarak doğrudan Çara bağlı olan bu prikaz Boyar Duması olarak adlandırılan aristokrasi meclisine tabi değildi, zira Gizli Prikazın amacı zaten onların faali- yetlerini izlemektir. Dıyak'ın yardımcıları elçilerle birlikte yurtdışına, *voevodlarla* (komutanlarla) birlikte askeri seferlere katılıyor ve Çar için rapor hazırlıyorlardı. 1663 yılında Büyük Saray Prikazı'nın Çar'ın mal varlığı ve mülkiyeti ile ilgili yetkileri *Gizli Prikaza* devredildi. Gizli Prikazın temel işlevi devlet kurumlarının faaliyetini denetle-

mektir. Bu denetleme hem gizli hem de açık şekilde yürütülebilirdi.³² Gizli Prikazın faaliyet ve yetkileri arasında dış istihbarat her zaman büyük önem taşımıştır. 1676'da Aleksey Mihailoviç'in ölümünden sonra *Gizli Prikaz* lağvedilmiştir.

Rusya'da önemli devlet reformlarının yeni evresi Çar I. Petro'nun (1682-1725) ismiyle anılmaktadır. O dönemin önemli olaylarından birisi 1698'de gerçekleşen *streltsı ayaklanması*dır. O sırada I. Petro Avrupa'da idi. Petro dönmeden isyan bastırılmış, önde gelenlerden 130 cezalandırılmış, geri kalanları da şehirlere ve manastırlara sürgün edilmişlerdir. Fakat bu cezalandırma Petro'yu tatmin etmemiş ve yeni bir tasfiye dalgası başlatmıştır. İsyanlılarla ilgili geniş çaplı arama ve soruşturma faaliyetlerinde Çarın kendisi doğrudan yer almış 2200 kişiden 1182'si cezalandırılmış, *streltsı* kurumu da tasfiye edilmiştir.³³

Bu olay sonrası ülkenin değişik yerlerinde isyanlar ve ayaklanmalar çıkmıştır. 1707- 1709 tarihinde K.A. Bulavin önderliğindeki Kozak isyanı Petro hakimiyetini tehdit eder boyuttaydı. Bu gelişmeler devletin güvenliğini sağlayacak yeni prikazın oluşturmasını neden olmuştur. İsmini çarın çocuk iken yaşadığı bir köyden almış *Preobrazenskiy Prikazın* (*Преображенский приказ*) soruşturduğu işlerin % 70'i isyanlar ve devlete aleyhine işlenmiş siyasi suçlarla ilgiliydi. Prikaz 1729 yılına denk faaliyetini sürdürmüştür.

1716'da Çar Petro'nun oğlu Aleksey kendi istikbali için tehdit oluştuğunu görerek yurt dışına kaçtı. 31 Ocak 1718'de geri getirilerek soruşturma başlatıldı. Soruşturmayı yürütmek amacıyla Şubat 1718'de *Gizli Büro* (*Тайная канцелярия*) oluşturuldu. Kısa süre sonra, 20 Mart 1718'de bu kurum daimi faaliyet gösteren organa dönüştürülmüş ve 1726 yılına dek faaliyet göstermiştir. Aleksey'in sorgulanması sırasında *Gizli Büronun* başında fiilen çarın kendisi du-

32 Мoiseев В.В., *История государственного управления России*. Учебное пособие. Конрус, Москва 2010, s. 45- 46

33 Bkz: Acar K., *Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimine Kadar Rusya Tarihi*, Nobel Yayınları, Ankara 2004, 1. Basım, s. 67-77.

ruyordu. Aleksey'in ölümünden sonra Petro'nun fiilen görevi sona ermesine rağmen, kurumu kontrolü altında tutarak bizzat faaliyetini denetlemiştir. Her haftanın pazartesi Petropavlovsk kalesine gelerek gizli büronun faaliyetlerinde yer alıyordu. Bu dönemde eskiden olduğu gibi davaların ve soruşturmaların büyük bir kısmı *Preobrazenskiy Prikazın* yetki alanındaydı.³⁴

24 Mart 1731'de *Gizli Büro ve Preobrazenskiy Prikazın* yetkilerini devam ettiren *Gizli Arama Bürosu* (*Канцелярия тайных розыскных дел*) kuruldu. Bu kurum öncekilere nispeten daha uzun süre faaliyetini sürdürmüş bir kurumdu. Kurumun faaliyeti 1762 yılına dek devam etmişti.

1762-1801 yıllarında Hükümet Senatosu yanında gizli komisyon kuruldu. Bu komisyon 1801 yılına kadar devam etmiştir. I. Aleksandr'ın tahta oturmasından kısa süre sonra, 2 Nisan 1801 yılında komisyon tasfiye edilmiştir. 1807'de I. Aleksandr devlet güvenliği faaliyetlerini yönetecek yeni bir kurumun tesis edilmesine ilişkin ferman yayınlamıştır. Söz konusu kurumun tesis edilmesinin temel amacı devlete karşı yönelen dış tehditler idi. Yeni kurum Fransız istihbaratı faaliyetlerine ve mason gizli örgütlerine karşı faaliyet gösteriyordu.

Polis Bakanlığı (*Министерство полиции*) (1810-1891), *Yüksek Askeri Polisiye* (*Высшая военная полиции*) (1810-1831), *İçişleri Bakanlığı Özel Bürosu* (*Особая канцелярия министерство внутренних дел*) (1819-1826 *Yüce İmparatorluk Bürosu* III. *Yürütme Birimi* (*Третье отделение собственной е.и.в.*), *Özel Jandarma Kolordusu* (*Отдельный корпус жандармов*) (1827 – 1919) *Devlet Düzeni ve Toplumsal Düzenin Korunması Üzere Yüksek Yürütme Komisyonu* (*Верховная распорядительная комиссия по охранению государственного порядка и общественного порядка*) (Şubat-Ağustos 1880), *Polis Departmanı* (*Полицейский департамент*)

(1880-1917), *Sınır Muhafazası Özel Kolordusu* (Отдельный корпус пограничной стражи) (1893-1917) değişik dönemlerde içerde ve dışarda askeri ve siyasi istihbarat faaliyetlerini yürüten kurumlar olarak faaliyet göstermiştir.

Geniş yetkilerle donatılmış Düzeni ve Toplumsal Düzenin Korunması Üzere Yüksek Yürütme Komisyonu yönetime karşı düzenlenen terör ve suikast olaylarını önlemek amacıyla 12 Şubat 1880 yılında oluşturulmuştur. 6 Ağustos 1880 yılında Çar II. Aleksandr'ın fermanıyla Yüksek Yürütme Komisyonu, III. Yürütme Birimi tasfiye edildi ve çalışanları gizli ajanlarla birlikte yeni oluşmuş Devlet Polis Departmanı'na devredildi. Yeni departman 3 yürütme biriminden (yürütme, yasama ve gizli) ibaret idi. 1917 yılı şubat devrimine gelindiğinde bu yürütme birimlerinin sayısı arttırılarak 9'a çıkarılmıştır. Yürütme birimleri değişik yıllarda ve değişik amaçlarla kurulmuştur. Rakamlarla adlandırılan bu yürütme birimleri (I. yürütme birimi II. yürütme birimi vs.) o dönemde hız gösteren siyasi ve devrimci faaliyetlerin yakından izlenmesi istihbarat toplamak, arama yapmak, tutuklamak ve sorgulamak bu şubelerin görev alanlarına dahildir.

1917 yılında kurulmuş 9. yürütme birimi kontr-istihbarat ve savaş esirleri üzerinde denetim faaliyetleriyle görevliydi. Söz konusu yürütme birimleri dışında Polis Departmanında teftiş yürütme şubesi (1908-1912) ve Özel (Siyasi) şube (1898-1917) bulunuyordu. Özel şubenin bünyesinde alt birimler-bölümler bulunuyordu. Özel şube bünyesindeki birimler yazışmalar, sosyal demokrat partilerin faaliyetleri, ücra bölgelerdeki milli dernekler, şifre çözümü, ajan faaliyetleri vs. iştigal ediyorlardı. Özel şube bünyesinde siyasi açıdan güvenilirlik olarak nitelendirilen 55.000 kişinin özel bilgileri siyasi soruşturma yapılmış ve 20.000 kişinin fotoğrafı yasak yayınlar kütüphanesine dahil edilmiştir.⁸

1900'lü yılların başlarında her ne kadar dış istihbarat faaliyetleri bu kurum tarafından gerçekleştirilse de casusluğa karşı mücadele amacıyla Genelkurmay'a bağlı olup sadece savaş döneminde değil

aynı zamanda barış döneminde faaliyet gösterecek kontr-istihbarat kurumunun kurulmasına ilişkin faaliyetler başlatıldı. Haziran 1903 yılında Genelkurmay'a bağlı bir istihbarat bölümü dış kontr-istihbarat amacıyla tesis edilmiştir. Buna paralel olarak Polis Departmanında askeri istihbarat bölümü de faaliyet gösteriyordu. Bu iki birim arasında koordinasyon sağlamanın zorlukları ortaya çıkınca Haziran 1906 yılında her iki birim tasfiye edilerek *Genelkurmay Genel Müdürlüğü* oluşturuldu. Genel Müdürlük hem iç hem dış kontr-istihbarat faaliyetlerini yürütecektir. Bu kurumun oluşturulmasıyla askeri birimlerde de istihbarat teşkilatlanması süreci başlatıldı. Aralık 1911 yılına gelindiğinde bu süreç tamamlanmış bulunuyordu.

20. yüzyılın başlarında Rusya'da yaşanan siyasi çalkantılar devrimler savaşlar imparatorluk bünyesinde yaşayan sömürge halkların özgürlük mücadelesinin yanı sıra iktidar içerisinde yaşanan siyasi entrikalar istihbarat kurumlarının hem yapısında hem de işleyişinde farklı dönemlerde farklı uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde hızla gelişen olaylar ve ülkenin içinde bulunduğu ağır şartlar istihbarat kurumları açısından aşırı bir iş yükü demektir.

1917'de gerçekleşen Şubat İhtilali Rusya'da mutlakiyet rejimini sonlandırdı. Yeni düzeni inşa edecek *Geçici Hükümet* diğer devlet kurumlarında olduğu gibi güvenlik polis ve istihbarat kuruluşlarının tasfiye edilerek yeniden yapılandırılması sürecini başlattı. Fakat dönemin siyasi şartları yeni rejimin ayakta kalmasını imkânsız kılıyordu. 1917 Ekim İhtilali ile Rusya'da yeni bir rejime Bolşevik iktidarı dönemine geçildi.

1917 Sonrası İstihbarat Sisteminin Gelişim Süreci

1917'de Ekim ihtilali sonucunda sosyalist rejimin tesis edilmesinden sonra ülkedeki yapı tamamen değişmiş, bir sosyalist hukuk ve devlet sistemi meydana gelmiştir. Rejimi, "devrimin zaferini"

korumak yönünde atılmış en önemli adımlardan biri yeni istihbarat teşkilatının oluşturulması olmuştur. 20 Aralık 1917'de Halk Komiserleri Sovyeti'nin kararıyla *Tüm-Rusya Olağanüstü Komisyonu* (ВЧК – Всероссийская чрезвычайная комиссия) tesis edilmiştir. Kurumun amacı karşı devrimci güçlere ve sabotaja karşı mücadele etmektir. Zaten Bolşevik rejimin özelliği şiddet kullanarak kendini idame ettiren, ideolojiden beslenen ve her hangi muhalif görüşe tahammül etmeyen bir niteliğe sahip olmasıydı. Ağustos 1918'de Lenin eyalet komitelerine gönderdiği telgrafta “kulak”lara,³⁵ beyaz muhafızlara, karşı devrimcilere kitle terörü uygulamayı, kuşkulu bulunanları ise toplama kamplarına kapatmayı emretmiştir. “Proleter diktatörlüğü” adlanan bu rejim aslında proletaryanın değil, komünist partinin diktatörlüğü idi ve Komünist Partinin iktidarın tek sahibi olarak oluşmasına hizmet etmiştir. VÇK'nin başkanı F.E. Dzerjinski 6 Şubat 1922'ye dek bu görevde bulundu. 1918'de VÇK başkanlığını vekaleten Ya. H. Peters sürdürmüştür. O dönemde teşkilatın üç şubesi bulunuyordu:

- (1) Dış istihbarat
- (2) Karşı devrimcilerle mücadele
- (3) Görevle ilgili suçlara karşı mücadele.

Teşkilat suçlulara karşı mal varlığına el koyma, kovma, erzak kartlarından mahrum bırakma, halk düşmanı listesine alma gibi doğrudan ceza uygulamak yetkisine sahipti. 1940'lara dek teşkilatın yapısında bir dizi değişiklikler yapıldı. Yapılan değişikliklerin amacı kurumun faaliyetini güçlendirmek ve daha etkin hale getirmektir. 6 Şubat 1922'den Tüm-Rusya Yürütme Komitesi VÇK'yı feshederek *İçişleri Halk Komiserliğine* (НКВД – НКВД) bağlı *Genel Siyasi Müdürlük* tesis etti. 2 Kasım 1923'de SSSB Merkezi Yürütme Komitesi Halk Komiserleri Sovyetine bağlı *Bileşik Devlet Siyasi Müdürlüğü* (ОГПУ-ОГПУ) tesis etti. GPU ve OGPU'nun Başkanı 20 Temmuz

1926'ya dek (yaşamının sonuna dek) F.E. Dzerjinski idi. Bu makamda V.P. Mejinski 1934'e dek kadar bulundu. 10 Temmuz 1934'de SSCB Merkezi Yürütme Komitesinin kararıyla devletin güvenlik birimleri SSCB İçişleri Halk Komiserliğine devredildi. V.P. Mejinski'nin ölümünden sonra 1934'den sonra *OGPU Başkanı*, daha sonra da *İçişleri Halk Komiseri* olarak G.G. Yagoda görev yapmıştır.

1936-38 yıllarında bu görev N.İ. Yejev, Kasım 1938-1945'de Lavrenti Beriya tarafından yürütülmüştür. Nitekim 1930'ların ortalarında başlamış Stalin tasfiye politikalarının uygulandığı dönemde en korkunç kurum istihbarat teşkilatı idi. İftira atmak, şiddet uygulamak, yargısız infaz, imha etmek vs. yöntemlerle çalışan istihbarat teşkilatı totaliter rejimin en korkunç kurumlarından idi. Teşkilatın kurumsal yapısıyla ilgili değişiklikler Stalin'in ölümüne dek sıkça tekrarlanan bir gelenek haline gelmiştir.

Bu durum totaliter rejimin doğal bir özelliği idi. Çünkü Stalin terörünün kurbanları arasında her kesimden insan vardı: siyasal muhalifler, ideolojik hasımlar, şüpheli parti elemanları, suçlu bulunan ordu mensupları, kulaklar, itibardan düşmüş sınıfların mensupları, eski aristokratlar, düşman kabul edilen etnik grup elemanları, tüm din adamları, hatta adı geçen kişilerin aile bireyleri gibi her kategoriden insan bulunuyordu. Sovyetler verilerine göre sadece ordu mensupları arasında otuz yedi binden fazla kara ve üç bin deniz subayı 1937-1938 yılları arasında kurşuna dizilmişti. Bu sayı savaşın ilk iki yılı içinde Nazilerce öldürülen Rus subaylarının sayısından fazlaydı.⁸

Stalin, 1930'lu yılların başlarındaki büyük kıtlıkta milyonlarca Ukraynalı köylünün açlıktan ölmesinden de sorumludur. 1939 savaşından hemen önce, o dönemdeki Sovyet-Polonya sınırının Sovyet tarafında yaşamakta olan Polonyalıların hepsi aniden yok oldular. Sadece kadın ve çocukların Kazakistan'a sürüldüğü öğrenildi. Erkekler ise hiçbir zaman ortaya çıkmadılar. Savaşın son zamanlarında milyonlarca Kırım Tatarı, Ahıska Türkleri, Çeçenler, Abazlar

yaşadıkları yerlerden Sibirya'ya sürüldüler. Moskova ve Leningrad Yahudileri bile hedef haline gelerek, ekseriyeti öldürüldü. Binlerce Baltıklı 1940 yılında Sibirya'ya sürüldü.³⁶ Stalin'in kurbanlarının toplam sayısı hiçbir zaman öğrenilmeyecektir. Yine de bu sayının yirmi milyon ile kırk milyon arasında olduğu iddia edilmektedir. Sonuç olarak Stalin'in Hitler'i istatistiksel olarak geride bırakarak insanlık tarihinin en kanlı kitle katili olduğu iddia edilebilir.³⁷

3 Şubat 1941 yılında SSCB İçişleri Halk Komiserliği iki bağımsız kuruma ayrıldı:

(1) SSCB İçişleri Halk Komiserliği (НКВД-НКВД)

(2) Devlet Güvenliği Halk Komiserliği (НКВД-НКВД).

İçişleri Komiseri görevinde L. Beriia bulunurken Devlet Güvenliği Halk Komiserliğinin başına V.N.Merkulov atanmıştır. Haziran 1941'de iki kurum yeniden bir araya getirilerek İçişleri Halk Komiserliği oluşturuldu. Nisan 1943'de V.N. Merkulov'un yönetiminde SSCB Devlet Güvenliği Halk Komiserliği tesisi edildi. 1946'da Devlet Güvenliği Halk Komiserliği Kurumu Devlet Güvenlik Bakanlığı adı altında yeniden örgütlendi. Bakan görevine V.S. Abakumov göreve atanmıştır. 1951-53 yıllarında bakanlığın başında S.D. İgnatev duruyordu.

7 Mart 1953 yılında İçişleri Bakanlığı ve Devlet Güvenlik Bakanlığı bir araya getirilerek SSCB İçişleri Bakanlığı adıyla yeniden yapılandırılmıştır. Bakan görevine S.N. Kruglov atanmıştır. Stalin'in ölümünden sonra teşkilat daha istikrarlı ve kalıcı bir yapıya kavuşmuştur.

13 Mart 1954'de SSCB Bakanlar Kuruluna bağlı olarak *Devlet Güvenlik Bakanlığı* (КГБ – КГБ) tesis edilmiştir. O tarihten itibaren Sovyetler Birliğinin dağılmasına dek istihbarat teşkilatı KGB adı altında varlığını sürdürmüştür. Geniş yetkilere ve faaliyet alanına sa-

³⁶ Kulak - köy ağalarına, tarımda işverenlere, ayrıca tarım ürünlerinin tedarik ve satışıyla iştigal eden zengin çiftçilere verilen bir isimdir. Ekim ihtilali sonrası Bolşevik hükümet "kulak"ların bir sınıf olarak tasfiye edilmesi kendine vazife edinmiştir.

hip KGB de selefleri gibi totaliter rejimin elinde etkin bir araçken rejimin imajını belirleyen önemli bir kurum haline gelmiştir. İç ve dış istihbarat faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumun teşkilat yapısı oldukça geniş ve Sovyet sisteminin siyasi, ekonomik, güvenlik, askeri, kültürel vs. alanlarını adeta bir örümcek ağı misali sararak ve denetimi altında bulunduruyordu. Teşkilatın 1954-58'de İ.A. Serov, 1958-61'de A.N. Şelepin, 1961-67'de V.E. Semiçastnıy, 1967-82'de Y.V. Andropov, 1982 Mayıs-Aralık aylarında V.V. Fedorçuk, 1982-88'de V.M. Çebrikov, 1988'den ağustos 1991'e dek V.A. Kryuçkov, 1991 yılı ağustos ayından kasım ayına dek V.V. Bakatin bulunmuştur.

1985 yılında M. S. Gorboçev'in iktidara gelmesiyle ülkede reformlar dönemi başlatıldı. Ekonomik değişim siyasetini ifade eden "yeniden yapılanma" (*perestroyka*), "hızlandırma" (*uskoreniye*) ve "açıklık" (*glasnost*) kavramları yozlaşmış ve büyük sorunlarla baş başa kalmış ekonomik modelin onarılmasını, çok partili sisteme geçiş, basın özgürlüğü ve özel mülkiyetin tanınması konuları içermektedir. Fakat bu reformların öngördüğü değişiklikler Sovyetler Birliğinin ayakta tutan ilkelere aykırıydı ve başarılı olması imkansızdı. Bu yüzden rejim, sadece dünya kamuoyunu değil, aynı zamanda uzun yıllar Sovyet sistemini derinden incelemiş araştırma merkezleri ve uzmanları bile şaşırtacak bir hızla çözülmeye başladı. İdari ve siyasi reformlar rejimi ayakta tutmaya yeterli iktidarında değildi. Nitekim ne Moskova rayından çıkmış treni durdurabilirdi ne de merkez kaç eğilimi içine girmiş cumhuriyetleri bir arada tutmak mümkün idi.

Sovyetler Birliğinin dağılmasını önlemek ve yeni bir birlik yapısına kavuşturmak Moskova'nın devletin varlığını korumak açısından başvurduğu son çareydi. Bu dönemde diğer devlet kurumları gibi istihbarat teşkilatıyla ilgili reformlar gündemdeydi. İdari yeniden yapılanmaların temel ilkesi birlik ülkelerinin Sovyet merkezi yönetiminde daha fazla söz sahibi olmasını amaçlamak, bir ölçüde egemenlik haklarının kullanımına fırsat tanımaktı.

3 Aralık 1991'de SSCB Devlet Başkanı M.S. Gorbaçov tarafından onaylanmış “*Devlet Güvenlik Organlarının Yeniden Yapılanması Hakkında*” Kanun gereği KGB feshedilerek *Cumhuriyetler Arası Güvenlik Servisi ve Merkezi İstihbarat Servisi* adlı iki kurum tesis edilmiştir. 28 Kasım 1991'de M.S. Gorbaçov “*Cumhuriyetler Arası Güvenlik Servisine İlişkin Geçici Hükümlerin Onaylanması Hakkında*” Kararname onaydı ve kurumun başına V.V. Bakatin getirildi (Kasım 1991'den Aralık 1991'e dek). Fakat bu reformlar artık önemsizdi ve konu sadece ayrı ayrı kurumların ıslah edilerek ayakta tutulmasından ziyade siyasi rejimin ve bu rejim doğrultusunda şekillenmiş Sovyet sisteminin çözülmesi meselesi idi.

Sovyetler Birliğini ihya etmek isteyen merkezci güçler, dağılmayı önleyebilmek için son şans olarak 19 Ağustosta bir darbe girişiminde bulunmuşlardır. Devlet Başkanı vekili G. Yanayev'in başkanlığında bir grup M. Gorbaçov'un “hastalığını” ilan ederek “*Olağanüstü Hal Devlet Komitesi*”ni (GKÇP³⁷) kurdular. Bu gelişmeleri protesto eden B.Yeltsin ve taraftarlarının Rusya Parlamento binasına (“Beyaz Ev”) toplanmaları, ordu ve KGB'nin Yeltsin'i desteklemesi GKÇP'nin üç günden fazla yaşamamasına neden olmuştur. Komite üyeleri tutuklanmış, Kırım'da gözaltında tutulan M. Gorbaçov başkente geri dönmüştür. Fakat hâkimiyet artık Gorbaçov'un değil demokratik muhalefetin eline geçmiştir. Birlik Anlaşması geri çevrilmiştir. Dört ay sonra 8 Aralık 1991 tarihinde Belarus, Ukrayna ve Rusya tarafından Minsk yakınındaki Belovejsk Ormanında imzaladıkları anlaşma Sovyetleri Birliğinin sonunu getirmiştir.³⁸ 25 Aralık 1991'de Sovyetler Birliğinin resmen ortadan kalkmıştır. Rusya yeni siyasi rejime geçerken Sovyetler Birliğinin halefi olarak merkezi yönetim organlarının yetkilerini devralarak yeniden şekillendirme sürecine girdi. Bu bağlamda 6 Mayıs 1991'de RSFSC Yüksek Sovyet Başkanı Boris Yeltsin ve SSCB KGB Başkanı V.A. Kryuçkov arasında imzalanan

37 Brezezinski, Z., 1990, s. 27-28.

38 Brezezinski, Z., 1990, s. 27-28.

protokolle Rusya Halk Vekilleri Kurultayının kararı doğrultusunda RSFSC Devlet Güvenliği Komitesi (КГБ – KGB) tesis edilmiştir. V.V. İvanenko kurumun başına atanmıştır.

Federal Güvenlik Servisinin Kurumsal Yapısı

Güçlü Yürütme – Güçlü İstihbarat

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya'nın istihbarat teşkilatının yapısı ve işleyişi konusunda çeşitli bakış açıları sergilenmiş ve değişik tartışmalar gündeme gelmiştir. Değişik platformlarda istihbarat teşkilatının etkin olduğu kadar demokratik yönetim ilkelerine uygun bir yapı haline getirilmesi yönünde görüşler ortaya koyulsa da ülkenin içinde bulunduğu siyasi şartlar içinde bir istihbarat teşkilatının böyle bir yapıya kavuşması imkansızdı. Gerek Rus toplumu gerekse siyasi elitler kısa süre önce yaşanmış çözülme sürecinin korkularını atlatamazken Rusya'nın içinde merkez kaç eğilimlerin ve istikrarsızlığın yoğun bir şekilde yaşandığı da dikkat edilmesi gereken konulardandı. Ayrıca yeni hükümet şeklinin tercihi konusunda parlamento ve devlet başkanı arasında ciddi görüş ayrılığı vardı. Bu ortamda kurumların yapısında sıkça değişiklik yapmak, yeni formüller arayışı içine girmek doğal gelişme olarak görülebilir.

İstihbarat teşkilatının yapısında da görece kısa süre içinde bir dizi değişiklikler bulunmuş, yeni kurumsal reform arayışları içine girilmiştir. 26 Kasım 1991'de B.N. Yeltsin'in kararnamesiyle kurum *RSFSC Federal Güvenlik Ajansı* (*AFB- Агентство федеральной безопасности РСФСР*) adını aldı ve 1991 yılı Kasım-Aralık ayları boyunca kurumun başında V.V. İvanenko bulundu. 24 Ocak 1992'de B.N. Yeltsin'in kararnamesiyle Cumhuriyetleri Arası Güvenlik Servisi ve Federal Güvenlik Ajansı feshedilerek bünyelerinde Rusya Federasyonu Güvenlik Bakanlığı (МБ-МБ) kuruldu. Ocak 1992'den Haziran 1993'e dek kurumun başında V.P. Barannikov, 1993 yılı temmuz-aralık aylarında N.M. Goluşko bulundu. 21 Aralık 1993

tarihinde imzaladığı kararnameyle Güvenlik Bakanlığı feshedilerek ve *Federal Karşı İstihbarat Servisi (FSK- Федеральная служба контрразведки Российской Федерации)* kuruldu. 1993 yılı aralık-mart tarihinde N.M. Goluşko, mart 1994'den haziran 1995'e dek S.V. Stepaşin kurumun direktörü olarak görev yaptı.

Bu arada hükümet rejiminin tercihi konusundaki tartışmalar doruğa yükselirken anayasa yapımı süreci de ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Yasama ve yürütme arasındaki çatışma Yüksek Sovyet Başkanlık Divanının Anayasanın 121/6 maddesine dayanarak Devlet Başkanının azledildiği yönünde karar almasıyla daha da derinleşmiştir. Bu arada Anayasa Mahkemesi de Devlet Başkanı Kararnamesiyle Anayasanın ciddi bir biçimde ihlal edildiğini ifade ederek Devlet Başkanının azledilmesi yönünde karar çıkarmıştır. 4 Ekim 1993'de B.N. Yeltsin orduya Yüksek Sovyetin bulunduğu "Beyaz Ev"i ablukaya almasını ve ateş açmasını emretmiştir. Tankların açtığı ateş sonucunda resmi verilere göre binayı savunanlardan 150 kişi hayatını kaybetmiştir.³⁹ Ayrıca, olaylar sırasında parlamento yöneticileri ve eski Anayasa taraftarlarının büyük kısmı tutuklanmıştır. B. Yeltsin'in "Bolşevikce tutumu", ülkedeki yasama erkini saf dışı bırakması, kendi iradesini zor kullanarak kabul ettirmesi, bunun için şiddete başvurması aynı zamanda ülkenin imajı açısından da olumsuz bir eylem idi.⁴⁰

3 Nisan 1995'de B.N. Yeltsin'in imzaladığı "*Rusya Federasyonu Federal Güvenlik Servisi Organlarına Hakkında*" Kanuna göre⁴¹ Federal Güvenlik Servisi (FSB) tesis edildi. Yeni kanun kabul edilse de kurumun örgütsel ve kadro yapısında her hangi bir değişiklik yapılmadı. Kurumun Direktörü ve yardımcıları dahil çalışanları her hangi bir kalifiye ve yeterlik müsabakası yapılmadan görevlerine devam etmişlerdir. Haziran 1995'den Haziran 1996'ya dek M.İ. Barsukov, Temmuz 1996'dan Temmuz 1998'e dek N.D. Kovalyov, Temmuz 1998'den Ağustos 1999'a dek V.V. Putin, Ağustos 1999'dan itibaren

39 Brezezinski, Z., 1990, s. 29-30.

N.P. Patruşev kurumun direktörü olarak görev yapmışlardır. 12 Mayıs 2008'den itibaren ise bu görevde A.V. Bortnikov bulunmaktadır.

Günümüzde Federal Güvenlik Servisi Rusya'nın en büyük güvenlik (istihbarat) kurumlarında biridir. Rusya'da güçlü yürütme erkinin olması, istihbarat teşkilatının diğer önemli güvenlik kurumları gibi Devlet Başkanının denetimi altında bulunması yürütmenin gücünü daha da artırmaktadır. Bu yasal güç iktidarda bulunanların siyasi tercih ve politikaları doğrultusunda zaman zaman değişiklikler göstermektedir.

11 Mart 2003 tarihi reformla itibariyle FSB yeniden Rusya'nın başlıca kurumu haline gelmiştir. Aynı tarihte V. Putin, çıkardığı kararnameyle FSNP⁴⁰ ve FAPSI'yi⁴⁰ feshetmiş, Sınır Muhafazası Servisini FSB'ye devretmiştir. 18 Haziran 2003'de Devlet Dumasının üçüncü oturumunda kabul ettiği kanunla söz konusu kararname onaylamıştır.

Rus İstihbaratında Putin Dönemi

Putin dönemi istihbarat teşkilatının “refah dönemi” adlandırılabilir. Benzeri bir süreç yine istihbarat kökenli Sovyet lideri Yu.Andropov'un döneminde yaşanmış, fakat Andropov'un ölümü nedeniyle kısa sürmüştür. V. Putin'in iktidarlari döneminde bu teşkilat özel ilgi görmüş, mensupları yönetim kademesi içinde önemli görevlere getirilmiştir. Bu durum, yürütme erkine, daha doğrusu Devlet Başkanına yasal gücün yanı sıra fiili bir güç de kazandırmış bulunmaktadır. Günümüzde Rusya'nın politik yapısının güçlü yürütme erki ve ekonomik çıkarların etkileşimi sayesinde otoriter oligarşik bir rejim oluşmuş bulunmaktadır. Böyle bir rejimde Devlet Başkanı mali ve ekonomik gücü elinde bulunduran çıkar çevreleri ve hükümet arasında adeta bir moderatör rolünü icra etmektedir. Fakat bu moderatörün elinde aynı zamanda önemli şiddet ve tasfiye

40 GKÇP - (ГКЧП - Государственный Комитет по чрезвычайному положению СССР), Olağanüstü Hal Devlet Komitesi”) siyasal ve tarihi literatürde genelde bu şekilde geçmektedir.

araçları bulunmaktadır. Oligarşik rejimde demokratik kurumların işleyişine belli bir faaliyet alanı tanınırken serbest medyanın da yaşana şansı asgariye indirgenmiş, açık veya gizli şekilde belli çıkar gruplarının himayesine sığınmaya zorlamıştır. Bu rejimin bir başka özelliği de devamlı olarak dış tehdit, ayrımcılık fobisi, köktendincilik korkularını “canlı tutarak” adeta soğuk savaş dönemini hatırlatan propaganda üretmesidir. İşte bugün Rusya istihbarat teşkilatı böyle bir rejimin yönetiminde bulunan bir kurumdur. Bu özellik istihbarat teşkilatının dönüşüm sürecinde imaj ve şeklini belirleyen en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurumsal Yapısı

11 Haziran 2004 tarihli Devlet Başkanı kararnamesiyle FSB yeni yapısına kavuşmuştur. Ayrıca 2 Aralık 2005 tarihinde 11.08.2003 tarihli ve No: 960 sayılı “*RF Federal Güvenlik Servisi Meseleleri*” Kararnamesine⁴¹ değişiklikler yapmıştır. Yeni uygulama gereği FSB Başkanının bir birinci yardımcısı, yine birinci yardımcı statüsünde olmak kaydıyla *Sınır Muhafaza Servisi Başkanı* ve iki yardımcı bulundurmak yetkisi verilmiştir. Bunun dışında FSB bünyesindeki departmanları lağvedilerek onların yerine servisler tesis edilmiştir. Esas reformlar anayasal düzenin korunması ve teröre karşı mücadele departmanında yapılmıştır. *Anayasal Düzen ve Teröre Karşı Mücadele (Terörle Mücadele) Servisinde* yeni bir müdürlük -*Uluslararası Teröre Karşı Mücadele (Terörle Mücadele) Müdürlüğü*- tesis edilmiştir. Bu birimin amacı, V. Putin’in Beslan saldırısı sonra söylediği gibi “teröristlerin yurt dışında imha edilmesi (etkisiz hale getirilmesi)” görevini icra etmek için tesis edilmiştir.⁴²

41 Указ Президента Российской Федерации, Вопросы Федеральной Службы Безопасности Российской Федерации, от 11 августа 2003 г. N 960, <http://www.rg.ru/official/doc/ykazi/960-03.shtm>

42 Солдатов А., Реформа ФСБ: что получилось, <http://www.agentura.ru/press/about/jointprojects/mn/fsbreform/>

Çok da kesin olmayan ve değişik açık kaynaklardan derlenmiş bilgiler doğrultusunda FSB'nin bünyesinde aşağıdaki birimler yer almaktadır:

Karşı İstihbarat Servisi

Rusya istihbarat teşkilatında ilk karşı istihbarat birimi 6 Mayıs 1922 yılında GPU bünyesinde yabancı casusluğa karşı özel bir birimin oluşturulmasıyla başlar. Günümüzde karşı istihbarat faaliyetinin kapsam alanına casusluğa karşı mücadelenin yanı sıra Rusya'nın yurt dışındaki kurumları ve vatandaşlarının güvenliğinin korunması, yabancıların Rusya'ya giriş-çıkış ve seyahat rejimleri, yasa dışı göç, devlet sınırının korunması ve operasyonel arama faaliyetlerini dahildir.⁴³ Karşı İstihbarat Servisi bünyesinde aşağıdaki birimler faaliyet gösteriyor:

- *Karşı İstihbarat Operasyonları Departmanı*
- *Karşı İstihbarat Faaliyetlerinin Koordinasyonu ve Analizi Müdürlüğü*

2007 yılından itibaren FSB Direktörünün No: 465 (14.09.2007 tarihli) emriyle birimin başındaki Genel Müdür vatandaşların anayasal haklarını sınırlayan karşı istihbarat faaliyeti yürütebilen yöneticiler kapsamına alınmıştır.⁴⁴

- *Özel Önlemler Müdürlüğü*
- *Tesislerde Karşı İstihbarat Müdürlüğü*
- *Bilgi Güvenliği Merkezi*
- *Bilgi Güvenliği Merkezinin Operasyonel Yönetimi*
- *Askeri Karşı İstihbarat Departmanı*

43 Служба контрразведки ФСБ,

<http://www.agentura.ru/dossier/russia/fsb/structure/contr/>

44 Перечень категорий руководителей органов контрразведки и их заместителей, уполномоченных возбуждать ходатайство о проведении контрразведывательных мероприятий, ограничивающих конституционные права граждан (с изменениями от 15 июля 2009 г.), <http://base.garant.ru/12156445/>

FSB askeri karşı istihbarat faaliyetlerini sürdürürken dış istihbarat faaliyetlerini yürüten diğer kurumlarla – Dış İstihbarat Servisi (SVR), İstihbarat Genel Müdürlüğü (GRU) koordineli şekilde yürütür.

Anayasal Düzenin Korunması ve Teröre Karşı Mücadele Servisi

Sovyet döneminde teröre karşı KGB'nin iki birimi faaliyet gösteriyordu. Birinci birim, Teröre Karşı Mücadele Müdürlüğü ünlü “Beşinci Müdürlük” (ideoloji) bünyesinde yer almakta ve Sovyetler Birliği'nin sınırları içinde faaliyet göstermekteydi. İkinci birim ise “K” Müdürlüğü (Dış Karşı İstihbarat) olarak KGB Birinci Genel Müdürlük bünyesinde faaliyet göstermekte olup teröristlerin ülkeye sızmalarını önlemekte.

- *Teröre ve Siyasi Aşırıcılığa Karşı Mücadele Müdürlüğü*
- *Anayasal Düzenin Korunması Müdürlüğü*
- *Teröre Karşı Mücadele/Özel Amaçlı Merkez*
- *Kurumsal ve Operasyonel Müdürlük*
- *Uluslararası Teröre Karşı Mücadele Müdürlüğü*
- *Hızlı Arama Yöntemleri*

Bilim ve Teknik Servisi

- *Özel İletişim Müdürlüğü*
- *Bilgi Koruması ve Özel İletişim Merkezi*
- *Siparişler ve Silah, Askeri ve Özel Teknik Araçlar Tedariki İdaresi*
- *Hızlı-Teknik Önlemler Müdürlüğü*
- *Bilişim Teknolojileri Bilimsel Araştırmalar Enstitüsü*
- *Bilimsel Araştırma Merkezi*

Ekonomik Güvenlik Servisi

- *Sanayi İşletmelerinde Karşı İstihbaratın Sağlanması Müdürlüğü*
- *Ulaşımında Karşı İstihbaratın Sağlanması Müdürlüğü (T - Müdürlüğü)*
- *Kredi ve Finans Sisteminde Karşı İstihbaratın Sağlanması Müdürlüğü (K- Müdürlüğü)*
- *İçişleri Bakanlığı, Olağanüstü Haller Bakanlığı, Adalet Bakanlığında Karşı İstihbaratın Sağlanması Müdürlüğü (M - Müdürlüğü)*
- *Kurumsal Analitik Müdürlüğü*
- *Kaçakçılık ve Yasadışı Uyuşturucu Ticaretine Karşı Mücadele Müdürlüğü*
- *İdari Servis*

İletişim Hizmeti

- *Hızlı Bilgi Departmanı*
- *Analitik Müdürlük*
- *Stratejik Planlama Müdürlüğü*
- *Açık Enformasyon Şubesi*
- *Uluslararası İşbirliği Müdürlüğü*

Kurumsal ve Kadro Çalışmaları Servisi

- *Özel Tescil Müdürlüğü*
- *Kurumsal Planlama Müdürlüğü*
- *Kadrolar Müdürlüğü*

Faaliyet Destek Servisi

- *Mali ve Ekonomi Müdürlüğü*
- *Maddi ve Teknik Destek Müdürlüğü*

- *Kapsamlı İnşaat Müdürlüğü*

Kontrol Servisi

- *Teftiş Müdürlüğü*
- *Hızlı Arama Faaliyetlerinde Bilgi Sağlama Müdürlüğü*
- *Kontrol ve Teftiş Müdürlüğü*

Sınır Muhafazası Servisi

Görevi itibariyle Sınır Muhafazası Servisi Direktörü FSB Direktörünün birinci yardımcısıdır. Bu servisin bünyesinde aşağıdaki birimler yer almaktadır.

- *Sınır kontrol organları*
- *Dış İstihbarat organları*
- *İstihbarat, karşı istihbarat, operasyonel arama faaliyetleri organları,*
- *Sınır Muhafazası Servisinin güvenliğini sağlayan organlar*
- *Federal mevzuatla öngörülen durumlarda sınır koruması ve diğer organlar*
- *Federal Sınır Muhafaza Servisi sınır koruma birlikleri*
- *Profesyonel eğitim veren askeri eğitim kurumları*
- *Federal mevzuat gereği Federal Sınır Muhafazası Servisine tabi diğer organlar*

FSB Sosyal İaşe İbade Servisi

Merkeze bağlı birimler

Merkeze bağlı birimler arasında Özel Güvenlik Müdürlüğü, Soruşturma Müdürlüğü (burada şubeler ve ayrıca ünlü “Lefortovo” hapishanesi bulunmaktadır) şube statüsünde faaliyet gösteren Kabul Birimi, Anlaşmalar ve Hukuki İşlemlerle ilgili Müdürlük, İletişim

Güvenliği Merkezi (“8 Merkez”)⁴⁵, İletişim Araçlarında Radyo-Elektronik İstihbarat Merkezi, Özel Servis (Şifreleme), Devlet Sırrı Faaliyetleri Lisansı, Sertifikasyonu ve Korunması Merkezi, Özel Teknik Araçlar Merkezi, Kriminalbilim Enstitüsü, Moskova Yeni Bileşim Teknolojileri Enstitüsü, Hızlı-Sınır Muhafazası Araştırmaları Merkezi, Sınır Muhafazası Araştırma Merkezi, Hızlı Arama Müdürlüğü, Program Destek Müdürlüğü, Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Tescil ve Arşiv Fonları Müdürlüğü, Merkezi Arşiv, Radyo-Karşı İstihbarat (“R” Müdürlüğü), Havacılık Müdürlüğü, Askeri Tıbbi Müdürlük, Askeri İnşaat Müdürlüğü, İnzibat Servisi, Nöbet Servisi, Onuncu Şube (Askeri Seferberlik), FSB Akademisi bulunmaktadır.

Müdürlükler 55, şube 8, takım 8 kişiden ibarettir.

⁴⁵ Eski FAPSI'ye bağlı İletişim Güvenliği Genel Müdürlüğü. KGB döneminde bu birim 8. Genel Müdürlük idi (şifreleme ve iletişim)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOVYET/RUS İSTİHBARAT ÜRETİMİ

Sovyetler Birliği Dönemi İstihbarat Stratejisi

Sovyet Birliği istihbarat yöntemleri içinde insan istihbaratı ve insan kaynaklarının özel bir yeri vardı. Batının özellikle havadan takip sistemlerinde ki teknolojik üstünlüğünü, yerde insan vasıtaları ile dengeleniyordu. 1960'lardan 1980'lere kadar, ABD hava istihbarat vasıtaları Sovyet toprakları üzerinde serbestçe uçtu, herhangi bir fiziki baskı görmeden coğrafi istihbarat topladı. ABD havacılık endüstrisi şirketi Lockheed Martin, 1960 yılında U-2 uçağının düşmesinden sonra SR-71 Blackbird'i üretmişti⁴⁶. Bu uçak, Sovyet yerden havaya füzelerine karşı dokunulmazdı, çünkü füzelerin çıkabileceği yükseklik ve hız ona erişemiyordu. 20 yıl sonra, 1980'lerin ikinci yarısında MİG-31'ler Blackbird'i caydıracak bir kabiliyet olarak ortaya çıktılar. Öte yandan, bugüne kadar Sovyet casus uçaklarının ABD üzerinde keşif yaptığına dair bir kanıt ortaya çıkmadı. Bu dönem boyunca Rusya'nın coğrafi istihbarat ayağı zayıf kaldı. 2000'li yılların başında Sovyet istihbaratının Batılı şehirler için hazırladığı haritalar incelendiğinde köprüler ile ilgili detaylı bilgiler yoktu. Bu haritalar Batılı ülkelerden alınan şehir haritalarından üretilmişti⁴⁷.

46 Dino Brugioni and Doris Taylor, *Eyes in the Sky: Eisenhower, the CIA, and Cold War Aerial Espionage*, Annapolis, MD: Naval Institute, (2010), 343-346.

47 John Davies and Alexander Kent, *The Red Atlas: How the Soviet Union Secretly Mapped the World*, University of Chicago Press. (2017).

Sovyetler Birliği, göklerde dezavantajlı idi. Üstelik hava istihbaratı, insan istihbaratına göre daha az pahalı ve daha çok etkiliydi. Böylece, KGB'nin insan istihbaratı, teknolojinin yetmediği her yere adapte oldu. Sovyet insan vasıtaları, aktif tedbirler içinde, sahate bilgi yaymak, medya ve siyaset-üreten çevrelerde etki sağlamak felsefesi ile kullanıldı. Aktif tedbirlere öncelik verilmesinin nedeni, düşmanın ancak stratejik saldırgan tutumla yenilebileceğine inanmalarıydı⁴⁸. Sovyetler, hızlı karar ve eylemlerle düşmanı hazırlıksız yakalamak, sürpriz yaparak dengeleri değiştirmek kabiliyetine sahip olduklarına inanıyorlardı⁴⁹. Bu KGB'yi etkili yaptığı kadar, saldırgan ve öngörülemez kılıyordu. CIA'nın casus uçaklarının kabiliyetleri ve elde ettikleri ölçülebilirdi ama KGB'nin ajan ağı ölçülemez, öngörülemezdi. Bu ağ, öncelikle Batının saldırısına erken uyarı verecek, sonra gelecekteki saldırı için etki vasıtası olacaktı. Sovyetler Birliği çöktüğünde ve KGB dağıtıldığında bu ihtiyaçlar değişmedi ve Rusya için insan istihbaratına dayalı kuvvetli bir istihbarat servisine olan gereksinim devam etti.

1954 yılında kurulan KGB'nin (Devlet Güvenlik Komitesi⁵⁰) sembolü kılıç ve kalkanı idi. KGB, içeride rejimi korumak için kalkan, dışarıda ise Komünist ideolojiye uygun bir dünya yaratmak için kılıç olacaktı. KGB'nin ana amacı, devletin çıkarlarını korumak için Komünist (Marksist-Leninist) ideal ve prensipleri mümkün olduğu kadar yaymaktı⁵¹. Kontrol edilemeyen KGB gücü, sınırsız kaynaklara, esnekliğe ve operasyonel özgürlüklere sahipti. KGB, ülkenin kararlarının alındığı Bakanlar Konseyi'nin bir parçası olmasına rağmen, diğer komitelerde göre daha fazla otonomisi vardı ve kararlarını bağımsız bir şekilde alıyordu.

48 Office of Soviet Analysis CIA, The Nature of Soviet Military Doctrine. (1989, released 2000), 8. https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000499601.pdf.

49 Dmitri Trenin, Avoiding U.S.-Russia Military Escalation During the Hybrid War, Carnegie Endowment for International Peace. (2018), 4. https://carnegieendowment.org/files/Trenin_Hybrid_War_web.pdf.

50 KGB: Комитет государственной безопасности.

51 John Pike, Organization of the Committee for State Security, Intelligent Resource Program. (1997): <https://fas.org/irp/world/russia/kgb/su0514.htm>.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya sisteminde şekillenen Sosyalist ve Batı kampı ayırımı ve iki kamp arasında devam eden Soğuk Savaş sürecindeki mücadele içinde KGB de önemli görevler üstlenmiştir. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin istihbarat teşkilatlarıyla, ABD'nin başını çektiği Batı ülkelerinin istihbarat teşkilatları arasında küresel çapta istihbarat-karşı istihbarat faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürülmüştür. Sovyetler Birliği, KGB dışında askeri istihbarat faaliyetlerini çok gizli şekilde ve oldukça titizlikle yürütmüştür. Sovyet istihbaratının aynı zamanda Ortadoğu coğrafyasında "üçüncü ülke" rejimleriyle yakından ilgilendiği, bu coğrafyada etkin bir ağ oluşturduğu da söylenebilir.

Brejnev döneminde KGB'nin başına getirilen Yüri Andropov, KGB için bir Rönesans dönemi başlatmıştı. Kruşçev döneminde yaşanan Stalin'in izlerini yok etme gayretleri, KGB içinde oldukça sarsıcı olmuştu ve yaraları sarma zamanıydı. Rönesans, KGB'nin gücünü artırdı ve Stalin sonrası zayıflayan karşı-istihbarat devletinde yeniden kurumsallaşma başlattı. Brejnev, Andropov'un sadakatini kazanmak için ona daha çok güç vermişti. KGB, bir kez daha devlet içinde devlet oluyordu⁵². Andropov, Komünist Parti'den geliyordu ve bu Parti ile KGB'nin yakınlaşmasını sağlarken, KGB'nin sivilleşmesi ve profesyonelleşmesi yanında yeniden enerji kazanmasını sağladı. KGB muhalifleri baskı altına alınıyordu. Andropov, böyle bir dönemde KGB'nin eğitim standartlarını yükseltti, bilim ve araştırma merkezleri kurdu. Bu entelektüelleşme, daha çok içeride artan ve muhalif yüksek eğitimli kesim ile mücadele içindi. 1967 yılında, ideolojik olarak bozucu muhaliflerle mücadele için 5. Direktörlüğü kurdu.

KGB'nin profesyonelleşmesi Parti'nin yürüttüğü ideolojik, yönetim ve ekonomi gibi geleneksel rollerin bazılarına etki etmeyi sağladı. Brejnev'in yerine geçmeyi hayal eden Andropov 1984 yılında öldüğünde, KGB için aşağıdakiler söylenebilirdi⁵³;

52 Yevgenia Albats, *The State Within a State: The KGB and Its Hold on Russia*, Farrar, Straus and Giroux, (New York, 1994), 176.

53 Thomas C. Muldoon, *Russian Intelligence and Security Services: An Indicator of Democratic Reform*, Naval Postgraduate School, (June 1999), 44.

- Sovyet hayatının her yönüne nüfuz edecek işlevsellik.
- Süper-kapalı komploculuk konumu.
- Kurumsal özerklik.
- Devasa insan ve finans kaynakları.
- Pratikte kimseye (Politbüro, Komünist Parti veya Başkana) hesap vermemek.

Sovyetler Birliği döneminde her cumhuriyetin kendi KGB'si vardı ve bunlar Sovyetler Birliği KGB'sinin sıkı kontrolü altındaydı.

Sovyetler Birliği istihbaratı ana faaliyet alanları olarak şunlara odaklanmıştı⁵⁴;

- (1) Dünya genelinde gerilla örgütlerini desteklemek.
- (2) Komünist/sosyalist hükümetler kurmak, olmayanları devirmeye çalışmak.
- (3) Siyasi suikastlar.
- (4) Sahte isyancı güçler oluşturmak.
 - (a) Güven Operasyonu (1921-1926); OGPU tarafından sahte bir anti-Bolşevik yer altı örgütü kurularak Boris Savinkov ve Sidney Reilly gibi ünlü ajanlar yakalandı ve idam edildi.
 - (b) Basmacı İsyanı; 1916'da Orta Asya'da başlayan isyan esnasında kurulan sahte kuvvetler sayesinde Basmacı hareketi çöktü ve Enver Paşa öldürüldü.
 - (c) II. Dünya Savaşı sonrası karşı-isyan çıkarma operasyonları; Baltık ülkeleri, Polonya ve Ukrayna gibi ülkelerde Marksist güçlerle çarpışan unsurların içine pek çok NKVD ajanı sızdırıldı. NKVD tarafından sahte ayaklanma güçleri kuruldu.
- (5) Siyasi hareketleri desteklemek; 1940'lerde kurdukları Dünya Barış Konseyi adı altında Komünist Parti gündemini uygulamak, Viyetnam Savaşı ve NATO karşıtı hareketler vb.

⁵⁴ Jonathan Littell, *The Security Organs of the Russian Federation: A Brief History 1991-2004*, Psan Publishing House, (2006).

(6) Batı dünyasına yönelik faaliyetler; CIA'nın suikastlar ve darbeler yaptığı (Gladyo) gibi haberlerle itibarını düşürmek, ABD'nin nüfus kontrol uyguladığı gibi dezenformasyon vb. yapmak.

Sovyet casusluk faaliyetleri, diğer ülkelerden oldukça farklı şekilde organize edildi. Bu organizasyon, Birinci Dünya Savaşı esnasında kurulmuş olan Leninist partiler içinde oluşturuldu. Komünist partiler, Sovyet casusluk sistemine iki boyut kazandırdı;

(1) Bu örgütler, doğrudan geleneksel siyasi, ekonomik ve askeri casusluk faaliyetleri yürütmekteydi.

(2) Geniş Komünist partiler ağı, çalıştıkları ülkelerde devrim yapmak için daha büyük operasyonlar yapma olanağı sağlamaktaydı.

Ancak, bu ikisi arasında bir uyumsuzluk vardı; casusluğun temeli gizlilik, devrimin temelinde ise açık olma, tanıtım yatar. Bu yüzden, Sovyetler özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesinde temel amacı siyasi bir devrime katkı yapmak olan ajanlar yetiştirdiler. 1950 ve 1960'larda ABD içindeki ajanların bir devrim yaratacağına olan inanç kaybolunca, Stalin bunları Komünist Partisi'nin propaganda vasıtası olarak kullanmaya devam etti.

Batı için sorun, bütün Komünistler casus olmadığına göre, bunları ayırt etmek zordu ve pek çoğu ABD içinde iken anayasal haklarını da kullanmaktaydı. Üstelik Sovyetlerin bütün casusları da Komünist değildi. 1950'lerin ortalarında ABD'de Komünist Parti çökertilince gizli ajanlar parti ile ilişkilerini kesip gizlenme yolunu seçtiler. Sovyet ajanları Aldrich Ames'in CIA'ya, Rus ajanı Robert Hansen'in FBI'ya sızması ABD'ye en çok zarar veren casusluk olayları oldu. Bu casuslar, KGB'ye pek çok doküman yanında ABD'nin en hassas teknik istihbarat kabiliyetleri konusunda önemli bilgiler vermişlerdir⁵⁵. Eski bir KGB subayı olan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Doğu Almanya'da görevli iken Federal Almanya Başbakanı Helmut Kohl'ü izlemekle görevliydi.

55 ONCE (Office of the National Counterintelligence Executive) (2005). National Counterintelligence Strategy of The United States, Washington DC, 4.

1980'lerin başlarında KGB'nin ana faaliyet alanı Batı Avrupa'ya ABD orta menzilli nükleer füzelerinin konuşlandırılmasını engellemek için Avrupa'daki öncü cepheleri olan barış hareketleri ve muhalif grupları eyleme geçirmek ve yönlendirmektir. Bunun için cephe kuruluşları, gizli ödenekli aktivistler ve medya içindeki unsurlardan bir ağ kurulmuştu. ABD ve NATO resmi dokümanları üzerinde tahrifat yapılarak, dezenformasyon ve propaganda faaliyetleri yürütülüyordu. Bu propaganda faaliyetleri 1983 yılındaki Alman seçimlerini de etkiledi. ABD'ye sığınan KGB ajanlarından Vasili Mitrokhin, 1999'da yaptığı açıklamada 1984'de Reagan'ın başkan seçilmesini önlemek için "Reagan, savaş demektir" sloganını yaydıklarını söyledi⁵⁶. 1980'lerdeki Afganistan Harekâtı esnasında ABD, Taliban'ı desteklemiş ve silah vermişti. ABD'nin bölge ile işi bitince onların yerini Ruslar ve Çinliler aldı, El Kaide içine sızdılar. Bugün de Çin, ABD'nin Güney Asya'da deniz üstünlüğüne karşın Orta Asya'da El Kaide ve bağlılarına silah ve para desteği sağlıyor.

Soğuk Savaş döneminde Sovyet ve ABD istihbaratı arasında konvansiyonel olmayan savaş büyük ölçüde gizli kapsamda idi. İki tarafta kuvvetli bir fikirler savaşı yürüttü ve bazen hedef kitleleri aldatmak için dezenformasyon veya kara propaganda kullandı. İki taraf da dünyanın kilit bölgelerinde vekilli savaşlar ile jeopolitik üstünlük sağlamaya çalıştı. Birbirinin askeri planları ve kabiliyetleri hakkında bilgi topladı. Kirli yöntemler kullandılar ama bu rekabetin belirli sınırlar dâhilinde kalmasını sağladılar. Örneğin, diğer tarafın adamını öldürmek kabul edilemezdi çünkü bunların daha geniş bir savaşa yol açma riski vardı. Soğuk Savaş'ı besleyen ideolojik çatışma bitmiş olmasına rağmen, istihbarat savaşı bugün daha da yoğunlaştı. İki tarafta da yeni ortaklıklar ile başlayan farklı beklentiler, eski mücadeleyi yeniden tetikledi. Üstelik espionaj ve etkileme operasyonlarını daha da kolaylaştıran yeni teknolojiler ateşe benzin döktü. Bilgisayar şebekelerinin insan hataları ve siber saldırılara olan hassasiyetleri, istismar edenlere dijital nüfuz etme avantajı sağlıyor.

56 Andrew S. Weiss, Vladimir Putin's Political Meddling Revives Old KGB Tactics, Wall Street Journal, (February 17, 2017).

Sovyet İstihbarat Teorisi

İstihbarat, genel olarak; veri, haber, bilgilerin toplanması, işlenmesi ve analizi sonrasında ortaya çıkan ürün yani işlenmiş bilgidir. İstihbarat süreci Batılı ülkelerde genel olarak; yönlendirme, toplama, işleme tabi tutma, dağıtım ve kullanma safhaları ile tanımlanır. Sovyet terminolojisinde istihbarat konsepti ile ilgili üç anahtar terim vardır;

- “Razvedka”; istihbarat maksatlı veri toplamaya verilen addır. Doğru karar vermek için istenen bütün bilgilerin toplanmasına yönelik tedbirlerin tamamıdır⁵⁷.

Ancak, bazı kaynaklarda Sovyetlerin, razvedka’yı toplanmış ham bilgi yani işlenmemiş bilgi anlamında da kullandığı görülmektedir. Bu konsepte göre iki aşamalı bir süreç vardır⁵⁸;

(1) İstihbaratı toplamak; “razvedyvatel’nyye” verisini toplamak.

(2) İstihbaratı yaymak, razvedka’yı halkın ve organlarının dikkatine sunmak.

Razvedka ile ilgili üç ila altı yöntem veya çeşitten bahsedilir; istihbarat toplama, keşif, izleme, gözetleme ve tespit, vd.⁵⁹.

Razvedka; operasyonun büyüklüğüne göre stratejik, operasyonel ve taktik kategorilere ayrılır⁶⁰. Stratejik kapsamlı razvedka, barış ve savaş esnasında yapılabilir ama en önemli toplama ihtiyacı düşman ülkelerin silahlı kuvvetleri, ekonomik ve moral potansiyeli ile bilgi toplanmasına yöneliktir.

Diğer bir terim olan “voyenuaya informatsiya” yani operasyonel-taktik bilgidir ve askeri istihbaratta üç alt alandan oluşur⁶¹;

(1) Düşman muharebe düzeni, siyasi koşullar ve operasyon alanının özellikleri dâhil muharebe ortamı hakkındaki bilgi.

57 Sovetskaya Entsiklopediya, Bol’shaya sovetskaya entsiklopediyai Izdatel’stvo, Vol.21, (Moskva, 1973), 405.

58 Sovetskaya Vovennaya Entsiklopediya, Vovennoye Izdatel’stvo, Vol.7, (Moskva, 1979), 32.

59 Kratkiy anglo-russkiy i russko-angliyskiy voyennyy slovar, Vovennoye Izdatel’stvo, (Moskva, 1963), 461-462.

60 Slovar osnovnykh voyennykh terminov, Vovennoye Izdatel’stvo, (Moskva, 1965), 461-462.

61 Sovetskaya Vovennaya Entsiklopediya, Vovennoye Izdatel’stvo, Vol.3, (Moskva, 1979), 573.

(2) Komuta-kontrol sisteminin amaçları hakkında bilgi.

(3) Komuta sistemi.

Üçüncü terim olan “svedenive”, askeri istihbaratta dost ve düşman birlikleri hakkında bilgi toplamayı ifade eder.

Sovyet döneminde kalma bir şema olmadığı için, Sovyet istihbaratında daha önce çalışanların verdiği bilgilerden istihbarat süreçleri ile ilgili ipuçlarına ulaşıyoruz. Bu bilgilere göre Sovyet istihbarat süreci konsepti analitik olarak aşağıdaki safhalara ayrılmaktadır⁶²;

(a) Organize olma veya planlama ve görevlendirme; Sovyet konseptinde bu safhada hedeflerin belirlenmesi, toplama servislerinden beklentiler, istenen bilginin unsurları, nasıl ve ne ile toplanabileceği, servis ve birimlerin görevlendirilmesi yapılır.

(b) Toplama (Razvedka); Toplama, istihbarat sürecinin kalbi olarak görülür. Toplama faaliyetlerinde şu prensiplere dikkat edilir;

- Devamlılık (neprerynost).
- Aktivlik/Saldırganlık (aktivnost).
- Kararlılık (tselestremennost).
- Zamandalık (svovevremennost).
- Güvenilirlik (dostovernost).
- Doğruluk (tochnost).
- Toplama hedeflerinin uygunluğu.
- Bütün kaynakları kullanma.
- Koordinasyon (koordinizatsiya).
- Profesyonellik.

İstihbarat amaçlı bilgi toplamanın özel nitelikli insanlar gerektirdiğine inanılır, toplama görevindeki kişinin (razvedchiki) fiziksel ve moral durumuna dikkat edilir. Bu istisnai kişi, karmaşık durum-

62 Roy E. Peterson, The Soviet Combat Intelligence Process: An Integrative Interpretation, U.S. Army Russian Institute, (Garmish, 1980), 11.

lara bağımsız bir şekilde ve süratle intibak edebilmeli, doğru kararlar verebilmelidir⁶³.

Toplayıcıda şu özellikler aranır⁶⁴; güçlü bir irade ve karakter, güvenilirlik ve cesaret, iyi hafızası olan bir izleyici olmak, silah ve cihaz kullanma hüneri. Eleman seçiminde fiziksel ve mental kabiliyetler üzerinde durulur. Eğitimlerde istihbarat toplamının hızını artırmak için “zaman kazanmak” ve “kritik zaman” gibi konseptler üzerinde durulur.

(c) **İşleme (Obrabotka)**; Bu safhada raporlar alınır ve veriler kaydedilir. İşleme safhasında iki şey yapılır;

- Değerlendirme ve
- İstihbarat resmini ortaya çıkarmak için sentez.

Değerlendirme safhasında bilginin doğruluğu kadar, faydası da analiz edilir. Sentez ise verinin kategorize edilmesi, önceliklendirilmesi ve entegrasyonu için bir analitik kabiliyettir. Özellikle değerlendirmeye çok önem verilir ve bilgiler;

- (1) Güvenilir (dostovernava),
- (2) Muhtemel (veroyatnaya),
- (3) Şüpheli (somnitel'nava) veya
- (4) Gerçek Değil (lozhnava) olarak kategorize edilir.

Günümüzde bütün istihbarat servisleri için olduğu gibi Ruslar için de açık kaynak analizi çok önemli hale geldi.

(d) **Dağıtım**; dağıtımın mümkün olduğu kadar hızlı olması istenir. Bu safha, planlamacılar ve görevlendiriciler için geri beslemeyi de içerir. Bu nedenle, dağıtım safhası ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar için sürecin yeniden başlatılması demektir.

Çalışma sistemi şu şekilde idi; bir bilgi geldiği zaman işleme tabi tutulmaksızın hemen KGB Direktörüne ulaştırılırdı. O, bilginin ne

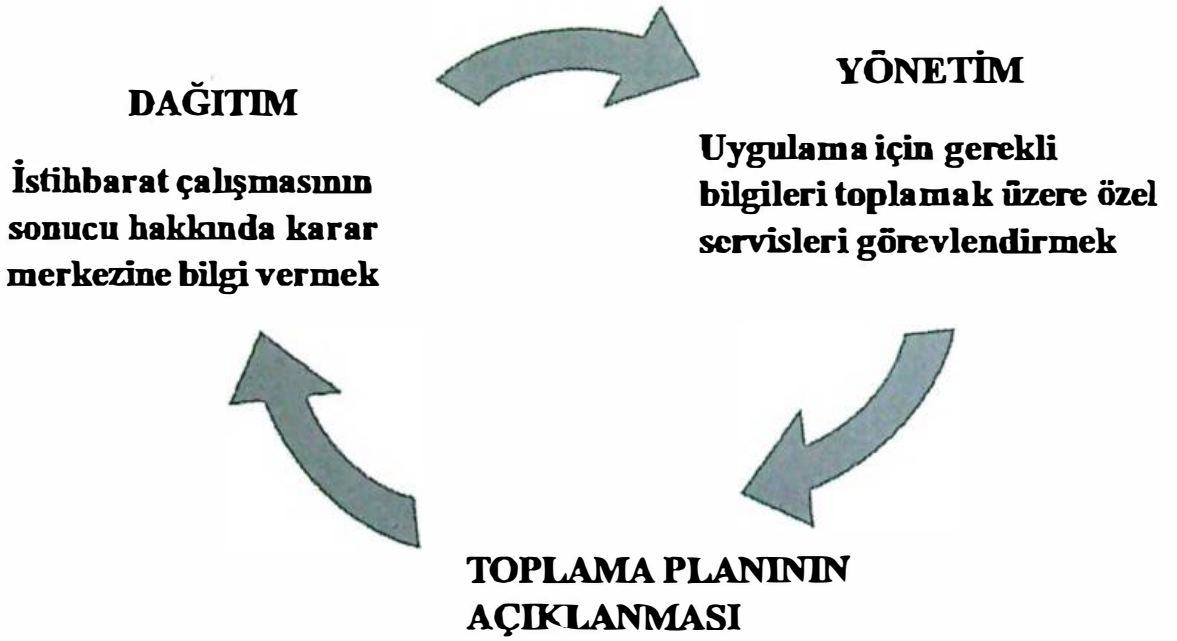
63 Voyenny Vestnik, Razvdeka—vazhneyshiy vid obespecheniya boyevykh deystvityy, No., (1978), 7.

64 S.S. Veshunov, Motostrelkovove otdelenive v razvedka, Voennoya, (Moskva, 1977), 3.

kadar önemli olduğuna karar verecek tek kişiydi. Toplanan bilgiler daha sonra KGB üzerinde Parti kontrolünü sağlamak üzere Merkez Komite'nin çeşitli dairelerine gönderilirdi⁶⁵.

Sovyet istihbaratında işlevsel olarak farklı konseptlere rastlanır. Örneğin, dezenformasyonun Sovyet versiyonu şekil olarak “matruşka sistemi” olarak adlandırılır. Çünkü bilgiyi teyit etmek için kaynağa gittiğinizde her seferinde sahnede başka bir aktör vardır, kaynak öncekinden tamamen farklı olsa da ama hala ihtiyacı karşılayan aynı içeriğe sahiptir⁶⁶. Dezenformasyon için kullanılan karar verme süreci Şekil-1'dedir.

Şekil 1: Dezenformasyon İçin Karar Verme Süreci

Kaynak: John Hughes-Wilson, *Największe Błędy Wywiadów świata*, (Warszawa 2002), 13.

Sovyet istihbaratı, elde edilen bilgilerin kaynağına ve muhbirin güvenilirliğine kanaat getirmeye çok dikkat ederdi. Batıda olduğu gibi kaynağın gizli kalması her zaman çok önemli değildi. Haberin doğruluğunu anlamak için gizli evrak ele geçirdiğini iddia eden kay-

65 Giancarlo Elia Valori, *The Way in Which Russian Intelligence Services Operate*, Modern Diplomacy, (September 4, 2020).

66 Marek Świerczek, *The “Matryoshka System”1, or the Perfect dDsinformation. Introduction to the Topic*, International Security Review 19/18, (2018), 426.

nakla gerekirse doğrudan temas edilir. Bu kapsamda, para karşılığı evrak ve bilgi getirenlere şüphe ile bakılırdı. Çünkü pek çok kez bu tür belgelerin sahte olduğu anlaşılmıştı.

Sovyet istihbarat sürecinden bugüne şüphesiz verinin akışının etkinliğini artıracak tedbirler, toplama vasıtalarının modernizasyonu, gerçek zamanlı raporlama gibi pek çok yenilik entegre oldu. Özellikle siber ortamdaki yenilikler ve kabiliyetler ilave vasıta ve yöntemler sağladı. Bunlara daha sonraki bölümlerde geniş olarak yer vereceğiz.

Toplama

Sovyet siyasi istihbaratının başlıca kaynakları; elçiler dâhil diplomatlar, Dışişleri Bakanlığı şifre kâtipleri, sekreterleri, yüksek kade-me memurları, bakanların özel sekreterleri, politika yapma ihtirası olup mali yardım arayan ya da sol kanadın teşvikini arayan kimse-lerdi. Bu kişilerin hepsinin okul çağından itibaren karakterleri araştı-ırılır, zayıf ve hassas tarafları tespit edilirdi. Bu bilgilerle hazırlıklı bir yaklaşma yapılır, kişi tuzağa düşürülür ve vaatlerde bulunulurdu. Yabancı diplomatlardan homoseksüel olanlar üzerinde büyük başarı sağlamışlardı. Bir devlet adamı ya da bir diplomat yerine şifre me-muru veya bir özel sekreter çok daha kıymetli bir toplama vasıtası idi.

Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliği döneminden miras kalan büyük bir istihbarat kabiliyetine sahiptir. İstihbarat toplama altya-pısının çoğunluğu ABD hakkında bilgi toplamaya odaklanmıştır. Rusya, kendi siyasi liderleri, askeri planlamacıları ve sanayi ihtiyacı olan her türlü istihbarat ürününü temin etmek için IMINT, SIGINT, HUMINT, MASINT ve açık toplama kaynaklarını kullanmaktadır. Rusya'nın ABD'ye yönelik istihbarat operasyonları gelişme, kapsam ve sayı olarak artmakta ve görünür gelecekte de yüksek seviyede ka-lacağı tahmin edilmektedir.

HUMINT (İnsan İstihbaratı)

Sovyetler Birliği'nin çöküşünü müteakip Rus istihbarat faaliyetleri 1990'lı yıllarda azalmak yerine %12 kadar daha da arttı⁶⁷. Bunun ilk nedeni, Rus istihbarat servislerinin bu yıllarda dış ülkelerin toplum, hükümet ve sanayisi ile daha fazla temas kurma imkânı bulmasıydı. Silah kontrol anlaşmaları, müşterek iş imkânları, kültürel ve ekonomik değişimlerin artması pek çok fırsat sağlıyordu. Diğer bir neden, sınırların açılması ile pek çok Rus özellikle ABD'ye göç etmişti. 1980'lerin sonunda 105.000'den fazla Rus, ABD'ye göç etti ve Ruslar geleneksel olarak onlardan istihbarat toplamaya devam ettiler. Üçüncü olarak, başta ABD olmak üzere pek çok Rus öğrenci Batılı ülkelere geldi. Genellikle Rusya'nın ihtiyacı olan askeri ve sivil sanayiye ilişkin teknik disiplinlerde çalışıyorlardı. Son olarak, 1990'larda ABD'deki Rus diplomat ve konsolosluk görevlilerine seyahat yasağı kaldırılmıştı ve bu istihbarat toplamayı kolaylaştırıyordu⁶⁸.

Sovyet istihbarat servisi bir operatöre (yönetici) yabancı bir ülkede görev verdiği zaman ya orada mevcut bir ajan ağının başına geçecektir ya da kendisi bir şebeke kuracaktır. Yeni operatör genellikle ikincisini seçer ama yabancı ülkenin buna hazırlığı vardır yani mahalli ajanları seçerken tuzağa düşebilir. Operatörün biri Moskova'da olmak üzere iki yardımcısı vardır. Operatör ve mahalli yardımcısı, hariçten gelenlerin yani mahallinde edindiklerinin yanında ilişkilerini belli etmezler. Yakalandıklarında söyleyecekleri hikâye herkese ezberletilir. Her yönetici yardımcısına bağlı 2-5 grup vardır ve her grubun lideri bir kaynak grubu ile ilgilenir. Sovyetler Birliği zamanında, yabancı ülke vatandaşı olduğu için dil bilen grup lideri genellikle Rus olmayan Komünist Partisi üyesiydi. Kaynak denilen erkek ve kadın çalışanlara istihbarat toplama görevi verilir. Yönetici sadece grup lideri ya da çok güvenilir haberci (kaynak) ile temas eder.

67 James Sherr, Change and Continuity in the Former KGB, *Jane's Intelligence Review*, March 1993, 110-112.

68 Kenneth E. De Graffenreid, Tighter Security Needed to Protect U.S. Intelligence, *Signal*, 45:1, September 1990, 101-104.

Klasik Rus insan istihbaratı kendine has bazı eğilimlere sahiptir. Öncelikle istihbaratın ana kullanıcısı fabrikalar, araştırma enstitüleri ve devlet kuruluşlarıdır. İkinci olarak istihbarat servisleri kritik bilgi ihtiyaçlarını merkezi bir istihbarat ihtiyaç listesinde toplu olarak bulundurur. Servislerin özel istihbarat ihtiyaçları bazen örtülü operasyonlar ile karşılanır. İstihbarat çalışanları profesyonel bir şekilde eğitilmiştir. Ancak, yurt dışında çok sayıda istihbarat elemanı bulundurulamadığı için toplama süreci sınırlı kabiliyetlere sahiptir. Rus operatörler için iki problem sahası vardır; hedef ülkeni istihbarat memurlarının faaliyetlerini takip etmek ve kendi çalışanlarını ve aralarındaki ilişkileri izlemek. GRU ve KGB'nin devamı olan SVR, HUMINT faaliyetleri icra etmektedir. Örneğin CIA Operasyonlar Dairesi'nde çalışan Aldrich Ames, 1985 yılında KGB tarafından devşirildi. 1994 yılına kadar ABD'nin Sovyetler Birliği ve Rusya'ya yönelik devam eden operasyonları yanında ABD'nin dış, savunma ve güvenlik politikaları ile ilgili bilgiler aktardı⁶⁹. Hizmetleri karşılığı kendisine yakalanana kadar Ruslar tarafından 2.5 milyon dolar verilmişti.

SIGINT (Sinyal İstihbaratı)

Sovyet SIGINT toplama yerleri yabancı ülkelerdeki diplomatik olarak korunan elçililer, konsolosluklar, ticari sefirlik ve ikametgâhların içindeydi. Buralardan bulunan ülkenin hükümet faaliyetleri ile ilgili hassas bilgi toplanıyordu. Mikrodalga kuleleri ve selüler haberleşme araçları diplomatik tesislerin etrafındaydı. Bu amaçla kullanılan van tipi araçlar başta New York'daki Birleşmiş Milletler olmak üzere seçilen askeri, siyasi veya ticari hedefin etrafında bulunuyordu⁷⁰. Yapılan bir tespite göre Sovyetler NATO ülkelerine

69 United States Senate, An Assessment of the Aldrich H. Ames Espionage Case and Its Implications for U.S. Intelligence: A Report of the U.S. Senate Select Committee on Intelligence, Washington, DC: USAGPO, November 1, 1994, 19, 85-86.

70 Christopher Andrew and Oleg Gordievsky, KGB: The Inside Story, New York: Harper Collins, 1990, 609.

yönelik yılda 7.000'den fazla örtülü SIGINT operasyonu düzenliyordu. Bu operasyonlar ile elektronik ortam verisi toplanıyor, tatbikat haberleşmeleri izleniyor, istikamet bulma operasyonları yapılıyor, coğrafi doğruluk için SIGINT uyduları kalibre ediliyordu. Hedef ülkeyi izlemek için komşu ülkelerde de sınıra yakın yerlerde gizli toplama van'leri kullanılıyordu. Örneğin ABD'nin güneyindeki askeri tesisleri izlemek için Meksika'da van tipi araçlar kullanıldı⁷¹. Rus Aeroflot uçaklarının ve diğer gizli toplama araçlarının da SIGINT işinde kullanıldığı biliniyor. Batı Avrupa'da SIGINT toplama cihazlarını gizlemek için sık sık kapalı kamyonlar ve diğer çekicili araçlar kullandılar. Ruslar, Sovyetlerin örtülü mobil platformlarını kullanmaya devam ettiler.

Rusya, dünyadaki en gelişmiş SIGINT programlarından birine sahip olmaya devam ediyor. GRU'nun Altıncı Direktörlüğü sinyal istihbaratı toplamak için 20 farklı tipte uçak, 60 SIGINT toplama deniz vasıtası, uydular ve yer istasyonları kullanıyor. FAPSI ile birlikte GRU, 50'dan fazla ülkede diplomatik misyonların içinde SIGINT toplama faaliyetinde bulunuyor. Bu iki servis, BDT ülkeleri, Vietnam (Cam Rank Körfezi) ve Küba'da (Lourdes) büyük yer toplama tesisleri işletiyor. Bu faaliyetler Rusya'ya dünya genelinde SIGINT toplama kabiliyeti sağlıyor⁷².

Lourdes'teki SIGINT tesisi ABD'yi hedef alan en büyük istihbarat toplama kabiliyetidir. GRU, GABSI ve Küba istihbarat servisleri tarafından işletilmektedir. Tesiste bulunan 1000'den fazla Rus personel, ABD'nin olduğu kadar, ABD ile Avrupa arasındaki ticari ve resmi haberleşmeyi takip etmektedir. Lourdes aynı zamanda yer istasyonu ve analitik tesisi ile Rus SIGINT uydularını desteklemektedir. Lourdes tesisi ve Rusya'daki benzeri ile birlikte ABD'nin tüm

71 Desmond Ball, *Soviet Signals Intelligence: Vehicular Systems and Operations*, Intelligence and National Security, 4:1, January 1989, 5-23.

72 Desmond Ball, *Soviet Signals Intelligence (SIGIN77: Intercepting Satellite Communications)*, Strategic and Defence Studies Centre, Canberra: Australian National University, 1989, 62-63.

askeri ve sivil haberleşme uydularını izlemektedir⁷³. Lourdes üzerinden Beyaz Saray, NASA dâhil tüm askeri haberleşmelerin yanında finansal ve siyasi bilgi toplandığı değerlendirilmektedir. Bu amaçla, özel olarak yetiştirilmiş personel kullanılmakta ve Rus liderlere siyasi ve ekonomik istihbarat sağlanmaktadır⁷⁴.

Ruslar, SIGINT toplamak için uydular da kullandılar. İlk Sovyet SIGINT uydusu Cosmos 189 ELINT uydusu 1967’de atılmıştı. Sonraki 24 yılda bu rakam 200’ün üzerine çıktı. Ruslar, uzayda güçlü bir varlık bulundurmaya devam ediyor. 1994 yılında atılan 48 uzay aracının %50’si askeri maksatlıydı. Bu uzay araçlarına görüntü sistemleri, okyanus keşif ve elektronik istihbarat toplama görevleri yüklendi⁷⁵.

GRU ise Rus ELINT uydularını işletiyor. ELINT uyduları aktif ve pasif tekniklerle belirli hedefleri tespit ediyor. Görüntü uyduların gelen veriyi tamamlayarak, rakip ülkelerin kuvvetleri veya niyetleri hakkında daha net bir resim ortaya koyuyor. Bu uydular; gemiler, mobil hava savunma radarları, sabit stratejik erken ikaz radarları ve diğer askeri dalga yayıcı araçların tanımlama, yerini tespit etme ve sinyal analizi için gönderdiği telsiz ve radar dalgalarını izler ve yerini tespit eder. Bu veriler, hedefleme, taarruz ve savunma planları ve karşı tedbirlerin geliştirilmesinde kullanılır.

Toplama faaliyetleri Uydu İstihbarat Direktörlüğü tarafından yönetilir. Veri analizi, Altıncı Direktörlüğün Deşifre Şubesi tarafından yapılır. Ruslar daha sonra COMINT uyduları da kullanmaya başladılar.

73 U.S. Department of Defense, *Soviet Military Power*, (Washington D.C., 1987), 128.

74 William Rosenau, *A Deafening Silence: U.S. Policy and the Sigint Facility at Lourdes*, *Intelligence and National Security*, 9:4, October 1994, 723-734.

75 Craig Covault, *Russian Space Program Advances Despite Crisis*, *Aviation Week and Space Technology*, January 16, 1995, 22-24.

IMINT (Görüntü İstihbaratı)

IMINT için ilk akla gelen Rus uydu görüntüleme sistemleridir. İlk keşif uydusu 1962'de atılmıştı. Sonraki 30 yılda 850'nin üzerinde foto-keşif uydusu atıldı. Sovyetler gibi bugün Ruslar da yılda 2 foto-keşif uydusunu yörüngede bulundurur. Rus görüntüleme sistemleri bir metrenin üçte birinden daha iyi çözünürlükte görüntü alır. Ruslar, görüntü ihtiyacına bağlı olarak üç ayrı tip görüntü uydusu kullanır⁷⁶;

- Üçüncü nesil foto-keşif uydu, orta çözünürlükte sisteme (1.5-3 m.) sahiptir ve geniş alanda gözetleme görevleri için kullanılır. Uydu, düşük irtifalı (235-245 km.) yörüngededir. 2-3 haftalık görev için dizayn edilmiştir. Görüntüleri almak için uydunun yörüngeden çıkarılması gereklidir.

- Dördüncü nesil foto-keşif uydu, eliptik yörüngede ve 170 km. irtifada gezer. Görüntüleri almak için yörüngeden çıkmasına gerek yoktur. Görev süresi 60 gündür.

- Beşinci nesil foto-keşif uydu, elektro-optik görüntüleme sistemi ile gerçek zamana yakın görüntüleme sağlar. Beşinci nesil, küresel keşif işlerinde kullanılırken, üçüncü ve dördüncü nesil uydular belirli hassas bölgeler üzerinde kullanılır⁷⁷.

Sovyet döneminde olduğu gibi Ruslar, 160 uyduluk bir grubu eş zamanlı olarak yörüngede tutacak kabiliyete sahiptir. Ancak, uydu fırlatması %35 azalmıştır. Ruslar, bütün hava/gün/gece görüntüleme sistemi eksikliği çektiler. Hem elektro-optik hem de fotografik sistemler gündüz ve açık hava istiyordu.

MASINT (Ölçme ve İz İstihbaratı)

Ruslar MASINT verisi için birkaç programa sahiptir. Rus Prognoz Uydusu, kızılötesi tespit (IRINT) kabiliyetine sahiptir. Diğer

76 Jeffrey T. Richelson, The Future of Space Reconnaissance, Scientific American, 264:1, January 1991, 38-44.

77 Nicholas L. Johnson and David M. Rodvold, Europe and Asia in Space, Kirtland AFB, NM: USAF Phillips Laboratory, Technical Report DC-TR2191.103-1, 1992, 241-245.

MASINT ile ilgili sistemler içinde çok çeşitli gelişmiş radar sistemleri bulunmaktadır. Bunlar radar istihbaratı (RADINT) ve denizaltılara karşı akustik istihbarat (ACOUSTINT) amacı ile kullanılır. Diğer bir kullanım alanı nükleer test örnekleri toplayarak nükleer istihbarat (NUCINT) yapmaktır⁷⁸.

Rusya İstihbarat Toplama Trendleri

Rusya, saldırgan bir şekilde istihbarat toplama faaliyetlerine önümüzdeki dönemde de devam edecek ve özellikle küresel siyasi, ekonomik ve güvenlik konularında bilgi edinmeye öncelik verecektir. Ruslar, hedef ülkelerin askeri kabiliyetlerine, dış politika eğilimlerine ve askeri teknoloji geliştirme çalışmalarına özel önem vermektedir. Ticari ve çift kullanımlı teknolojilerin istihbarat operasyonlarında kullanılmasına artan bir ilgisi vardır⁷⁹. Sanayi espionaj faaliyetleri her geçen yıl artmaktadır. Ruslar, ekonomilerini güçlendirmek ve teknolojide daha fazla ilerlemek için Batılı şirketlerle temas ederek, teknoloji çalma eğilimindedir⁸⁰.

Diğer yandan SVR içindeki istihbarat çalışanlarını azaltarak, teknik istihbarat ve açık kaynak analizine daha çok önem vermektedir⁸¹. HUMINT, teknik istihbarat veya açık kaynaklardan elde edilemeyecek bilgiye yönetilmektedir. Ruslar, açık kaynak bilgisi ve kamu bilgilerinin analiz edilerek istihbarat üretmeye yoğunlaşmıştır. Açık kaynak verisi için araştırma ve siyasi amaçlı enstitüler toplama ve analiz faaliyetleri için kullanılmaktadır. Ayrıca başka ülkelerle müşterek ticari, araştırma ve eğitim faaliyetlerinden de istifade edilmektedir⁸².

78 William B. Scott, Russian Pitches Common Early Warning Network, Aviation Week and Space Technology, January 9, 1995, 46-47; Jeffrey T. Richelson, Sword and Shield: The Soviet Intelligence and Security Apparatus, Cambridge, MA: Ballinger, 1986, 108-111.

79 Adam Zagorin, Still Spying After All These Years, Time, June 29, 1992, 58-59.

80 U.S. House of Representatives, The Threat of Foreign Economic Espionage to U.S. Corporations, Testimony of William S. Sessions, Director of the Federal Bureau of Investigation, Hearings before the Subcommittee on Economic and Commercial Law, Committee on the Judiciary, 102:2, Washington, DC: USGPO, 1992, 42.29.

81 Zagonn, a.g.e., (1992), 58-59.

82 James Adams, Sellout: Aldrich Ames and the Corruption of the CIA, New York: Viking, 1995, 43-45; Wayne Madsen, Intelligence Agency Threats to Computer Security, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, Winter 1993, 418, 420, 422.

GRU ve SVR dış istihbarat toplamada sorumlulukları paylaşır. Bu, istihbarat subaylarının yasal (diplomatik) görüntü altından Rus elçilikleri dışında ya da illegal veya gayri-resmi olarak (diplomatik örtü olmadan) görevlendirilmesini kapsar. Her elçilikte GRU ve SVR bireysel olarak ayrı komuta yapısı içinde faaliyette bulunur⁸³. GRU, sözde yabancı ordular ve karar verme sistemi, teknoloji tedariki gibi askeri konular ile ilgili bilgi toplar ama bu SVR'nin ana konusu olan siyasi istihbarat toplamalarını engellemez⁸⁴.

Rus istihbarat toplama faaliyetler aktif olduğu kadar oldukça profesyoneldir. SVR ve GRU, askeri ve teknik gizli bilgilere ulaşmada kuvvetli bir isteğe sahip olmakla beraber, siyasi hedefleri bazen safçadır⁸⁵. Bunun sebebi, genellikle demokratik siyasi sistemleri anlamakta zayıf kalmalarıdır. GRU ajanlarının son dönem tutuklanmaları ve kullandığı vasıtalar faaliyet seviyesini göstermektedir. Estonya Dış İstihbaratı'nın 2019 yılında yayınladığı rapora göre, 2014-2018 arasında beş GRU ajanı tespit edildi⁸⁶. 2020 yılında GRU ajanları arasında Fransız ve Avustralyalı subaylar yanında, eski ABD Özel Kuvvetleri'nden bir subay da vardı⁸⁷.

İstihbarat Analizi

Sovyet istihbarat teşkilatı, CIA'nın yaptığı gibi geniş araştırma programlarına başlayarak, neticede başa çıkamayacağı kadar güçlükler ve sorumluluklar doğuran faraziyelere dayalı değerlendir-

83 Mark Urban, *The Skripal Files: The Life and Near Death of a Russian Spy* (New York: Henry Holt and Company, 2018)

84 Amie Ferris-Rotman and Ellen Nakashima, *Estonia Knows a Lot About Battling Russian Spies, and the West Is Paying Attention*, Washington Post, November 1, 2018.

85 Mark Galeotti, *Putin's Hydra: Inside Russian Intelligence Services*, ECFR, (2016), 7.

86 Michael Weiss, *The Hero Who Betrayed His Country*, Atlantic, June 26, 2019; Estonian Foreign Intelligence Service, *International Security and Estonia, Annual Report* (2019), 45-46.

87 RFE/RL, *Retired Austrian Army Colonel Found Guilty of Spying for Russia*, (June 10, 2020); U. S. Department of Justice, *Former Army Special Forces Officer Charged in Russian Espionage Conspiracy*, Press Release, (August 21, 2020); Victor Mallet, *French Military Officer Held on Suspicion of Spying*, Financial Times, (August 30, 2020).

melere girmek istemezdi. Açık kaynakları sevmez, işe yarayacak bilgilerin gizli ya da kilitli yerlerde olduğunu düşünürlerdi. Batı tipi değerlendirmeler yerine hükümetin maksatları ile olası adımları ve hareketlerini dile getiren dokümanter bilgilerle çalışırlardı⁸⁸. Bu bilgiler genellikle yabancı ülkelerin gizli işlerle ilgili komisyonlarından elde edilirdi. Çalınan dokümanların taşıdığı bilgilerin manasından daha fazla, doğruluğu ile ilgilenirlerdi. Bu değerlendirmenin yapılması için altı kişilik bir Küçük Konsey kurulmuştu. Sovyet istihbaratı gibi Rus istihbaratı da otoriter bir rejimin istihbaratıdır. Bu yüzden, bazı pragmatik avantajları olsa da Batılı demokratik istihbarat teşkilatlarının sahip olduğu kaliteyi üretemezler.

Uzun dönemli istihbarat çalışmaları yapmak için kanıtlanmış dört çeşit metodoloji vardır. Bunlardan ilki “alınan dersler” yaklaşımıdır. Yapılan eylemlerin sonuçlarını inceleyerek, gelecek ile ilgili öngörülerde bulunursunuz. Bu daha çok Batılı ülkelerde terörle mücadele kapsamındaki çalışmalarda kullanılır. Ancak, bu yöntemde uzun vadeli eğilimleri yakalamak zordur. İkinci yöntem, gene Batıda geniş ölçekli tarihsel çalışmalarla istihbarat çarkının tüm safhalarının çalıştırılması ile uygulanır. Bu ise istihbarat arşivinin kuvvetli olması kadar, diğer özel kaynaklara da nüfuz etmeyi gerektirir. Sonuçta, yaşanan büyük fiyaskolara bakarak, CIA için yanlış istihbarat üretmek için kurulmuş, mükemmel bir teşkilat olduğunu söyleyebiliyoruz. Üçüncü yöntem, başkalarının bize nasıl baktığını analiz ederek, özellikle yakalanan ajanları sorgulayarak yapılan değerlendirmedir. Dördüncü ise KGB’nin uyguladığı yöntemdir.

Soğuk Savaş sonrası Batıya gelen pek çok eski KGB çalışanı, teşkilatın faaliyetleri ile ilgili önemli bilgiler vermenin yanında arşivinden de önemli belge ve malzemeler getirdiler. Bu belgelere bakarak, başta ABD ve İngiliz istihbaratı olmak üzere Batı’nın Sovyet istihbarat toplama ve değerlendirme yöntemleri arasındaki farkı anlamada yanıldığını görüyoruz. Bu yanılgının birinci nedeni, Sovyet istihba-

88 Alexander Orlov, İstihbarat ve Gerilla El Kitabı, Gnkur. Basımevi, (Ankara, 1964), 122.

rat değerlendirmelerini uzun vadeli kategorisine koymak oldu. Sovyetler ya da Saddam'ın Irak'ı gibi özellikle tek partili bütün otoriter rejimlerde istihbarat kötüdür çünkü liderin ne duymak istediğini söylerler. Bu yüzden, istihbarat mekanizması rejimin dış dünya ile ilgili yanlış algısını beslemeye odaklanmıştır⁸⁹. Sonuçta, Sovyet liderliği Soğuk Savaş'ın son yıllarına kadar dünyayı gerçek anlamda anlayamadı.

Batı ile ilgili yanlış algının kaynağı ise istihbarat raporları idi. Eski bir KGB çalışanı şunu itiraf ediyor; “Üstlerimizi memnun etmek için, önyargılı bilgiler gönderdik. Temel prensibimiz şuydu; Her şey için Amerikalıları suçla ve her şey iyi olacak.”

Gorbaçov dönemi arifesinde, KGB'nin dünya ile ilgili değerlendirmeleri hala dünyadaki sorunların çözilememesinin nedenini Batı kapitalizmine bağlıyor ama Sovyet ekonomisinin ciddi problemlerini saklıyorlardı. Daha sonra KGB başkanı olacak Vladimir Kryuchkov, 1984 yılında KGB dış istihbaratının başında iken şu şekilde bir rapor vermişti; “Önde gelen Batılı emperyalist ülkelerin içinde bulunduğu derin ekonomik ve siyasi kriz, bütün bu problemlerden olası çıkış yolu olarak, Sovyetler Birliği'ne karşı bir savaş açmayı düşündürüyor⁹⁰.”

Politik doğruluğun zararlı etkisi, KGB'nin kriz zamanlarında paranoyaya ve komplo teorilerine eğilimini artırmıştı. Sovyet istihbarat sisteminin ana zayıflığı, elde ettiği bilgileri Batı düşmanlığını ve komplo teorilerini beslemek için basitleştirmesi idi. KGB arşivlerinden öğrendiğimize göre, 1960'ların başında ve 1980'lerin ilk yıllarında yani iki kez Politbüro'ya ABD'nin bir nükleer ilk saldırıya hazırlandığını rapor etmişti⁹¹. GRU'nun Mart 1962'deki raporuna

89 Christopher Andrew and Oleg Gordievsky, Instructions from The Centre: Top Secret Files on KGB Foreign Operations, 1975-1985, Hodder & Stoughton, (London, 1991), published in USA as Comrade Kryuchkov's Instructions (Stanford U.P., 1993).

90 Christopher Andrew and Oleg Gordievsky, KGB: The Inside Story of its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev (London: Hodder & Stoughton; New York: Harper & Row, 1990).

91 Christopher Andrew and Vasili Mitrokhin, The Mitrokhin Archive, Vol.1: The KGB in Europe and the West (London/New York: Penguin/Basic Books, 1999).

göre, ABD ilk nükleer saldırıyı yapan olma kararı almıştı ama Sovyet nükleer testlerini görünce, Rusların daha fazla kapasiteye sahip olduğunu görmüş ve saldırıdan caymışlardı. KGB ve GRU, Reagan'ın olmayan nükleer saldırı planına odaklanmıştı. Moskova'daki istihbarat analizcileri ve politika yapıcıları için bu komplo teorisine inanmak çok cazipti.

Rusları anlamak için lideri iyi tanımak gereklidir. Kruşçev, Stalin'in şüphe etme hastası olduğunu, her yerde ve her şeyde düşman gördüğünü, herkesin çifte pazarlıklı ve casus olduğunu düşündüğünü söylemişti. Bu yüzden, Troçki, Tito, Siyonistler hakkında pek çok komplo teorisine inanmıştı. Stalin veya Sovyet sistemine düşman olmadığı halde pek çok kişi bu yüzden Gulag'a gönderildi⁹². II. Dünya Savaşı sonuna doğru Batılı liderler, Stalin ile yaptıkları görüşmelerde onu bu tür düşüncelerden kurtaramamıştı. Dün olduğu gibi bugün de Rus liderliğini komplo teorilerinin dışında bir dünya görüşüne inandırmak mümkün değil.

Eğer Rusya devlet başkanına bir rapor sunacaksanız bu mümkün olduğu kadar aşırı bir dille yazılmalıdır. Böylece sekreteryanın analitik desteği, bilginin dikkate alınması ve yayılması için önemli hale gelir. İstihbarat raporu, Başkana ve Güvenlik Konseyi'ne sunulur. Başkanlık talimatı haline gelmesinde ve uygulanmanın izlenmesinde kullanılır. Politika taslağı hazırlayacak sekreterya ve uzman komiteler göreceli olarak küçüktür, yaklaşık 200 kişi çalışır. İngiliz Kabine Ofisi'nde bu iş için 2.000, ABD Ulusal istihbarat Direktörlüğü Ofisi'nde ise 1.600 kişi çalışır. Bunlar büyük resmi en iyi gören yerlerdir. Rus istihbarat servisleri gönderdikleri malzemenin kullanılıp kullanılmadığına ilişkin doğrudan bir izleme imkânına sahip değildir. İstihbarat geçmişleri olmayan Başkanlık Yönetimi yetkilileri, hangi bilginin komuta zinciri akışı içinde yer alacağına, hangilerinin brifing ve raporlardaki akışa dahil olacağına karar verirler.

92 Christopher Andrew, *Intelligence Analysis Needs to Look Backwards Before Looking Forward, History and Policy*, (01 June 2004).

Bu sır ortağı iç halka, genellikle siyasi düşüncelerle gelen malzemeyi kullanır. Bazen istihbarat servisi yüksek gizlilikteki bir kanaldan bir gazete haberine veya akademik bir rapora dikkat çekebilir. Ancak, genellikle yüksek değerli gerçek istihbarat gözden kaçmış veya boşa gitmiş olur.

Özetle, günlük Rus istihbarat ürünleri hiyerarşi dâhilinde akar, Güvenlik Konseyi ve Başkanlık Yönetimi'nin kontrolünden sonra Kremlin'e gider. Bu başkan ve ona yakın olanlar arasında tek yönlü bir trafiktir. SVR ve FSB, günlük raporlar hazırlar. GRU ve FSO ise başkana doğrudan düzenli raporlar gönderir. Buradaki anahtar nokta şudur; her servis başkana tek tek bilgi verdiğinden, Güvenlik Konseyi ve Başkanlık Yönetimi devreye girmedikçe aralarında bir kıyaslama ve tartışma olmaz. En etkilisi başkan ile bire bir toplantı yapmaktır ama bu başkana kişisel yakınlığa bağlıdır ve gene de çok detaya girilemez.

Başkan'ın ulusal güvenlik danışmanı gibi bir pozisyon Yeltsin döneminde yaratılmıştı ama bu iş Güvenlik Konseyi Sekreterliği'ne devredildi. Bazen bu rolü oynamak FSO'nun başındaki Evgeny Murov'a de facto olarak düşer çünkü FSO diğer servisleri izleyebildiğinden hangi olayın dayanaksız veya kişisel olduğuna yorum yapabilir. Ama bu daha çok FSO'nun başındaki kişinin 2000 yılından beri atandığı yerde olmasından kaynaklanıyor ve ondan sonra gelen kişi bu kapasitede olmayacak. İstihbaratın oldukça kişisel yollardan taşınmasına kapı açılması bazen istenmeyen bilginin de gelmesine yol açar ve bu da istihbarat servislerinin şevkini kırar ve bazen onları da muhatap kılar. Öte yandan, 2012 yılından beri Putin artan derecede gittikçe düşündüğü şeylerin sorgulanmasına karşıdır. Bu etrafındaki halkanın küçülmesine, özgür düşüncelerin dışarıda kalmasına ve bazı eski müttefiklerin dışlanmasına yol açtı.

Tecrübeli Rus generalleri arasında anonim olan bir anekdot vardır⁹³; "*Subaylar dörde ayrılır; zeki, çalışkan, tembel ve aptal olanlar.*

93 <http://quoteinvestigator.com/2014/02/28/clever-lazy/>.

Her subayda bunlardan iki tanesi bulunur. Zeki ve çalışkan olanlar Genelkurmay'a atanır. Zeki ve tembel olanlar yüksek liderlik görevlerine atanır; zor kararları almak için sinirleri sağlam ve zihinleri açıktır. Aptal ve tembel olanları kullanacağın durumlar da vardır ama aptal ve çalışkan olanlar en tehlikeli olanlardır, derhal kovulmalıdır.” Aynı şey istihbarat servisleri için de geçerlidir; saldırgan, savunmacı, iyi yönetilen, kötü yönetilen. Savunmacı ve kötü yönetilenler barışta az verir ama savaşta ülkeyi koruyamaz. Savunmacı ve iyi yönetilenler düşmanlara karşı kuvvetli bir kalkandır. Saldırgan ve iyi yönetilenler devlet adamları için iyi bir politikası olabilir ama kötü yönetiliyorsa hem kendi ülkeleri hem de diğer ülkeler için oldukça tehlikelidir.

Rus istihbarat servislerinin saldırgan olduklarından şüphe yok ama iyi yönetildikleri şüphelidir. Bu sadece günlük kontrolleri için değil istihbaratı nasıl analiz ettikleri ve politikaya yansıttıkları, büyük bir stratejinin parçası haline getirdikleri ile de ilgilidir. Örneğin Ukrayna'da Kırım ve Donbass'ın işgalinde Ruslar taktik seviyede istihbarat başarısı gösterdiler. Ukrayna birliklerinin durumlarını, subayların savaşma isteğini iyi değerlendirdiler ve hükümet güçleri daha hazırlanırken saldırdılar. Bunun yanında terörist saldırılardan, siber sızmalara ve dezenformasyona pek çok aktif tedbir uyguladılar ve siyasi kirli hileler yaptılar. Ama siyasi ve stratejik istihbarat bakımından hatalıydılar. Batının, 2008'deki Gürcistan Savaşı'ndan daha hazır olduğunu göremediler. Bu istihbarat hatası şu anda devam eden Rusya'nın ciddi ve sistemik kan kaybetmesine yol açtı.

Rus istihbaratı Ukrayna krizi ile birlikte Batıya karşı aktif tedbirlere yoğunlaştı. Taktik olarak etkili olsalar da stratejik olarak felaket durumdalar. Diktatörlük yaşadıkça, yaptırımlar kalksa bile Rusya artan hızda zayıflamaya ve istikrarsızlaşmaya mahkûmlar. Öte yandan Rusların saldırganlığı NATO'yu canlandırdı ve ilişkileri daha sıkı hale getirdi. Moskova'nın Avrupa'daki yumuşak gücü eridi, Rus imajı bitti. Rus istihbaratının saldırgan ve kötü yönetilen katkısı, Rus lider-

liğinin dünya algısını yanlış yöne ve fantezilere itti ve gerçek kurban Rus halkı olmaya devam ediyor.

İstihbarat Eğitimi

Federal Güvenlik Servisi (FSB) için uzman eğitimi *Federal Güvenlik Servisi Akademisi*'nde yapılmaktadır⁹⁴. Okulun kuruluş tarihi 25 Ocak 1921 yılıdır. O tarihte Olağanüstü Komisyonun Başkanlık Kurulunun kararıyla daimi görev yapacak kadroların hazırlanması için bir okul açılmıştır. Bu kararın ardından dört ay sonra gereken kurumsal ön hazırlıklar tamamlandıktan sonra ilk müdavimler alınmıştır. Müdavimler çok titizlikle alınırken hem yurt dışı hem yurt içi görevlerde istihdam ediliyorlardı. Ders müfredatında istihbarat teknikleri, karşı istihbarat yöntemleri ve diğer özel disiplinleri yer alıyordu.

1922 yılında *Bileşik Devlet Siyasi Müdürlüğü*'nde yüksek kurslarda siyasi ve askeri şubeler tesis edildi. 1929'da *Bileşik Devlet Siyasi Müdürlüğü* (OGPU) döneminde yüksek kursların bünyesinde İçişleri Bakanlığı mensuplarının yeniden eğitilmesi için bir okul açıldı. Aynı zamanda yerel birimlerde uzman hazırlığı biçiminde stajyer eğitimi uygulamaları da hızlandırıldı. 6-12 ay eğitim aldıktan sonra müdavimler soruşturma ve arama faaliyetlerinde görevlendirilirken başarısız olanları da istihbarat organlarına yararsız olduğu gerekçeyle açığa alındılar.

29 Mayıs 1930'da Tüm-Birlik Komünist (Bolşevik) Partisi Merkezi Komitesinin kararıyla Moskova'da yüksek kurslar bünyesinde istihbaratçı hazırlayan okul oluşturuldu. Aynı yıl 4 Haziranda bu eğitim kurumu *Bileşik Devlet Siyasi Müdürlüğü Merkezi Okulu* adlandırıldı. Bu aşamadan sonra müdavimlerin hazırlanması daha profesyonel bir hal aldı. Okulda eğitim gören istihbarat elemanlarına yabancı istihbarat faaliyetlerinin önlenmesi, siyasi ve ekonomik

94 История Академии ФСБ России, http://www.academy.fsb.ru/index_hist.html

casusluğa karşı mücadele yöntemlerini öğretiyorlardı. Böylece yeni yüksek eğitim kurumun şekillenmesinde yeni bir aşama tamamlanmış oluyordu.

1937-1938 yıllarında bu kurum da Stalin'in tasfiye politikalarından nasibini almıştır. "Terör, Sabotaj, Casusluk ve Mücadele" kürsüsünün tüm öğretim elemanları kurşuna dizilmiştir. Yüksek eğitim kurumlarından beş rektör (başkan), çok sayıda profesör ve öğretim üyesi ve müdavim tasfiye edilmiştir.

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliğinde yüksek eğitim kurumlarında yapılan reformlar bünyesinde KGB Yüksek Okulu da yeniden yapılandırıldı. Sonraki yıllarda okulda çok sayıda uzman kürsü ve fakülteler meydana geldi. 1952-70'li yıllarda okulun müdavimleri hukuk ve kriminoloji alanlarında temel eğitim verilmiştir.

Halen FSB Akademisi gelişmiş ve çok boyutlu eğitim faaliyeti sürdüren bir eğitim kurumu haline gelmiştir. Değişik kürsülerde 12 akademik⁹⁵, Rusya Bilimler Akademisinin 12 muhabir üyesi,⁹⁶ 100 profesör ve doktor çalışmaktadır. Akademi bünyesinde Kriptografi, İletişim ve Bilişim Enstitüsü, 7 genel akademik profilli fakülte, 46 kürsü, 5 işlevsel ve 14 lojistik birim, yer almaktadır.

Kriptografi, İletişim ve Bilişim Enstitüsü, 1949 yılında Politbüro kararıyla tesis edilmiştir. Aynı yılda M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi mekanik-matematik fakültesinde gizli bir bölüm de kurulmuştur. Daha sonradan bu iki eğitim birimi F.E. Dzerjinski SSCB KGB Yüksek Okulunda teknik fakülte olarak bir araya getirilmiştir. 1992 yılında ise bu fakülte Akademi bünyesinde Kriptografi, İletişim ve Bilişim Enstitüsü olarak oluşturulmuştur. Enstitüde 6 dalda uzman yetiştirilmektedir:

- Kriptografi.
- Güvenliğin Bilişim ve Analiz Sistemleri.

95 Ordinaryüs Profesör'e eşdeğer unvan

96 "Akademik" unvanından bir alt derece

- Telekomünikasyon Sistemlerinde Bilgi Güvenliği.
- Bilgisayar Güvenliği.
- Otomatlaştırılmış Sistemlerin Bilgi Güvenliği.
- Teknik İstihbarat Karşı Faaliyetler.

Eğitim süresi beş yıldır. Öğrenciler teknik eğitimin yanı sıra yüksek seviyeli sosyal bilgiler ve askeri eğitim de alıyorlar.

1991 yılındaki başarısız darbe girişimden sonra Gorbaçov tarafından KGB Direktörlüğü'ne atanan Yevgeny Primakov, KGB'nin SVR'ye dönüşümünü sağladı ve 1996'ya kadar SVR'nin başında kaldı. Bu dönemde, Rusya Federasyonu istihbarat sistemindeki yapısal değişiklikler ve reformlarda da etkili oldu. 17 Mart 1992'de istihbarat personeli havuzu olan Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde yaptığı konuşmada eski işe alma yöntemlerinin sona erdiğini açıkladı. 1993 yılından itibaren enstitüde özel bir kurs başlatıldı. Rus istihbarat servisleri de benzer kurslar vermeye başladılar⁹⁷. Mezun olanlar Dış İstihbarat Akademisi'ne alındılar.

SVR, 22-35 yaş arası yüksek eğitim görmüş ve fiziksel sağlığı iyi olan genç insanları işe aldı. Adaylarda dil ve analitik kabiliyetler arandı. Etnik orijini önemli değildi ama Rus vatandaşı olmalıydı. Aday yalan makinesi testinden geçmek zorundaydı. Adaylar akademiye şu dersleri aldılar;

- Operasyonel çalışma.
- Diller.
- Felsefe.
- Sosyoloji.
- Ekonomi.
- Psikoloji.
- Bilgi, operasyonel ve teknik analiz⁹⁸.

97 Izvestiya, 19 March 1992, p3, FBIS-SOV-92-059.

98 Nezavisimoye Voyennoye Obozreniye, No 43, 1998.

- Çalışma alanına yönelik edebiyat ve sanat.
- Silahsız mücadelenin temelleri.
- Çeşitli tip araç sürme.
- Temel silah pratiği.

GRU subayları ise Genelkurmay'a bağlı Askeri Diplomatik Akademi'de eğitilir⁹⁹.

Günümüz Rus İstihbaratı

Putin, 1975 yılından itibaren Sovyetler Birliği çökene kadar KGB'de çalıştı. 1998'de FSB'nin başına geçti. Başkan olduktan sonra FSB'ye daha çok sempati duyduğu kabul edilir. Moskova'nın kalbinde Vladimir Putin'in en sevdiği yer eski KGB'nin karargâhının olduğu Lubyanka'dır. Putin burada kendini işbirliğinin, kardeşliğin üyesi olarak hissediyor. Şimdi bu yer FSB'dir, yani Lubyanka'nın içindedir. Putin hala kendini KGB ajanı gibi görüyor. Rusya'da ondan başka kimse büyük karar alamaz, bu tür kararlar hepsi tek bir adama, Putin'e aittir. Putin ise başta ABD olmak üzere tüm dünyaya savaş açmıştır.

Putin'in aklına komplo teorileri sokmak en çok FSB'nin işidir. Putin'in her zaman her konuda kararları yalnız başına verdiğini söylemek doğru değildir. Ama bir politika üretilmesi için düşüncelerini ve beklentilerini söyler. Bazen bir tartışma ortamı açar ve bu servisler için politikayı etkilemekte en iyi zamandır.

Putin döneminde eski istihbarat memurları, yüksek seviyede iş adamı ve politikacı oldular ve *siloviki* (güçlü adam) kabilesini oluşturdular. Putin, ülke dışında demokrasileri istikrarsızlaştırmak, ülke içinde muhaliflerini bertaraf etmek yeni ve eski istihbarat memurları ile işbirliği yaptı. Rus istihbarat servisleri, Rus şirket dünyasına ya-

⁹⁹ Turovsky, What Is the GRU?; Richard Framingham, Career Training Program, GRU Style, Central Intelligence Agency, (September 18, 1995), at https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol10no4/html/v10i4a04p_0001.htm.

kındır. Putin sık sık hükümet veya devletin işlettiği işletmelere FSB memurlarını atar. Bu atamalar Putin rejiminde *siloviki*'yi güçlendirir. Hatta sorgulama geçiren pek çok resmi yetkili ve oligarkın FSB ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

Günümüzün Rus istihbarat servisleri aktif, saldırgan ve iyi fonlanmıştır. Uyguladıkları yöntemlerde sınır yoktur ve herhangi bir yasal işleme tabi tutulma endişeleri de yoktur. Devleti yönetenler zaten Putin'in yakın adamları veya *siloviki* (askeri, güvenlik ve istihbarat servislerinden çalışanlar) içindedir. Rusya'nın dış ve güvenlik politikalarının üretilmesinden sorumlu olan Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Güvenlik Konseyi, Bakanlar Kurulu (Kabine) gibi kurumlar, bu politikaların tartışıldığı ve karar verildiği uygulandığı değil, belirlenmiş politikaların yürütme organı olarak görev yaparlar. Özetle, kararlar gayri-resmi olarak Putin, onun güvendiği kişiler ve sırdaşları tarafından alınır.

Sovyet KGB'si güçlü ve espionaj, istikrarsızlık yaratma ve bozguncu faaliyetler konusunda istekliydi ama statükoyu korumaya meraklı siyasi liderlik tarafından sıkı bir şekilde kontrol ediliyordu. 1990'larda Boris Yeltsin döneminde devlet daha zayıftı ama aynı şey istihbarat servisleri için söylenemezdi. Putin'in ilk döneminde istihbarat servisleri güçlerini yenilemeye başlamıştı ancak hala bu dönemde Putin ile Batı ile pragmatik iyi ilişkiler sürdürmek niyetindeydi. 2012 yılı bir dönüm noktası oldu¹⁰⁰. Rejim, istihbarat servislerinin ipini tamamen gevşetti. Bunu nedenleri, ülke içinde baskıyı artırmak ve dışarıdan gelen istikrarsızlaştırmayı önlemek olduğu kadar, uluslararası düzeni yeniden revize etmek için yeni bir strateji uygulamaktı. Bu anlayış hala devam ediyor ve yakın zamanda değişmesi beklenmiyor.

Sovyetler Birliği döneminde iki istihbarat servisi vardı; dış espionaj ve iç güvenliğe her şeyden sorumlu KGB ve askeri istihba-

100 Mark Galeotti, Putin's Hydra: Inside Russia's Intelligence Services, European CFR Policy Brief, (May 2016).

rattan sorumlu Genelkurmay'ın Ana İstihbarat Direktörlüğü (GRU). Sovyetler Birliği çöktüğünde ilk plan KGB'nin kolunu-bacağını kesmekti. Ama Yeltsin, reforma karşı olan KGB emeklilerinin etkisi ile geri dönüş yaptı. Eski KGB çalışanı ve FSB başkanı Putin iktidar olduğunda ise istihbarat servislerinin altın çağı tekrar başlıyordu. Rus istihbaratı içinde dört güçlü teşkilat öne çıkıyor. En güçlüsü hala FSB ve iç güvenlik asıl görevi olmakla birlikte suikastlar dâhil bazı dış faaliyetler yetkisi de var. Putin'den sonra FSB'nin başına geçen Alexander Bortnikov, onun en yakın arkadaşı idi ve ondan sonraki Nikolai Parushev de (şimdi Güvenlik Konseyi başkanı) ona çok yakındı. FSB, aynı zamanda yoğun bir şekilde siber güvenlik operasyonları ile her tür saldırgan bilgi operasyonlarında bulunuyor.

Bugün üç ana Rus istihbaratı servisi var. Bunlardan Dış İstihbarat Servisi olan SVR, büyük ölçüde Batı Avrupa ve ABD'de faaliyet gösteriyor. Sovyetler Birliği döneminden kalma eski askeri istihbarat servisi GRU ise pek değişmedi, küresel ölçekte çalışıyor. Federal Güvenlik Servisi olan FSB ise KGB'nin asıl mirasçısı ve temel olarak eski Sovyet Cumhuriyetlerinde faaliyet gösteriyor. FSB, Afganistan ve Pakistan'da da aktif. Üç istihbarat servisinin görevleri birbiri ile kesin olarak ayrılmış değil. FSB ve SVR ajanları aynı tip görevde sık sık karşılaşıyorlar¹⁰¹.

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı, hükümetin istihbarat, koluk ve savunma faaliyetlerini doğrudan kontrol eder. İstihbarat faaliyetleri, Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından denetlenir ve Ulusal Güvenlik Konseyi Daimi Daireler Arası Komisyon ve Başkanlığı tarafından koordine edilir.

Sovyet öncesi dönemde Rus istihbaratı bürokratik bir labirent gibiydi. İstihbarat toplamanın her yöntemi vardı. Sovyetler Birliği döneminde ise KGB, dış espiyonajdan ve iç güvenliğe her alana odaklandı ve önceliği Sovyet rejiminin hayatta kalmasıydı. Boris Yeltsin,

¹⁰¹ Andrei Soldato, Irina Borogan, Russia's Very Secret Services – Analysis, World Policy Journal, (2011).

1990'larda KGB'yi dağıttı, görevleri FSB ve SVR arasında paylaştırıldı. Bu iki servisi tamamlayan Sovyetler Birliği döneminden sonra da hayatta kalan, Rus ordusunun askeri istihbarat bölümü GRU oldu. 2010 yılında kısaltması GU olarak değiştirilen GRU, Genelkurmay'a rapor verir ama SVR ve FSB başkanları Güvenlik Konseyi'nde başkanla birlikte oturur.

İstihbarat akışında, GRU; FSB'ye göre daha yoğun ve merkezi bir sisteme sahiptir. Bunun bir nedeni, FSB üzerinden gelen bilgi akışının daha gayri-resmi olmasıdır.

Tablo 1: Rus İstihbarat Teşkillerinin Roller

	Siyasi İstihbarat	Ekonomik İstihbarat	Askeri İstihbarat	Aktif Tedbirler	Karşı- İstihbarat	Siyasi Güvenlik	Kolluk Gücü
Federal Güvenlik Servisi (FSB)	○			○	●	●	○
Dış İstihbarat Servisi (SVR)	●	●	○	●	○	○	
Ana İstihbarat Direktörlüğü (GRU)	○	○	●	●	○		
Federal Koruma Servisi (FSO)					○	●	○
İçişleri Bakanlığı					○	○	●
Savcılar Genel Ofisi (GP)						○	●
Soruşturma Komisyonu (SK)						●	●
Federal Uyuşturucu İle Mücadele (FSKN)		○					●
Ulusal Anti-Terörizm Komitesi (NAK)					○	●	●
Sovyet KGB	●	●	○	●	●	●	○

Asli Görevi

Tali Görevi

Kaynak: Mark Galeotti, *Putin's Hydra: Inside Russia's Intelligence Services*, European CFR

Policy Brief, (May 2016), 3.

FSB ve SVR'nin arasındaki rekabetin bir yansıması olarak, Putin'e yakın bir kabile oluşturmak için gölge bir istihbarat şebekesi oluşturdukları söylentisi vardır.

Rus istihbarat ve güvenlik servisleri kendilerini sadece karar vericiler için istihbarat kaynağı olarak görmez, belirli politikaları savunur ve aynı zamanda doğrudan eylemde bulunur. Bu özellikle GRU için geçerlidir. İstihbarat servisleri kendilerini hep savaşta görür ve bu savaş zihniyeti içinde zorlayıcı yöntemler, aktif operasyonlar, fırsatları kullanmak esastır, uluslararası rezalet çıkarmak çok önemli değildir. Savaş zihniyetinin üç ana ilkesi vardır¹⁰²;

(1) Batı kaybediyorsa, biz kazanıyoruz. Soğuk Savaş döneminden kalma bu sıfır toplamalı anlayış SVR içindeki eski kafalardan gelmektedir.

(2) Rusya, tehlike içindedir. Bunun temelinde, Batının Rusya'daki rejimi değiştirmek için bozguncu faaliyetler içinde olduğu, Rusya'nın tarihi, dini ve sosyal kimliğini dikkate almadığı ve ABD'nin böylece küresel hegemonyasını sürdürmek istediği algısı vardır.

(3) Harekete geçmek, hareketsiz kalmaktan iyidir. Rus kurumlarının yoğun bürokrasisini aşmak ve pratik çözüme gitmek için gelişmiş bir anlayıştır.

Resim 1: Putin'in Yakın Arkadaşları

¹⁰² Mark Galeotti, Putin's Hydra: Inside Russia's Intelligence Services, European CFR Policy Brief, (May 2016).

Not: Eski KGB memuru ve FSB Direktörü Vladimir Putin, 19 Aralık 2015 tarihinde Moskova'daki Güvenlik Çalışanları Günü'nde SVR Direktörü Mikhail Fradkov (solunda) ve FSB Direktörü Alexander Bortnikov (sağında) ile birlikte.

Rus Dış İstihbarat Servisi (SVR), genel olarak ABD'deki CIA, İngiliz Gizli İstihbarat Servisi olan SIS (bilinen adı ile MI6) ve Fransız DGSE ile karşılaştırılabilir. Ana İstihbarat Direktörlüğü (GRU) ise pek çok NATO ülkesinde bulunan askeri istihbarat servislerine karşılık gelir. Federal Güvenlik Servisi (FSB), iç güvenlik ve karşı-istihbarattan sorumludur ve ABD'deki FBI, Almanya'da BfV veya İtalya'da AISI ile aynı kategoriye girebilir. Daha gerçekçi bir kıyaslama yapılmak istenirse günümüz Rus istihbarat teşkilleri İkinci Dünya Savaşı'ndaki İngiliz Özel Operasyonlar Yönetimi veya aynı yıllardaki ABD'nin Stratejik Hizmetler Ofisi'ne benzemektedir. Çünkü benzer dönemde olduğu gibi politikaya yardımcı olacak istihbarat toplamaktan öte Kremlin'in politikasını aktif olarak uygulamaya yönelik önyargılı ve riskli operasyonlara girişmektedirler¹⁰³.

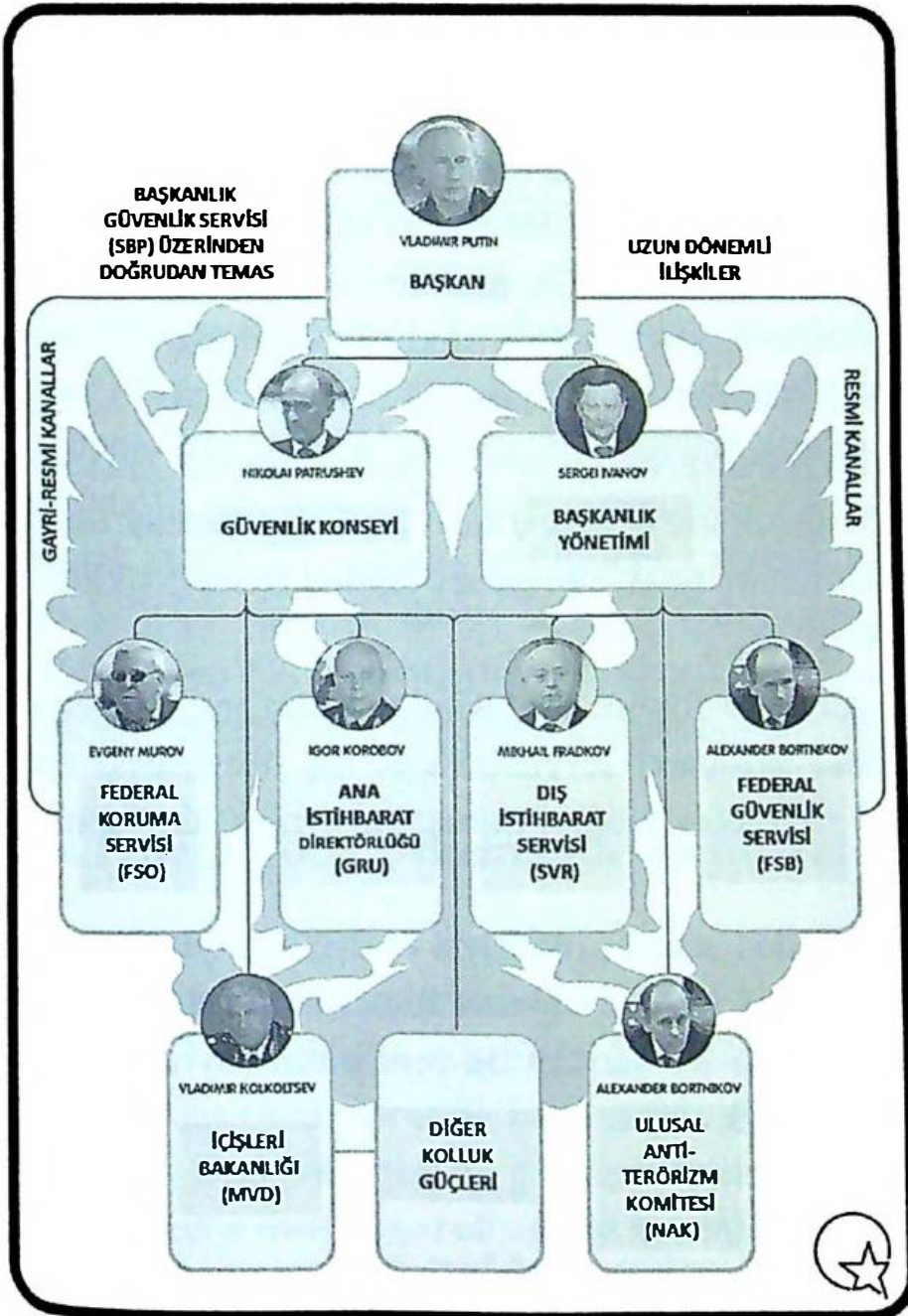
Dış istihbarat toplama esas olarak SVR ve GRU'nun ikisi de diplomatik örtü altında büyükelçilikler içinde ya da dışında örtülü elemanlar veya illegal kişiler ile çalışmaktadır. Aralarında bazı farklar vardır. SVR, KGB'nin mirasçısı ve oldukça geleneksel, uzun vadeli çalışma eğilimi olmayan, derin örtülü casus halkaları olan ve bazen maliyet etkinliği sorgulanan bir teşkilattır. GRU ise askeri geçmişine dayalı olarak saldırgan ve risk almaya eğilimlidir. Elinde elektronik, uydu, savaş alanı keşif kabiliyetleri, spetsnaz (özel kuvvetler) gibi vasıtalar vardır. Genelkurmay'a bağlı olduğu için belirli derecede bir özerkliği vardır ama başkanı doğrudan Putin'e rapor verir.

Federal Koruma Teşkilatı (FSO), Başkanlık Güvenlik Servisi (SBP) ile birlikte devletin önemli kişi ve tesislerini korumaktan sorumludur.

103 Mark Galeotti, Russian Intelligence is at (Political) War, NATO Review, (May 12, 2017).

İçişleri Bakanlığı (MVD) sadece düzen sağlamaz organize suçlar, Soruşturma Komitesi (SK), Savcılar Genel Ofisi (GP) ile birlikte çalışarak teröristler ve aşırı akımlara karşı örtülü operasyonlar yapar. Federal Uyuşturucu ile Mücadele Servisi (FSKN), Afganistan ve Orta Asya'da sınırlı operasyonel istihbarat toplar. Ulusal Terörle Mücadele Komitesi (NAK), FSB Direktörü başkanlığında toplanan bir koordinasyon organıdır.

Şekil 2: Rus İstihbarat Mimarisi

Nisan 2016'da kurulan yeni Ulusal Muhafız teşkilatı, bir istihbarat servisi değil, başkana doğrudan bağlı r kamu güvenlik kuvveti, başkanın muhafız kütasıdır.

Rus istihbarat servisleri, Putin döneminin keyfini çıkarıyor. Bu birliktelikte ortak durum ve amaç algısı kadar, pragmatik bir siyasi müttefiklik de rol oynuyor. Ama bu döngüden biri ayrıldığında hemen çıkarlar ve dostluklar yeni dengeye geliyor ve müttefiklikler değişiyor. Yapılan bir çalışmaya göre, Putin'in resmi toplantılarının 2000-2007 yılları arasında %14'ü Siloviki ile yapıldığı halde bu oran 2008-2015 arasında %5.5'a düştü¹⁰⁴.

Putin, FSB'ye bol para verir. FSB'yi kontrol etmek ya da korkutğu için değil, onu siyasi vasıta olarak kullanmak ister. SVR ve GRU'ya da çok destek verir çünkü istihbarat ve sol elden örtülü operasyonlar istemektedir. 2015 yılında finansal zorluklar nedeni ile FSB bütçesi %10 azaltıldığında, şok oldular çünkü 1999 yılından beri hep artmış, hatta 2008-2009 krizi döneminde bile artış olmuştu¹⁰⁵.

Rus istihbarat servisleri ayrı bir blok değildir. Daha ziyade siyasi sürece katılmak isteyen kurumlar, kişiler ve taraflar topluluğudur. Kişisel yakınlıkları, siyasi ağırlıkları, faydalı ve cazip fikirleri ile etkili olmaya çalışırlar.

2012 yılındaki dönüm noktasından sonra, güç dengesi değişmiş, Moskova'daki istihbarat servisleri gibi dış ülkelerdeki ajanlar bile kendilerini sınırlayan yükleri atmış, daha rahat davranmaya başlamışlardı.

2012 yılından sonra potansiyel terörizm kaynağı arayışı Kuzey Kafkasya'dan Orta Asya'ya kaydı ve Rus istihbaratı buradaki göçmen işçilere odaklandı. Bir yandan da yeni insan kaynakları ve analitik kabiliyetler peşinde idiler.

104 Andrei Soldatov and Michael Rochlitz, The Logic of Power in Russia's Changing Political Order: The Siloviki, Unpublished Draft Paper, 2016.

105 Aleksandr Bortnikov, Sokrashchaet FSB, Fontanka, (11 February 2015), <http://www.fontanka.ru/2015/02/11/021/>.

Aynı zamanda, pek çok servis muhalifleri belirleme ve baskı altına almaya, hükümete yönelik eleştirileri önlemeye odaklandılar. Liberal milliyetçi Alexei Navalny ve Komünist Sergei Udaltsov muhaliflerin önde gelen isimleridir. FSB, KGB taktiklerine dönerek, tutuklamak yerine ikna edici konuşmalar ile korkutmaya başladı. Muhalif medya da baskı altına alındı, internette troller kullanılıyordu. Rusya Federasyonu, Neo-KGB devlete dönüşürken, SVR de KGB 2.0 olma yoluna girdi.

GRU Direktörü Igor Sergun, dalkavuk, odanın ortamına göre konuya uyum sağlayan ve her yönde destek verebilen bir kişi olarak tanınıyor. İstihbarat servisleri başkanları odaya girmek ve politikayı etkilemek için olası sonuçlarını görmezden gelerek gerçekleri bir kenara itebilirler. Ana gayretleri başkan ve müttefikleri ile uyumlu olmak, yalnız kalmamaktır.

Her servisin Parlamento'da kendine yakın parlamenter grubu vardır. Diğer bir politika etkilme aracı düşünce merkezlerini kullanmaktır. Buna örneğin FSB'nin twitter hesapları, medya ilişkileri, kamu açıklamaları gibi kaynaklar da etkilenebilir. SVR ve GRU ise hikâye yazmak yerine TV dizileri ve filmlerle casusluk reklamlarını yaparlar. SVR'nin uzantısı Rusya Stratejik Çalışmalar Enstitüsü (RISI) ve Riss-TV en çok bilinenleridir. Başkanlık Yönetimi, bazı raporları düşünce merkezlerine göndererek onlardan tavsiye ister.

Rusya Federasyonu Döneminde İstihbarat Gayretleri

Marksizm-Leninizm gitmiş, sürekli finansal zorluklar içindeki Rus özel servisleri için dünya genelinde ülke çıkarlarının genişlik ve derinliklerini azaltmak zorunda kalmışlardı. Kan kaybı 1993'de durdurulabildi¹⁰⁶. Uzak ve önemsiz görülen ülkelerdeki özel servis

¹⁰⁶ Rabochaya Tribuna, Interview with Yuriy Kobaladze, the head of the SVR Press Bureau, 24 April 1996, 1, 3, (FBIS-SOV-96-084).

elemanları çekilecekti. Ancak, bu azaltma operasyonel artı bir kadro oluşturmuyacaktı çünkü çalışanların önemli bir kısmı çoktan özel şirketlerin yolunu tutmuştu. Bütün eski Varşova Paktı ve Sovyet Cumhuriyeti ülkelerinde yeni istihbarat istasyonları ve ağıları kurmak gerekiyordu. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan hızla NATO'ya yanaşmış ve artık hedef ülke olmuşlardı. Coğrafi olarak Rusya'ya yakın olmanın yanında önemli bir eleman kaynağı idiler. Hiçbir zaman gönülden Rus yanlısı olmayan Romanya ise Transdinyester sorunu nedeni ile zaten karşı tarafa geçmişti. Slovakya, Bulgaristan'da Vladimir Meciar iktidarda olduğu sürece Rusya'nın müttefiki oldu. Özetle, Doğu Avrupa'daki Rus istihbarat timleri değiştirilmeliydi. Üç Baltık ülkesi ise Sovyet dönemini yaşanmamış kabul edecek kadar Ruslara karşı nefret doluydu ve çoktan AB ve NATO'nun eksenine girmişlerdi.

Sovyet sonrası ilk dönemde ülke dışında Rus istihbarat faaliyetleri FSB tarafından yerine getirildi ama Batılı ülkeler Soğuk Savaş bittiği için 1990'larda bu faaliyetleri göreceli olarak umursamadılar. Terör faaliyetlerinin artması ile CIA önceliğini Ortadoğu'ya vermişti. Bu da karşı-istihbarat faaliyetlerine verilen bütçe ve gayretleri önemli ölçüde azalttı. Ancak, Ruslar bu durumu ABD içinde uzun vadeli istihbarat vasıtaları edinmek için fırsat olarak gördüler. İlk işaret 1999'da ABD Dışişleri Bakanı odasının zemininin altına yerleştirilmiş bir dinleme cihazı bulunması ile ortaya çıktı. Bu cihazdan gelen bilgileri park yerindeki arabası içinde alan bir Rus yakalandı. Bu büyük bir espionaj değildi ama sistemi uyandırdı. O zamana kadar Rusya ile istihbarat savaşının bittiğine inanılıyordu ve SVR ciddiye alınmıyordu. 2010 yılında 10 SVR ajanının tutuklanması ile en büyük illegal casus operasyonu yaşandı. Bunların bazılarının geçmiş sahte kimlik edinmeleri ile 1996'ya kadar geri gidiyordu. Evleri, çocukları, kariyerleri vardı. ABD'de üst konumlara nüfuz ederek, Rusya için bilgi toplamak istiyorlardı. Böylece Rusya'nın espionajda çok aktif bir konumda olduğu anlaşıldı. Bu sadece ABD'ye has bir

durum değildi. SVR ajanları 1992’de Finlandiya’da, 1996 ve 2006’da Kanada’da yakalanmıştı¹⁰⁷.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki süreçte Rus istihbarat örgütleri temel olarak iki büyük değişim sürecinden geçmiştir. Bunlardan ilki Soğuk Savaş’ın bitiminden hemen sonra başlayan ve 2008 yılına kadar olan süreçtir. Bu süreci kurumsal değişim olarak adlandırmak mümkündür. İkincisi ise 2008 yılında başlayan ve 2018 yılına kadar olan süreçtir. Bu süreç ise taktiksel değişim olarak adlandırılabilir¹⁰⁸.

1992 ve 2008 yılları arasında Rus istihbarat örgütleri tarafından gerçekleştirilen en önemli faaliyetler Çeçen sorunu ile ilgilidir. Çeçen sorunu hem Rus ulusal güvenliği hem de Rusya’nın bölgesel etkinliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmuştur.

SVR, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin istihbarat örgütleri ile Çeçenistan konusunda istihbarat paylaşımı ve ortak operasyon gerçekleştirme konusunda anlaşmış ve bu anlaşma sonucunda 1994 yılında Çeçen lider kadrosuna yönelik ortak operasyonlar gerçekleştirilmiştir¹⁰⁹. İlaveten, SVR Çeçenistan’daki yerel unsurlar ile 1994 yılında ortak bir istihbarat operasyonu düzenleyerek Çeçen lider Dudayev’e darbe düzenletmiştir¹¹⁰. Ancak, bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Rus istihbaratı İkinci Çeçen Savaşı’nda ilk savaştan farklı bir strateji izlemiştir. Askeri operasyona ek olarak, GRU ve FSB başta olmak üzere Rus istihbarat örgütleri kendi personeli arasından Çeçen lider kadrosuna suikast düzenleyecek timler kurmuş ve bir suikast

107 Stéphane Lefebvre and Porteous Holly, The Russian 10 ... 11: An Inconsequential Adventure? International Journal of Intelligence and Counter Intelligence. No. 24 447-466. (2011). <https://doi.org/10.1080/08850607.2011.568290>.

108 Ahmet Ateş, 2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri, Edt.Ö.Tüfekçi, Karadeniz Bölgesel Gelişmeler Işığında Yeni Değerlendirmeler, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Temmuz 2021, 625-650.

109 Stephanie Lefebvre, Roger N. McDermott, Russia and the Intelligence Services of Central Asia, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 21 (2), (2008), 258.

110 Aaron Bateman, Political Influence of the Russian Security Services, Journal of Slavic Military Studies, 27 (3), (2014).

programı oluşturmuştur¹¹¹. Bu program çerçevesinde, Rus istihbarat örgütleri Çeçen lider kadrosunun tamamına yakınına Rusya ve diğer ülkelerde suikastlar düzenleyerek etkisiz hale getirmiştir. Lider kadrosunun etkisizleştirilmesi Çeçen hareketinin güç kaybetmesine yol açmıştır.

2000'li yıllardan itibaren Ruslar, daha öldürücü operasyonlara giriştiler. 2006 yılında İngiltere'ye iltica etmiş olan Alexader Litvinenko, zehirlenerek öldürüldü. Zehirlemede kullanılan Polonium-210 maddesinin %97'si Rusya'da üretilmişti¹¹². Rusya, istihbarat operasyonlarını yakın coğrafyasına yaymaya başlamıştı. 2006'da yılında Bağdat'ta kaçırılan 5 Rus diplomat için FSB, suikast düzenledi. Ruslar, hiçbir terörist saldırıyı cezasız bırakmayacaklarını açıkladılar ve ülke dışında suikastlara devam ettiler. Sırada İstanbul'daki Çeçen liderler vardı. Ruslar, bu tür operasyonların siyasi ve diplomatik sonuçlarını önemsemiyorlardı. Rusya, kendi sınırlarını ve vatandaşlarını korumak derdinde değildi. Kendilerini Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olarak görüyor ve eski sınırlarını doğal faaliyet alanı olarak kabul ediyorlardı.

Batıya baktıklarında Rusya'nın NATO ve ABD güçleri tarafından siyasi ve coğrafi olarak giderek artan ölçekte tehdit edildiğini düşünüyorlardı. Bu tehdide karşılık vermek için uluslararası istihbarat operasyonları geliştirilmeliydi. Zaten Soğuk Savaş'tan beri bu alanda Batıya karşı koymak için oldukça tecrübe edinmişlerdi. Batının saldırganlığına karşı, nükleer caydırıcılığa sıra gelene kadar en iyi yöntemin bu olduğunu düşünüyorlardı. Böylece istihbarat, Rus dış politikasının ana vasıtası ve silahı haline getirildi. Rus istihbaratı; gölgeli işgallerin, suikastların ve pervasız casusluk operasyonlarının mekanizması oldu. Ama hala modernize edilemedi. Başkana bağlı bir sistem olarak yapısal hastalığı devam ediyor. Bu kontrolsüz ve sı-

111 Mariya Y. Omelicheva, Russian Counterterrorism Policy: Variations on an Imperial Theme, Perspectives on Terrorism, 3 (1), (2010), 4

112 Peter Pomerantsev, The Ballroom Dancer and the KGB, Newsweek Global. 161 No.1, (2013), 2.

nırsız güç Rusya'nın çıkarları ve eski ölçekte bir süper güç olması, sözünün dinlenmesi için tüm dünyayı kaosa sürüklemeyi kendine hak görüyor. Ama hepsinin arkasında şu korku var; Rusya'nın dağılması.

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine gelince, Rusya için özellikle Orta Asya ülkeleri öncelikli bir bölgeydi. Moskova, bölge üzerindeki kontrolünü kaybettiği için mutlu olmadığını sık sık ifade ediyordu. Tekrar bir süper güç olmak için ekonomileri yeterli olmasa da coğrafi konumu, tarihi ve etnik bağları ile bu ülkeler üzerinde büyük bir rol oynayabileceklerini düşünüyorlardı. Başlangıçta Ruslar, bölge için üç şeyden korkuyorlardı; aşırı İslamcılar, yabancı askeri müdahale ve bazı yabancı ülke istihbarat servislerinin bu ülkelerde istasyonlar kurmaları. Nitekim Rusya, CIA'yı her BDT ülkesi başkentinde 15 ajanlık bir istasyon kurmakla suçladı¹¹³.

Rusya önce birkaç BDT ülkesinin güvenlik yapılarındaki boşluğu doldurmakla işe başladı. Böylece SVR için yeni bağlantı imkânları çıktı. BDT ülkelerindeki istihbarat boşluğu güvenlik yapılarında olandan çok daha fazla idi. Sovyet döneminde bu ülkelerde az miktarda operatöre ihtiyaç vardı. Bu cumhuriyetlerin istihbaratı üç şeyden sorumluydu;

- Ülkeyi ziyaret eden veya seyahat eden yabancıları işe almak.
- Komşu ülkelerdeki operasyonlarda yer almak.
- Bir veya daha fazla ülkede yürütülen büyük çaplı operasyona yardım etmek.

Bütün operasyonlar Moskova tarafından planlanıyor, uygulanıyor ve takip ediliyordu.

Sovyet sonrası dönemde bağımsız cumhuriyetlerin istihbarat yapıları, eski Sovyet Cumhuriyeti olmayan bir ülkeye bakmak isterse bunu yapacak kabiliyeti yoktu ve irtibat personeli alması gerekirdi. Bu ülkelerin Batıdan aldıkları güvenlik veya istihbarat eğitimi bir hayal kırıklığı idi. Onlar Sovyet yöntemlerini biliyor ve öyle çalışmak

¹¹³ Segodnya, 15 April 1997, p1-2. .

istiyorlardı. SVR, 5 Nisan 1992'de Alma Ata'da Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan ve Ukrayna ile ilk işbirliği anlaşmasını imzaladı. Asıl amaç tek bir BDT güvenlik bölgesi yaratmaktı.

İçe kapalı olmanın sona erdiği Gürcistan Savaşı sonrası Rusya Devlet Başkanı Dmitry Medvedev tarafından 2008 tarihli Rus Dış Politika Konsepti belgede 5 çerçevesinde Rus istihbarat örgütleri yurtiçi ve yurtdışında birçok faaliyette bulunmuştur. Ancak, operasyon yoğunluğu ve önemi bakımından üç konu diğer faaliyetlerden ayrılmaktadır. Bunlar; Ukrayna İç Savaşı, Irak Şam İslam Devleti'nin ortaya çıkması (İŞİD) ve 2016 yılında gerçekleşen Amerikan başkanlık seçimleridir.

Rus yanlısı Yanukoviç hükümetinin düşmesi ile Rus istihbarat örgütleri Ukrayna sınırları içerisinde yaşayan Rusça konuşan nüfusun güvenliği konusunu öne sürerek eyleme geçmiştir. Özellikle FSB ve GRU Ukrayna'da yürütülen operasyonlarda daha aktif olmuştur. FSB personeli Kırım ve Donbas şehrindeki ayrılıkçı unsurlara lojistik ve askeri yardımda bulunmuştur¹¹⁴. İlaveten, Kırım ve Donbas'taki ayrılıkçı unsurların eğitimini de FSB gerçekleştirmiştir. GRU ve özel olarak ona bağlı Spetsnaz birlikleri ise Ukrayna konusunda üç temel noktada faaliyet göstermiştir. İlk olarak, Ukrayna dışından gelen savaşçıların Kırım ve Donbas şehirlerine transferini GRU sağlamıştır. İkinci olarak, GRU ayrılıkçı unsurlara operasyonel ve lojistik istihbarat desteği sağlamıştır. Bu desteği sağlamak için yedi Spetsnaz tugayı ile bir Spetsnaz alayı Ukrayna'da görev yapmıştı. Son olarak ise, GRU Ukrayna'da kendisi operasyonlar düzenlemiştir. Kırım Parlamentosu ile Ukrayna ordusuna ait çeşitli üsler bizzat GRU personeli tarafından ele geçirilmiştir.

Rus istihbarat örgütleri 2016 yılından itibaren hem Rusya'da hem de İŞİD'in faaliyet gösterdiği Suriye ve Irak'ta çeşitli operas-

114 Keith B. Payne, John S. Foster, Russian Strategy Expansion, Crisis, Conflict, Comparative Strategy, 36 (1), (2017), 26

yonlar düzenlemiştir. SVR personeli Suriye’de görev almış ve askeri istihbarat örgütlerine keşif ve gözlem operasyonlarında yardımcı olmuştur. Ayrıca, hem bölgesel ülkelerin istihbarat servisleri ile hem de Taliban ile ortak anlaşmalar düzenleyip bu çerçevede IŞİD’e karşı ortak operasyonlar düzenlenmesini sağlamıştır¹¹⁵. GRU, IŞİD’e karşı Suriye’de düzenlenen askeri operasyonlarda iki önemli rol oynamıştır. Bir yandan GRU’ya bağlı Spetsnaz birlikleri IŞİD’e karşı yürütülen askeri operasyonlarda bizzat yer alarak çatışmalara katılmıştır¹¹⁶. Diğer yandan, altmış GRU personeli askeri danışman olarak Esad Rejimi askerlerinin eğitimini sağlamıştır. FSB ise Rusya’da gerçekleşmesi planlanan otuzdan fazla IŞİD saldırısını engellemiş ve yüz seksen dokuz IŞİD militanını yakalamıştır¹¹⁷. FSB’nin bu başarısının temel sebebi ise 2016 yılından itibaren Irak, İran, Suriye ve Pakistan’ın istihbarat örgütleriyle IŞİD konusunda geliştirdiği işbirliğidir¹¹⁸.

2008-2019 yılları arasında Rus istihbarat örgütlerinin yoğunlaştığı son konu ise 2016 yılında gerçekleşen ABD Başkanlık Seçimleridir. GRU Demokrat Parti’nin önemli üyelerinin elektronik postalarını ve Demokrat Parti Karargâhı’nın iç yazışmalarını ele geçirmiş ve bu bilgileri daha sonra Wikileaks ile paylaşmıştır¹¹⁹. Ayrıca, bu bilgilerin yayılmasını sağlayan Guccifer 2.0 adlı internet korsanının da GRU tarafından oluşturulan hayali bir kimlik olduğu görülmektedir. GRU başta olmak üzere Rus istihbarat örgütleri 2016 Amerikan Başkanlık Seçimlerine yönelik siber faaliyet ağırlıklı bir etkileme operasyonu düzenlemiştir.

115 Brian Todd, Steve Almasy, Russia Taliban Share Intelligence in Fight Against ISIS, CNN. (2015), Trump’s Foreign Policies Are Better Than They Seem (cfr.org)

116 Anton Mardasov, What Are Russian Special Operation Forces Doing in Idlib, Al Jazeera, (2019), What are Russian special operations forces doing in Idlib? | Syria’s War | Al Jazeera

117 Bennett Clifford, The Cup and the Caliphate: Russia’s Counterterrorism Operations Before Major Sporting Events and the Global Jihadist Movement, Lawfare Blog, (2018), The Cup and the Caliphate: Russia’s Counterterrorism Operations Before Major Sporting Events and the Global Jihadist Movement - Lawfare (lawfareblog.com)

118 Fazzur Rahman Siddiqui, Evloution of Syrian Crisis and Analyzing the Role of Russia: A Game Changer, Indian Council of World Affairs, (2016), 19.

119 Director of National Intelligence (DNI), Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections, (2017), 3. https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf

FSB'nin 2000-2010 yılları arasında Çeçen liderlere uyguladığı suikast ve insan kaçırma operasyonlarına Özbekistan, Abhazya, Azerbaycan'daki hedefler de dâhil oldu¹²⁰. Bu operasyonlar FSB'nin uluslararası imajına büyük zarar verdi.

FSB işleri yapmakta dış ülkelerin polis güçleri ile organize suç örgütleri ya da bir ülkedeki ayrılıkçı isyancılar ile çalışabilir. SVR ile birlikte FSB, Avrupa'da da aktiftir ve özellikle Rusya yanlısı siyasi hareketleri ve adayları desteklemektedir. Rus hükümetine karşı tehdit oluşturan siyasi muhalif ya da kişilere karşı gerçek ya da sahte malzeme (*kompromat*) kullanarak itibarsızlaştırma faaliyetlerine girişir. Genel inanış, bir gün lazım olur diye FSB'nin herkes hakkında *kompromat* topladığı düşünülür.

2020 yılı itibariyle bu operasyonların büyük bir kısmı siber teknolojiler ile alakalıdır ve operasyonlar üç ülkede yoğunlaşmıştır. Bu ülkeler, ABD, İngiltere ve Hollanda'dır. ABD'de gerçekleşen operasyonlar 2020 Amerikan Başkanlık seçimlerini, Hazine Bakanlığı'nı ve Nükleer Güvenlik Birimi'ni hedef almıştır. Amerikan istihbarat raporlarında belirtildiği üzere Rus istihbarat birimleri başkanlık seçimi öncesinde adaylardan Joe Biden'ı hedef alan sosyal medya ve dezenformasyon kampanyaları düzenlemiştir¹²¹. Bu konu ile ilgili, 2020'nin Ekim ayında FBI bir operasyon düzenlemiş ve tutuklanan altı kişinin eski GRU personeli olduğu belirtilmiştir¹²². 2020 yılında gerçekleşen Rus istihbaratının siber operasyonlarının sonuncusu ise Mart ayında başlayan ve aralık ayında ortaya çıkan SolarWinds adlı şirketin hacklenmesidir. Hem şirket hem de Amerikan hükümeti ta-

120 Andrei Soldatov and Irina Borogan, Russia's Very Secret Service, World Policy Journal, Vol. 28. No. 1, 83-91 (2011), 89. <http://www.jstor.org/stable/41479271>.

121 Katelyn Polantz, Senate Intelligence Report Warns of Repeat of Russian Interference in US Election, CNN, (2020), <https://edition.cnn.com/2020/08/19/politics/senate-intelligence-report-russia-2020/index.html>

122 Ryan Lucas, 6 Russian Intelligence Offices Charged in High-Profile Cyberattacks, NPR, (2020). <https://www.npr.org/2020/10/19/925501032/6-russian-intelligence-offices-charged-in-high-profile-cyberattacks>

rafından eylemin sorumlusu olarak Rus istihbaratı gösterilmiştir¹²³. Bu operasyon sonucunda Rus istihbaratı, içlerinde Amerikan Hazine Bakanlığı ve Nükleer Güvenlik Birimi'nin de bulunduğu iki yüz elli kurumun personel ve yazışma bilgilerini ele geçirmiştir¹²⁴.

Rus istihbarat örgütleri 2020 yılında İngiltere'de de siber faaliyetlerde bulunmuştur. GRU'nun siber istihbarat alanında görev yapan bir birimi 2020 Olimpiyatları planlama komitesine yönelik siber saldırıda bulunmuştur¹²⁵. Gerçekleştirilen operasyon sonucunda komitenin tüm bilgisayar altyapısı ele geçirilmiş ve tahrif edilmiştir.

Rus istihbarat örgütlerinin bir diğer faaliyet alanı ise Hollanda olmuştur. GRU yerine SVR tarafından düzenlenen operasyonlarda, Hollanda Hükümeti'nin açıklamalarında belirttiği üzere, yüksek teknoloji ürünler ile 638 | 2020 Yılı Rus İstihbarat Faaliyetleri ilgili bilgi ele geçirmek maksadıyla ticari casusluk faaliyetleri düzenlenmiştir¹²⁶. Hollanda istihbarat servisi tarafından çökertilen casusluk şebekesine dahil olan iki Rus diplomatı ise ülkeden sınır dışı edilmiştir.

Rus istihbarat örgütleri bölgesel operasyonlar da düzenlemiştir. 2020 yılında gerçekleşen faaliyetler Belarus ve Dağlık-Karabağ konusunda yoğunlaşmıştır. Ağustos ayında Belarus'ta gerçekleşen Başkanlık Seçimleri sonrası ortaya çıkan karışıklık, Rus istihbarat servisleri için bir öncelik haline gelmiştir. Bu bağlamda, Rus askeri istihbarat yetkilileri Eylül ayı itibariyle Belarus'ta konuşlanmış ve çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır¹²⁷. Ayrıca, Rus istihbarat yetkilileri

123 Laura Hautala, SolarWinds Hack Officially Blamed on Russia: What You Need to Know. CTNET, (2021). <https://www.cnet.com/tech/services-and-software/fbi-nsa-and-cisa-say-solarwinds-hack-was-likely-of-russian-origin/>

124 Emily DeCiccio, Russian Hack Against the U.S. Government 'Will Take Years to Overcome,' Former National Intelligence Official Says, CNBC, (2021). <https://www.cnbc.com/2020/12/17/russian-hack-against-the-us-government-will-take-years-to-overcome-former-national-intelligence-official-says.html>

125 Tim Lister, Zamira Rahim, UK Accuses Russian Intelligence Agency of Hacking 2020 Olympics, CNN. (2020). <https://edition.cnn.com/2020/10/19/europe/russia-uk-gru-olympics-hacking-intl/index.html>

126 Deutsche Welle, Netherlands Expels 2 Russian Diplomats Accused of Spying, (December 10, (2020). <https://www.dw.com/en/netherlands-expels-2-russian-diplomats-accused-of-spying/a-55897665>

127 Frederick Kagan, Russian Forces Are Now in Belarus, The Hill, (September 25, 2020). <https://thehill.com/opinion/international/518121-russian-forces-are-now-in-belarus>

Ukrayna'dan Belarus'a gönüllü savaşçıların transferini yöneterek ülkede ikinci bir güç oluşturmuştur.

Dağlık-Karabağ çatışması sürecinde başta askeri istihbarat olmak üzere Rus istihbarat örgütleri etkin bir rol oynamıştır. Sürecin başından sonuna kadar GRU tüm askeri hareketleri, mühimmat seviyatını, sivil ve askeri tüm iletişim kanallarını izlemiştir¹²⁸. İlaveten, SVR bölgeye gelen tüm yabancı unsurları kayıt altına almış ve bu bilgiler SVR tarafından propaganda amaçlı kullanılmıştır. Gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri Rusya'nın süreci yönetmesi konusunda elini güçlendirmiştir ve ateşkes Rusya liderliğinde gerçekleştirilmiştir¹²⁹.

Rus istihbaratının COVID-19 alanındaki faaliyetleri özellikle Amerika, İngiltere ve Kanada'da yoğunlaşmıştır. GRU ile çalışan bir hacker grubu olan APT29 adlı birim, bu üç ülkede gerçekleşen aşı geliştirme çabalarını hedef aldı¹³⁰. GRU, aşı çalışmalarını gerçekleştiren kurumları hedef alarak siber alanda ticari casusluk faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Diğer ülkelerin istihbarat servisleri de 2020 yılında benzer faaliyetlerde bulunmuştur. Rus istihbarat örgütlerini COVID19 temelinde diğer servislerden ayıran ana unsur ise pandemi sürecinde dezenformasyon operasyonları da gerçekleştirmeleridir. SVR ve GRU, GRU'nun 54777 numaralı biriminin organik ilişkilerinin ispat edildiği InfoRos başta olmak üzere, çeşitli platformlar aracılığıyla pandemi süreci ile ilgili ABD başta olmak üzere Batı ülkelerinde dezenformasyon ve psikolojik harp faaliyetleri yürütmüştür¹³¹.

128 Dimutri Minzarari, Russia's Stake in the Nagorno-Karabakh: Accident or Design? SWP, (November 12, 2020). <https://www.swp-berlin.org/en/publication/russias-stake-in-the-nagorno-karabakh-war-accident-or-design>

129 James Rodgers, Russia in 2020: Putin and The Triumphs and Challenges of History, Forbes, (December 10, 2020). <https://www.forbes.com/sites/jamesrodgerseurope/2020/12/10/russia-in-2020-putin-and-the-triumphs-and-challenges-of-history/?sh=1f5f565f6261>

130 Deborah Haynes, Coronavirus: Russian Cyber Spies Attempting To Steal Vaccine Research From Britain, US and Canada, Sky News, (July 17, 2020). <https://news.sky.com/story/coronavirus-russian-cyber-spies-attempting-to-steal-vaccine-research-from-britain-us-and-canada-12029697>

131 Julian E. Barnes, David E. Sanger, Sanger, Russian Intelligence Agencies Push Disinformation on Pandemic, The New York Times, (July 28, 2020). <https://www.nytimes>

Bu çalışmalar, özellikle İngilizce yayın yapan platformlarda yürütül-
müş ve Amerikan halkını hedef almıştır.

Dış İstihbarat (SVR)

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün hemen sonrası yıllarda SVR'nin eleman sayısı %30-40 azaltıldı¹³². Yurt dışı görevlerde ise bu küçülme %50 civarında idi¹³³. 1992 yılı özellikle yurt dışı kadrolarda olan eski KGB çalışanı orta yaşlı personel için en zor dönemdi. Zorlukların nedenleri şu şekilde sıralanabilir¹³⁴;

- İdeolojik düşünce, yapılanma ve mücadele şekli geçerliliğini yitirmişti.
- İstihbarat toplama hizmetleri için Rus bankasında ayrılan fon dondurulmuştu¹³⁵.
- Yeni Rus yönetimi Batılı liderler ve fikir oluşturma yapıları ile doğrudan ilişki kurunca, siyasi istihbarat önemini kaybetmişti.
- Teknik istihbarat çalışanları için de uygun ortam kalmamış, devlet yeni ürünleri finanse edemez hale gelmişti.
- Medya sınırlamalarının olmadığı bir ülkede Sovyet tipi propaganda ve dezenformasyon etkisini yitirmişti.
- Özel medyaya SVR elemanlarını gazeteci rolü ile zorla sokulması imkânı yoktu.
- Kriptografi, FABSİ'nin kontrolüne geçmişti.
- Rus büyükelçiliklerindeki askeri istihbarat subayları SVR kontrolünde değildi.

com/2020/07/28/us/ politics/russia-disinformation-coronavirus.html

¹³² Yevgeniy Primakov, Istoriya Odnoy Karyery, Leonid Mlechin, Tsentrpoligraf, Moskva 1999, 212.

¹³³ Radio Rossii, 2 November 1992, FBIS-SOV-92-213 & Radio Rossii, 24 January 1999, FBIS-SOV-92-019.

¹³⁴ Gordon Bennet, The SVR Russia's Intelligence Service, Conflict Studies Research Center, (March 2000).

¹³⁵ Komsomolskaya Pravda, 4 February 1992, p1, FBIS-SOV-92-125.

- Pek çok eski çalışan daha iyi ücret ve başka ülkede daha iyi bir hayat için işi bırakıyordu.

SVR, 1990'lı yılların başında 15 bin kişi çalışırken bu yıllar içinde gittikçe arttı¹³⁶.

Sergey Naryshkin'in başkanı olduğu SVR, Rus istihbarat servisleri içinde en düşük profilli olanıdır. Benzer görevlere sahip oldukları için SVR, GRU'nun sivil karşılığı olarak kabul edilir. GRU gibi dış istihbarat toplar ve diplomatik örtü altında ya da örtülü olarak insan istihbaratı kullanır. SVR genel olarak yabancı ülkelerde istihbarat toplama, espiyonaj, aktif tedbirler ve elektronik gözetleme faaliyetlerinde bulunur. SVR ve GRU arasındaki rekabetin birbirlerinin güncel bilgi toplama faaliyetini önleyecek seviyeye ulaştığı iddia edilmektedir.

SVR, FSB ile birlikte Avrupa'da Rus yanlısı hareketleri desteklemektedir. SVR ve GRU arasındaki farklardan biri rapor verme yapısıdır. GRU, askeri bir örgüt olarak Silahlı Kuvvetlerin Genelkurmay'ına rapor verirken, SVR (FSB gibi) başkanın Güvenlik Konseyi'nde yer alır. SVR'nin kültürel özellikleri arasında KGB'den miras kalan uzun dönemli çalışma isteği ve derin casus ağları öne sürülmektedir. Bu derin ağlardan biri 2010 yılında ABD'de ortaya çıkarıldı. Bu kişiler KGB tarafından eğitilmişti ve on yıldan fazla bir süredir ABD'de yaşamaktaydılar. Bu casuslar, Rusya'da Batı için casusluk yaptıkları için hapiste tutulan dört kişi karşılığında geri verildi.

Eski GRU Albayı Stanislav Lunev'e göre; SVR ve GRU, Soğuk Savaş döneninden de daha sıcak bir şekilde ABD'ye karşı operasyonlar yapmaktadır. Eski SVR çalışanı Kouzminov ise 1980'lerden beri KGB ve daha sonra SVR'nin illegal ve özel ajanlara ilave olarak ikinci bir yardımcı ajan grubu yetiştirdiğini söyledi. Bunlar bilim insanları ve diğer profesyonellerden oluşan yasal göçmenlerdi. Diğer bir SVR çalışanı ise binlerce Rus ajan ve istihbarat memurunun dış ülkelerde illegal ve örtülü şekilde yaşadığını söyledi.

136 Nezavisimaya Gazeta, 23 January 1998, 2.

Propaganda ve dezenformasyon çalışmalarında kullanılan belgeler ve hikayeler SVR tarafından hazırlanır. Bu aktif tedbirlerin amacı Rus dış politikasını temiz göstermek, imajını düzeltmek, öte yandan ABD aleyhtarlığını artırmak ve iç karışıklık çıkarmaktır.

SVR, vasıta temininde yurt dışında yaşayan Rus vatandaşlarını tercih eder. Bu kişi seçildiğinde genellikle yaşadığı yerde ziyaret edilir. Eğer ret ederse Rusya'da hakkında yasal soruşturma açılmakla tehdit edilir. Kişi reddetmeye devam ederse o zaman hakkında suçlar üretilir. SVR'ye göre çifte vatandaşlar değil sadece Rus vatandaşı olanlar ajanları olabilir. KGB dönemi ilk nesil ajanlarda Komünist olması aranırdı. İkinci nesilde ise Rusya sevgisi aranmaya başlandı. Yurt dışında yaşayanlar arasından Rusya'ya bağlılık hissine dikkat edilmektedir. Özel Bölüm tarafından Putin'in katılmaktan hoşlandığı düzenli göçmen konferansları düzenlenir.

Taktik Öğrenme, Stratejik Sertlik

Son 30 yılda pek çok Rus istihbarat operasyonu başarısızlıkla sonuçlandı. Detaylar deşifre oldu ve bunları ülkeden çıkarılmalar ve suçlamalar izledi. Ancak, Kremlin vazgeçmedi, özür dilemek yerine bazı taktik değişiklikler yaptı. Ruslar sadece Avrupa ve ABD'de değil, dünyanın herhangi bir yerinde ülke içini karıştırmaktan vazgeçmeyecekler çünkü bu oyunu iyi bildiklerini düşünüyorlar. Ama artık seçim kampanyalarını ve sonuçlarını istismar etmenin çok verimli olmadığını düşünüyorlar. Bunun yerine, ülke içi muhalefete oynamayı ve onu daha sert hale getirmeyi hedefleyecekler. Bu; ülke içinde kutuplaşma için yapılan dezenformasyon ve propagandanın düzenli hale getirilmesi, her aşırı grubun oyuna dahil edilmesi ve örtülü istihbarat faaliyeti ile desteklenmesi anlamına geliyor¹³⁷. Bunları siber ortamda hacklemeden gerçek veya sahte belgelerin sızdırılmasına kadar başka işler takip ediyor. Ruslar, geçişte olduğu gibi bu işleri

137 Mark Galeotti, Russian Intelligence Operations Shifting Tactics Not Goals, NATO Review, (26 April 2019).

ucuza getirmek için nispeten küçük paralar (*chernaya kassa*) veya 'kara hesap' paraları ile kişileri, kampanyaları ve medya şirketlerini satın almaya devam edecek. Web siteleri ve sosyal medyaya aşına fanatikler en kolay el atılacak kişiler listesinde bulunuyor.

Hiçbir şey, bugünkü Rus yönetimini saldırgan ve yüksek tempolu istihbarat operasyonlarından vazgeçiremez, sadece onlar hafifçe (ve muhtemelen geçici olarak) taktiklerini daha ılımlı hale getirebilirler. Putin için güvenlik ve istihbarat servisleri dünyayı anlamının ve değiştirmenin ana vasıtası olmaya devam ediyor. Kasım 2018'de GRU'nun kuruluşunun 100. Yılı kutlama galasında Putin, son dönemdeki tüm başarısızlıklarına rağmen teşkilatın "profesyonelliği, kişisel cesareti ve kararlılığına" tüm kalbi ile inandığını söyledi.

Yakın gelecekte Rusya'nın istihbarat saldırganlığı değişmeyeceğine göre, kendimize sormamız gereken soru "Ne yapılmalı?" olmalı. Şüphesiz ilk akla geleler ülke içi tedbirler yanında uluslararası dayanışma. Skripal olayı üzerine 27 NATO ülkesi dayanışma gösterdi ve 123 Rus diplomat ve casus kovuldu. Bu, o zamana kadar ki en sistemli ve güçlü tepki oldu. NATO bununla da kalmadı, Rusların bir üye ülkeye karşı "melez savaş" uyutmasına girişmesi halinde bunu Madde 5 yani kolektif savunma maddesinin işletileceğini kabul etti. Ancak, NATO henüz askeri olmayan yöntemlerle savaşacak bir mekanizmaya sahip değil.

Rusların seçimlere müdahalesi, siyasi olarak bir grubu marjinalize etmesi, yolsuzluk ve kara para akışı gibi konular ile mücadele savunmacıların değil ülke yöneticilerinin işi. Ancak, Batılı ülkeler ve örgütler (NATO, AB vb.) dayanışma gösterebilir. Bu dayanışma, Rusları herhangi bir ülkeye karşı bu yöntemlere başvurduğunda karşılığının kitlesel olacağına inandırmalıdır. Ülkeler bir yandan tabii ki kendi oyun planları içinde istihbarat ve karşı-istihbarat tedbirlerini alacaklardır. 2007 yılında Estonya'nın başına gelen, Rusların seçtiği bir zamanda Türkiye'nin de başına gelebilir. Rusların bu hazırlığı çok önceden yaptığından şüphemiz olmasın.

Rus istihbarat faaliyetleri saldırganlığını ve hızını yakın zamanda azaltmayacak. Üstelik bu tür tehdide Çin gibi diğer ihtiraslı ülkeler ve devlet dışı aktörler de katılacak. Şimdi oturup geleceği düşünenin, alınacak caydırıcı tedbirlerin ve dayanışmayı konuşmanın zamanıdır.

Rus Askeri İstihbaratı (GRU)

Ağustos 1991'deki darbe girişimi esnasında GRU ve Savunma Bakanlığı, Gorbaçov'un yanında yer alınca KGB'nin aksine var olmaya devam ettiler. GRU, Rus Silahlı Kuvvetleri için stratejik, operasyonel ve taktik istihbarat sağlamakla sorumludur. Temel görevleri; emarelerin toplanması ve ikaz istihbaratı, gelişmiş askeri teknolojiler hakkında bilgi toplanması ve potansiyel rakiplerin askeri kabiliyetleri ve niyetleri hakkında spesifik istihbarat üretmektir. Toplama teknikleri içinde açık kaynaklar, açık ve el altından HUMINT, uydu ve uçak görüntü istihbaratı ve çeşitli platformlardan (gemiler, uçak, uydular ve yer istasyonlarından) SIGINT toplama bulunmaktadır¹³⁸.

Uzay İstihbarat Direktörlüğü, Donanma İstihbarat Direktörlüğü ile koordineli olarak Rus uzay keşif programını yönetir. Donanma İstihbarat Direktörlüğü, deniz kuvvetlerinin istihbaratı sağlamak için gerekli olan uzay sistemlerinden sorumludur. Uzay İstihbarat Direktörlüğü, Rus uzayda konuşlu keşif sistemlerinin geliştirilmesi, üretimi, atılması ve işletilmesinden sorumludur. Direktörlük, Moskova'nın 50 km. güneybatısındaki Vatutinki'de bulunmaktadır. Direktörlüğün kendi uzaya fırlatma tesisleri, araştırma enstitüleri, yer görev destekleme merkezleri ve merkezi bilgi işlem tesisi vardır¹³⁹.

GRU İstihbarat Başkanlığı, İlk Başkan Yardımcılığı tarafından yönetilen istihbarat toplama operasyonları ile gelen bilgiyi analiz

¹³⁸ Carey Schofield, Interview with the Head of Russian Military Intelligence, Jane's Intelligence Review, March 1993, 112-116.

¹³⁹ Christopher Andrew and Oleg Gordievsky, KGB: The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev, New York: Harper Collins, 1990, 609; and Viktor Suvorov, Inside Soviet Military Intelligence, New York: MacMillan, 1984, 60, 66.

eder. Analitik faaliyetler ve sınırlı sayıda işlevsel faaliyetler coğrafi sektörlere organize edilir. İşlevsel faaliyete örnek olarak, askeri amaçlı bilimsel ve teknik veri toplayan ve değerlendiren Mnth Direktörlüğü verilebilir. Operasyon bölümü, İstihbarat Başkanlığı'ndan ayrı olarak, açık kaynak ve gizlilik dereceli istihbarata dayalı istihbarat üretimi yapmaktan sorumludur¹⁴⁰.

Bugün Rus askeri istihbaratı, her türlü yöntem ve kaynağı (insan, siber, uydu ve sinyal istihbaratı) kullanarak dış istihbarat toplamak, istihbarat analizi yapmak, *spetsnaz* birlikleri ile muharebe keşfi ve sabotaj görevleri yerine getirmekten sorumludur

Bu, GRU'nun hem stratejik hem de taktik seviyede istihbarat topladığı anlamına gelmektedir¹⁴¹. GRU, geleneksel elektronik, sinyal ve telsiz istihbaratı kabiliyetlerine ilave olarak, son yıllarda siber kabiliyetlerini (seçimlere müdahale, saldırgan siber yöntemler ve dezenformasyon operasyonları) artırdı¹⁴². İki taraflı rolü nedeniyle, GRU bir yandan çeşitli savaş bölgelerinde vekil güçler ve yerel müttefikleri organize ediyor, suikastlar yapıyor ve seçilmiş hedeflere saldırılar düzenliyor. Hem istihbarat hem *spetsnaz* operasyonları yapmasına rağmen, tüm GRU subayları *spetsnaz* geçmişine sahip değildir¹⁴³. İki taraflı rol almanın sonucu olarak daha fazla risk (pervasızlık) alma kültürüne sahip oldukları ve bu yüzden daha çabuk aleni oldukları söylenebilir.

Rus askeri istihbaratı, dış istihbarat toplama ve özel kuvvetlerin (*voiska spetsialnogo naznacheniya*, or *spetsnaz*) operasyonlarından sorumlu büyük, geniş ve güçlü bir teşkilattır. 2010 yılında resmi adı Genelkurmay Başkanlığı Ana Direktörlük (*Glavnoye Upravleniye*) oldu ancak genel olarak GRU (*Glavnoye Razvedyvatel'noye Upravle-*

140 Jeffrey T. Richelson, *Sword and Shield: The Soviet Intelligence and Security Apparatus*, Cambridge, MA: Ballinger, 1986.

141 Andrew Roth, *How the GRU Spy Agency Targets the West, from Cyberspace to Salisbury*, Guardian, August 6, 2018; Guy Faulconbridge, *What Is Russia's GRU Military Intelligence Agency?* Reuters, October 5, 2018.

142 Gordon Bennett, *FPS and FAPSI —RIP*, Conflict Studies Research Centre, (2003), 17.

143 Mark Galeotti, *Special Troops of GRU Will Be Growing Headache for the West*, Raamoprusland, (September 28, 2018).

niye; *Ana İstihbarat Direktörlüğü*) adı kullanılmaya devam ediyor¹⁴⁴. Sorumlulukları ve operasyonları nedeni ile Rusya'nın en iyi tanınan istihbarat örgütüdür.

GRU'nun kaderi 2011 yılında Igor Sergun'un başkanlığa atanması ile değişmeye başladı¹⁴⁵. Sergun, GRU'nun prestijini yeniden eski haline getirmek için çalışmaya başladı. Önceki GRU başkanlarının aksine Sergun'un siyasi lobilerle arası iyi idi¹⁴⁶. GRU'nun önceliği "aktif tedbirler" veya suikastlar, vekil güçlerin kontrolü, siyasi bozgunculuk ve siber saldırılar gibi saldırgan operasyonlar oldu¹⁴⁷. Rus Silahlı Kuvvetleri, *spetsnaz* tugaylarının 2013 yılında Kara Kuvvetleri'ne devredilmesinden bürokratik direniş nedeni ile vazgeçti¹⁴⁸.

GRU, askeri istihbarat teşkilatı olmasına rağmen Rus psikolojik savaş gayretlerinin öncüsüdür. Rusya'nın ülke dışındaki etkisini sürdürmesi için dünya genelinde binlerce subay, özel kuvvetler unsurları ve casuslardan güçlü bir ağ kurmuş durumdadır¹⁴⁹. GRU, Batıya karşı Kremlin'in taktiklerini kullanır. Rus hikayesine göre, ülkedeki herkes için Rusya anavatandır ve kuşatma altındadır, bu yüzden savunulmalıdır. Anavatan ve yurtseverlik, Rus istihbaratı psikolojik savaşının iki ana konseptidir ve birbirini tamamlar.

GRU'nun ülke içi ve dışındaki rolü artıyor. Sovyetler Birliği döneminde GRU'nun rolü dünya genelinde Kremlin'in etkisini artırmak için örtülü operasyonlardı ama bu rol büyük ölçüde gizli askeri bilgi toplamak ile sınırlıydı. Siyasi etkileme operasyonları büyük ölçüde KGB'nin sorumluluğundaydı. 1990'lar ve 2000'lerin başında

144 Andrew S. Bowen, Russian Military Intelligence: Background and Issues for Congress, CRS Report, (November 24, 2020), 1.

145 Denis Telmanov, GRU Headed by Igor Sergun, Izvestia, (December 26, 2011).

146 Roger McDermott, Russian Military Intelligence: Shaken but Not Stirred, Eurasia Daily Monitor, February 7, 2012; Mark Galeotti, We Don't Know What to Call Russian Military Intelligence and That May Be a Problem, War On The Rocks, January 19, 2016.

147 Galeotti, a.g.e.,(2018), 7.

148 Mark Galeotti, The Rising Influence of Russian Special Forces, Jane's Intelligence Review, November 24, 2014; Alexander Golts, Reform: The End of the First Phase – Will There Be a Second? Journal of Slavic Military Studies, Vol. 27, No.1, (2014), 131-146.

149 Anton Troianovski, Ellen Nakashima, How Russia's military intelligence agency became the covert muscle in Putin's duels with the West, Washington Post, (December 28, 2018).

GRU, Çeçen savaşlarında önemli rol oynadı. Böylece kanun dışı şiddet konusunda tecrübe kazandı. Putin ayrıca siber ortamla ilgili her yetkiyi onlara verdi. Artık sadece propaganda ve şifre kırma değil, internette psikolojik operasyonlar ve siber savaşlar da yapacaklardı. Bu amaçla, 2013 yılında üniversitelerden yetişmiş eleman toplamak için bir bilim şirketi kurdular. GRU, her zaman kontrol edilemeyen yerlerden sorumlu olmuştu, internette böyle bir yeri.

GRU, 2014 yılında Kırım'ın işgali ve Ukrayna'nın doğusunun kontrol altına alınmasında yıldızını parlattı. Kırım'ın işgali büyük ölçüde GRU'nun verdiği istihbarata göre yapılmış, *spetsnaz* tugayları yarımada'nın kritik yerlerini ele geçirmişti¹⁵⁰. GRU'nun başarısı Ukrayna'nın doğusunda Donetsk ve Luhansk'ta da devam etmiş; vekil güçler ve mahalli isyancıların Ukrayna hükümeti ile savaşı yönetilmişti¹⁵¹. GRU'nun tecrübesi Suriye'deki vekil güçlerin yönetilmesinde de devam etti. *Spetsnaz* eğitim ve danışma görevleri yanında hava harekâtının Suriye hükümeti ve hükümet yanlısı askeri güçler koordinesini sağladı¹⁵². Bu koordinasyon sayesinde Suriye hükümeti bazı kritik yerleri ve şehir merkezlerini yeniden ele geçirdi¹⁵³.

GRU, 2008'deki Gürcistan Savaşı esnasındaki başarısızlığı ile riske giren rol ve görevlerine sahip çıkarken, siber kabiliyetlere yatırım yapmaya başladı. Bu alanda da önemli bir aktör olduğunu göstermeye çalışıyor. Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütü'nün hacklenmesi operasyonu daha çok GRU'nun siber alanda yetersizliği ve amatörülü-

150 Anton Lavrov, Russian Again: The Military Operation for Crimea, in *Brothers Armed: Military Aspects of the Crisis in Ukraine*, Ed. Colby Howard and Ruslan Pukhov, Vol. 2 (Minneapolis, MN: East View Press, 2015), 157- 186.

151 Sam Jones, Photos and Roses for GRU's 'Spetsnaz' Casualties, *Financial Times*, August 8, 2014; Roger McDermott, Russian Spetsnaz Personnel Detained in Ukraine, *Eurasia Daily Monitor*, May 20, 2015; Tor Bukkvoll, Russian Special Operations Forces in Crimea and Donbass, *Parameters*, Vol. 46., No.2, (2016), 18-20; Tim Ripley and Mark Galeotti, Donbass Conflict Offers Pointers for Future Russian Military Action, *Jane's Intelligence Review*, June 18, 2019.

152 Mark Galeotti, The Three Faces of Russian Spetsnaz in Syria, *War on the Rocks*, March 21, 2016; Thomas Gibbons-Neff, How Russian Special Forces Are Shaping the Fight in Syria, *Washington Post*, March 29, 2016.

153 Anton Lavrov, Russian Aerial Operations in the Syrian War, in *Russia's War in Syria: Assessing Russian Military Capabilities and Lessons Learned*, Ed. Robert E. Hamilton, Chris Miller, Aaron Stein (Philadelphia, PA: Foreign Policy Research Institute, 2020), 95.

ğü şeklinde yorumlandı¹⁵⁴. Bu arada GRU'da bazı lider değişiklikleri yaşandı. 2015 yılı sonuna doğru Sergun ölünce yerine Igor Korobov getirildi ama o da 2018 yılında öldü. 2018 yılındaki 100. Yıl kutlama törenlerinde Putin, GRU'yu övmüş olsa da henüz teşkilat ile ilgili görüşler belli değil. Ancak, GRU'nun saldırgan ve riskli operasyonlar için Rus liderliğinin değerli bir vasıtası olmaya devam edeceği öngörülebilir.

Şubat 2015'de Doğu Ukrayna'daki savaş ikinci yılına girdiğinde bir düzine ABD senatörü "Ukrayna'nın Yurtseverleri" adlı bir adresten e-posta almaya başladılar. Sözde bu grup Batı yanlısı idi ve Rus bölücülerle savaşıyordu. Senatörlere savaşın çok kötüye gittiği, yüksek rütbeli Ukraynalı komutanların teröristlere silah sattığı söyleniyordu. E-postaların arkasında GRU'nun 54777 No.lu birimi veya 72. Özel Servis Merkezi vardı ve Rus askeri psikolojik savaşının merkezinde idiler. Ukrayna, GRU'nun psikolojik ve siber savaşları için test merkezi oldu. Bundan sonra Ukrayna, enerji sistemlerini, bankalarını, üst düzey görevlilerini ve havaalanlarını hedef aldılar. Saldırıları diğer ülkelere ve ABD'ye taşındı.

Son yıllarda Rusya'nın çok saldırgan ve aleni istihbarat operasyonları nedeni GRU'nun adı sık sık gündeme geldi. Aşağıdaki işler GRU'nun sorumluluğunda idi;

- Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın doğusunu işgali ve Kırım'ı ilhakı.
- ABD ve Avrupada artan istihbarat operasyonları yanında 2016 yılında ülkelerin seçimlerini örtülü yollardan etkileme gayretleri.
- 2016 yılında Karadağ'da bir darbe girişimi.
- 2016 yılında Dünya Dopingle Mücadele Ajansı ve 2018'de Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü'ne yapılan siber saldırılar.

¹⁵⁴ Karina Orlova, Russia's Intelligence Failures, American Interest, October 10, 2018; Luke Harding, A Chain of Stupidity: The Skripal Case and the Decline of Russia's Spy Agencies, Guardian, June 23, 2020.

- 2018 yılında İngiltere'ye iltica eden Rus ajan Sergei Skripal'e suikast.
- Afganistan'da ABD personeline saldıran Taliban bağlantılı savaşçılara hediyeler verilmesi.

Yukarıdaki tüm faaliyetler Rus askeri istihbarat ajansı, Genel Kurmay Başkanlığı Ana Direktörlüğü (GU) ya da bilinen adı ile GRU'nun işleri idi.

2016 yılındaki seçimlere müdahil olduklarından GRU, ABD'de en iyi bilinen istihbarat servisi oldu. Temmuz 2018'de 12 GRU subayı hakkında iddianame hazırlandı. Moskova'dan alınan haberler GRU'nun Ukrayna ve Suriye'de de oldukça aktif olduğunu gösteriyor. Putin, ekonomik olarak zorluk içinde ve Batıya karşı daha fazla risk alırken, GRU bu risklere en uygun teşkilat olarak görülüyor. Rus istihbaratı, diğer devlet kurumları gibi yozlaşmış konumda iken 2015 yılından itibaren halkın bakışı değişti ve tekrar en iyiler istihbarata gitmeye başladı. Bu özellikle Rus siber istihbarat kapasitesi için önemliydi.

ABD, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, siber suçları ve seçimlere müdahalesi için GRU'yu suçladı ve yaptırımlar uygulamaya koydu. ABD Adalet Bakanlığı, GRU subaylarını Dünya Dopingle 2016'da ABD seçimlerine müdahale, 2017'deki NotPetya kötü yazılım saldırısı, 2018'deki Olimpik oyunlara yönelik siber saldırılardan sorumlu tuttu. GRU'ya karşı 13694 sayılı İcra Emri ile yaptırımlar başlatıldı sonra CAATSA kapsamında¹⁵⁵ genişletildi.

2018 yılında GRU'nun kuruluşunun 100. Yıldönümü nedeniyle yapılan seremonide Putin, GRU için şöyle demişti; "Bizim istihbarat subaylarımız asla geri çekilmez¹⁵⁶."

155 Section 224 of the Countering Russian Influence in Europe and Eurasia Act of 2017 (CRIEEA; P.L. 115-44/H.R. 3364, Countering America's Adversaries Through Sanctions Act [CAATSA], Title II).

156 Putin tarafından GRU'nun kuruluşunun 100. Yılı seremonisinde söylenmiştir. (Reuter, 2018).

Spetsnaz (Özel Kuvvetler)

GRU'nun yönettiği *spetsnaz* tugayları, elit bir hafif piyade kuvveti olarak savaş alanında keşif, sabotaj ve küçük birlik görevlerini yapmak için teşkil edilmiştir. Yedi adet kurulu Müstakil Özel Tasarım Tugay bulunmaktadır. Bunların bir savaş esnasında Askeri Bölge Komutanlıklarının emrine verilmesi planlanmaktadır. *Spetsnaz*, Rusya'nın ana keşif birliğidir. Yapısı, görevleri ve eğitimi bizdeki Komando birlikleri ya da ABD'deki Ranger birliklerine benzer. *Spetsnaz*, birlikleri aşağıdaki gibi tespit edilmiştir¹⁵⁷;

- 2. Tugay (Promezhitsa, Pskov).
- 42. Bağımsız Deniz Keşif Spetsnaz Birliği (Vladivostok, Pasifik Donanması).
- 3. Koruma Tugayı (Tolyatti).
- 10. Tugay (Molkino),
- 420. Bağımsız Deniz Keşif Spetsnaz Birliği (Severomorsk, Kuzey Donanması).
- 14. Tugay (Usurisk).
- 431. Bağımsız Deniz Keşif Birliği (Sivastopol, Karadeniz Donanması).
- 16. Koruma (Chuchkogo/Tambov, Moskova)
- 22. Koruma Tugayı (Aksai/Stepnoi).
- 561. Bağımsız Deniz Keşif Birliği (Parusnoe, Kaliningrad, Baltık Donanması).
- 24. Tugay (Irkutsk).
- 100. Tugay (Mozdok).
- 25. Bağımsız Spetsnaz Alayı (Stavropol).

¹⁵⁷ Mark Galeotti, *Spetsnaz: Operational Intelligence, Political Warfare, and Battlefield Role*, Marshal Center, Security Insights, No.46, (February 2020); Russian Military Capability in a Ten Year Perspective-2019, Eds. Fredrik Westerlund and Susanne Oxenstierna (Stockholm: Swedish Defence Research Agency FOI, 2019).

Ayrıca her Rus donanmasında *spetsnaz* birliği vardır. Bir Tugay, yeni silah ve teçhizatın test edilmesinde kullanılıyor. Kırım'ın işgalinde bağımsız bir Alay kullanıldı. Tamamen profesyonelleştirilmeye çalışılmasına rağmen hala zorunlu sistemi ile gelen askerler de vardır.

Putin Dönemine Kadar Batı İle İstihbarat İlişkileri..

KGB Başkanı Vladimir Kryuchkov 1989 yılında Gorbaçov ile birlikte ABD'ye gittiklerinde CIA tarafından da kabul edilmişlerdi¹⁵⁸. Ağustos 1991'deki darbe girişiminden sonra Rus istihbarat servisleri ABD ile sınırlı da olsa bir ilişki kurmak istemişlerdi. SVR, CIA ile temas kurmak istiyordu. Ruslar iki tarafın da zorla işe alma ve akıl sağlığına zarar veren (psikotropik) maddeler kullanmasını yasaklamasını öneriyorlardı¹⁵⁹. Amerikalılar ise Rus istihbarat servislerinin reform ihtiyacı olduğunu ve hala Batı karşıtı olduklarını düşünüyordu. Ekim 1992'de CIA Direktörü Robert Gates, Moskova ve St. Petersburg'u ziyaret etti. Ardından Ocak 1993'de üç kişilik bir SVR delegasyonu Kongre temsilcileri, gazeteciler ve akademik dünya ile bir araya gelmek için ABD'ye geldiler. Bu dönemde ABD, Rusları istihbarat faaliyetleri artırma nedeniyle suçlamaya başlamıştı.

Haziran 1993'de Primakov, yeni CIA Direktörü James Wooley ile buluşmak için ABD'ye gitti. Ağustos 1993'de Wooley ziyaretin karşılığını verdi. Ancak ne olduysa bu dönemde oldu. Wooley, ziyareti kısa tutmak istedi çünkü Gürcistan'daki CIA istasyon şefi öldürülmüştü. Hemen Tiflis'e gitmek istedi. İki ülke arasındaki güvensizlik aşılamamıştı. 21 Şubat 1994'de Ruslara uzun süredir çalıştığı anlaşılan CIA ajanı Aldrich Ames tutuklandı ve üç gün sonra iki CIA yetkilisi Moskova'ya sorular ve talepler ile geldi¹⁶⁰. Bu arada Ruslar

158 Yevgeniy Primakov. Gody V Bolshoy Politike, Sovershenno Sekretno 1999, 141.

159 Radio Rossii, 26 April 1992, FBIS-SOV-92-082.

160 Primakov. ibid, (1999), 152.

da Bern'deki elemanlarını CIA devşirdiği için kızgındı, ne sorulara ne de taleplere cevap verdiler. 1996 yılında karşılıklı ajan tutuklamaları geldi. Artık ipler kopmuştu.

Ruslar; İngiltere, Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri ile olduğu Türkiye ile de terör, uyuşturucu kaçakçılığı gibi konularda işbirliği yapmak istiyorlardı ama Türk istihbaratını (MİT), Çeçenlere yardım etmekle suçluyorlardı. Rus medyasına göre Türk istihbaratı ve özel kuvvetleri isyanı iyi yönetiyor ve fon sağlıyordu¹⁶¹. 1994 yılında Çeçen çatışması ile ilişkisinden dolayı SVR, Türkiye ile daha yakından ilgilenmeye karar verdi. Çeçenistan'dan alınan derslerle, SVR artık medya manipülasyonu işine daha çok önem verecekti. Çeçen Savaşı, Rusya topraklarında olduğu için daha çok FSB'nin işi idi ama SVR onunla birlikte çalışıyordu. Diğer yandan SVR, Ortadoğu ve Balkanlardaki çatışmalara daha çok angaje olmuştu.

Gelinen aşamada ABD ve Rusya arasında derin güvensizlik devam ediyor. ABD, partilerinin seçim komitelerine e-maillerine ve sosyal medya mesaj kampanyalarına Rusların sızdığı anlaşıncı ülke demokrasisinin yok edilmek istendiği düşüncesi halkı şok ediyor. Ruslar da eşit şekilde kendilerini mağdur hissediyor. 1990'larda başta Wall Street ve City of London olmak üzere Batılı elit kesim Rus ekonomisini yağmaladı. Aynı dönemde, Rus seçim sistemine el atıldı ve Yeltsin'in başkan seçilmesi sağlandı. ABD, yıllardır Rusya içinde ve yakınındaki tüm muhalif gruplara açık ya da kapalı şekilde yardım ediyor. Kremlin, Washington'un Rus devletini çevrelemek ve nihayetinde çökertmek niyetinde olduğunu düşünüyor.

Batı-Rus İstihbarat Savaşlarının Neresindeyiz?

Soğuk Savaş biteli on yıl olmuştu ama Batılı istihbarat servisleri amaçsız kalmıştı. Onlarca yıl Sovyet ajanları ile mücadele kurulmuş

¹⁶¹ Gordon Bennet, The SVR Russia's Intelligence Service, Conflict Studies Research Center, (March 2000), 16.

dev bir istihbarat mekanizması düşmanını kaybetmişti. Gene de işsiz sayılmazlardı. Sovyetler Birliği'nin çöküşü arkasında onlara yabancı olan pek çok küçük tehdit bırakmıştı. Bu durum, 11 Eylül 2001'de durum değişti ve artık gündem terörle mücadele idi. Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya-Pasifik'te artık tehdit gölge ajanlar değil intihar bombacıları idi. İngiltere'de MI5, gayretlerinin %20'ni düşman ülke faaliyetlerine ayırmıştı ve bu ülkelerin başında Rusya, Çin ve İran vardı. Bu durum süratle değişti. 8 yıl içinde istihbarat personelin sayısı ve bütçesi iki katına çıktı. Düşman ülkelere ayrılan zaman ise %3'e düştü.

2001 yılına gelindiğinde Batılı ülkeler Rusya'yı farklı bir şekilde düşünüyordu. ABD, Rusya'yı Batı dünyasına getirmeye çalışıyor ve eski KGB'li başkanı Vladimir Putin ile dost olmak isteniyordu. Ancak, ABD ve İngiltere terörle savaşa odaklanınca, Putin kendisini artan bir şekilde önemli bir siyasi figür olarak görmeye başladı. Rusya üzerinde kontrol gücünü artırırken, eleştirilere de önem vermemeye başladı. 2006 yılına geldiğinde artık dışarıya önemli mesajlar verecek kadar güçlü hissetmeye başlamıştı. Londra'ya radyoaktif madde taşıyan iki suikastçı gönderdiğinde durum değişmeye başlamıştı. Niyetleri Putin'i eleştiren Alexander Litvinenko'yu zehirlemektir. Ama bunu başarmadan önce Londra'nın merkezinde önemli bir alana radyoaktif malzemeyi yaydılar hatta kendileri bile zehirlendiler. Bu gelişme ile İngiltere, Putin yönetimindeki Rusya'nın artık bir potansiyel ortak değil, tehdit olduğuna karar verdi.

Bununla beraber, MI6 ve diğer İngiliz istihbarat servisleri bu tehdide çok az ilgi gösterdi. Hatta İngiltere'deki Rus iş adamları ve onlarla ilişkili İngilizlere yönelik 14 suikast yapılmasına rağmen bu tutum değişmedi. Öte yandan, İngiltere; Rus oligarkların paralarını korumaları için en çok tercih edilen ülke oldu. İngiltere'nin finansal ve varlık sektörü Rusya'da kazanılan yasa dışı paranın amlandığı bir yer olmaya devam ediyor. Gelen büyük miktardaki para İngiliz siyasetine de etki etti. İngiltere, Rusya'daki Putin'in kendine sadık

oligarklarına da el atmak için büyük Rus şirketleri ile doğrudan çalışmaya başladı. Bunlar olurken, istihbarat servisleri artan tehdidi göremediler.

2005 yılında Londra bombalaması yaşandığında MI5, ülke içinde yetişen terörizmle mücadeleye hazır olmadığını kabul etti. Bombacıların geldiği Kuzey İngiltere alanı hakkında da fazla bilgisi yoktu. Yapılan yeni önceliklendirme sonunda Rusya'nın İngiltere içindeki faaliyetleri gittikçe kör nokta haline gelmeye başladı. 2008 yılı, İngiltere'de bir yabancı ajan olmak için en iyi yıldı. İç karşı-istihbarat ve güvenlik ajansı MI5, zamanının %90'ını terörle mücadeleye ayırmıştı. Yabancı ajanları takibe ayrılan zaman ise sadece %3 idi¹⁶². Bu kör bölge öyle belirgin hale geldi ki, 2014 yılında Rusları yeni bir plana sevk etti. İngilizler Moskova'dan gelen tehdidi 2016'daki Brexit referandumundan bir ay öncesine kadar fark edemediler. Rusların Amerikan politikalarını etkileme gayretleri ortaya çıkmaya başlamıştı. Terörizme odaklanan diğer Batılı istihbarat servisleri de Rusların burunlarının dibine sokulduğunu fark edememişti.

Ancak, 2014 yılında Ruslar Ukrayna'yı işgal ettiğinde, İngiliz istihbarat servisleri Doğu Avrupa'da Putin rejiminin faaliyetlerine odaklanmaya başladılar. İngilizleri asıl uyandıran, 2014 İskoçya bağımsızlık referandumu esnasında Rusların dezenformasyon ve etkileme kampanyalarına maruz kalmaları oldu. İngilizler o zamana kadar ülke demokrasisine yönelik Rusya'nın geliştirdiği kabiliyetleri fark edememişlerdi. 2016 yılında benzer bir Rus kampanyası İngiltere'deki Brexit oylaması esnasında yaşandı. MI6 gene hazırlıksız yakalanmış ve önceden görememişti. 2016-2019 arasında IŞİD tehdidi azalmış ama tamamen yok olmamıştı. Batılı ülkeler gittikçe artan oranda Çin ve Rusya'dan gelen siber saldırılara maruz kalmaya başlamıştı. İngiltere için Rusya ile daha çok ilgilenme zamanı yeni başladı.

Rus stratejisi son 25 yıl içinde gelişti. Rusya'nın büyük stratejisi, bir dünya gücü olacak eski statü ve güç projeksiyonuna ulaşmak-

¹⁶² Matt Bevan, A New Report Exposes How Russian Spies Infiltrated the UK, ABC News, (22 July 2020).

tır. Buna ulaşmak için Batıyı imha etmekten ziyade zayıflatmalıdır. Moskova'nın amacı önce hedef ülkeleri (Batı ve özelde NATO) dağıtmak, sonra tek tek çökertmektir.

Ülke tekrar büyük güç statüsüne dönerken, Moskova kendi amaçlarına ulaşmak için konvansiyonel savaştan ziyade siyasi bir savaş rekabeti içinde olduğunu düşündü ve siyasi hedeflerine ulaşmak için bu alanda tüm vasıtaları kullanmayı hesaplıyor. Rusya, askeri güçle bir yeri işgal edip, elinde tutacak askeri kabiliyetlere sahip olmadığını düşünüyordu. NATO'nun kırmızı hatları ve Madde 5 süreci de saldırı için belirsiz ve muğlak yöntemlerin kullanılmasının daha iyi olacağını gösteriyordu. Böylece ortaya çıkan Gerasimov Modeli, çatışmada hedefleri ele geçirmek için askeri olmayan vasıtaların etkinliğine (%80'e %20) vurgu yapıyordu.

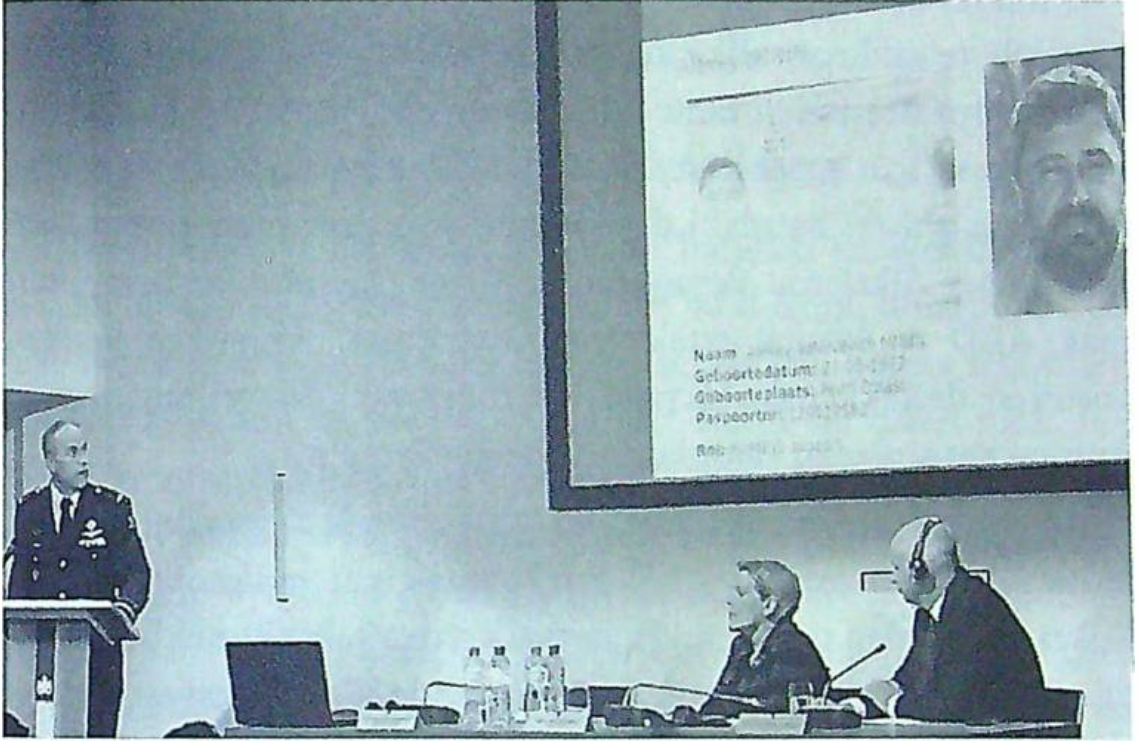
İstihbarat teşkilllerinin saldırgan faaliyetleri ise espiyonaj ve etkileme faaliyetlerine odaklanmış, ulusal hedeflerine yönelik muğlak yöntemler şeklinde uygulanıyorlar. Rus siber savaşçıları, ABD'nin Wall Street gibi kilit bölgelerinde sadece e-mailleri yayınlamak, internet trollerine para ödemek veya sosyal medya kampanyalarına katılmaktan öte sivil düzeni yok edecek teknik kabiliyetlere sahipler. Tıpkı ABD'nin de Rusya'da demokratikleşme görüntüsü altında rejim değişikliği ile ülkeyi kaosa sürüklemek istemesi gibi.

Artık Amerikalılar, Moskova ile nükleer savaş tehlikesini ciddiye almıyor. Silahların kontrolü, güven artırıcı tedbirler gibi 1970, 80 ve 90'ların moda emniyet tedbirleri artık etkili değil. İki taraf da aralarında gerçek bir savaş istememekle beraber, kırgınlık duyguları, sosyal kutuplaşma, devam eden vekilli savaşlar, yeni teknolojiler ve üzerinden anlaşılmış oyun kurallarının olmaması daha tehlikeli senaryoları gündeme taşıyor.

Rus istihbaratının sadece Putinli son 20 yılına değil, birkaç yılına baktığımızda da saldırganlığı ve sertliğinde herhangi bir yumuşama göremeyiz. Bunun en yakın örneği Mart 2018'de eski GRU ajanı Ser-

gei Skripal'ın İngiltere'de kızı ile birlikte zehirlenerek öldürülmesidir. Temmuz 2018'de Yunanistan iki Rus diplomatını casusluk suçlaması ile ülkeden kovdu. Ağustos ayında İsveç bir Rus ajanı istenmeyen kişi ilan etti, Eylül'de Norveç Polisi bir Rus şüpheli yakaladı. Ekim'de Hollanda dört GRU subayını tutukladı. Ruslar Skripal olayını araştıran Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) bilgilerini hacklemeye çalıştılar. Ruslar, sürekli bazı uluslararası örgütlerin ve ülkelerin siber sistemlerine giriyor, bilgilerini alıyor ya da hackliyorlar.

Resim 2: Rus Ajanlar

Not: İngiliz ve Hollanda Temsilcileri OPCW'ye Yönelik Rus İstihbarat Faaliyetlerini Açıklıyor. (October 4, 2018), Reuters.

2019'da Ruslar hız kesmediler. Belçika askeri istihbarat servisi bir Rus'u ajanlıkla suçladı. İsveç, Rus istihbarat servisi SVR ile sözleşme yapan birini tutukladı. Mayıs ayında Avrupa ülkeleri seçimler öncesi yoğun Rus istihbaratı faaliyetlerine karşı alarm verdiler. Danimarka, Haziran ayında yapılacak parlamento seçimlerine Rus müdahalesini önlemek için bir eylem planı hazırladı.

Rus casuslar, koronavirüs pandemisi ile birlikte ABD tedarik zincirleri hakkında bilgi toplamaya başladılar¹⁶³. Özellikle medikal tedarik zincirindeki hassasiyetler üzerinde toplanan istihbaratın bir kriz durumunda da değerli olduğu düşünülüyor. Pandemi ile birlikte ülkelerin tepki vermek için komuta ve kontrol sistemleri test edilmiş oldu ve Ruslar bunu takip ettiler ve hassasiyetleri not ettiler. Muhtemelen bu bilgiler gelecekteki Rus dezenformasyon faaliyetlerinde kullanılacaklar. Pandemi döneminde Rusların diğer bir gayreti komplo teorileri yaymak oldu. Rusya içinde ise Putin'in ne kadar başarılı olduğu konusu işlendi.

Rusya, 2021 yılı itibarı ile etkileme operasyonlarında dünyada en etkili ve saldırgan ülke konumundadır. Bunu, devlet kontrolündeki medya üzerinden sahte bilgi yayarak ve Amerikan düşmanlığını artırmak için sanal dünyada sahte kimlikler kullanarak yapıyor. Rusya'nın amacı; Batıdaki demokratik süreçlere olan güveni azaltmak, diğer ülkelerde demokratikleştirme gayretlerini boşa çıkarmak, ABD ve Avrupa ortaklığını zayıflatmak, Amerikan aleyhtarı görüşleri desteklemek, Ukrayna ve diğer eski Sovyet devletlerinin Avrupa kurumlarını yakınlaşmasını engellemektir.

Şu an ABD istihbarat toplumu, 2018 yılındaki ara dönem seçimlerine Rusların müdahalesine karşı koymak için teyakkuz halindedir. Rusya en azından propaganda, sosyal medya sahte kimlikler, sempatik sözcüler ve diğer vasıtalar ile ABD içinde sosyal ve siyasi çatlaklar oluşturma peşindedir. ABD'li diplomatlara yönelik sosyal medya etkileme faaliyetleri ve gizli frekans saldırıları gittikçe çatışmanın gizli olmaktan çıktığını ve tolerans sınırlarını zorladığını gösteriyor.

Artık eski oyun kuralları geçerli değil, perde arkası çatışmalar gittikçe şiddetleniyor ve ikili ilişkileri olduğu kadar, dünya düzenini de tehdit ediyor. Bu yüzden, Amerikan istihbaratı Hollywood aktör-

163 Jana Winter, Russia Collecting Intelligence on U.S. Supply Line Failures Amid Coronavirus Crisis, DHS Warns, (April 11, 2020).

lerini de kullanarak, halka “Rusya ile savaştayız” mesajı veriyor¹⁶⁴. Winston Churchill’e göre Kremlin’in güç mücadeleleri halı üzerinde bulldog kavgasına benzer. Dışarıdaki biri sadece hırıltıları duyar, ancak yerdeki kemikleri gördüğünüzde kazananın çoktan belli olduğunu anlarsınız. Bu durum, ABD istihbaratı ile Rus özel teşkilatları arasındaki bugünkü mücadelenin resmidir.

Batı ve Rusya arasında başlayan yeni soğuk savaş; istihbarat savaşları yanında, yeni bir silahlanma yarışı, Avrupa’nın doğusunun yeniden askerileşmesi, Batı ve Rusya liderliği arasındaki iletişimin kesintiye uğraması ve diplomasiye daha az yer verilmesi gibi özellikler taşıyor. Sovyetlerin Afganistan’ı işgal ettiği ilk yıllarda olduğu gibi “megafon diplomasisi” yürütülüyor.

Putin Dönemi Rus İstihbarat Anlayışı

Rus güvenlik ve istihbarat servisleri Batıdaki anlayıştan oldukça farklı bir siyasi çerçevede çalışırlar ve bu durum, onları oldukça farklı bir radikal işleyiş tarzına iter. Bu servislerin başına seçilenler genellikle başkanın en yakın adamlarıdır. Bu da servisleri nazlı, rekabetçi ve yolsuzluklara bulaşmış olarak tutar. Putin’in istihbaratçı alt yapısı ve onlara verdiği önem nedeni ile bütçeleri ve güçleri sürekli artarken, siyasi süreçte de statüleri yükselmeye devam etmiştir. 2014 yılından beri büyükelçiler ve Dışişleri Bakanlığı, öncesine göre operasyonları durdurmada (önceden bilgilendirilseler de) daha az yetkiye sahiptir. Bu umursamazlığın altında asıl patron Putin’e olan yaslanma vardır. Putin, onların önemli faydalar sağladığını düşünür. Ama GRU, 2008 yılındaki Gürcistan Savaşı’ndaki başarısızlığından sonra tekrar prestijini kazanmak için sıkıntılı yıllar geçirdi.

Rus istihbarat servisleri dış istihbarat konusunda yarışmakta ve sorumluluklar konusunda (iç güvenlikten sorumlu FSB bile artan şekilde dış operasyonlar yapmaktadır) kesin çizgiler yoktur. Bu

¹⁶⁴ George Beebe, Containing Our Intelligence War with Russia, The National Interest, (October 31, 2017).

birbirinin etini yiyen, yamyam düzeni (eski elektronik istihbarat servisi FAPSI böyle yutulmuştu) büyük ölçüde GRU ve FSB rekabetini temsil ediyor. Aralarında nadiren iyi işbirliği olur ama saldırganlık ve imaj için her fırsatı kullanmaya çalışırlar. Bunun bir sonucu da Kremlin'e duymak istediklerini söylemeleridir. Geniş güçlerinin yanında göreceli dokunulmazlıkları, güvenlik ve istihbarat servislerinin Rusların genetiğinde olan yolsuzluk hastalığının devamını sağlar. Bu operasyonel işlere de yansır. Örneğin Donbass'daki savaş ağalarına verilmek için ayrılan bir para, dost bir şirkete yardım etmek için gizli dinleme sözleşmesine gidebilir.

İstihbarat çalışanları ne düşünürse düşünsün, kurumsal seviyede istihbarat servisleri Putin neye inanıyorsa onu düşünür. Temel çerçeve Rusya'nın Batıdan büyük bir tehdit ile karşı karşıya olduğudur. Bu coğrafi bir temele dayanmamakta, daha çok Rus varlığının devamı ile ilgili bir korkudan kaynaklanmaktadır. Kanıtlar ortadadır; CIA, başka ülkelerde Rus yanlısı rejimleri Ukrayna'da olduğu gibi değiştirmeye çalışmaktadır. Batının otoriter rejimlerle mücadele, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi söylemleri, Rusları hedef alan yumuşak güç uygulamaları olarak görülmektedir.

Ruslar, son dönemde Batının ülke içindeki muhalefeti destekleme gayretlerinden oldukça rahatsız ve bu konuda yeni tedbirler alıyorlar. 21 Kasım 2012'de yürürlüğe giren 'Yabancı Ajan (иностраннный агент) Kanunu'¹⁶⁵na göre, yurt dışından fon alan ve siyasi faaliyetlerde bulunan kâr amacı gütmeyen kuruluşlar Adalet Bakanlığı'na 'yabancı ajan' olarak kaydolması gerekmektedir. Bu tabir, 'casusluk' ve 'vatana ihanet' ile benzer anlam taşıyan bir terimdir. Kanuna göre, 'yabancı ajanlar' kapsamlı yıllık denetimler, üç aylık mali raporlama ve her altı ayda bir tüm faaliyetler hakkında hacimli raporlama dâhil olmak üzere katı bir kontrol rejimine tabidirler. İs-

165 121-FZ no'lu kanunun resmi adı 'Ticari Olmayan Kuruluşların Yabancı Ajan Görevlerini Yerine Getiren Faaliyetlerinin Düzenlenmesine İlişkin Rusya Federasyonu Yasama İşlemlerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'dur. Kanunun Rusçası için Bkz: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201207230003>

ter kâğıt ister elektronik biçimde olsun, tüm yayınları, mektupları ve diğer materyalleri yabancı bir temsilciye ait olarak işaretlemelidirler.

Belirlenen yabancı ajanlar daha sonra aşağıdakiler gibi bir dizi başka kurala uymakla yükümlüdürler¹⁶⁶;

- Yabancı ajanlar üç ayda bir siyasi faaliyetleri hakkında mali raporlar hazırlamalı, yönetim organlarının yapısını ve faaliyetlerini açıklayan belgeleri altı ayda bir dosyalamalı ve yıllık olarak bir devlet denetimine sunmalıdır.

- Siyasi faaliyetler, kuruluşun katılmasına izin verilmeden önce yetkililerle kaydedilmelidir. Yabancı ajan bu şekilde kaydolmayı reddederse, halka açık gösterilere katılmaktan men edilir, banka hesaplarına erişim sınırlanır ve 300.000 rubleye (10.000 \$) veya personeli iki yıla kadar hapis cezasına tabi olabilir.

- 200.000 ruble (6.700 \$) üzerindeki tüm yabancı bağışlar zorunlu izlemeye tabidir.

Kanunun ilk kabul edildiği dönemde, sadece kâr amacı gütmeyen sivil toplum örgütlerine ve medya kuruluşlarına ‘yabancı ajan’ damgası vurulabilmekteydi. Kanunda yapılan değişiklikler sonrasında, sosyal medyada hükümet yetkililerini eleştiren görüşler paylaşılan ve yurt dışından bağış veya ödeme aldığı iddia edilen bireylerin de ‘yabancı ajan’ olarak adlandırılabilmesi söz konusudur.

2020 Aralık ayında yapılan bir değişiklik, Rusya’nın ulusal güvenliğine karşı kullanılabilecek savunma ile ilgili bilgi toplamanın da yabancı ajan olarak adlandırmaya neden olmasını getirmiştir. Ayrıca, bu tür kişilerin kamu hizmetinde görev almasını yasaklamakta ve onları bürokratik incelemeye ve yerinde kontrollere tabi tutmaktadır.

24 Şubat 2021’de Putin tarafından imzalanan kanuna göre, ‘yabancı ajanlar’ ve materyalleri hakkında onların statüsünü belirtmeden bilgi yayınlamak, bireyler için 2.500 rubleye (34 \$) ve kuruluşlar

166 Gökçe Hubar, Rusya’nın “Yabancı Ajan Kanunu” Ne Anlam İfade Ediyor? TASAM, (01 Haziran 2021).

için 500.000 rubleye (6.720 \$) kadar para cezasına çarptırılmaya neden olabilmektedir. Yasa, söz konusu ‘yabancı ajanın’ bir kitle iletişim aracı veya bir birey olmasına bakılmaksızın geçerlidir. Putin tarafından aynı gün imzalanan diğer kanuna göre, bir mitingi yasadışı olarak finanse etmekten suçlu bulunan kişilere 15.000 rubleye (200 \$), yetkililere ve kuruluşlara 30.000 rubleye (400 \$) ve 100.000 rubleye (1.345 \$) kadar para cezası almaları kararlaştırılmıştır.

Rus yetkililer, Yabancı Ajanlar Kanunu’nun 2017’de kitle iletişim araçlarını da içerecek şekilde değiştirilmesini, ABD’nin, Rus devleti tarafından finanse edilen RT kanalına Yabancı Ajanlar Kayıt Yasası (FARA) kapsamında kayıt yapma şartına “simetrik bir yanıt” olduğunu söylediler.

Ruslara göre, Batının yumuşak gücü görünmez ellerle mevcut rejimleri istikrarsız hale getirmeyi ve rejim değiştirmeyi hedeflemektedir. Bu mantıkla, Rus güvenlik servisleri hâlihazırda kendilerini bir savaşta görmekte ve buna uygun şekilde faaliyette bulunmaktadır. Bu kapsamda, Rus güvenlik ve istihbaratı üç temel varsayıma sahiptir¹⁶⁷;

(1) Batının aleyhine olan herhangi bir şey, açık olmasa da Rusların avantajıdır.

(2) Onların rolü sadece bilgi toplamak değildir. Rus politikalarını savunmalı ve buna uygun aktif tedbirleri rutin bir şekilde uygulamalıdır.

(3) Bir hatadan kaçınmak yerine bir fırsatı kullanmak daha iyidir.

Batılı istihbarat servisleri, barış zamanında oldukları varsayımı ile oldukça risk hesaplı davranır ve siyasi sonuçlar, potansiyel tehlikelerin farkında olarak eylemlerinden ötürü kötü olarak görülmek ya da yargılanmak istenmezler. Rus karşıtları ise oldukça fazla ölçüde maceracıdır. Rus istihbaratında uluslararası bir rezalete yol açacak

167 Mark Galeotti, Russian Intelligence is at (Political) War, NATO Review, (May 12, 2017).

olsa da bir fırsatı değerlendirmek yerine kariyerini düşünmek daha tehlikelidir. Bütün bunlar Rus istihbaratının öngörülemeyen bir yüksek tempoda çalışmasına ve aktif tedbirlerin görünür hale gelmesine yol açar. Böylece Ruslar, kendi kendilerine ilan ettikleri etki bölgesinde (Baltık ülkeleri hariç eski Sovyet coğrafyası) Ukrayna'da olduğu gibi terörist saldırılar düzenlemeyi, Karadağ'da darbe yapmayı ya da Moldova'da siyasi sürece müdahale etmeyi saldırgan bir gündemin parçası haline getirmektedirler. Bu gündem, son yıllarda ABD ve Avrupa başkentlerinde seçimlere müdahale ve dezenformasyon girişimleri ile görünür hale gelmiştir.

Siyasi Savaş

Özetle Rus istihbarat servisleri kendilerini savaşta görmektedirler. Öyleyse bu savaşın kapsamı nedir? Henüz Putin'in eski Sovyet coğrafyası dışında istekleri olup olmadığından emin değiliz. Öngörülemeyen durumlar, niyetleri değiştirebilir. Örneğin Karadeniz'de bir çekişme Boğazlar konusunu gündeme getirebilir. Ya da Kafkasya'daki askeri varlığını ve Ermenistan'daki üssü Türkiye'ye karşı kullanabilir. Genel olarak bakıldığında Rusya için tehdit NATO ve Batıdır, Türkiye ise hedeftir. Putin, NATO ve Batıyı üç nedenle tehdit görmektedir¹⁶⁸;

(1) Moskova'nın etki bölgesindeki devletlerin egemenliğine müdahale etmesine engel teşkil etmektedir. Halen Ukrayna, Gürcistan ve Beyaz Rusya bu rekabetin merkezindedir.

(2) Batının demokrasi, şeffaflık ve hukukun üstünlüğü gibi istekleri Rus modelinin standartlarına uygun değildir.

(3) Putin, Batının Rusya'nın otoriter rejimini devirmeye çalıştığına inanmaktadır.

Bu yüzden, onun amacı Batıyı bu yoldan vazgeçirmek için caydırmak, en azından bölmek, oyalamak ve korkutmaktır. İşte bu Rus

¹⁶⁸ Galeotti, *ibid*, (May 12, 2017).

istihbarat servislerinin NATO ülkelerine karşı icra ettiği aktif tedbirlerinin ana amacıdır. Bu genellikle melez savaş olarak karakterize edilse de, Rus stratejik düşüncesinin iki paralel yaklaşımı vardır;

(1) Askeri model; Gerasimov Doktrini¹⁶⁹ diye yanlış karakterize edilen bu anlatı aslında bir doktrin değil, savaşın doğası ile ilgili Rus Genelkurmay Başkanı'nın izlenimleri ve tahminleridir. Bu model, Kırım ve Donbass'ta olduğu gibi muharebe sahasına askeri birlikleri göndermeden önce savaş alanının hazırlanmasında şiddete dayanmayan (kinetik olmayan) vasıtaların hazırlanmasını öngörmekte idi. Ancak, Rus güvenlik yapısı bozguncu faaliyetler, yozlaştırma, dezenformasyon, yanlış yönlendirme gibi kinetik olmayan yöntemlerin de tek bir mermi atmadan istenen sonuçları alabileceğine inanır.

(2) Siyasi savaş modeli; NATO ve Batı her yönden güçlü olmakla birlikte, bu fazla özgür demokratik ülkeler topluluğunun acımasız otoriter bir rejimin uygulayabileceği aktif tedbirlere karşı hassas olduğu varsayımına dayanır.

Rus istihbarat servisleri, Moskova'nın Batıya karşı kinetik olmayan siyasi savaşının ön cephedeki askerleridir. Putin, onları bu anlamda kullanmaya devam etmektedir. Bu onun zayıf tarafıdır da çünkü saldırgan müdahaleleri Avrupa ve Kuzey Amerika'da siyasi bir dayanışma oluşturmakta ve Moskova'ya karşı ciddi bir tehlikeyi beslemektedir. Batı ile rekabet arttıkça, Putin tıpkı Hitler gibi farklı fikirlere tahammülsüz hale gelmekte, önyargılarını sorgulamamakta ve sadece duymak istediği ile tatmin olmaktadır.

Sonuç olarak, Putin hâlihazırda Donbass'a müdahale ve Kırım'ı işgal etmek gibi pek çok ciddi ve pahalı hata yaptı ve bunun bedelini Rus halkı ödemeye devam edecek. Ancak, asıl bedel gelecektir. Rus istihbarat teşkillerine dönecek olursak, onlar daima gücün istediğini söylemeye gönüllü olacak ama gerçeklerle yüzleştiklerinde aynı gemide batacaklardır. Rus dış politikası problemlili ve hatalı hale geldikçe gerçekler de gizlenemez hale gelmektedir.

169 Rus Genelkurmay Başkanı 2013 yılında Voenno-promyshlenny kurer isimli bir askeri dergide yayınlanmış makalede yer alan görüşleri.

ABD İçindeki Rus Ajanları..

Sovyetler Birliği döneminden beri ABD'ye gönderilen Rus ajanları içinde en önemlileri şu şekilde sıralanabilir¹⁷⁰;

(1) Julius ve Ethel Rosenberg: NKVD ajanı olarak, Rusya'ya atom bombası ile ilgili bilgiler vermekle suçlandılar. 1950 yılında tutuklandılar ve 1953 yılında elektrikli sandalyeye gönderildiler.

Resim 3: Julius ve Ethel Rosenberg

(2) Elizabeth Bentley; ABD Komünist Partisi'ne katılan Bentley, 1938 yılından itibaren Sovyetler Birliği için çalışmaya başladı. ABD içinde iki ayrı casus grubunu kontrol ediyordu. Atom bombası yapımı ile ilgili Manhattan Projesi'nin detaylarını aktarıyordu. Ancak, 1945'de Moskova'daki kontrolörler rütbesini indirince FBI'ya gitti ve 100'den fazla Rus ajanının ismini ve gizli şebekelerini ifşa etti.

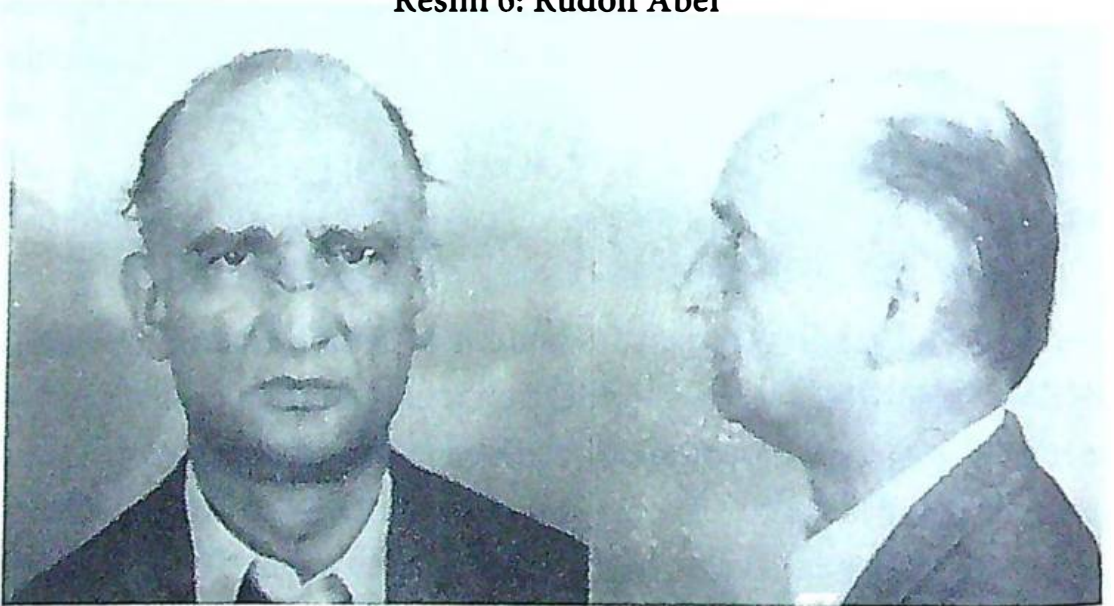
¹⁷⁰ Jess Bolluyt, These Are the Most Notorious Russian Spies Who Operated in America (Plus 1 Donald Trump Allowed In), Cheat Sheet, (March 30, 2018).

Resim 4: Elizabeth Bentley

(3) Klaus Fuchs: Almanya doğumlu bir İngiliz bilim insanı olarak, 1943 yılında ABD'ye Manhattan Projesi için gelmişti. GRU ve NKGB ajanı olarak atom bombası ile ilgili çok gizli bilgileri Sovyetler Birliği'ne aktardı. 1950 yılında tutuklandı.

Resim 5: Klaus Fuchs

(4) Rudolf Abel: 1947-1957 yılları arasında KGB adına casusluk yaparken, 1957 yılında tutuklandı. 5 yıl hapis cezası aldıktan sonra 1962 yılında ABD'li U2 pilotu Gary Powers ile takas edildi. Sovyetler Birliği kendine en yüksek şeref ödülü verdi.

Resim 6: Rudolf Abel

(5) Morris ve Lana Cohen: 1930'ların sonunda Sovyetler Birliği adına casusluk yaparken isimleri deşifre olunca bir süre espiyonaja

ara verdiler. ABD Komünist Partisi üyesiydiler. 1961 yılında Portland casus şebekesi içindeki rolleri nedeni ile tutuklandılar. 1969 yılında casus değişimi ile Sovyetler Birliği'ne döndüler.

Resim 7: Morris ve Lana Cohen

(6) Christopher John Boyce: Gizli dokümanları bir arkadaşı vasıtası ile Sovyet elçiliğine satıyordu. 1977 yılında tutuklandı.

Resim 8: Christopher John Boyce

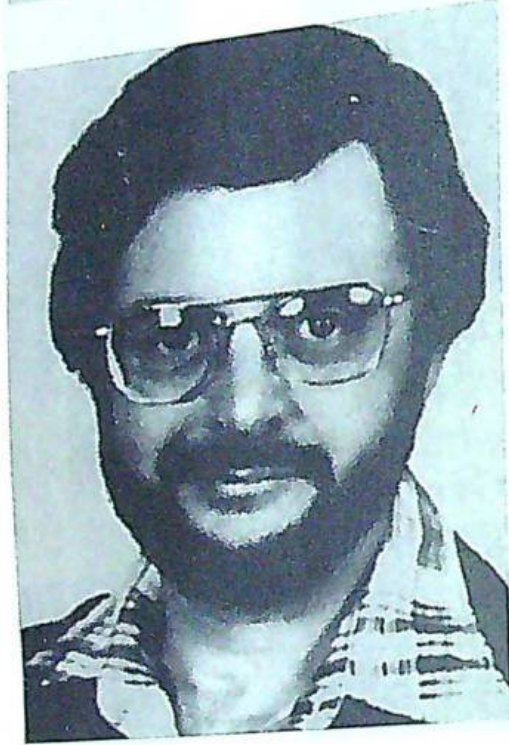
(7) Ronald Pelton: NSA'de haberleşme uzmanı olarak çalışırken 1980'de KGB için çalışmaya başladı. 1985'de sinyal istihbaratı ile ilgili bilgileri Sovyetlere satarken yakalandı. Verdiği bilgiler ABD'nin Sovyetleri takip etmek için okyanusun altına serdiği kabloları ifşa ediyordu. Daha sonra Sovyetler Birliği'ne gitti.

Resim 9: Ronald Pelton

(8) John Anthony Walker: 1955 yılında ABD Deniz Kuvvetleri'ne telsizci olarak katıldıktan sonra pek çok büyük gemide çalıştı. 1968-1985 yılları arasında, KGB'ye Deniz Kuvvetleri'nin şifreli mesajlarını deşifre etmede ve Amerikan gemilerini takip etmede yardım etti.

Resim 10: John Anthony Walker

(9) James W. Hall III: Altı yıl Doğu Alman Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği için casusluk yaptı. ABD ordusunda sinyal istihbaratı uzmanı olarak, Batı Berlin ve Soğuk Savaş döneminde Georgia'daki askeri üste çalıştı. 1988 yılında yüzlerce NSA gizli dinlemesi ve gizli şifreyi sattıktan sonra yakalandı.

(10) Aldrich Ames: CIA'nın Sovyetlere karşı istihbarat dairesinin başkanı olmasına rağmen, on yıl kadar Ruslar için çalıştı. KGB için değeri

çok yüksek gizli bilgiler aktardı. 1994 yılında tutuklandı.

Resim 11: Aldrich Ames

(11) Harold James Nicholson: Espiyonajdan tutuklanan en üst düzey CIA ajanı oldu. Sadece gizli belgeler değil pek çok CIA ajanının ismini de deşifre etti. 1996 yılında tutuklandıktan sonra bile hapisaneden Ruslar ile temas kurdu. Oğlu Nathan'ın aracılık yaptığı tespit edildi.

Resim 12: Harold James Nicholson

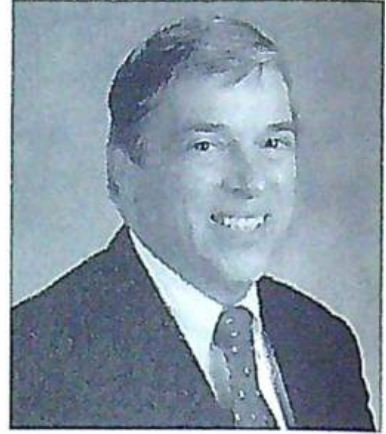
(12) George Trofimoff: Nuremberg'deki NATO sorgulama merkezinde iken 1969'dan 1994'e kadar yüksek gizlilik dereceli belgeleri Sovyetler Birliği ve Rusya'ya verdiği ancak 2000 yılında anlaşıldı. Gizli belgelerin fotoğrafını çekip Moskova'ya aktarması için kardeşine veriyordu.

(13) Robert Hanssen: CIA çalışanı Hanssen Amerika'ya en çok zarar veren duble ajanlardan biri olarak kabul edilir. 1979 yılından tutuklandığı 2001 yılına kadar hem Sovyetlere hem de Ruslara binlerce gizli belge verdi. Bunlar arasında ABD için çalışan Sovyet vatandaşları ve nükleer operasyonlarla ilgili bilgiler vardı. Sovyet büyükelçiliği altındaki FBI tüneline de haber vermişti. Ancak, devşirilen eski bir KGB çalışanı vasıtası ile deşifre edilebildi. KGB, GRU ve SVR'ye çalıştı.

Resim 13: Robert Hanssen

SVR'ye çalışan ajanlar arasında öne çıkanlar şunlardır;

- Aldrich Hazen Ames (1985-1994); Rusya'ya ABD hakkında çok gizli bilgiler sağladı, Rusya'daki en az 9 Amerikalı ajanın öldürülmesine neden oldu.
- Harold James Nicholson; üst düzey CIA memuru olarak 1994-1997 yılları arasında Rusya'ya çok gizli belgeler aktardı.
- Earl Edwin Pitts: 1987-1992 arasında çok gizli belgeler aktardı.
- George Trofimoff: Rus aileden doğma emekli ABD albayı 1969-2000 yılları arasında Sovyetler Birliği ve Rusya için casusluk yaptı.
- Sergei Tretyakov: BM Rusya Misyonu'nda çalışan SVR ajanı Ekim 2000'de deşifre oldu.
- Robert Philip Hanssen: Ekim 2001'e kadar 15 yıl Sovyetler Birliği ve Rusya için casusluk yaptı.
- Haziran 2010'da SVR tarafından görevlendirilen 10 kişilik bir casus ağı FBI tarafından deşifre edildi. Mikhail Semenko, Vladimir Guryev, Lidiya Guryev, Andrey Bezrukov, Yelena Vavilova, Mikhail Kutsik, Nataliya Pereverzeva, Mikhail Anatolyevich Vasenkov, Vicky Pelaez ve Anna Chapman yapılan anlaşma gereği Rusya'ya teslim edildi. Onikinci kişi olan Alexey Karetnikov ise daha sonra gönderildi. Söz konusu kişilerin deşifre edilmesinde, ABD'ye sığınan SVR illegal casuslar Başkan Yardımcısı Alexander Poteyev'in yardımcı olduğu iddia edildi¹⁷¹.

171 CBS News. *Who Were the Alleged Spies Working For*, (28 June 2010).

2010 Yılında ABD’de Rus Ajanların Yakalanma Operasyonu

2000’li yılların başında FBI, ABD’ye yerleşmiş ve günlük hayata asimile olmuş bir grup Rus ajanı tespit etti (Hayalet Hikâyeleri Operasyonu¹⁷²). Çifte yaşamalı casuslar, ABD’de evlenmişler, iş sahibi olmuşlar ve Rusya’ya şifreli mesaja gönderiyorlardı. On yıl boyunca ajanların evleri, seyahatleri ve haberleşmeleri takip edildi. Amerikan okullarına gidiyor, Amerika’nın kuruluşu günü kutlamalarına komşuları ile birlikte gidiyorlardı. Kimse onların Rus ajanları olduklarını söyleyemezdi. İş sahibi olmaları onları toplum içinde güçlü konuma getirmiş ve görevleri Moskova’ya göndermek üzere hassas bilgi toplamaktı¹⁷³. Uzun bir takip döneminden sonra Ruslarla kamuya açık yerlerde büyük miktarda nakit para değişimleri tespit edildi. Bu paralar bilgi toplama operasyonlarında kullanılacaktı. Bir tanesi bir otobanın dinlenme yerinde 60 bin doların verilmesiydi. Şebekenin tamamının ortaya çıkarılabilmesi için sabırlı olmak gerekiyordu.

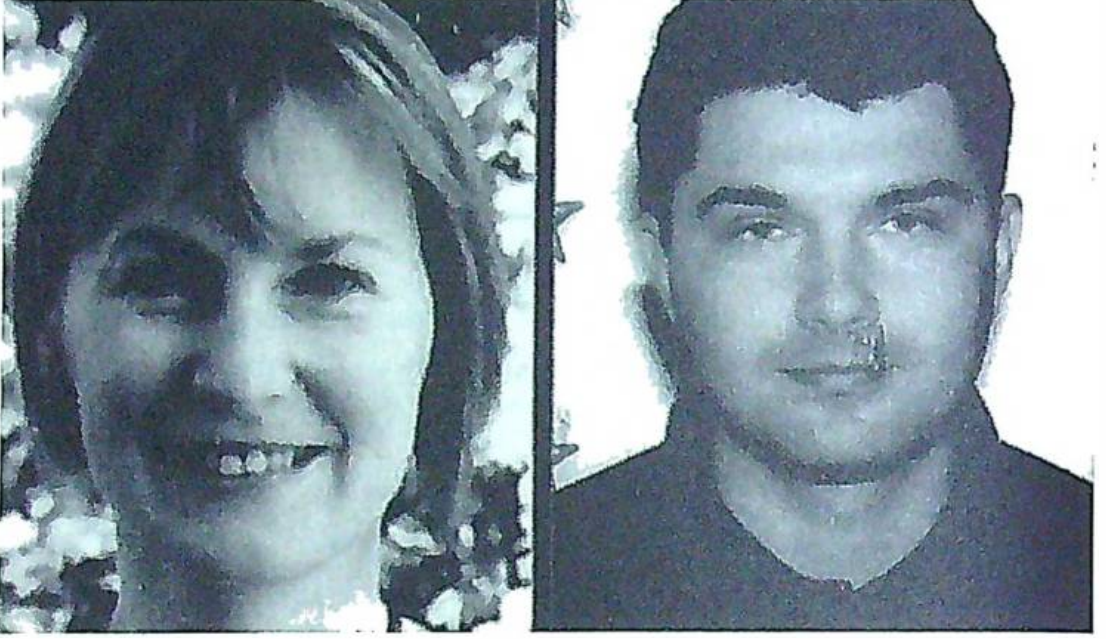
Söz konusu olan New York, Washington D.C., Boston ve New Jersey’de yaşayan dört aile idi (Resim 1). Önce New York’un banliyösünde yaşayan Juan Lazaro ve Vicky Palaeze odaklanıldı. Michael Zottoli ve Patricia Mills ise uzun zamandır Washington DC’de yaşıyordu. Donald Heathfield ve Tracey Foley, Boston civarında; Richard ve Cynthia Murphy ise Montclair, New Jersey’de ikamet ediyorlardı. Murphy ailesinin iki çocuğu vardı. Hepsi eğitilmiş istihbaratçıydı ve yaşam hikâyeleri Moskova’da yazılmıştı. Richard ve Cynthia Murphy, istihbaratçı dili ile fabrikasyondur; doğum kâğıtları sırası ile Pennsylvania ve New York’dan alınmıştı. Bu kâğıtlar üzerine gizli servis çalışınca kimliklerin sahte olduğu, geçmişlerinin ezberletildiği anlaşıldı. Bir doğum kâğıdı üzerine bütün bir hayat inşa edilmişti. Richard Murphy kariyerine bir bilgisayar danışmanı olarak başlamış, bir dev-

172 Operation Ghost Stories.

173 Resa Matthews, Anthony Venditti, Russian Spies Living a-Among Us: Inside the FBI’s “Operation Ghost Stories”, CBS News, (October 13, 2020).

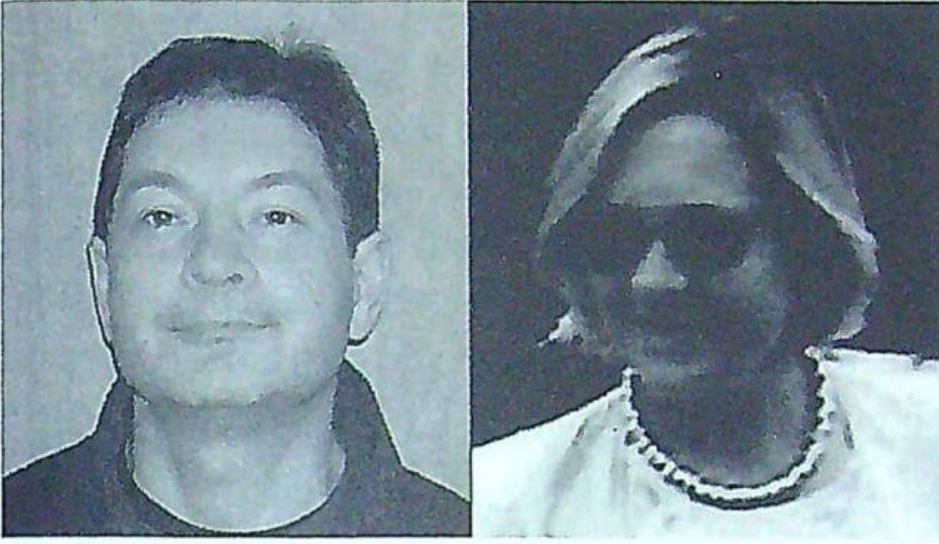
let okulundan diploma almış ve sonra evinde yaşayan bir ebeveyn olarak hayatına devam ediyordu. Eşi Cindy ise finansal planlamacı ide Colombia Üniversitesi'nde MBA yapmıştı.

Resim 14: Cindy ve Richard Murphy

Aile içinde istihbaratçı rolünde ana rolü Cynthia Murphy almıştı. Sanayide finans hizmetlerinde çalışıyor ve istihbarat değeri olan önemli bilgileri Rusya'daki ekonomistlere gönderiyordu. Ruslar; ekonomik, finansal, siyasi ve sosyal çevrelere nüfuz ederek, ABD'nin hassas tarafları ile ilgili bilgi toplamaya çalışıyorlardı. Cindy Murphy, aynı zamanda CIA'da bir iş almak için arayışta idi.

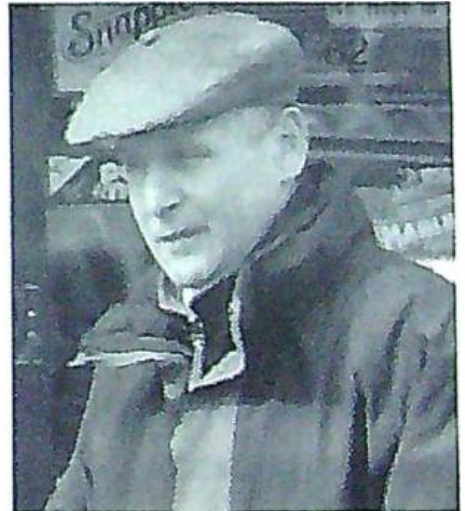
Donald Heathfield ve Tracey Foley, Kanada'da doğmuş ve iki çocukları vardı. Tracey, Boston'da emlak satım işinde çalışıyordu. Heathfield ise Harvard'da Kennedy School'u bitirip akademik çevreye katıldı. Bu halka daha çok nüfuz etmek ve otorite olmak içi iyi bir konumdu. Harvard'tan birkaç blok ötede oturuyorlardı.

Resim 15: Donald Heathfield ve Eşi Tracey Lee Ann Foley

Donald Heathfield, kamu diplomasisi ve hükümetin nasıl çalıştığına büyük ilgi duyuyordu. Kendi şirketi Future Map'i kurdu ve stratejik değerlendirmeler yapmak için bir yazılım programı kullanıyordu. Büyük şirketler, askeri ve savunma konuları ile ilgileniyordu. FBI'ya göre, bu yazılım programı ABD hükümeti içindeki bazı kişilere yakınlaşmak için bir tuzak olmaktan başka bir şey değildi. Rusya için önemli olabilecek bilgiler üzerinde çalışıyordu. Temas ettiği kişilerden biri ABD hükümeti içinde nükleer teknoloji hakkında bilgi sahibiydi. ABD Dışişleri Bakanlığı'na girmek için gayret ediyordu. ABD ve Rusya arasındaki problemleri alanlarda olan kişiler ile temas kuruyordu.

Resim 16: Rus Operatör Christopher Metsos

2004 yılından itibaren ajanlardan daha verimli olmaları istendi. Daha değerli insanları hedef almaları söylendi. Bu da onları daha saldırgan hale getirdi. Bu da Rus ajan şebekesini takip etmekte olan FBI için alarm demekti. Donald Heathfield, Boston'da nükleer konularda uzman kişilere yanaşmak istedi, çok uğraştı ama ilerleme sağlayamadı. Bu arada

FBI, casus ağında yeni bir bağlantı keşfetti. Rus operatör Christopher Metsos, Moskova'dan casuslara yardım için gönderilmişti. Metsos'un görevi ABD'de çalışan Rus ajanlarına istihbarat toplama operasyonlarında kullanacakları para ve malzeme sağlamaktı. FBI artık parayı takip edecekti. Ruslar çabuk ve el altından değişim için "yağlı para" kullanacaktı. Mayıs 2004'de Metsos ve Rus hükümeti arasındaki yağlı para trafiğinin ilk kanıtı tespit edildi. Resmi bir Rus diplomat merdivenlerden inerken, Metsos yukarı çıkıyordu. Her ikisinden de benzer bir çanta vardı ve merdivenlerin ortasına geldiklerinde çantaları değiştiler.

Resim 17: Rus Diplomat ve Metsos Çanta Değişimi

Şüphesiz çantanın içinde önemli miktarda ABD doları vardı. Kritik olan nokta, Rusya'dan gelmiş bir operatörün işe başlamış olmasıydı. Metsos, aynı gün bu parayı Queens'de bir restoranta götürdü ve Richard Murphy ile buluştu. Bu, New Jersey'de eşi ve çocukları ile yaşayan ve kamu politikaları çalışan ajandı. Restorantta iki saat boyunca pencere kenarında bir masada otururken, FBI ajanları kayıttaydı. Metsos, Murphy'ye 175 bin \$ verdi. Diğer bir 60 bin \$ ise bazı özel talimatlar için verilmişti. Murphy daha sonra bu paranın

bir kısmını New York City'deki bir Rus operatöre aktardı. GPS üzerinden Metsos'un daha sonra New York'a doğru hareketi takip edildi ve Wurtsboro'da mola verdiği görüldü. Ajanlar burada üzerindeki parayı nereye sakladığını tespit ettiler. Burası gizli değiş-tokuş yerlerinden (dead drop) biriydi. Bazı ajanlar burada mola verecek ve toprağı kazarak parayı bulacaktı. Şimdi sıra buraya kimlerin gelip, parayı alacağını beklemekteydi.

Resim 18: Wurtsboro'daki Kazılı Yer

ed Murphy, bir cep telefonu kullanıyordu ve telefon üzerinde mbus Şebekesi içinde para dağıtma işini koordine ediyordu. 2004'de Murphy'nin takibinden Columbus Şebekesi önce bilinmeyen yeni bir operatör ağı takıldı. Yapılan aralarında şu şifreli konuşma geçti;

sana sevgilerini gönderdi.

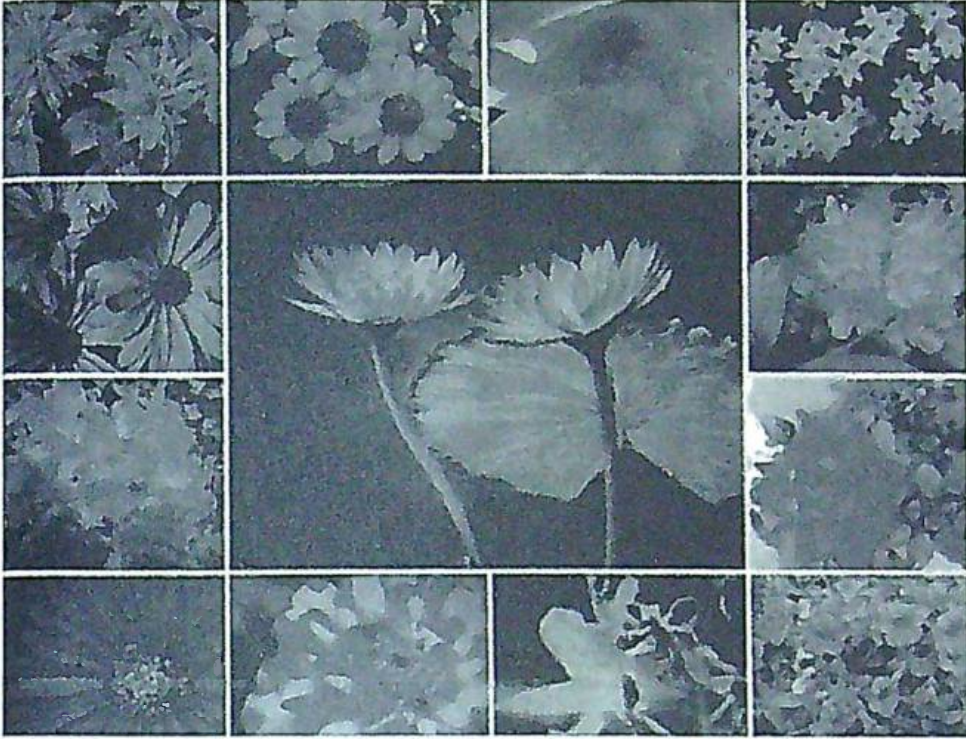
Santa Claus olmak hoş değil."

Bu Washington'daki ajan Michael Zottoli idi. Murphy'nin Zottoli'ye verdiği çantada 75 bin \$ vardı. FBI, Rusların casuslarına nasıl ödeme yaptığını öğrenmişti. Para bir Rus bankasında gelmiyordu. Ruble değil, dolar olarak geliyordu.

Resim 19: Murphy-Zottoli Buluşması

Yeni adım ajanların Moskova'daki merkez ile nasıl haberleştiklerini öğrenmekti. Bunun için Murphy'nin evinde bir çalışma yapılacaktı ve onlar bir tatile gidene kadar beklenildi. Eve en iyi giriş yöntemini bulmak için uzun süre gözetleme yapıldı. Durum geliştikçe daha nüfuz edici yöntemler kullanılmaya başlandı. Eve gizli inleme cihazları ve mikrofוןlar yerleştirildi. Eve sözde bir temizlik ekibi gönderildi. Murphy'nin evinde bir değişme kutusu bulundu. Bu kutu casuslukta kullanılan bir malzeme takımıydı. Ayrıca şifrelerin bulunduğu defterler bulundu. Bir kâğıtta Alt-Control-E'den sonra yazılacak 27 karakterli bir şifre yazılıydı. Bir grup yuvarlak disk bulundu. Başlangıçta boş gözüküyorlardı ama 27 karakterli şifreyi girince, önce hata verdi ama birkaç deneme ile doğru yazılınca sisteme girildi. Bulunan bilgiler çok önemli idi, operatörlerin gizli mesajlar ile nasıl haberleştikleri anlaşılmıştı. Aşağıda örneği görülen şekiller kullanarak haberleşiyorlardı.

Resim 20: Rus Ajanların Haberleşmede Kullandığı Şekiller

Bu şekiller ile dijital mesajlar gizleniyordu. Artık Murphy ailesi ile Moskova'daki Merkez arasındaki her haberleşme gerçek zamanlı olarak okunabilecekti. Ancak, birkaç ay sonra Kanada sınırını geçerken yapılan bir tutuklama tüm operasyonu tehlikeye soktu. 2006 yılının başında FBI, Amerika'daki casus ağını söndürmeye yakinken, Kanada istihbaratı bir Rus operatörünü tespit etmişti. Bilinmeyen bir durum vardı. Ruslar istihbarat elemanlarını geri mi çağırıyorlardı? Yeni bir plan yapılmalıydı. Ajanların tutuklanabilmesi için acil hukuki hazırlıklar yapılmaya başlandı. Kanada'daki tutuklama birkaç ay geciktirilmişti. Haziran 2006'da Washington'daki Michael Zottoli ve eşi New York'da ortaya çıktı. Ev eşyaları satan bir yerden kürek satın aldılar. Muhtemelen, New York yolundaki Wurtsboro'ya gideceklerdi. Nitekim Michael Zottoli, kameralar kayıta iken ağaçların arasında toprağı kazdı ve 60 bin \$'ı aldı. Artık tutuklanması için yeterli kanıt vardı.

Kanadalı casus tutuklandıktan sonra Ruslar ABD'deki casuslarını geri çağırmadılar ama ilginç bir şey oldu. Christopher Metsos

ortadan kayboldu. Kanada'daki tutulmanın sonucu olarak Metsos bir daha ABD'ye dönmedi. Şimdi Ruslar onun yerine parayı dağıtacak birini bulmalı idiler. Bunu yapacak ilk aday New York'taki resmi Rus diplomatlarından biri oldu. Haziran 2009'da North White Plains tren istasyonunda New Jersey'deki ajan Richard Murphy, yağlı para için bir Rus diplomat ile buluştu. Aynı zamanda karşılıklı olarak verilen talimatları değiştiriyorlardı ve bunu ne zaman ve nerede yapacaklarını Amerikan istihbaratı biliyordu. Her şey kameralarla kayıt altına alınmıştı. Kameralar kapalı araçlar ve parkta köpeğini gezdiren insanların üzerindeydi. Merdivenlerde durma gereği duymadan büyük çantalar değiştirildi. Richard Murphy, 300 bin \$ ve yeni örtülü haberleşme sistemi ile ilgili bir flash disk almıştı.

Richard Murphy, doğrudan Moskova ile temasta olduğu için çok değerli idi. Daha sonra Brooklyn'de Michael Zottoli ile buluştu. Ona 150 bin \$ ve yeni haberleşme sisteminin flash diskini verdi. Bu kısa bir buluşma değildi. Birlikte kahve içtiler, bir parkta iki saat oturdular. Görüşmenin bu kadar uzun süreceği düşünülmemişti. Mini kameranin şarjı bitmeye başlayınca ışığı yanıp sönmeye başladı. Görüşmenin sonuna doğru Murphy sırt çantasından bir paket çıkardı ve diğer küçük nesne (muhtemelen disk) ile birlikte diğer çantaya koydu. Artık Zottoli ile ilgili kanıtta eldeydi.

Resim 21: Murphy-Zottoli Buluşması

FBI, başka bir sürprizle karşılaşmadan Rus ajanları yakalamaya hazırlanıyordu. Aslında tam da bu dönemde yani 2009'da yeni Rus ajan kuşağı ABD'ye gelmişti. Bu yeni nesil ajan yapısında Anna Chapman ve Mikhail Semenko vardı. Yeni tehlikenin farkına varılmıştı; yasal yollarla ABD'ye gelmiş yasal kişiler takip edilecekti.

Mikhail Semenko, öğrenci vizesi ile gelmiş, gerçekten akıllı bir çocuktur. Beş dil biliyordu. Seton Hall Üniversitesi'ne kaydolmuştu ve burası ajanlık görevleri için verimli bir eğitim kurumuydu.

Anna Chapman ise genç ve güzeldi. Emlak profesyoneli olarak Property Finders adlı bir şirket kurdu. Böylece New York'ta her türden zengin insanlarla bir araya gelme imkânı vardı.

Resim 22: Anna Chapman ve Mikhail Semenko

Kendine bir ağ kurmuş, insanlara partilere ve toplantılara gidiyordu. Muhtemelen finansal merkezin bir parçası olarak New York'da kalması planlanmıştı. Yeni nesil ajanlar yeni alet takımları ile gelmişti. Anna Chapman'ın casusluk için yani istihbarat raporlarını göndermek için dizayn edilmiş bir özel dizüstü bilgisayar vardı. Bu laptop bir istihbarat memuru olan Rus diplomata aitti. Diplomat ile alış veriş merkezlerinde yeterince yakına geldiklerinde birbirlerin-

deki laptop üzerinden hızlı mesaj değişimleri yapıyorlardı. Bu elektronik mesaj değişimi defalarca videoya kaydedildi. Ancak, Rus istihbaratı FBI'ın yeni casusların haberleşmesine sızdığını fark edince bu teknolojiyi bıraktı.

Amerikan istihbaratı Rusların taktik değiştirdiğini biliyordu. En çok kaç ajan olduğunu merak ediyordu. Rus ajanların takibe başlanmasından üzerinden 10 yıl geçmişti. Rusların nükleer sırlara ulaşmalarından, yeni ajanlar edinmelerinden endişe ediliyordu. Yeni nesil bir casus ağının gelmesi bekleniyordu.

Ajanların kaçmadan yakalanması lazımdı ama bu kararı politikacılar veriyordu. Bu aşamada bu kararın Rusya ile ilişkilere yansıması ve verilecek karşı tepki kadar, ilişkileri düzeltme umudu da etkili oluyor. Obama'nın Rusya ile ilişkileri yeniden kurgulama (reset) gibi bir vaadi vardı. Karar verilmeden önce CIA'nın o dönemdeki direktörü Leon Panetta'ya danışıldı. Rus ajanların Rusya'da merkezi ile bağlantıları da kanıtlanmıştı. Haziran 2010'da karar verildiğinde tutuklama için hazırlıklara başlandı. O hafta sonu Başkan Obama ile Rus Medvedev Kanada'da da uluslararası bir zirveye katılıyordu.

FBI, önce dört aileyi suçlamak için hazırlıklara başladı. Onlara Anna Chapman ve Mikail Semenko'yu suçlamak için ihtiyaç vardı.

26 Haziran 2010 günü FBI bir sahte bayrak (false flag) operasyonu düzenledi. Kendini Rus görevli olarak tanıtan bir FBI ajanı Mikhail Semenko ile buluştu. Kendisine 5 bin \$ verildi ve Virginia Park'ta bulunan köprünün altına yani değiş-tokuş yapılacak gizli yer (dead drop) bırakmasını istendi.

Resim 23: Mikhail Semenko Virgina Park'ta

Bu esnada New York City'de diğer bir FBI ajanı gene Rus yetkili görüntüsünde Anna Chapman ile bir café'de buluşmuştu. Chapman'a laptop'u ile Rus hükümeti ile haberleşmek için kullandığını itiraf etmesini söyledi ama o sürpriz şekilde laptopu ona verdi.

Resim 24: Chapman ve FBI Ajanı

Laptopu alan FBI ajanı ondan sahte pasaportunu da teslim etmesini istedi. Chapman, bunu da kabul etti. Semenko da Virginia'da-

ki köprüünün altına biraz para koyduğunu kabul etmişti. Artık suçlamalar için kanıtlar tamamlanmıştı ama tutuklama için Kanada'daki zirve bekleniyordu. ABD yönetimi başkan ülkeye dönmeden ve Rus başkan Kuzey Amerika hava sahasını terk etmeden tutuklama yapılmamasını istemişti. 27 Haziran 2010 günü tutuklamalar yapıldı. Dört ailenin olduğu şehirlerde operasyonlar yapıldı. Boston'daki Rus ajan Donald Heathfield gece 11.00'de Avrupa'ya gitmek için uçak bileti almıştı. Bu yüzden, acele edildi.

SVR ajanı olan Chapman 2010 yılında casusluktan tutuklandı. Diğer 10 kişi casusluk suçlamasına tabi olmadı ancak yabancı ajan olmaktan tutuklandılar.

Resim 25: 27 Haziran 2010 Günü Tutuklanan Rus Ajanlar

Rus ajanlar tutuklanır tutuklanmaz ajan değişimi konusu görüşlmeye başlandı. Hapisteki 10 Rus ajana karşı, Rusya'da hapiste olan 4 Batılı ajan istendi ve anlaşma sağlandı.

CIA Direktörü Leon Pannetta, Rus karşıtı Fradkov'u aradığında;

“- 10 adamınızı topladık. Onlar sizinkiler.” dediğinde, SVR başkanı Mikhail Fradkov;

“- Evet, bizimkiler.” demişti. Böylece pazarlık başladı.

Uçakta topluca götürülürken ajanların bazıları oldukça somurtkandı. Bazılarının psikolojisi oldukça bozuktu. Richard Murphy, oldukça üzgündü ve birisinin hatasının kurbanı olduğunu düşünüyordu. Michael Zottoli, halinden memnundu. Rusya'da sonsuza kadar kalacağını söyledi.

Ajan değişimi, Viyana'da uçak pistinde yapıldı. Rusya'ya dönen ajanların bazıları devlet kuruluşlarında yüksek profilli işler ile ödüllendirildiler. Chapman, televizyon ve modelikte kariyere başladı. ABD istihbaratına göre Ruslar herhangi bir bilgi alamamışlardı. Ancak, eski neslin yerini çoktan yenisi aldı, taktikler ve beklentiler değişti. Trump'ın gidişi ile birlikte bir dönemin daha sonuna geliyoruz. Şimdi bu dönemin hikâyesi yazılırken, yeni nesil çoktan geldi bile.

Son olarak, ABD Adalet Bakanlığı, Ekim 2020'de Resim 24'deki gibi posterleri dağıtılan GRU mensubu altı Rus istihbarat ajanının suçlandığını açıkladı¹⁷⁴.

Resim 24: ABD Tarafından Suçlanan GRU Ajanları

Yuriy Sergeyevich Andriyenko

Sergey Vladimirovich Detistov

Pavel Valeryevich Frolov

Anatoliy Sergeyevich Kovalev

Artem Valeryevich Ochicherko

Petr Nikolayevich Pliskin

¹⁷⁴ Euronews, Six Russian intelligence officers indicted by U.S. over hacking , (October 20, 2020). [Six Russian intelligence officers indicted by U.S. over hacking | Euronews](#)

Ajanların 2016'daki ABD seçimleri ve sağlık sistemine, 2017'deki Fransız başkanlık seçimleri, 2018 yapılan Güney Kore Olimpiyatlarına yönelik siber saldırılarda da rol aldığı açıklanıyor. Fransa Cumhurbaşkanı seçimi kazanmadan önce kendisine ait elektronik posta sızdırılmıştı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKTİF TEDBİRLER

Sovyet Aktif Tedbirler Anlayışı

Uluslararası ilişkilerde savaş ve diplomasi yöntemlerinin yanı sıra, hedef veya rakip ülke ile ilan edilmemiş bir savaşı kapsayan örtülü ve gizli yöntemler de kullanılır. Böylece doğrudan bir savaşa girmeksizin ve ulusal gücü topyekûn bir mücadeleye sokmaksızın asimetrik hale getirilmiş bir savaş ile sonuç alınmaktadır. Batılı literatürde bu yöntemlere 'örtülü operasyonlar' denilmektedir. Örtülü operasyonlar, Rus terminolojisinde 'aktif tedbirler (Активные мероприятия)' olarak yer alır¹⁷⁵. Sovyet siyasi aktif tedbirleri; etki ajanları kullanımı, yıkıcı faaliyetler, özel operasyonlar, dış politika manipülasyonu, propaganda, aldatma, psikolojik operasyonlar ve vekil güç kullanımı gibi pek çok yöntemi içerir¹⁷⁶. Amerikalılara göre, örtülü operasyonların dört alt disiplini vardır¹⁷⁷. Bunlar: propaganda, siyasi eylemler, yarı-askeri (paramiliter) yöntemler ve bilgi savaşı operasyonlarıdır. Sovyet siyasi aktif tedbirleri; beyaz, gri ve kara olmak üzere üç kategoride ele alınabilir.

175 Andrew Christopher, Oleg Gordievsky (1990). KGB: The Inside Story. London: Hodder and Stoughton, 7.

176 Angelo Codevilla, Paul Seabury (2006). War Ends and Means. Washington DC: Potomac Books, 151-152.

177 John Prados, (2007). The Future of Covert Action. John K. Johnson (Edt.), Handbook of Intelligence Studies, New York: Routledge, 281.

- Beyaz olanlar; normal diplomatik, ticaret, yardım ve enformasyon faaliyetleri, açık faaliyetlerdir.

- Gri tedbirler; Komünist cepheler, dış ülkelerdeki Komünist partiler, el altından desteklenen radyolar ve diğer bilinen dezenformasyon yayınlarının kullanılmasını kapsar. Bunların devlet destekli olduğu resmî olarak kabul edilmez.

- Kara tedbirler ise, gizli operasyonların ileri derecesindeki etki ajanları, sahte hikâyeler, sahte belgeler yaymak, politikacı ve muhabirleri etkilemek, gibi faaliyetleri içerir¹⁷⁸.

KGB, 'aktif tedbirler' uygulamak için önemli bir role sahipti. İstihbarat toplama ve değerlendirmeler yazmak dışında, KGB dünya olaylarını etkilemek ve Batılı toplumları zayıflatmak görevi edinmişti. Aktif tedbirler, KGB'nin eski Andropov Enstitüsü'nde (bugünkü Dış İstihbarat Akademisi) özel kurslar sistemi içinde öğretilirdi. Bu tür tedbirler, Sovyet döneminin Çeka, OGPU, NKVD, KGB gibi güvenlik servislerinin¹⁷⁹ dünya olaylarını etkilemek için yaptığı siyasi operasyonlardan, istihbarat toplamaya kadar tüm faaliyetlerini kapsar¹⁸⁰. Hem ülke içinde hem de dışında uygulanan aktif tedbirler arasında dezenformasyon, propaganda, resmî dokümanlarda sahtecilik, suikastlar ve siyasi baskı gibi yöntemler kullanılır. Siyasi aktif tedbirler arasında; uluslararası cephe örgütlerinin (Dünya Barış Konseyi vb.), yabancı ülkelerdeki komünist, sosyalist ve muhalif partilerin desteklenmesi; Üçüncü Dünya ülkelerinin ulusal bağımsızlık savaşlarına destek verilmesi; yer altı, devrimci, ayaklanmacı, suç ve terör örgütlerinin desteklenmesi sayılabilir.

SSCB dönemi KGB'nin Birinci Direktörlüğünün (dış istihbarat) önemli eylemlerinden biri 1960'ların sonlarına doğru, ABD Başkanı

178 Dennis Kux, (1989). "Soviet Active Measures and Disinformation: Overview and Assessment" Parameters, Journal of US Army War College, XV, 4, 19.

179 Lenin tarafından 1917'de kurulan ilk güvenlik kuruluşu olan Çeka, 1922'de OGPU'ya, 1923'de NKVD'ye, 1954'de KGB'ye dönüştürüldü.

180 Mitrokhin, Vasili ve Christopher Andrew (2000). The Mitrokhin Archive: The KGB in Europe and the West, Gardners Books, 24.

John Kennedy'nin ölümünde CIA'nın eli olduğuna dair bir haberi ABD kitle iletişim araçlarına kullandırması oldu. Amerikan istihbaratı; Patrice Lumumba, Martin Luther King, Olof Palme gibi siyasilere ölümüyle ilgili basında yer alan haberleri tekzip etmek için çok çaba sarf etmişlerdi. 1970'lerde basında Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Başkanı Çu En-Lay'ın SSCB'nin işine gelen bir 'vasiyetnamesi' yer aldı. Daha sonra bu belgenin sahte olduğu ortaya çıktı. 1980'lerin ortalarında yine basında yer alan haberlerde AIDS virüsünün CIA'nın 'gizli laboratuvarlarında' üretildiği, daha sonra kontrolden çıkarak salgına dönüştüğü yazılıyordu¹⁸¹. Sovyet/Rus istihbarat tarihi bu ve benzeri olaylarla zengindir. Çok değişik ve geniş yelpazeyi kapsayan bu olaylar 'aktif önlemler' adı altında karakterize edilmektedir.

Sovyetler Birliği için siyasi aktif tedbirlerin amacı; komplo teorileri, dezenformasyon ve propaganda ile rakipleri itibarsızlaştırmak, siyasi durumu lehine çevirmektir. Bazı durumlarda, istihbarat ajanları, sabotörler, özel operatörler tarafından terör ve şiddete başvurulmaktadır. Şiddet dışı yöntemler daha çok ABD'ye karşı kullanılır. Özel askeri faaliyetler ise, Spetnaz adı verilen özel kuvvetler ve Rus istihbarat subayları tarafından yerine getirilir¹⁸². Eski Sovyetler Birliği bünyesindeki özel operasyonların, içerik olarak ABD'deki örtülü operasyonlara çok benzediği görülmektedir.

Sovyet Özel Kuvvetlerinin (Spetnaz) görevleri stratejik, operasyonel ve taktik olarak üçe ayrılabilir. Bu görevlerin içeriği; istihbarat, keşif, sabotaj, adam öldürme, partizan savaşı, haberleşmenin engellenmesi gibi doğrudan operasyonlardan toplumsal demoralizasyon, karmaşa yaratma, ulusal bağların yıpratılması gibi stratejik faaliyetlere ve örgütsel destek verme gibi taktik operasyonlara kadar genişletilmektedir¹⁸³.

181 Kommersant, 13.01.2003, "Активные мероприятия" советских спецслужб, газета "Коммерсантъ" №2, стр. 7, <https://www.kommersant.ru/doc/358576>

182 Victor Suvorov, (1987). Spetsnaz: The Inside Story of the Soviet Special Forces, New York: WW Norton, 22.

183 George Schwarzenberger, (1951). Power Politics. London: Stevens and Sons, 153.

İkinci Dünya Savaşı sonrası karşı-ayaklanma hareketleri kapsamında; Baltık devletleri, Polonya ve Doğu Ukrayna'da Sovyetlere karşı bağımsızlık mücadelesi veren örgütlerin içine NKVD ajanları sızdırıldı. Ayrıca oluşturulan sahte isyancı grupların yerel Sovyet yetkililere saldırmasına göz yumularak, bağımsızlık hareketlerinin parçalanması sağlandı. Sovyet gizli servisleri dünya genelinde gerilla grupların ana eğitici durumundadır. Nükleer silahların büyük orduları kullanışsız kılması üzerine, bu tür faaliyetler ve terörizm ana silah olarak kullanılmaya başlandı.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler, Doğu Avrupa'da, Çin, Kuzey Kore ve ardından da Afganistan'da kukla Komünist hükümetler kurdular. Avrupa'da Sosyalist Blok'un kurulması, bu ülkelerde Komünist rejimlerin yerleşmesi için beş aşamalı bir plan uygulandı¹⁸⁴.

- İlk aşamada, Sovyet askeri işgali yani Nazi Almanyası'nın yerine Kızıl Ordu'nun kurtarıcı olarak bu ülkelere girmesi, Komünist partilerin kurulmasına dayanak teşkil etti.

- İkinci aşamada, kurulan geçici koalisyon hükümetlerinde siyasi partilerin ve eğilimlerin temsil edilmesi öngörüldü. Bu hükümetlerde İçişleri, Adalet ve Enformasyon bakanlıklarına Komünistler hâkim oldular.

- Üçüncü aşamada çeşitli baskılar ile Komünistler hükümeti tamamen ele geçirdi ve diğer partiler muhalefette kaldı.

- Dördüncü aşamada, 25 Şubat 1947'de Macaristan'dan başlayarak muhalif partilerin tasfiyesine başlandı. Bulgaristan, Romanya, Polonya, Çekoslovakya gibi ülkelerde muhalif parti liderleri vatana ihanet ile suçlandı ya da ortadan kaldırıldı.

- Ülkeler tamamen Komünist partilerin kontrolüne geçtikten sonra yapılan anayasalarla ekonomik, sosyal ve siyasal düzen Sovyet modeline göre kuruldu. Uygulanan stratejinin diğer bir parçası,

184 Zbigniew Brezinski, (1960). The Soviet Bloc, Cambridge: Harvard University Press, 3-4.

kitlesel siyasi baskı ve işgal edilen ülkelerde kendilerine hizmet eden gizli servisler kurmaktı¹⁸⁵.

1949'da kurulan Dünya Barış Konseyi (DBK), barış kelimesini Batıdan kopya etmek için kurulan, en büyük ve en bilinen Sovyet propaganda kuruluşudur. Diğer Komünist cephe kuruluşları arasında yer alan Dünya Özgür Ticaret Sendikaları Federasyonu, Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu, Uluslararası Öğrenciler Birliği, Uluslararası Demokratik Avukatlar Birliği, Hristiyan Barış Konferansı, Uluslararası Demokratik Kadın Federasyonu, Uluslararası Gazeteciler Örgütü, Afro-Asya Halkları Dayanışma Örgütü gibi platformlar, çeşitli diğer gruplar, meslek kuruluşları, Sovyetlerin, Üçüncü Dünya ülkelerine nüfuz etmesine imkân sağladı. DBK, diğer uluslararası cephe örgütleri ve ikili dostluk kuruluşları Sovyet politikasının örtülü vasıtaları oldular.

Komünist Partilerin güçleri ve Moskova ile ilişkileri bir ülkeden diğerine değişmekteydi. Portekiz ve Yunanistan Komünist Partileri ile ABD'nin mini Komünist Partisi, Moskova'nın tüm talimatlarına uydular. İtalyan Komünist Partisi ve Hindistan Komünist Partisi (Marksist-Leninist) ise, Sovyet politikasının pek çok yönünü aldılar, ancak kendi benimsedikleri yoldan gitmeyi tercih ettiler. Bunlardan biri de Sovyetlerin liderliğini kabul eden, ancak tüm konularda mutabık olmayan Fransız Komünist Partisi'ydi. Bütün Partiler ve uluslararası cephe örgütleri, talimatları Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin (SB KP) Uluslararası Enformasyon Dairesi yolu ile aldılar. KGB'nin desteklediği bağımsızlık savaşçısı örgütler arasında şunlar bulunmaktadır¹⁸⁶: Kızıl Tugaylar, Bolivya Ulusal Bağımsızlık Ordusu (1964'te Che Guevera tarafından kuruldu), Kolombiya Ulusal Bağımsızlık Ordusu (1965'te Küba'nın yardımı ile kuruldu), Filistin Demokratik Bağımsızlık Cephesi (1969), Ermeni ASALA (1975).

¹⁸⁵ Andrew vd., *ibid*, (1990), 11.

¹⁸⁶ Ion Mihai Pacepa, *Russia With Terror*, (1 Mart 2004). FrontPageMagazine.com.

Sovyet istihbarat servisleri birbirine paralel çalışmamaktaydı¹⁸⁷. KGB, her çeşit kongre, gençlik ya da barış kongresi, kadın hareketleri, ticari sendika eylemleri, Avrupa'daki ABD füzelerine karşı kampanyalar düzenledi. AIDS'in CIA tarafından üretildiğine ilişkin hikâyeler yaydı.

Eski KGB generali Oleg Kalugin'e göre, aktif tedbirler, Sovyet istihbaratının kalbi ve ruhu durumundaydı¹⁸⁸. KGB Birinci Direktörlüğü için Servis A, aktif tedbirlerden sorumlu birimdi. Buna bağlı coğrafi ve işlevsel konulara göre organize olan yarım düzine dairede 300 civarında insan çalışmaktaydı. Ayrıca bunlar tercümanlar gibi özel nitelikli personel ile de takviye edildi. Servis A, aktif tedbirlerini Moskova'ya gönderir, izleyen birimler bu tedbirleri onayladıktan sonra teknik destek sağarlardı. SB KP, cephe gruplar ve dış Komünist partiler ile ilişkiler için direktif sağlamaktaydı. KGB, dost istihbarat servislerini de kullandı. Birçok uydu ülkenin uyguladığı aktif tedbirin arkasında KGB'nin izini bulmak oldukça zordu. 1970'lerde aktif tedbirler, KGB içinde bir generalin sorumluluğundaydı. Özellikle şu işlere odaklandılar; Nötron bombası üretilmesi, NATO'nun orta menzilli füzeler yerleştirmesini engellemek için propaganda kampanyası, ABD'nin Mısır Başkanı Enver Sedat ile ilişkisine dair sahte belge üretimi.

Sovyet döneminin mirası olarak Rusların kamu diplomasisi ile istihbarat faaliyetlerini ayırt etmek güçtür. Sovyet siyasi aktif tedbirleri içinde; medya manipülasyonu, Komünist partiler ve cephe örgütleri kullanımı, gizli radyo yayını, şantaj, siyasi etki operasyonları ve diğer özel faaliyetler vardı¹⁸⁹. Sovyet döneminde kamu diplomasisi Komünist Parti'nin liderliğinde yönetilir ve propaganda, dezenfor-

187 Pete Earley, J. Comrade (2007), *The Untold Secrets of Russia's Master Spy in America After the End of the Cold War*, Penguin Books, 167-177.

188 CNN, Interview With Oleg Kalugin, (July 20, 2002), <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/0207/20/cst.05>.

189 Yevhen Fedchenko, *Kremlin Propaganda: Soviet Active Measures by Other Means*, Sõjateadlane - Estonian Journal of Military Studies, 2, (2016), 141-70.

masyon, kültürel diplomasi ve diğer psikolojik teknikleri içerirdi¹⁹⁰. Ruslar, diğer ülkeler istihbarat ve güvenlik alanında işbirliği yapmak için diplomatik baskı yaparlar.

Sovyetlerin Ayaklanmaya Karşı Koyma Tecrübesi

Sovyetlerin 200 yıllık ayaklanmalara karşı koyma tecrübesi öncelikle 19. yüzyılda Orta Asya'da (Türkistan) başlayan tecrübelerle dayanır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Sovyet istihbaratı bu alanda önemli tecrübeler edindi. Bu tecrübelerden en önemlileri şunlardır:

- Güven Operasyonu (1921-1926); Devlet Siyasi Direktörlüğü (OGPU) tarafından sahte anti-Bolşevik örgüt olan, Merkezi Rusya Monarşist Birliği'nin kurulması. Bu operasyonun başarısı, Boris Savinkov ve Sidney Reilly gibi ajanları tuzağa düşürmesidir.

- Basmacı İsyanı: Orta Asya'daki Basmacı isyanı esnasında özel askeri birliklerden 'sahte Basmacı kuvvetler' oluşturarak, İngiliz ve Türklerden yardım almasını sağlandı. Bu kuvvetler, Basmacı hareketinin çökmesine ve Enver Paşa'nın öldürülmesine yardım etti¹⁹¹.

1924 yılına kadar bugün Orta Asya dediğimiz yerlerin, bugün Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan topraklarının resmi adı Türkistan'dı¹⁹². Türk boyları birbirinden koparılarak, ayrı bir millet olmaya zorlandı; bölünerek, kimliksizleştirmek için yeni devletler üretildi¹⁹³. Etnik kapsamındaki göçlerle devletler arasında pek çok iç huzursuzluğun ve sınır kavgasının kurgulanması yanında, yaratılan Ermenistan ve Gürcistan gibi devletler ile Türk dünyasının Anadolu ile bağı kopartıldı.

¹⁹⁰ James Sherr, *Hard Diplomacy and Soft Coercion – Russia's Influence Abroad*, Chatham House, (London, 2013), 19-41.

¹⁹¹ Yossef Bodsansky (2005). *The Secret History of the Iraq War*, Regan Books, 89.

¹⁹² Zeki Velidi Togan, (1960). *Türk Türkistan*. İstanbul: Toprak Yayınları, 7.

¹⁹³ Namık Kemal Zeybek, (1997). "Önce Bilgi ve Bilinç" *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl:3, Sayı:5, 38.

Rus Çarının Kafkasya'da yayılma stratejisi, 1801'de Rusya'nın bir parçası olarak Gürcistan Hristiyan Krallığı'nı kurma çalışması ile başladı. Gürcistan'ın Rusya tarafından savunulması demek, Tiflis-Vladikafkas yolunun kontrol altına alınması yani bu yolun iki tarafında yaşayan Çeçenler, İnguşlar, Dağıstanlılar ve Çerkezler gibi Müslüman grupların yaşadığı dağlık kesimlerin kontrol altına alınması demekti. Amaç, dağlık bir alanda ve zor koşullarda yaşayan, iyi silahlanmış ve aşırı derecede Rus düşmanı olan bu grupları pasifize etmektir. Bu amaçla, yollar boyunca binalar, kaleler inşa edildi ve düşmanı yeniden tanımlamak için 'aydınlatma' programı adı altında propaganda yapıldı.

Ruslara karşı direnişin en önemli ismi, bölgeye 1832-1859 yılları arasında hâkim olan İmam Şamil'di. Kuzey Kafkasya'da teokratik bir devlet (İmamlık) kuran Şamil, halktan vergi topladı, Rus ileri üslerini kuşatan akınlar düzenledi. Küçük bir topçu grubu bile vardı. Ancak, büyük Rus güçleri kendisine saldırıya geçince, kuvvetlerini dağıttı ve pusular kurarak geri çekilmeye zorladı. Şamil'in stratejisi, 1842 yılında çekilen bir Rus kuvvetinden 984 kişinin öldürülmesi, 2.753'ünün yaralanması ve büyük miktarda silahın ele geçirilmesi ile önemli bir başarı kazandı. Bu felaket, Rusları, nakavt etme stratejisinden aşındırma stratejisine geçmeye yöneltti ve buna da "eksen stratejisi" denildi¹⁹⁴. Ele geçirilen toprak sürekli kontrol altında tutulacak ve morali bozulan silahlı gruplar sonunda çökecekti. Yollar üzerine yaptıkları bina ve kaleler de Şamil'in yolları kullanmasını ve vergi toplamasını sınırladı. Kırım Savaşı (1853-1856) öncesinde uzun süre beklenen Osmanlı müdahalesi de gelmeyince, moral çöküş ile birlikte Şamil'in de 1859'da teslim olmasına neden oldu. Kuzey Kafkasya'da direniş, 1864'e kadar sürdü. Rusların 60 yıllık çatışmasının ve 90.702 kişiyi bulan zayıtının arkasından gelen başarısının sırrı "stratejik sabır" olarak adlandırıldı. Başarıyı getiren sert

194 Alex Marshall, The Russian Army and Irregular Warfare, RUSI.org. (September 18, 2009). <https://rusi.org/commentary/russian-army-and-irregular-warfare>

güç kadar, dağlık bölgelerde daha çok ticaret ile uygulanan yumuşak gücün etkisi de vardı. Ruslar, uzun vadeli jeopolitik ve stratejik çıkarları için tüm kayıplarına rağmen sabır ve kararlılık gösterdiler.

1920'lere gelindiğinde Rusların Orta Asya'da yayılması Bolşevik Kızıl Ordusunun imparatorluk topraklarına hâkim olma çabasına dönüştü. Şehirler kolayca ele geçirilecek bir birkaç düzlük alandaydı ve başlarında Şamil gibi dinî bir lider yoktu. Ama gene de Sovyetler Birliği buraları idare etmekte çok zorlandı. Zorluğun nedeni bugünkü Tacikistan'da yerel bir lider olan İbrahim Bek'in silahlı gruplarının (Basmacı) özellikle 1921-1931 yılları arasında düzenlediği saldırılardı. Basmacı, dağlık bölgelerde yaşayan, kılıçları, tüfekleri ve bombaları olan yaklaşık 5 bin kişilik bir silahlı gruptu. Arazi, sınırları aşarak saldırma ve sonra kaçıp-saklanma imkânı tanımaktaydı. Afganistan ve Hindistan'daki İngilizlerden Buhara Emiri yoluyla parasal destek de almaktaydı.

Sovyetler ise, güçlü bir sınır kontrol sistemi kurdular. Hizipçilik ve kültürel görüşme yoluyla Kafkasya'da olduğu gibi stratejik aşındırma yolunu seçtiler. 1923-1924'de tüm Orta Asya'da Sovyet propagandasının parçası olarak; camiler yeniden açıldı, dinî kesim politize edildi, yeni okullar ve sağlık ocakları inşa edildi. Basmacı savaşçılara af ilan edildi ve çiftçiye tohum yardımı yapıldı. Hafif Süvari Hızlı Reaksiyon Birimlerinin kurulması ve gelişen Sovyet alt yapısı (haberleşme ağı ile bağlı kaleler), Basmacıların hareket özgürlüğünü sınırladı ve Sovyet Kızıl Ordusunun onları bulundukları yerlerden kovmasına yardım etti. İbrahim Bek'in 1926 yılındaki son savaşı askeri bir son değildir, ama ikmal depoları olan büyük hayvancılık üslerinin ele geçirilmesine sebep oldu. Afganistan'a çekilmek zorunda kaldı. 1931'de yakalanıp, öldürülene kadar İbrahim Bek, saldırılarına devam etti.

Afganistan'da 1979-1989 yılları arasında yaşanan Sovyet savaşı, bazı Sovyet düşünürleri tarafından, 1920'lerdeki Basmacı'ya karşı harekâtın bir tekrarı olarak ifade edilir. KGB lideri ve Genel Sekreter (1982-1984) Yuri Andropov, bu nedenle, 'stratejik sabır' demektedir.

Tıpkı Basmacı döneminde olduğu gibi Sovyetler, yerel halkı kazanmak için tedbirlere başvurdular. Sovyetlerin desteklediği Afgan lider Babrak Karmal (1980-1981) barış jestleri yaptı, siyasi mahkûmları serbest bıraktı, rejim muhaliflerine af teklifinde bulundu, İslam'ı yeniden yapılandıracak mesajlar verdi.

Sovyet ordusu esasında Kuzey Avrupa veya Mançurya düzlüklerinde savaşmak için eğitilmiş ve donatılmıştı. Afganistan'ın dağlık arazisinde ve ilkel yollarında çok zorlanmaktaydılar. Sovyetlerin başarısızlığının temelinde savaş alanında güvenilir ve etkili müttefiklerinin olmaması ve devlet-kurma çalışmalarının başarısız olması yatmaktaydı. Afganistan'da Sovyet ortağı olan taraf Afganistan Halkın Demokratik Partisi (AHDP) idi. Bu parti, sosyalist dönüşüm için aşırı hedefleri olan bir program başlattı. Bu da başlangıçtaki isyanı tetikledi. Bu isyan, sonrasında yerel halk ve Kabil hükümeti arasındaki bağları kopardı. Sovyetlerin askeri müttefiki Afgan ordusu da ilgisizlik yüzünden moral düşüklüğü içine girdi. Afganistan harekâtı, Sovyetleri "stratejik sabır" yerine yeni doktrinler arayışına itti.

Soğuk Savaş Dönemi Sovyet Aktif Tedbirleri

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya sisteminde şekillenen Sosyalist ve Batı kampı ayırımı ve iki kamp arasında devam eden Soğuk Savaş sürecindeki mücadele içinde KGB önemli görevler üstlendi. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin istihbarat teşkilatlarıyla, ABD'nin başını çektiği Batı ülkelerinin istihbarat teşkilatları arasında küresel çapta istihbarat-karşı istihbarat faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürüldü. Totaliter bir devlet olarak Sovyetler Birliği'nde siyasi iktidarın uyguladığı politikalar doğrultusunda istihbarat teşkilatının etkinlik ve faaliyet alanı bütün toplumun ve devletin kılcal damarlarına sızmayı başardı¹⁹⁵. KGB'de 30 yıl boyunca arşivci olan Vasili Mitrokhin, İngiltere'ye iltica etmeden önce derlediği

195 Ali Asker, (2014). Rus İstihbarat Sistemi. İstihbarat Örgütleri, Ankara: Kripto Yayınları, 25.

bilgilerle KGB'nin gizli operasyonları ile ilgili aşağıdaki ifşaatlarda bulundu¹⁹⁶;

- KGB, 1959-1972 yılları arasında ABD'deki enerji santralleri, barajlar, petrol boru hatları gibi alt yapı hakkında bilgi topladı ve bir savaş halinde bunları imha edecek planlar yaptı.

- 1974 yılında elit bir terörle mücadele görev kuvveti olarak Alfa Grubu kuruldu. Bu grup, çok gizli ve tehlikeli görevler yaptı. 1985 yılında Lübnan'da rehin alınan dört Sovyet diplomatın kurtarılmasında rol aldı.

- Endonezya lideri Sukarno'ya Moskova'yı ziyaretinde kaldığı otelde kaydedilen seks kaseti ile yapılan şantaj işe yaramadı. 1956 yılında Fransız elçisi Maurice Dejean ise bu tür bir şantaja boyun eğerek KGB'ye çalışmaya başladı.

- 1980'li yıllarda ABD ordusu bugünkü internetin ilk uygulamaları olan ARPANET ve MILNET'i geliştirirken; KGB, Almanya'da Markus Hess isimli bir kişiyi ajan edinerek Amerikan askeri bilgisayarlarına sızdı.

- 1970'lerin ortasında KGB, Singapurlu iş adamı Amos Dawe'yi kullanarak, Kuzey Californiada üç Amerikan bankasını dolaylı olarak satın alıp, bölgedeki ileri teknoloji şirketleri hakkında bilgi toplamaya çalıştı.

- 1970'lerde Estonya'ya Batıdan turizm artınca Hotel Viru'nun bir katını gizlice kapatan KGB; kurduğu dinleme sistemleri işadamlarının konuşmalarını kaydetti.

20. yüzyılda Rusya'nın siyasi tarihinde yaşanan önemli değişimler, Sovyet hâkimiyetinin tesisi, 1980'lerin sonlarından itibaren siyasi sistemin dağılması ve yeni bir sisteme (aynı zamanda rejime) geçiş Rusya istihbarat teşkilatının gelişim sürecindeki önemli kırılma noktaları oldu. 1990-2000 yılları arası Rus istihbarat servisleri için adeta

¹⁹⁶ World, Nathan 10 Dastardly Secret Operations Of The KGB. (August 29, 2010). <http://listverse.com/2015/08/29/10-dastardly-secret-operations-of-the-kgb/>

bir çöküş dönemi yaşandı. 2000’li yıllarda Putin ile birlikte yeniden örgütlenen Rus istihbaratı eski günlerine dönmeye başladı.

Sovyetler Birliği Dezenformasyon Faaliyetleri

Ruslar, savaşta aldatma ve manipülasyon kültürünü Moğollar ile yaptıkları savaşlarda öğrenmişti. Geniş Rus coğrafyasında aldatma ve korku yayma taktiklerinin karışımını başarıyla uygulayanlar Moğollardı¹⁹⁷. Steplerin doğal kamuflajı ve gizlenmeye imkân vermesi, aldatmaya daha çok önem verilmesine sebep olmuştu. Askeri aldatma (maskirovka) ve sürprize verilen önem 1920’lerde başladı ve İkinci Dünya Savaşı esnasında oldukça gelişti. 1960’larda maskirovka, elektronik savaşa entegre edildi ve bu alana büyük yatırım yapıldı. Dezenformasyon alanında ise, daha 1830’larda Rus Çarının casus ağı (Okhrana-Muhafaza) başta Fransa olmak üzere Avrupa’daki gazetelere etki ajanları yerleştirmekteydi¹⁹⁸. Okhrana’nın teknikleri Lenin ve Bolşevikler tarafından taklit edildi. Sovyet gizli polis teşkilatı, Komünist muhaliflere karşı Okhrana’nın tecrübelerini kullandı¹⁹⁹. Dezenformasyonun devlet eliyle uygulanmasının ilk örneklerini Sovyetler Birliği verdi.

Sovyetler Birliği’nde, dezenformasyon faaliyetlerinin Lenin döneminde başladığı, bu kavramın 1935’lerden itibaren Sovyet sözlüklerinde açıkça yer aldığı ve 1945’lerden 1990’lı yıllara kadar uzanan Soğuk Savaş Döneminde en üst düzeyde uygulandığı bilinmektedir. Sovyetler, 1920’lerde Batı Avrupa’daki göçmen trafiği ile ilgili dezenformasyon yaptılar. Sovyetler Birliği döneminde propaganda içeride halkın seferber edilmesi ve sadakati için, dışarıda ise bozucu faaliyetlerin bir silahı olarak kullanıldı. Fikir babası Vladimir Volkof’a

197 Jeff Malone, (2014). Russian Approach to Information Warfare. Australian Defence Force Academy, School of Engineering and IT.

198 Astolphe Custine, (1976). Custine’s Eternal Russia: A New Edition of Journey for Our Time. Miami: Center for Advanced International Studies, 3.

199 Robert Conquest, (1987). Ideology and Deception. (Eds.) Brian D. Dailey and Patrick J. Parker. Soviet Strategic Deception. Stanford CA: Hoover Institution Press, 66.

göre, dezenformasyon²⁰⁰: “*Bir haberin önemini azaltarak veya anlamını kuvvetlendirerek gerçek anlamını ortadan kaldırma*” eylemidir. Sözlük tanımı ile dezenformasyon; yalan haber vasıtasıyla yanılgıya düşürme faaliyetidir.

1950’ler ile birlikte dezenformasyon faaliyetleri önce KGB içinde Birinci Direktörlüğü bağlı D Dairesi içine alındı²⁰¹. 1960’lı yıllarda D Dairesi’nin adı Aktif Tedbirler Dairesi olarak değiştirildi. 1967-1982 yılları arasında KGB Başkanlığı yapan Yuri Andropov, dezenformasyonu kurumsallaştıran isim oldu. Andropov, 1970’lerin ortasında aktif tedbirleri bir daire olmaktan çıkarıp, KGB içinde bir generale bağlı bir başkanlık haline getirdi. Andropov, başkanı olduğu Sovyet Barış Komitesi’ni kullanarak Avrupa’da ABD üslerine karşı gösterileri organize ve finanse etti²⁰². Sovyetler için etki ajanları Batılı ya da bağlantısız bir ülkenin lider kadrosuna yakın bir konumda olmalıydı. Örneğin Batı Almanya Başbakanı Willy Brandt’ın asistanı Doğu Alman bir ajan olan Gunther Guillaume hem istihbarat toplamakta, hem de etki ajanı olarak hizmet etmekteydi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dezenformasyon, vekil ve sahte cephe örgütlerinin daha sonra medya unsurlarının (gazete, radyo, sinema) faaliyetlerine eklendi. Ancak, Sovyet halkalarının hassasiyetlerinin farkında olduklarından, kendi medyalarına sıkı bir sansür ve medya kontrolü uyguladılar. Çekoslovak istihbaratı, Batı Alman yetkililerin Nazi bağlantıları olduğunu iddia eden sahte belgeler üretmeye başladı²⁰³. 1984 yılında Oslo Havaalanında tutuklanan Arne Treholt, Norveç Dışişleri Bakanlığı sözcüsüydü. 1959 yılından tutuklanan Fransız gazeteci Pierre-Charles Pathe, 1980 yılına kadar yazdıklarıyla okuyucularını etkiledi.

200 Vladimir Volkoff, (1995) Desinformation. Flagrant Delit. Eds. Du Rocher, Monaco, 11.

201 Dennis Clux, (1985), Soviet Active Measures and Disinformation, Parameters, Journal of U.S. Army War College, Vol.XV, No.4, 20.

202 Ronald Rychlak, (2013). Disinformation, WND Books.

203 Ladislav Bittman, (1972). The Deception Game. Syracuse: Syracuse University Research Corp., 65.

KGB, anti-Amerikancılığı beslemek için üç kültür kaynağını hedef aldı²⁰⁴; eğitim/ akademik hayat, medya ve Hollywood. Colombia Üniversitesi, pek çok Rus ajanının yakalandığı yer oldu. ABD'ye karşı yürütülen Sovyet aktif tedbirlerinden bazıları şunlardır;

- Kod adı PONT olan tarihçi Philip Agee'in ifşaatları ile CIA'ya darbe vurmak,
- Hükümetten gizli para yardımları alan Martin Luther King'i "Tom Amca" posterleri ile itibarsızlaştırmak,
- ABD hükümeti tarafından Martin Luther King'e yönelik suikast planladığına ilişkin komplo teorileri yaymak,
- Ku Klux Klan adına sahte mektuplar göndererek ve New York'un zenci mahallerine patlayıcı yerleştirerek (Pandora operasyonu) ırkçı gerilimleri desteklemek,
- Hükümetin içme suyuna yabancı madde katarak nüfus kontrolü yaptığı söylentisi yaymak,
- ABD'nin Ay'a gidişinin aldatmaca olduğu, NASA'ya verilen paranın CIA tarafından kullanıldığı söylentisi çıkarmak,
- ABD'nin Stratejik Savunma İnisiyatifi'nin yıldız savaşları için bir faydası olmayacağına ilişkin basın unsurları kullanmak,
- ABD'nin Rusya doğumlu biyolog Jakob Segal ile Fort Detrick'te AIDS virüsünün ürettiğine ilişkin hikâye yaymak (Operation Infektion).

Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloku ülkeleri, Sovyetlerin dezenformasyon programlarına destek sağladılar. 1968 yılında Doğu Alman ve Çek istihbarat servisleri, "CIA İçinde Kim Kimdir?" başlıklı bir kitap yayınladı ve iki Amerikalı bu yayından sonra öldürüldü. Kamuoyunda görünür olan politikacılar, akademisyenler hakkın-

204 Kent Clizbe, Putin's Spy Ring. (June 30, 2010). <http://www.frontpagemag.com/fpm/64538/putins-spy-ring-kent-clizbe>

da sahte düzmece bilgiler ve sahte malzemeler üretildi²⁰⁵. Örneğin, ABD'nin Pershing II füze üretimini durdurmak ve Avrupa'ya konuşlanmasını önlemek için KGB tarafından "Nükleer Kış" hikâyesi üretildi²⁰⁶. Vietnam Savaşı esnasında, GRU savaş karşıtı barış hareketlerini desteklemek için ABD içinde ve dışında bir milyar dolardan fazla harcadı²⁰⁷.

Bu kitabın yazarlarından Sait Yılmaz, bu dönemde Almanya'da faaliyet gösteren ve bugün iş adamı olan eski bir Türk sol örgüt üyesi ile yaptığı sohbetten şu anekdotu aktarmaktadır; "Doğu Almanya'dan gelen paralarla kâğıt broşürler yapıyor, bunları Bad Kruzner'de bulunan Amerikan üssüne havadan paraşüt ile atıyorduk. Broşürde savaş eğitimi görmekte olan Amerikan askerlerine; *"Bu savaşın kendi savaşları olmadığı, eğer Paris'te verilen adrese giderlerse kendilerine iş ve özgür yaşam sağlanacağı"* yazıyordu. Bu şekilde haftada ortalama 50 Amerikan askeri Paris'e gelmekte idi."

KGB, ideal olarak dezenformasyonu dost ya da Komünist medya üzerinden değil, Komünist olmayan medya yolu ile yapmayı tercih etti. Çeşitli ülkelerde seçilen dergi ve gazeteler dezenformasyon için kullanıldı. Bunlar arasında Bombay'dan Blitz, Paris'ten Jenue Afrique, İtalyan Panorama, Hindistan'dan Times, Pakistan'dan Jang sayılabilir. Sovyetlerin 1980'lerdeki dezenformasyon girişimleri arasında şunlar dikkati çekmektedir²⁰⁸:

- Öldürülen Afgan lider Amin'in CIA ile ilişkisi olduğu (1980),
- ABD'nin NATO'ya girmesi için İspanya'ya baskı yaptığı (1981),
- ABD'nin Yunan hükümetini devireceği (1982),

²⁰⁵ CNN, Interview With Oleg Kalugin, (July 20, 2002). <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/0207/20/cst.05.html>

²⁰⁶ Paul Crutzen, John Birks (1982). The Atmosphere After a Nuclear War: Twilight at Noon, Ambio, 11: 114-25.

²⁰⁷ Stanislav Lunev, (1989). Through the Eyes of the Enemy: The Autobiography of Stanislav Lunev. Regnery Publishing Inc., 43.

²⁰⁸ Dennis Kux, (1989). Soviet Active Measures and Disinformation: Overview and Assessment, Parameters, Journal of US Army War College, XV, 4, 19.

- Polonya'nın istikrarsızlaştırıldığı (1983),
- ABD'nin Üçüncü Dünya ülkeleri ve Hindistan'ı Balkanlaştırma gayreti (1983),
- ABD'nin Nijerya'da suikast planı (1983).
- Papa suikastının arkasında ABD'nin parmağı olduğu (1983).

Rusya Federasyonu Güvenliği ve Aktif Tedbirler

Sovyetlerin 1989'da Afganistan'dan çekilmesi, iki yüz yıllık düzensiz savaş tecrübelerinde en kötü örnektir. Basmacı için uygulanan sınır kontrolü ve devlet inşası stratejisi bu sefer tutturulamadı. Sovyetler Birliği diplomatik olarak izole edildi. ABD liderliğindeki S. Arabistan-Pakistan-Çin koalisyonu, büyük miktarda silah ve cephanenin mücahitlere taşınmasına yardım etti. Bu yenilgi tek başına Sovyetlerin çöküşüne neden olmadı ama 1991'e gelindiğinde büyük moralsizliğin nedenlerinden biri oldu. 1980'lerde Afganistan tecrübesini 1990'larda Birinci ve İkinci Çeçen savaşları izledi. Afgan ve Çeçen savaşları Rusların bu savaş türünü erken öğrenmesinin ve son derece etkili doktrinler geliştirmesinin önünü açtı. Ruslar, krizler ve terörle mücadelede Müşterek Bölgesel Hızlı Reaksiyon Kuvveti kurdular. Bu kuvvet, önce Kuzey Kafkasya'daki çatışmalara angaje oldu. 1994-1996 Birinci Çeçen çatışması yaşanan başarısızlık sonrası Rus Genelkurmayı, 1999'a kadar eski doktrinlere bağlı kaldı ve duruma uygun bir strateji geliştirecek entelektüel yaklaşımdan da uzaktı²⁰⁹. Bu dönemde, 19. yüzyıla atıf yapacak sadece "yavaş kuşatma" pratiğinden bahsedilebilir. Rus kuvvetleri, 1999-2000 arasında bir ilerleme kaydedemedi, kontrol altına alacak bir toprak ele geçiremedi. Taktik formasyonlar değiştirildi ve asimetrik ateş gücü ile Çeçenler uzak mesafelerden ateş altına alındı. Böylece, Rusların düzensiz savaşı yeniden başladı.

Rusya Federasyonu, son 20 yılda Moskova ve Tacikistan'da kanlı bir iç savaş, Kırgızistan'da iki Lale Devrimi, Türkmenistan'da ise ani

209 Alex Marshall, The Russian Army and Irregular Warfare, RUSI.org. (September 18, 2009). <https://rusi.org/commentary/russian-army-and-irregular-warfare>

bir lider değişimi ile uğraştı. Kafkasya'dan Orta Asya'ya Türk dünyası ile pek çok muhtemel çatışma noktası bulunmaktadır. Ruslar, terörist yatağı olarak gördükleri Fergana Vadisi'ndeki trafiği dikkatle takip etmektedir. Ruslar için etnik gerilimler özellikle Kafkasya'da gittikçe artan bir iç güvenlik sorunu oldu. Bu coğrafyada egemenlik, Rusya'dan bağımsız olmak anlamına gelmektedir.

Çeçenistan'daki direniş hareketi, tüm Kuzey Kafkasya'ya yayıldı ve İslamcı bir ayaklanma haline dönüştü. 2007 yılında Çeçen direnişinin komutanı olan Doku Umarov kendini tüm Kuzey Kafkasya'nın İslam Emiri ilan etti. Kuzey Kafkasya'daki ayrılıkçı tehdide Ruslar, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile cevap vermektedir. 2008 yılına kadar Kafkasya'daki beş Rus şehrinde yaklaşık 30.000 milliyetçi Rus'un saldırısında Rus olmayanlar öldürülürken polis tepki göstermedi²¹⁰. Ancak, bu tarihten sonra Rus polisinin aşırı milliyetçilere karşı harekete geçmesi saldırıları azalttı. Kafkasyalılar ve Rus milliyetçiler arasındaki gerilim devam etmektedir.

Rusya'nın Çeçenistan (1994-1996 ve 1999-2004) ve Gürcistan (2008) savaşları konvansiyonel güçlerinin genel olarak hazırlıksız ve etkisiz olduğunu gösterdi²¹¹. 2008'deki Gürcistan Savaşı öncesi Başkan Medvedev'in hedefinde "Ayrıcalıklı çıkarlar bölgeleri" adıyla formüle ettiği Abhazya ve Güney Osetya vardı. Ağustos 2008'deki Gürcistan Savaşı, Rusların, Hazar Denizi'nden Karadeniz ve ötesine enerji koridorlarını geliştirme hedefinin bir parçasıydı. Ancak, Rusların odak noktası, Ortadoğu değil Orta Asya'dır. Bölgedeki devrimlerden sonra Kuzey Kafkasya ve Orta Asya'nın cihatçı üssü olmasından endişe etmektedirler. Afganistan ve Çeçenistan'da radikal İslam'ın geçmişten gelen aktif düşmanlığı devam etmektedir. Doğu'da, Çin'in gücü her geçen yıl Rusya aleyhine daha fazla artmaktadır²¹².

210 David Satter, Russia's Choice. National Review, (August 7, 2010), 17. <http://www.nationalreview.com/article/313229/russias-choice-david-satter>

211 Ariel Cohen, Rethinking Reset: Re-Examining the Obama Administration Russia Policy. Testimony Before the House Foreign Affairs Committee, Washington DC, (July 7, 2011).

212 Josh Calder, Challenging The Assumptions About Russia's Future. Washington DC: Radio Free Europe/Radio Liberty, (January 02, 2009), 2.

FSB, gittikçe Rusların en güçlü istihbarat servisi haline geldi. 30 Haziran 2003'de çıkarılan bir kanunla da dış istihbarat ile ilgili özel bir organ kurma yetkisi verildi. FSB, 'Analiz, Öngörü ve Stratejik Planlama' başkanlığı içinde yeni bir Operatif Bilgi Koordinasyonu Direktörlüğü (UOKİ) teşkil etti²¹³. Beyaz Rusya, Gürcistan, Abhazya gibi yerlerde iç karışıklıklar ve yabancı NGO'lar ile uğraşmak, seçimlerde kendi adamlarının kazanmasını sağlamak UOKİ'nin işi oldu. FSB'nin kurumsal yapısı içinde birçok servis ve onlara bağlı müdürlükler faaliyet göstermektedir. Bununla beraber, Moskova; 2003'de Gürcistan'daki Gül Devrimini, 2004'de Ukrayna'da Turuncu Devrim ve 2005'de Kırgızistan'daki Lale Devrimi'ni ne önceden görebildi ne de engelleyebildi. Bu devrimler, Batının kendi yakın çevresindeki faaliyetleri konusunda Ruslarda paranoya yarattı. 2008 yılında Gürcistan-Güney Osetya olayı ile birlikte Rusya-Gürcistan Savaşı yaşandı. Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın doğusunu işgali ve Kırım'ı ilhak etmesinden sonra kötü niyetli eylemleri arttı²¹⁴.

Putin Dönemi Rus Siyasi Aktif Tedbirleri

Hâlihazırda aktif tedbirler Yabancı İstihbarat Servisi (SVR), FSB ve Rus Genelkurmay Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu üç yapı ile Rusya'daki suç şebekelerinin artan ilişkileri dikkat çekmektedir. Avrupa içindeki bu suç örgütleri siyasi etki için rüşvet vermek, illegal insan ve eşya trafiğini yönetmek ve suikast görevleri almaktadır. Avrupa İstatistik Örgütü (Eurostat) ve İnterpol'e göre; Rusya'da konuşlu suç örgütleri Avrupa'da sokaklarda satılan eroinin üçte birinden, büyük miktarda insan kaçakçılığı ve illegal silah ithalatından sorumludur²¹⁵.

213 Andrei Soldatov, Irina Borogan (2011). Russia's Very Secret Services, World Polic Journal, <http://www.worldpolicy.org/journal/spring2011/russia-very-secret-services>

214 Andrew S. Bowen, Russian Military Intelligence: Background and Issues for Congress, CRS Report, (November 24, 2020).

215 Mark Galeotti, Crimintern: How the Kremlin Uses Russia's Criminal Networks in Europe, European Council on Foreign Relations, (18 April 2017), <https://www.ecfr.eu/publications/summary/crimintern-how-the-kremlin-uses-russias-criminal-networks-in-europe>

Moskova'da kurulan Anti-Terör Merkezi, tüm Orta Asya'dan sorumludur ve tamamen FSB'nin kontrolündedir. Merkezin görevleri arasında üye ülkelerin güvenlik servisleri ile istihbarat paylaşımı bulunmaktadır. Ancak, üye ülkeler, merkezin Moskova'da kurulacağını öğrenince istihbarat havuzundan vazgeçtiler ve kendi topraklarında Rusların terörle mücadeleye yardım etmesini hoş karşılamadılar. Türkmenistan, Azerbaycan ve Özbekistan, merkeze temsilci göndermeyi reddetti. Bunun yanı sıra, FSB'nin hâlâ anti-terör şemsiyesi altında bölgesel faaliyetlerin vasıtası olmaya devam ettiği görülmektedir.

Putin'in Rusya'sında "aktif önlemler" "küresel enformasyon araçlarının" dijital teknolojilerini kullanmakla yürütülmektedir²¹⁶. 2008 yılında Rusya, Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya bölgelerini "yumuşak ilhak" adı ile kopardı. Bu durum Putin'in büyük başarısı olarak görüldü. Buralardaki Rus azınlıkları ve barışı koruma bahanesi ile müdahil olan Ruslar, beş gün içinde bölgeye hâkim oldular²¹⁷. Putin, ilk iş olarak hükümet kadrolarına Rusları atadı, halka pasaport dağıttı. Rus azınlıklar, bu pasaportları alınca Rusya'nın himayesine girmiş oldular. Böylece Abhazya ve Güney Osetya'daki halkın % 90'ının Rus olduğu iddiasını ortaya attılar. Büyük kuvvetler kullanmanın pahalı olduğunu bilen Ruslar, bugün de aktif tedbirlerle Ukrayna ve Suriye'de etkindirler.

2014 yılında Kırım, Ukrayna'dan ayrılmak için bağımsızlık sürecini başlattı. Sonrasında Rusya, Doğu Ukrayna'ya örtülü müdahalesi gerçekleştirdi. Bu gelişmeler "melez savaş" kavramını ortaya çıkardı. Rusya Genelkurmay Başkanı General Valeriy Gerasimov, mimarı olduğu "Gerasimov Doktrini" olarak da adlandırılan "melez savaş" konsepti, savaş ve barışın arasında kalan gri alanda, konvansiyonel olmayan güçlerin yönlendirilmesi ve yönetilmesini öngörmektedir²¹⁸. Gerasimov bu kavramı Kırım'ın işgalinden bir yıl önce 27 Şu-

216 Connections QJ 15, No: 1 (2016): 5-35, s.5 Стив Абрамс, Больше, чем пропаганда: активные советские мероприятия в путинской России,

217 Uri Friedman, Putin's Playbook: The Strategy Behind Russia's Takeover of Crimea, The Atlantic, (2014).

218 Charles K. Bartles (2016). Getting Gerasimov Right, Military Review, January-February 2016.

bat 2013'te yayınlanan "Tahminde Bilimin Değeri" adlı makalesinde kullanmıştı. Savaşın doğasının her geçen gün değiştiği vurgusunu yapan Gerasimov'a göre, Arap Baharı ve Renkli Devrimlerin ilgili devlete dışarıdan yapılacak bir müdahaleden çok daha büyük zararlar verilebileceğini göstermektedir. Stratejinin en önemli unsurlarından biri, düşman devlet içerisindeki muhalif unsurların desteklenmesi ya da desteklenecek bir muhalif unsurun oluşturulmasıdır. İkinci önemli unsur ise, muhalif unsurların ağırlık kazandığı bölgeye dünya kamuoyu tarafından tespiti yapılamayacak şekilde özel kuvvetlerin sevki ve muhalif unsurların desteklenmesidir²¹⁹.

Kırım'ın askeri birliklerden önce doğrudan "yeşil adamlar" denilen silahlı unsurlarca işgal edilmesi, bu konseptte binaen uygulanmış bir taktiktir. Kırım'da Rusya yanlısı grupların liderleri İgor Strelkov ve İgor Bzeler, zaten Rus ajanıydılar²²⁰. Kısa sürede Kırım'da parlamentoyu, askeri üsleri ve havaalanlarını ele geçirdiler. Maskeli ve tepeden tırnağa silahlı kimselere; üniformalarının üzerinde herhangi bir işaret taşımadıklarından ve bir anda ortaya çıkmalarından ötürü "küçük yeşil adamlar" veya "yeşil adamlar" adı verildi. Rus Silahlı Kuvvetleri mensubu olduğu bilinen bu kişileri, işgal ve sızma operasyonları için yetiştirilen Kırım'da görevli 346. Bağımsız GRU Spetsnaz Tugayı (özel kuvvet) askerleri olduğu anlaşıldı. GRU başkanı İgor Sergun, Ukrayna'nın doğusundaki savaşta Rusya stratejisinin uygulanmasında ve ayrılıkçı liderlerin eylemlerinin koordine edilmesinde büyük rol oynadı²²¹. Pasaportlaştırma taktiği daha sonra Kırım'da da uygulandı. Kırım, özel kuvvetler tarafından işgal edildi ve tüm stratejik noktalar tutuldu. Böyle olduğu bilinmesine rağmen Putin, bir müdahalenin olmadığını rahat bir şekilde söylemeye devam etti. Rusya, Ukrayna ve Kırım'da olduğu gibi yüzlerce "küçük

219 Sait Yılmaz, (2017) Uluslararası Güvenlik Teori, Pratik ve Gelecek, İstanbul: Kaynak Yayınları, 675.

220 Alec Luhn, Three Pro-Russia Rebel Leaders at the Centre of Suspicious Ober Downed MH17, The Guardian, (20 July, 2014).

221 Mehmet Berk Yaltırık, Sabotaj, Suikast ve Örtülü Operasyon: Rusya Askeri İstihbaratı GRU ve Spetsnaz, QHA, (5 Şubat 2016).

yeşil adam”ı, Suriye’de işleri yoluna koymak ve Esat cephesini desteklemek için gönderdi²²².

Şubat 2014’de Donetsk, Harkiv, Zaporezhye ve Odessa’daki çeşitli Rus gruplarına para aktarılmasına başlanmıştı ve ardından Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Danışmanı Sergev Glazyev, ayaklanma talimatını verdi. Mart sonunda Ukrayna yakınındaki askeri güçler 30-40 bine ulaşt. Rus Spetsnaz özel kuvvetleri de Ukrayna içlerindeydi.

Nisan 2014’de Ukrayna hükümetinin Donetsk ve Luhansk’ta kendini vali ve belediye başkanı ilan eden kişileri tutuklaması ile Rusya iç savaşı başladı. Rus istihbaratı yerel eleman, paralı askerler ve bozguncu ajanları kontrolleri altına aldı. Ajan provokatörler, Ukrayna sınırlarında ayrılıkçıları kışkırttı. Tanımlanamayan, ancak Spetnaz olduğu tahmin edilen kişiler ortaya çıktı ve şehirlerdeki yerel direnişleri yönlendirdi, silahlandırdı²²³. Putin, kendisini Ukrayna’daki Rusların koruyucusu ilan etti. Halkın organize edilmesinde pasaport yanında rüşvet, emekli aylığı tahsisi gibi hususlar da kullanıldı. Doğuda sınırı geçen Rus tanklarının resimleri sosyal medya aracılığı ile yayınlandı. Halk üzerinde korkunun yayılması sağlandı²²⁴. Rusya’nın konvansiyonel savaş ile özel savaş birlikte kullandığı “melez savaş” anlayışının, Ukrayna’daki taktik unsurları şunlardı²²⁵;

- Örtülü operasyonlar ve bilgi savaşı,
- Sürekli değişen iç bozucu faaliyet teknikleri,
- Silahlı direniş gruplarına gelişmiş konvansiyonel silahlar ve asimetrik elektronik savaş kabiliyetleri sağlanması,
- Rus birliklerinin doğrudan müdahalesi.

“Wagner Grubu” giderek Rus melez savaş anlayışı içinde adından gittikçe daha çok söz ettiriyor. Grubun, Rus iş adamı Yevgeniy

222 Thomas K. Groose, Russia’s Valuable Weapon, Vladimir Putin’s Spies Are Critical to his Strategy in Syria an Ukraine, US News, (October 14, 2015).

223 Danielle Wiener-Bronner, Ukraine’s Pro-Russian ‘Militia’ Look Suspiciously like Veteran Russian Soldiers. The Wire, (April 21, 2014).

224 Cohen, ibid, (July 7, 2011).

225 Tate Nurkin, The Next NATO, IHS Aerospace, Defense and Securit, (May 29, 2015).

Prigojin'e bağılı çalıştığı düşünülüyor. Putin'in yakın çevresinde yer alan Prigojin'den, "catering" (yemek hizmeti) sektöründe çalışması nedeniyle "Putin'in şefi" diye söz ediliyor. Genel görüş, Kremlin'in Wagner'i, özellikle Orta Doğu ve Afrika'da bir dış politika enstrümanı olarak kullandığı yönündedir. Gruba bağılı paralı askerler, Ukrayna'dan bağımsızlık isteyen ayrılıkçıların yanında Kiev'e karşı savaştı. Ardından, Suriye hükümetinin IŞİD'in elinde bulunan petrol ve gaz sahalarını ele geçirmek amacıyla Wagner'e anlaştı. 2015 yılında Ukrayna'dan Suriye'ye geçen Wagner'in bu ülkede iki bin 500 civarında adamı bulunmaktaydı. 2018 yılı nisan ayında dönemin CIA Başkanı Mike Pompeo, yüzlerce Rus paralı askerinin Amerikan birlikleri tarafından öldürüldüğünü açıkladı. Libya da Wagner'in faaliyet gösterdiği ülkelerin arasında yer alıyor. Libya Birlik Hükümeti'ne karşı savaşan komutanlardan Halifa Hafter'e bağılı çalışıyor. Mozambik, Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti de, Wagner'e bağılı paralı askerlerin çatışmalara katıldığı ülkeler arasında yer alıyor. Eskiden Rus ordusunda görevli olan, şimdilerde grubun sözcülüğü üstlenen Yevgeniy Şabayev, Moscow Times gazetesine, Wagner'de savaşan paralı askerlerin ayda 1800-4700 dolar arasında maaş aldığını söyledi.

Rus Suikast Kültürü

Kremlin, Soğuk Savaş döneminde uluslararası olarak tanınan on siyasi lideri öldürdü ya da öldürmeye çalıştı. Bunlar arasında; Macaristan'dan Laszlo Rajk ve İmre Nagy, Romanya'dan Lucretiu Patraşcanu ve George Georgiu-Dej, Çekoslovakya'dan Rudolf Slansky ve Jan Masaryk, İran Şahı, Pakistan devlet başkanı Ziya-ül Hak, İtalya'dan Palmiro Togliatti, ABD'den John F. Kennedy ve Çin'den Mao Zedong sayılmaktadır²²⁶. Mao'ya suikast için KGB tarafından Lin Biao isimli uydu bir istihbarat servisi kurulmuştu. Afganistan'ın ikinci başkanı Hafizullah Amin, KGB'nin Alfa Grubu tarafından öldürüldü (Fırtı-

226 Ion Mihai Pacepa, Kremlin's Killing Ways, National Review Online, (November 28, 2006).

na Operasyonu-333). Çeçen direniş örgütünün liderleri olan Cevher Dudayev, Zelimhan Yandarbiev, Aslan Maskadov ve Abdülhalim Saidullaev'de FSB ve uzantıları tarafından öldürüldü. Öldürülen diğer tanınmış kişiler arasında Leon Troçki ve Bulgar yazar Georgi Markov bulunmaktadır. Ayrıca, Papa John Paul II'ye 1981'de Mehmet Ali Ağca tarafından yapılan silahlı saldırının arkasında Bulgar istihbaratını kullanan KGB olduğu iddia edildi²²⁷. Sovyet çizgisinden uzaklaşan eski Yugoslavya lideri Tito'yu öldürmek için daha önce Troçki'yi öldüren en iyi suikastçı seçildi. Tito, suikasttan sonra mucizevi şekilde sağ kurtuldu. Stalin'e gönderdiği mesajda şunları söyledi; *"Suikastçı göndermeyi bırak. Şu an beşini yakaladık. Ben Moskova'ya suikastçı gönderirsem ikincisine gerek kalmaz"*²²⁸. KGB'nin Tito'ya suikast yöntemleri içinde diplomatik resepsiyonda ölümcül bakteri bulaştırmak, zehirli mücevher kutusu vermek denendi.

1990 sonrasında da FSB, pek çok ülkede suikast işine girişti. Rus istihbaratının "ıslak işler" adını verdiği bu suikastlar, küresel ölçekte aranan düşmanların tek tek öldürülmesini içeriyor. 1996 yılında Türk karasularında Avrasya Feribotu'nu kaçıran Çeçen lider Hamza Gitsba, 2007 yılında bir araba içinden açılan makineli tüfek ateşi ile öldürüldü. 2008 ve 2009 yıllarında Türkiye içinde seri cinayetler ile gene Çeçenler hedef alındı. Eylül 2008'de Çeçen komutan Gazi Edilsultanov, Başakşehir'de öldürüldü. Onu 10 Aralık 2008'de Çeçen savaş ağası İslam Yanibekov'un gene İstanbul'da öldürülmesi izledi. 26 Şubat 2009'da Musa Atayev de İstanbul'da öldürüldü²²⁹. Bu tür cinayetler Çeçenistan içinde Kadırov yönetimi ile işbirliği içinde pek çok muhalife karşı da işlendi. İstanbul'dan sonra Kiev de Moskova'nın suikast eylemlerinin yoğunlaştığı bir şehir oldu. Bu düşmanlar sadece Kafkasyalı Çeçen ya da Dağıstanlı savaşçıları değil, rejim muha-

²²⁷ Ion Mihai Pacepa, Moscow's Assault on the Vatican, National Review Online, (January 25, 2007).

²²⁸ Nathan World, 10 Dastardly Secret Operations Of The KGB, (August 29, 2015). <http://listverse.com/2015/08/29/10-dastardly-secret-operations-of-the-kgb/>

²²⁹ Andrei Soldatov and Irina Borogan, Russia's Very Secret Services, World Polic Journal, Spring 2011.

lifterini de kapsıyor. Son yıllarda, Ukrayna ve Gürcistan'da Batı yanlısı liderlere karşı suikast girişimleri basında yer aldı. 2006 yılında Bağdat'ta kaçırılan Rus diplomatların öcü alındı. Son on yılda Rus istihbaratının yaptığı diğer suikastler ile ilgili bir özet yapalım²³⁰;

- Putin'i Çeçenistan konusunda en çok eleştiren gazeteci olan Anna Politkovskaya, 7 Ekim 2006'da Moskova'da öldürüldü. Alexander Litvinenko, Kasım 2006'da Londra'da, Mikhail Lesin ise Kasım 2015'de Washington'da öldürüldü. Diğer bir muhalif Boris Nemtsov, Rusya'da öldürüldü. Eski KGB çalışanı Alexander Litvinenko, 2006 yılında Londra'da zehirlendiğinde hala aktif bir İngiliz ajanı idi. Boris Nemtsov, liberal bir politikacı idi. Litvinenko, polonyum 201 radyo-aktif izotopu ile zehirlendi. 2008'de Badri Patarkatşişvili ve 2013'de İngiltere'de Boris Berezovsky de benzer taktikle öldürüldü.

- Temmuz 2016'da Beyaz Rusya'lı muhalif gazeteci Pavel Sheremet arabasının altına yapıştırılan bomba ile öldürüldü. Ağustos 2016'da ise Rusya doğumlu diğer bir muhalif gazeteci Alexander Shchetinin, Kiev'deki evinin balkonunda başından vuruldu.

- 23 Mart 2016'da eski Rus Komünist Parti üyesi ve Putin'i eleştirenlerden diğer biri olan Denis Voronekov, Kiev'de oteline giderken cadde üzerinde başından vuruldu. 1 Haziran 2016'da ise Rusya'nın kukla Çeçen hükümetini eleştiren Adam Osmayev göğsünden iki kurşunla vuruldu.

- 27 Haziran 2016'da Ukraynalı istihbarat Albayı Maxim Şapoval, arabasının altına konulan plastik patlayıcı ile öldürüldü. 8 Eylül 2017 tarihinde Kiev'de şehri ortasındaki yoğun trafik içinde arabasını süren Gürcistan vatandaşı Çeçen Timur Mahauri, karısı ve çocuğu ile birlikte arabasını sürerken öldürüldü. Arabasına bomba yerleştirilen Mahauri, Doğu Ukrayna'da ayrılıkçı ve Rus kuvvetlerine karşı Ukraynalıların yanında savaşıyordu.

230 Scott Stewart, Dirty Work of Russian Assassins, Stratfor, (Sep 14, 2017).

- 04 Mart 2018 tarihinde bir İngiliz ajanı olan eski Rus GRU Albayı ve kızı İngiltere'nin Salsbury isimli küçük bir kasabasındaki bir pizzacıya yakın bir yerde sinir gazı kullanılarak zehirlendi. Sergei Viktorovich Skripal, 1951 yılında doğmuş, 1999'da Rus askeri istihbarat servisi olan GRU'da Albay olmuş ve Aralık 2004'de İngiliz MI6 istihbaratına gizli bilgiler vermekten tutuklanmıştı. İngiliz istihbaratı, Skripal'i 1995 yılında İspanya'da askeri ateşe iken devşirmiş ve Moskova'da İngiliz büyükelçiliğindeki ajanları vasıtası ile temasa devam etmişti. Moskova'da yapılan sorgusunda MI6'ya 20 bin sayfa belge yanında birkaç düzine Rus ajanının isimlerini, kod adlarını ve adreslerini verdiğini itiraf ettikten sonra 2006 yılında tutuklandı. Skripal gibi pek çok Rus ajanının ihanet nedeni para oldu. Skripal'in bir İspanyol bankasındaki hesabından 100 bin dolar aldığı tespit edildi. Skripal'in Rus istihbaratına verdiği zarar, batıya çalışan diğer GRU ajanı olan Oleg Penkovsky ile eşdeğer görülüyor. Penkovsky, Moskova'nın Küba'ya füze yerleştirme planını İngiliz ve Amerikalı casuslara haber vererek, 1962 yılındaki Küba krizini yaratan ajandır. 1962'de tutuklanan Penkovsky'nin 1963'de idam cezası yerine getirildi.

Resim: Sergei Viktorovich Skripal

Skripal, iltica eden bir ajan değil, “iki taraflı” ajan idi. Skripal, yanındaki diğer üç ikili ajan ile birlikte Viyana’da casus değişimine tabi tutuldu ve karşılığında ABD’de yakalanan 10 Rus casusu alındı. Bu casuslardan biri de meşhur Anna Chapman idi. Soğuk Savaş döneminde benzer suçu işleyenlerle aynı kaderi paylaşmayan Skripal, 13 yıl hafif hapis cezası almış ve Medvedev döneminde affedilmişti. Casus değişiminin yazılı olmayan anlaşmasına göre ajanın ailesine dokunulmaz. İstihbarat servisi eğer bir haine ceza verecekse bunu en kısa zamanda yapar, hafızadan siler. Skripal, 350 ünlü Rus ajanına ihanet etmişti. Skripal, İngiliz MI6’nın Rus askeri istihbaratı içinde çok değerli bir muhbiri idi. Bugüne kadar Rus güvenlik kuruluşları ve mafyası İngiltere’de 14 suikast yaptı. Skripal olayı bir kez daha gösterdi ki; iki taraflı ajanlar diğer tarafı seçtiklerinde asla geçmişlerinden kurtulamazlar. Skripal suikastı gelecekteki casus değişimlerini de tehlikeye soktu.

Suikast metotları ve bölgeleri sürekli değişiyor. Yapılan suikastların ortak özelliği devlet destekli profesyonel eylem olmasıdır. Mahauri’nin suikastında olduğu gibi sadece hedefi öldürecek miktarda plastik patlayıcı kullanılarak, eşine ve çocuğuna zarar verilmesi profesyonel bir çalışmanın kanıtıdır.

GRU’nun Suikast ve Hedefli Saldırıları

GRU’nun yurt dışında hedefli saldırı yapacak askeri kabiliyetlere sahiptir. Nitekim pek çoğu başarılı suikast veya hedefli saldırıda bulunmuştur. Bunların sadece bazıları dikkatsizlik veya amatörlik nedeni ile açığa çıkmış ve GRU’ya yönelik suçlamaların bir parçası olmuştur²³¹. Bazı analizciler ise bunun karşı tarafa bir mesaj vermek için yapıldığını iddia etmektedir²³². GRU’nun adını en çok kötüye çıkaran ve yüksek profilli suikast, 2004 yılında Çeçen lider Zelim-

231 David V. Giese, Michael S. Goodman, and David S. Frey, *Unforgiven: Russian Intelligence Vengeance as Political Theater and Strategic Messaging*, *Intelligence and National Security*, Vol. 34, No.4, (2019), 561-575.

232 Giese vd ibid, (2019), 561-575.

han Yandarbiyev ve 13 yaşındaki oğlunun öldürülmesidir. Bu kişiler sürgüne gönderildikleri Katar'da bombalı araba saldırısı ile katleldiler²³³. Katar, yakaladığı Rus ajanlardan ikisini cinayetle suçladı, üçüncüsünü ise Rus elçiliği ilk sekreteri (diplomatik dokunulmazlık) statüsünde olduğu için serbest bıraktı²³⁴. Bu kişiler cezalarını çekmek üzere Rusya'ya gönderildi ama bir daha haber alınamadı²³⁵.

GRU'nun 29155 No.lu birimi suikastlar ve hedefli saldırılar dâhil hassas dış operasyonlar icra etmektedir²³⁶. Bu birim, Rus Özel Kuvvetler Komutanlığı'na bağlı olarak Moskova'nın dışındaki Senezh'de konuşlanmıştır²³⁷. Birimin başında Tümgeneral Andrey Averyanov bulunmaktadır²³⁸. İngiltere'de 2018 yılında Sergei Skripal ve kızına yapılan suikastın zanlısı Anatoliy Chepia, 2017 yılında Averyanov'un kızının düğününde görüntülenmişti²³⁹. Averyanov ve suikastın iki zanlısı, bu görevden sonra yüksek kahramanlık madalyası aldılar.

29155 No.lu Birimin çoğu operatörü GRU'nun *spetsnaz* tugaylarında çalışmıştır. 161. Özel Maksat Uzman Eğitim Merkezi, *spetsnaz* eğitim tesisi işlevi görmektedir²⁴⁰.

29155 No.lu Birimin son yıllarda Avrupa'da tespit edilen faaliyetleri şu şekilde sıralanabilir;

²³³ Nick Paton Walsh, Top Chechen Separatist Dies in Qatar Bomb Blast, Guardian, February 13, 2002.

²³⁴ Steven Lee Myers, Qatar Court Convicts 2 Russians in Top Chechen's Death, New York Times, July 1, 2004.

²³⁵ Sarah Rainsford, Convicted Russia Agents 'Missing, BBC, February 17, 2005; Andrei Soldatov and İrina Borogan, The New Nobility, The Restoration of Russia's Security State and the Enduring Legacy of the KGB, Public Affairs, (2011), 193-200.

²³⁶ Michael Schwirtz, Top Secret Russian Unit Seeks to Destabilize Europe, Security Officials Say, New York Times, October 8, 2019; Bellinacat, Skripal Poisoner Attended GRU Commander Family Wedding, October 14, 2019.

²³⁷ RFE/RL, On the Trail of the 12 Indicted Russian Intelligence Officers, July 29, 2018. Roger McDermott, Russia's Special Operations Forces Command and the Strategy of Limited Actions, Eurasia Daily Monitor, May 21, 2019.

²³⁸ Bellinacat, The Dreadful Eight: GRU's Unit 29155 and the 2015 Poisoning of Emilian Gebrev, November 23, 2019; Bellinacat, An Officer and a Diplomat: The Strange Case of the GRU Spy with a Red Notice, February 25, 2020.

²³⁹ NBC News, Russian Spy Poisoning: Woman 'Identifies' Suspect as Anatoliy Chepiga, September 29, 2018; Bellinacat, Skripal Poisoner Attended GRU Commander Family Wedding, October 14, 2019.

²⁴⁰ Michael Schwirtz, Top Secret Russian Unit Seeks to Destabilize Europe, Independent, October 9, 2019.

- 2014 yılında Ukrayna'nın Kırım bölgesini işgali esnasındaki suikast görevleri.
- 2015 yılında Bulgar silah satıcısı Emilian Gebrev'in zehirlenmesi.
- 2016 yılında Karadağ'da Batı yanlısı başbakana yönelik darbe girişimi.
- 2017 yılında Katalan ayrılıkçılara referandum için destek olmak²⁴¹.
- 2018 yılında İngiltere'ye sığınan Rus ajan Sergei Skripal'in zehirlenmesi.
- İsviçre'deki Dünya Dopingle Mücadele Ajansı ve Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütü'ne yönelik hackleme girişimleri.
- 2019 yılında GRU ajanlarının operasyonlar yapmak için Alplerdeki Fransa'nın Haute-Savoie bölgesinde bir üs kullandıkları tespit edildi²⁴².
- Haziran 2020'de ABD istihbaratı GRU ajanlarının Afganistan'daki ABD ve diğer uluslararası güçlere saldıran Taliban ile bağlantılı güçlere para teklif ettiğini tespit etti. Bu tür ödemelerin 29155 No.lu Birim tarafından Avrupa ve Balkanlar da pek çok olayda yapıldığı biliniyor²⁴³.

GRU ve 29155 No.lu Birim'e ilave olarak, diğer Rus istihbarat servisleri de ülke dışında kendi gizli timleri ile hassas operasyonlar icra etmektedirler. FSB'nin elinde Özel Maksat Merkezi'nde tuttuğu Alfa ve Vympel anti-terör timleri bulunmaktadır. Alfa, Rusya'nın önde gelen terörle mücadele kuvvetidir. Vympel, sabaotaj, suikast-

241 Oscar Lopez-Fonseca, Lucia Abellan, Maria R. Sahuquillo, Western Intelligence Services Tracked Russian Spy in Catalonia, El Pais, November 22, 2019.

242 Ken Dilanian and Michele Neubert, Russian Agents Planned Hit from Assassins' Lairs in French Alps, Say Intel Officials, NBC News, December 5, 2019; Alla Hurska, Europe Ensnared in a Web of Russian Spies, Eurasia Daily Monitor, December 11, 2019.

243 Charlie Savage, Eric Schmitt and Michael Schwartz, Russia Secretly Offered Afghan Militants Bounties to Kill U.S. Troops, Intelligence Says, New York Times, June 26, 2020; Charlie Savage et al., "Suspensions of Russian Bounties Were Bolstered by Data on Financial Transfers," New York Times, June 30, 2020.

lar ve örtülü izleme dâhil dış operasyonlardan sorumludur. Vympel, 2019 yılında Berlin’de Çeçen komutan Zelimhan Hangoşvili’ye suikast düzenledi²⁴⁴. Türkiye’de pek çok Çeçen komutanın öldürülmesinden FSB sorumludur. SVR’nin elit operasyon birimi Zaslon hakkında çok fazla bilgi olmamakla birlikte Suriye’de görev aldığı bilinmektedir²⁴⁵.

Vekil Güçleri Yönetmek

GRU ve *spetsnaz* yerel müttefik vekil güçlerin oluşturulması ve yönetiminde oldukça tecrübe kazandı. Vekil güçler, genellikle organize suçlara (mafya) karışanlar, savaş ağaları veya eski isyancılardan oluşturulmaktadır. *Spetsnaz* operatörleri GRU’ya doğrudan bağlı olarak bu yeni birimlerin oluşturulmasında yönetici veya eğitici olarak görev alır. Bu GRU’ya yerel güçler üzerinde doğrudan kontrol imkânı yanında diğer güvenlik servislerinin etkisini sınırlamaya ve yerel politikacılar üzerinde etkinin artmasına yarar. Diğer güvenlik ve istihbarat servisleri de saha da etki ve kontrol sağlamak için kendi yerel güçlerini oluştururlar.

İkinci Çeçen Savaşı (1999-2009) esnasında, GRU; FSB gibi diğer servisler ile birlikte birkaç Rus yanlısı Çeçen birliğini yönetti ve etkili oldu²⁴⁶. En çok bilinenleri Zapad ve Vostok Özel Taburları idi. Bunlar 2008’de Gürcistan’daki savaşa da katıldılar²⁴⁷. 2014 yılında Ukrayna’nın işgali esnasında GRU, büyük ölçüde vekil güçlere ağırlık verdi. 2008 yılında yeniden yapılan Vostok Taburu Ukrayna’da yer aldı. Malezya Havayollarına ait uçağın düşürülmesi ise GRU’nun

²⁴⁴ BBC News Turkey, Have Russian Hitmen Been Killing with Impunity in Turkey? December 13, 2016.

²⁴⁵ Paul Nakasone, Advance Policy Questions for Lieutenant General Paul Nakasone, USA Nominee for Commander, U.S. Cyber Command and Director, National Security Agency/Chief, Central Security Service, U.S. Senate Armed Services Committee, March 1, 2018.

²⁴⁶ Emil Souleimanov, An Ethnography of Counterinsurgency: Kadyrovtsy and Russia’s Policy of Chechenization, Post-Soviet Affairs, Vol.31, No.2, (2015), 91-114.

²⁴⁷ Tomas Smid and Miroslav Mares, Kadyrovtsy: Russia’s Counterinsurgency Strategy and the Wars of Paramilitary Clans, Journal of Strategic Studies, Vol.38, No.5 (2015), 650-677.

ulaştırma ve hava savunma sistemlerinden sorumlu subayı Oleg İvannikov'un işiydi²⁴⁸. Ukrayna aynı zamanda Rus özel askeri şirketleri için bir test alanı oldu. Bunlardan Wagner Grubu'nun GRU ile yakın bağları var.

Rus Dezenformasyonu

Rusya'nın Ukrayna'nın Kırım ve Donbas bölgelerini işgal ettiği dönem, Rusların propaganda ve medya manipülasyonu, sahte haberler ve sahte evrak işlerinin zirvesini temsil etti. Sovyet döneminden farkı internet ve sosyal medyanın kullanılması idi. Bunlar özellikle kaynağı belli olmayan sahte haberlerin yayılmasında kullanıldı. Ruslar; resmi görevliler, gazeteciler, sempatik yorumcular ve internet trollerinden meydana gelen bir şebeke ile alternatif bir gerçek yaratmakta. Bu dünyada her bilgi güvenilir hale gelmekte, bilgi silah olarak kullanılmaktadır²⁴⁹. Propagandanın temelinde Batının itibarını yok etmek ve olanlardan suçlamak bulunmaktadır. Kendilerine yönelik suçlamalar için ayrı taktikler (dörtlü yaklaşım) kullanılmaktadır; reddetmek, tahrif etmek (anlamını değiştirmek), dikkatleri başka tarafa çekmek ve korkutmak.

Günümüzde Rus dezenformasyon ve propaganda sistemi resmi, vekil ve kaynağı belirsiz haberleşme kanalları ve platformları kullanarak sahte hikayelerin üretilmesi ve yayılmasına dayanır. Bu sistemin kaynakları arasında resmi devlet açıklamaları, devlet destekli medya vasıtaları, vekil web siteleri sahte sosyal medya hesapları, siber dezenformasyon operasyonları gibi kanallar bulunur ve farklı taktikler uygulanır²⁵⁰.

248 Claire Bigg, Vostok Battalion, a Powerful New Player in Eastern Ukraine, RFE/RL, May 30, 2014; Andrew Roth, A Separatist Militia in Ukraine with Russian Fighters Holds a Key, New York Times, June 4, 2014; Bellingcat, MH17 - Russian GRU Commander 'Orion' Identified as Oleg Ivannikov, May 25, 2018.

249 Peter Pomerantsev & Michael Weiss, The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money, New York, The Institute of Modern Russia, (2014), 6-7.

250 The U.S. Department of State, Pillars of Russia's Disinformation and Propaganda Ecosystem, GEC Special Report, (August 2020).

Tablo: Rus Dezenformasyon ve Propaganda Sistemi

Resmi Devlet Haberleşmesi	Devlet Destekli Küresel Sistem	Vekil Kaynaklar	Silahlandırılmış Sosyal Medya	Siber Dezenformasyon
Kremlin/Bakanlık Açıklamaları (1)	Dışa Dönük Ülke Medyası (2)	Rusya İle Bağlantılı Küresel Erişimli (5)	Sohbetlere Sızma	Hackleme
Resmi Rus Sosyal Medya Hesapları	Ülke İçi Medya	Yerel Dilde Özel Kaynaklar	Resmi Görüş Dışı Kampanyalar	Site Ele Geçirme
Rus Yetkililerin Açıklamaları	Ülke Dışı Medya (3)	Kasıtlı Rus Hikayeleri Yayanlar	Sivil Karışıklıkları Destekleme	Site Klonlama
	Uluslararası Rus Kültür Kurumları (4)	Kasıtsız Rus Hikayeleri Yayanlar		Sahtecilik
		Yabancı Devlet Kaynakları		Resmi Kaynakları Boşa Çıkarma

Açıklamalar: (1) TASS, MFA Russia. (2) Sputnik, RF. (3) LINX, Coda Story. (4) Atlantic Council, Ponars Eurasia, The Foreign Policy Center. (5) Global Research, Strategic Culture Foundation, News Front.

Karl Bahm, *The Nature of Russian and Soviet Intelligence Agencies*, Department of Social Inquiry University of Wisconsin Superior, (2018).

Rus Dış Politikasının ülke dışında etki sağlamak için kullandığı yumuşak güç vasıtalarından biri de hükümet kontrolündeki NGO'lardır (GONGO). Yumuşak güç içinde Düşünce Merkezleri de önemli rol oynamaktadır. Rus Düşünce Merkezleri/GONGO'ları içinde öne çıkan dört tanesi şunlardır²⁵¹;

- Dış ve Savunma Politikası Konseyi (SVOP),

²⁵¹ Anton Barabashin, Alexander Graef, (2019) Thinking Foreign Policy in Russia: Think Tanks and Grand Narratives, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/thinking-foreign-policy-in-russia-think-tanks-and-grand-narratives/>

- Valdai Kulübü,
- Rus Uluslararası İşler Konseyi (RIAC),
- Rus Stratejik Çalışmalar Enstitüsü (RISI) (Dış İstihbarat Servisi olan SVR Kontrolünde).

Diğer önemli düşünce merkezleri arasında şunlar sayılabilir; Rethinking Russia, Gorbaçov Kamu Diplomasisi Fonu, Medeniyetler Diyalogu (Berlin), Demokrasi ve İşbirliği Enstitüsü (Paris, New York), Bilgi Güvenliği Enstitüsü (Moskova Devlet Üniversitesi), Rosotrudnichestvo Russkiy mir, Ekonomi Yüksek Okulu, Dünya Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Araştırma Enstitüsü, ABD ve Kanada Çalışmaları Enstitüsü, Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü.

Batının renkli devrimlerini ülkesinde de yaşama paranoyasına giren Rusya, 2011 yılından itibaren önce ülke içinde sıkı tedbirler almaya başladı;

- 2011 yılında konuşma ve toplanma özgürlüğü konusunda önemli sınırlamalar getirildi.
- 2012 yılında yabancı ajan kanunu çıkarıldı ve Rus vatandaşları ile ilgili düzenlemeler de getirildi.
- Homoseksüellerin propaganda vasıtası olarak kullanılması için önlemler alındı.
- 2015 yılında istenmeyen kuruluşlar ile ilgili yasa çıkarıldı.

Bütün bunlara rağmen sivil haklar savunucuları 2018 yılında “Asla Vazgeçme” kampanyası düzenlediler.

2017 yılı rakamlarına göre, Rusya’da 224.500 NGO var ve bunların 140.000’i sosyal alanlardadır. Çoğu devletten destek almaktadır. Rusya’daki NGO’lar devlet kontrolünde ve onların koyduğu sınırlar dâhilinde çalışmaktadır. Ülke dışından bir NGO’nun işbirliği yapması mümkün değildir. Aynı durum düşünce merkezleri için de geçerlidir²⁵².

252 Susanne Oxenstierna, Russian GONGOs, FOI Paper, (Jan 13, 2021).

Rusya Federasyonu İmaj Problemi

2005 yılından itibaren Rusya, Batı medyasındaki negatif çizgisini değiştirmek ve ülke imajını geliştirmek için gayretlerini artırdı ve çeşitli kamu diplomasisi faaliyetlerine milyonlarca dolar tahsis etti. Rus halkla ilişkiler kampanyasının stratejisi büyük ölçüde Rusya hakkında olumlu hikâyelere yer vermektir. Bu amaçla Rusya'nın desteklediği medya vasıtaları, tanıtım faaliyetleri ve Rus üst düzey yetkililer ile önde gelen Batılı muhabirler arasında tartışma forumları kullanıldı. Kampanyanın amacı diğer ülkeler ve insanların Rusya hakkındaki eleştirileri ve bildiklerinin doğru olmadığını göstermekti²⁵³. İmaj geliştirme için seçilen vasıta olan devlet haber ajansı RIA Novosti, Rus ekonomisinin patladığını ve demokrasinin geliştiğini anlatıyordu. Tanınmış Rus olimpiyat atletleri, dansçılar ve Kremlin muhafızları yabancı izleyicileri “normal bir ülke” olan Rusya'nın kültür ve hayatını tecrübe etmeye davet ediyordu.

Rusya'nın dışarıdaki imajını geliştirmek için yapılan kamu diplomasisi faaliyetlerinin en önemlilerinden biri 2005 yılında uluslararası yayın şirketi olarak Russia Today'in yayın hayatına başlaması oldu. Russia Today, 24 saat yayın politikası ile küresel haberler hakkında Rus bakışını ortaya koyuyordu. Russia Today, altı kıtada milyonlarca kişiye yayın yapan bir TV kanalıdır. Mali desteği devlet haber ajansı RIA-Novosti tarafından cömertçe sağlanmaktadır. Russia Today, süratle ana haber portalı oldu ve El Cezire İngilizce veya Alman DW World ile kıyaslanacak hale geldi. Halen İngilizce ve Arapça yayın yapan kanal İspanyolca yayın için hazırlık yapmaktadır. Russia Today'in yayınlarının çoğu Rusya ve uluslararası haberlere ayrılmakla beraber belgeseller, seyahat programları ve Rusya'da günlük hayat ile ilgili yorumlara da yer verilmektedir. “Russia Close-Up” ve “XL Report” gibi programları Rus gelenekleri, yaşam tarzı

253 Peter Finn, Russia Pumps Tens of Millions into Burnishing Image Abroad, Washington Post, (March 6, 2008).

ve değerlerini yansıtmaktadır. Ocak 2008’de YouTube benzeri kendi video paylaşım sitesini oluşturdu²⁵⁴.

Rusya’da özellikle 2008’deki Gürcistan harekâtından sonra imaj düzeltmeye yönelik olarak birkaç çevreye yönelik yeni inisiyatifler geliştirildi. Halen Rusya Federasyonu’nun en büyük partisi olan Birleşik Rusya, Rusya’nın batıdaki markasını geliştirecek bir halkla ilişkiler hizmeti oluşturma önerisi getirdi. Bazı resmi tanıtım ajansları Rusça konuşan ülkelerde birleşik kültürel ortamın muhafazası için Rus dilinin iletişim ve kültür vasıtası olmasından istifade edecekti. Böylece yeni Rus Kültür Merkezleri dünya genelinde Rus klasik edebiyatı, şiir, balo ve tiyatrosunu geliştirme işine soyundular. Önde gelen ulusal markalar arasında, Birleşik Rusya, bir Rus’un sahip olduğu Chelsea futbol takımını ve gaz devi Gazprom’u kullanarak Putin ve Medvedev’i ulusal sembol haline getirdi²⁵⁵.

2009 yılındaki Ukrayna ile olan doğal gaz çatışması esnasında, halkla ilişkiler konusunda başarılı olduğunu belirtmek gerekir. 2006 yılındaki doğal gaz çekişmesinden ders alarak bu sefer Rusya, geliştirilmiş ve iyi hazırlanmış bir strateji ile medya savaşını başarılı bir şekilde yönetti. Gazprom, kendi pozisyonunu açıklamak için web sayfası oluşturdu (www.gazpromukrainefacts.com), sık sık haber konferansları düzenledi, Başkan Medvedev Avrupa ülkelerine turlar düzenledi ve CNN’e hikâyenin Rus tarafını anlattı. Rusya’nın bu krizdeki tutumu olumlu olmakla birlikte Batının Rusya’ya olan enerji bağımlılığını gidermekten uzaktı.

Diğer bir propaganda hedefi NATO genişlemesinin önlenmesidir. NATO’ya ODA ülkelerinin ilgisi azalırken Rusya’nın bölgeye yönelik artan askeri gücü ve NATO füze savunma sistemine karşı Rus misillemesinin Ukrayna, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Bulgaristan ve Romanya’yı hedef alacak olması bölge ülkelerinde güven-

254 Russia Today Official Website: <http://www.russiatoday.ru/>

255 Alisa Vedenskaya, Россию сделают брендом, Neavisimaya Gazeta, November 6, 2008, http://www.ng.ru/politics/2008-11-06/1_brand.html Aktaran; Ali Asker, Rus İstihbarat Sistemi, İstihbarat Örgütleri, Kripto Yayınları, (Ankara, 2014), 35.

lik endişelerini artırmaktadır. Rusya, enerji kartını da silah olarak kullanmaktadır. 1991-2005 yılları arasında ODA ülkelerine siyasi amaçlarla 55 kez enerji kesintisi yaptı²⁵⁶. 2008’de Çek Cumhuriyeti, 2009’da Ukrayna, 2010’da Beyaz Rusya’ya politik baskı için kesinti yaptı. Stratejik altyapının kontrolü de Rus güç projeksiyonunun bir parçasıdır. Kuzey Akım Boru Hattı Hissedarlar Komitesi başına eski Alman Başbakanı Gerhard Schroederin getirilmesi de Rus imajına katkıda bulunurken AB ve ODA ülkeleri hatta transatlantik ilişkilerinde yaralar açmaktadır.

Rusya’nın Bilgi Savaşı

Putin’in iktidara geldiği 2000 yılından beri bilgi kontrolü ve manipülasyonu Kremlin’in iç ve dış politikasının anahtar unsuru oldu. İçeride bu bağımsız medya ve sivil toplumun baskı altına alınması, geleneksel ve dijital medya üzerinde devlet kontrolünün sağlanması ve hükümetin takip sisteminin derinleştirilmesi için kullanıldı. Örneğin Cari-Arama Tedbirleri Sistemi FSB’ye ve diğer hükümet ajanslarına ISP bilgisi olmadan da ISP server’larına ve haberleşmesine uzaktan nüfuz etme ve izleme imkânı sağlıyor²⁵⁷. 2016’da Yaroyava Düzenlemeleri denen yeni yasa paketleri ile telecom sağlayıcıları, sosyal medya platformları ve mesaj servislerinin üç yıl süre ile veriyi depolaması ve FSB’nin meta veri ve şifreli haberleşmeye nüfuz etmesi sağlandı²⁵⁸. Henüz Rus istihbaratının bu verileri nasıl kullandığı ile ilgili çok az bilgi var ancak çok fazla toplanan veri olması nedeni ile yapay zekaya dayalı analiz ile potansiyel siyasi muhaliflerin belirlenmesi çalışması arayışı var. Rus hükümeti aynı zamanda CCTV ile

²⁵⁶ Helle Dale, Ariel Cohen, The U.S. Takes “New Europe” for Granted at its Own Peril, Heritage Foundation, (October 21, 2010).

²⁵⁷ James Andrew Lewis, Reference Note on Russian Communications Surveillance, Center for Strategic and International Studies, April 18, 2014, <https://www.csis.org/analysis/reference-note-russian-communications-surveillance>

²⁵⁸ The International Center for Not-for-Profit Law, Overview of the Package of Changes into a Number of Laws of the Russian Federation Designed to Provide for Additional Measures to Counteract Terrorism, (Washington, DC: July 21, 2016), <http://www.icnl.org/research/library/files/Russia/Yarovaya.pdf>.

birlikte yüz tanıma tekniklerini tecrübe ediyor. Sadece Moskova'da yaklaşık 170 bin kamera var ve en az 5 bin tanesi NTechLabs'in yüz tanıma teknolojisini kullanıyor²⁵⁹..

Bununla beraber, 2018'de Rus hükümeti ile Telegram arasında yaşanan çekişmeden anlaşılacağı gibi, Rusya henüz dijital ortamda ülke içi kontrol ve denetim sisteminde sınırlı bir kapasiteye sahip. Telegram, şifre anahtarlarını FSB'ye vermeyi reddetmişti²⁶⁰. Rus hükümeti karşılığında milyonlarca IP adresini bloke etti ve cloud sağlayıcı, online oyunlar ve mobil bankacılık uygulamaları gibi hizmetleri engellemiş oldu.

Çin, yeni teknolojiler geliştikçe internette onları etkin bir şekilde sansürleme ve kontrol etme yöntemi bulurken, Ruslar henüz benzer yöntemler bulamadılar. Sonuç Telegram gibi nispeten küçük bir şirket hükümete rağmen kendi kurallarını uygulayabiliyor. Ancak, Moskova, sosyal kontrolü geliştirmek, eylem ve söylemleri sansürlemek ve rejim karşıtı faaliyetleri perdelemek ve mikro-hedefleme kabiliyetleri geliştirmek amacı ile sınırsız şekilde vatandaşlarının özel bilgilerine nüfuz etmekte ve artan derecede "dijital otoriterizm" yolunda ilerlemektedir²⁶¹.

Putin dönemi Soğuk Savaş aktif tedbirleri kapsamında ülke dışı açık veya örtülü siyasi etkileme ve kamu diplomasisi faaliyetleri yeniden canlandırıldı ve dijital çağa adapte edildi. Ülke dışında Rus bilgi savaşı (*informatsionaya voyna*) dış politikada Rus stratejik düşüncesinin bir parçası haline getirildi. 2015 yılı Rus Ulusal Güvenlik Strateji dokümanında Batının Rusya'ya karşı bilgi savaşı yürüttüğü ve bilgi ortamında baskı kurduğu ifade edildi²⁶². Rus bilgi savaşı (veya

259 Cara McGoogan, Facial Recognition Fitted to 5,000 CCTV Cameras in Moscow, *The Telegraph*, September 29, 2017, <https://www.telegraph.co.uk/technology/2017/09/29/facial-recognition-fitted-5000-cctv-cameras-moscow/>.

260 Dani Deahl, Russia Orders Telegram to Hand Over Users' Encryption Keys, *The Verge*, March 20, 2018, <https://www.theverge.com/2018/3/20/17142482/russia-orders-telegram-hand-over-user-encryption-keys>

261 Nicholas Wright, How Artificial Intelligence Will Reshape the Global Order, *Foreign Affairs*, July 10, 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-07-10/how-artificial-intelligence-will-reshape-global-order>.

262 2015 National Security Strategy; Указ Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года N 683 "О Стратегии национальной безопасности Российской

bilgi manipülasyonu²⁶³) daha geniş bir etkileme stratejisinin ana unsur haline getirildi. Böylece Rus askeri düşüncesinde konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan (asimetrik) savaş arasındaki çizgi belirsiz hale geldi. Bu bakış açısı ile savaş; öncelikle siyasi, ekonomik, bilgi, insani ve diğer askeri olmayan tedbirler ile üstünlük kazanılan, son çare olarak askeri güce başvurulmuş bir yelpazeye sahipti²⁶⁴.

Batının NGO modeli yerine Rusya, fikirlerin kurumsal dolaşımı için kendi alt yapı sistemini kurma yolunu seçti. Artık, Rusya başka ülkelerde demokrasiye karşı geçmek için değil kendi anladığı demokrasi çeşidi olan “Egemen Demokrasi” yolunda mücadele edecekti. Ukrayna’daki Turuncu Devrim’den sonra Putin, Yeltsin tarafından idare edilen bir Rusya’nın ABD tarafından parçalanacağını gördü. Putin, ekonomik ve coğrafi olarak Rusya için çok önemli olan Ukrayna’nın CIA destekli NGO’lar vasıtası ile rejiminin değiştirilerek Batı yanlısı bir hükümetle NATO’ya katılmasına ve Rusya’nın sürekli olarak zayıflatılmaya çalışılacağını anladı²⁶⁵. Putin, Turuncu Devrim devam ederken tedbirler almaya başladı. İlk adım Rusya’nın gücünün büyük kısmını tekrar kazandığını ve bunu kullanmaya istekli olduğunu göstermekti. İkinci adım Amerikan garantilerinin bir işe yaramadığını ispatlamaktı. 2008 yılındaki Gürcistan harekâtı bu iki adımı da yerine getirdi. Putin, 04 Aralık 2011’de yapılan seçimlerin ardından düzenlenen protestolardan ABD’yi sorumlu tuttu. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’ın konuşmalarıyla Rusya muhalefetine “işaret gönderdiğini” söyledi. Yurtdışından gelen yüzlerce milyon dolarlık fonların Rus seçimlerini etkilemek için kullanıldığını belirterek, yabancı ülkelerle işbirliği yapanların bunun hesabını ve-

Федерации, *Rossiyskaya Gazeta*, December 31, 2015, <https://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>.

263 Jean-Baptiste Jeangène Vilmer et al., *Information Manipulation: A Challenge for Our Democracies*, (Paris, France: Ministry for Europe and Foreign Affairs and the Institute for Strategic Research of the Ministry for the Armed Forces, August 2018), https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/information_manipulation_rvb_cle838736.pdf.

264 Mark Galeotti, *The ‘Gerasimov Doctrine’ and Russian Non-Linear War*, *In Moscow’s Shadows*, July 6, 2014, <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>.

265 George Friedman, *Russia’s Strategy*. Stratfor, (April 24, 2012).

receğini söyledi²⁶⁶. Putin, Temmuz 2012’de Rusya’da dış yardım alan STK’ların “yabancı ajan” olarak sınıflandırılmasını öngören yasayı onayladı.

Rusya’nın Balkanlardaki propaganda faaliyetleri Kosova’nın Sırbistan’dan ayrılmasından sonra oldukça arttı. Rus propagandası, Balkanlarda Slavca konuşan Ortodoks toplumlara yöneltilmektedir. Propaganda araçları ise, TV ağı ile RT internet portalıdır (önceki Russia Today). Buna Sputnik Sırbistan, on-line haber ve radyo kanalı da eklendi. Ana tema, Rusya ve Slav/Ortodoks toplumları arasında özel bir ilişki olduğudur. Rus propaganda hikâyeleri, Balkan medyası ve 109 ayrı vakıf vb. yapı tarafından yayınlanmaktadır. Yapılan anketlere göre, Rus propagandasının sonuç verdi. Sırpların % 67.2 Rusya yanlısı, % 18.8 ise Rusya karşıtı olurken, AB’ye katılmak isteyenler % 50.9, karşı olanlar % 38.8 gibi bir rakamda kaldı²⁶⁷. Rusya, Balkan ülkelerini NATO yerine Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü’ne (KGAÖ) katılmayı davet ediyor. Rusya, 1856 yılında söylediği “Ana Rusya (*Matushka Rossiya*)” ve “Ortodoks Doğu (*Pravoslavnyi Vostok*)” söylemini, “Rus Dünyası (*Russkiy Mir*)” olarak değiştirdi²⁶⁸. Rusya belirli yerlerde istikrarsızlık cepleri oluşturmakta ve içinde çeşitli vasıtalar kullanmaktadır. Bosna’da Batılı ve İslamcı taraflara karşı Ortodoks Sırp tarafının koruyucu rolünü oynamaktadır. Sırbistan’ı, Bosna-Hersek’ten elini çekmemesi; Transdinyester bölgesindeki ayrılıkçı hareketi de bir referandumla Rusya’ya katılmaları için desteklemektedir.

Çağdaş Rus askeri düşüncesine göre, 21. Yüzyılda bu yelpaze içinde bilgi savaşının önemi oldukça arttı²⁶⁹. Aldatma ve gizleme sanatı için kullanılan Sovyet/Rusya terimi olan *Maskirovka*, askeri ve

266 Hürriyet. Putin Faturayı ABD’ye Kesti. (08 Aralık 2011).

267 Jaroslaw Wisniewski, Russia Has a Years-Long Plot to Influence Balkan Politics. The U.S. can Learn a Lot from it, Washington Post, (September 19, 2016)

268 *Srpska.ru*, (12 September, 2016] V Kotore Sozdano Balkanskoye Kazach’ye Voysko. <http://www.srpska.ru/article.php?nid=30064>.

269 Jolanta Darczewska, The Devil is in the Details: Information Warfare in the Light of Russia’s Military Doctrine, *OSW Point of View*, No.50, (May 2015): https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_50_ang_the-devil-is-in_net.pdf.

askeri olmayan operasyonlar için anahtar konsept olarak kabul edildi. Teori, dar anlamdaki askeri aldatmadan daha geniş bir uygulama sahasına sahiptir. Konvansiyonel askeri ortamda, düşmanı muharebe sahasında aldatmak için tuzak kurulması, kamuflaj ve yanlış yönlendirici bilgi kullanımını içerir. 2014 yılında Kırım'ın işgal edildiği harekâta "küçük yeşil adamlar" veya üniformasız askerler ve paralı askerlerin kullanılması *maskirovka'nın askeri uygulaması olarak kabul edilmektedir. Bir Rus şirketi sözde uydudan alınmış görüntülerdeki füzeler, tanklar ve uçakların olduğu bir ordu ile ilgili sahte haberler yayıyordu*²⁷⁰.

*Bir teori ve operasyonel pratik olarak maskirovka, askeri olmayan asimetric operasyonlara da yer veriyordu. Batıya yönelik modern Rus dezenformasyon ve siber saldırıları, maskirovka prensipleri dahilinde örtü ve aldatmaya dayanmaktadır. 2016'daki ABD başkanlık seçimleri esnasında St.Petersburg'daki bir trol fabrikasında (IRA²⁷¹) çalışan Ruslar, sahte sosyal medya hesaplarından gerçek Amerikalılar gibi görünerek komplo teorileri, dezenformasyon ve sosyal kutuplaşma sağlayacak mesajlar yaydılar*²⁷². IRA trol fabrikası Rus oligark Yevgeny Prigozhin tarafından kuruldu ve Kremlin ve Rus istihbarat servislerinin bilgi ve desteği altında çalışıyordu. Özet olarak, Rusya yakın dönemde de maskirovka prensiplerine başvuracaktır ancak bilgi ortamında yapay zekâya dayalı bilgi savaşına geçmek zorunda kalacaktır. Kısıtlı finans ve insan kaynakları nedeni ile bu tür teknolojilerde öncü veya yenilikçi olması zor gözükmektedir. Bu nedenle daha çok asimetric savaş silahı olarak ticari firmaların mevcut teknolojilerinden istifade etmeye çalışacaktır.

270 Kyle Mizokami, A Look at Russia's Army of Inflatable Weapons, *Popular Mechanics*, October 12, 2016, <https://www.popularmechanics.com/military/weapons/a23348/russias-army-inflatable-weapons/>..

271 IRA: Internet Research Agency (Internet Araştırma Ajansı).

272 Alicia Parlapiano and Jasmine C. Lee, The Propaganda Tools Used by Russians to Influence the 2016 Election, *The New York Times*, February 16, 2018, <https://www.nytimes.com/interactive/2018/02/16/us/politics/russia-propaganda-election-2016.html>..

Türkiye'ye Yönelik Rus Dezenformasyonu

Medya Okuryazarlığı Endeksi'ne göre, yalan haberlere en çok maruz kalan ülkelerden biri olan Türkiye, dünyada en fazla bot hesabın bulunduğu, aynı zamanda yalan dijital haberlere en düşük direncin gösterildiği ülkelerin arasında bulunuyor. Hükümetin katı kontrolü, online fikir pazarından alternatif sesleri çıkartarak medya ortamını bilgi manipülasyonuna daha müsait hale getiriyor. Bu da Türkiye'yi uluslararası siyasi krizler sırasında organize kompütasyonel propagandaya en savunmasız ülkelere biri yapıyor. Böyle bir ortamda, Rusya'nın Türkiye'de, Batı'da yaptığı gibi, düzenli bilgi kirliliği kampanyası yürütmesi gerekmiyor. Türkiye'de Kremlin'in hoşuna gidecek şekilde yapılan doğru ve yalan haberler zaten yaygın. Rusya'nın, ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'da belgelenen diğer vakalarla kıyaslandığında Türkiye'de daha az doğrudan strateji uyguladığını gösteriyor. Doğrudan dezenformasyon yerine, Rusya yanlı hesaplar Türkiye'de, "zorunlu perspektif" şeklinde isimlendirilebilecek bilgi hareketine giriyor²⁷³.

Türkiye'deki Rusya yanlı hesaplar ve bot hesaplar söz konusu dönemde nadiren yanlış bilgi yayıyor, bunun yerine anlamını çarpıttığı ve bağlamını değiştirdiği doğru bilgiyi kullanıyor. Buna ilaveten, bu hesaplar özellikle de krize gebe dönemlerde kamuoyu anlatısını Rusya lehine çevirmek için zamanlamayı kendisine avantaj şekilde kullanıyor. Rusya aynı zamanda nüfuzunu en üst seviyeye çıkarmak için her iki tarafa da oynuyor. Hükümet üzerindeki doğrudan etkiyle ana akım hükümet yanlı bilgi ağlarını etkiliyor. Aynı zamanda, Rusya'nın başlıca Türkçe medya organları Sputnik Türkiye'nin ve RSFM radyosunu ezici bir ağırlıkla muhalefet yanlı bir siyasi tavra yönlendiriyor. Bu, Rusya'ya hem hükümet yanlı hem de muhalefet destekçisi ağlarda söylemi kontrol etme imkanı sunuyor.

273 H. Akın Ünver, Russia Has Won the Information War in Turkey, Foreign Policy, (April 21, 2019).

Rusya'nın Suriye'deki iç savaşa katılımından önce Türk dijital medyası Moskova'ya karşı büyük ölçüde ikircikli ve savunmacıydı. Dönüm noktası, Türkiye'nin Kasım 2015'te Suriye'de Rus Su-24 savaş uçağını vurması oldu. Bu hadisenin ardından Türkiye'deki Rus dijital bilgi hareketi aniden arttı. Gözlemcilerin savaş uçağının Türk hava sahasına yönelip yönelmediği tartışmasından uzaklaşmasını hedefleyen Rus sosyal medya hesapları, bunun yerine Türkiye'nin Suriye'de İslam Devleti'nin kontrolündeki alanlardan üretilen petrolü sattığı iddiasını ortaya attı. Bu hikaye Rus bilgi hareketlerinin en başarılarından biri oldu. Sadece Türkiye'nin ve NATO müttefiklerinin dikkatini Rus jetinin Türk hava sahasına girdiği gerçeğinden başka yöne çekmekle kalmadı, aynı zamanda Türkiye'nin İslam Devleti'ne yönelik politikası nedeniyle Ankara ile diğer NATO başkentleri arasında ipleri de gerdi. Bu bilgi harekâtı Moskova'nın Türkiye'yi kolayca ayrıştırıp, yalnızlaştırabileceğini gösterdi. Bu aynı zamanda Türkiye'nin NATO'dan uzaklaşıp Rusya'ya yönelme dengelemesinin başlangıç noktası.

Rusya'nın Türkiye'deki bilgi harekâtının, Putin'le Erdoğan'ın Ağustos 2016'da St. Petersburg'da görüşmelerinden sonra neredeyse tamamen sonlandığı görülüyor. Görüşmenin ardından, Türk hükümetini destekleyen medya organları belirgin bir şekilde Rusya yanlısı bir duruş sergilemeye başladı. Türkiye de yeniden dengeleme eylemlerinin parçası olarak Suriye, enerji ve silah satışlarıyla ilgili konularda Moskova'ya yönelmeye başladı. Rusya'nın Türkiye'deki büyükelçisi Andrei Karlov'un öldürülmesi, Temmuz 2016'daki darbe girişimi, Türkiye'yle Rusya arasındaki S-400 görüşmeleri ve Türkiye'deki tarihi Haziran 2018 genel seçimleri gibi diğer konulardaki Rusya'nın zorunlu perspektif bilgisi ve izlenebilir dezenformasyonu, bilgi ekosisteminde önemsiz etkiye sahip. Bunun yerine, her iki Rus yanlısı içerik çeşitleri, Türkiye'nin kendi hükümet yanlısı ve muhalefetin sosyal medya ağları kanalıyla yayılıyor.

Rusya, manipüle etmek için Türkiye'deki bilgi ekosisteminin yozlaştırmak zorunda değil, çünkü Türkiye'nin bilgi ekosistemi sis-

tematik yalan haberler ve dezenformasyonla başı zaten belada ve sonuç olarak dış manipölasyona uygun durumda. Rusya'nın savaş uçağının vurulmasından sonra başarılı bir şekilde ortaya koyduğu gibi Moskova'nın bilgi harekâtına karşı Türkiye'nin direnci zayıf. Türkiye'nin Moskova lehine yeniden dengeleme politikasına yönelmesiyle, Rusların sindirme taktikleri, Karlov suikastı sonrasında kanıtlandığı üzere büyük ölçüde ortadan kalktı. Bu değişimin sonucu olarak, Türkiye S-400'leri satın almak için daha istekli hale geldi ve Washington'ın F-35 programıyla ilgili tehditlerine duyarsızlaştı. Rusya'nın Türkiye'de hem hükümet yanlısı hem de muhalefet yanlısı dijital medya üzerinde süregelen nüfuzu, Moskova'ya gelecekteki herhangi bir kriz ve acil durumda üstünlük sağlayacaktır.

ABD ve Avrupa'da Rus Aktif Tedbirleri

Putin, 2007 yılında enerji sektörünün temsilcisi olan eski başkan Anatoli Çubakis'in 'liberal imparatorluk' stratejisini kabul etmiş ve uygulamaya başlamıştı²⁷⁴. Moskova, o dönemden beri saldırgan bir şekilde liberal imparatorluk stratejisini uygulamaktadır. Her şey, 2003 yılında Rusya'nın çevresinde başlayan renkli devrimlere bir tepki olarak başlattığı bilgi savaşı ile başladı. Batılı NGO'ların Rusya içi ve dışındaki düşmanca faaliyetlerine "beşinci kol" ile karşılık verilmeliydi. Avrupa'daki seçimlerin ve referandumların etkilenmesi için yürütülen kampanyalar da bu savaşın bir parçası oldu²⁷⁵. Putin, Avrupa'ya hükmetmek için Rus milyarder ve oligark Konstantin Malofeev'in desteği ile beşinci kol faaliyetlerine başladı. Bu kolun ilk ayağı Doğu Ukrayna'da (Donetsk) halk hareketini örgütledi. Daha sonra Avrupa'daki radikal nasyonal-sosyalist partilerin desteklenmesine başlandı. Bunlar arasında Fransa'da Le Pen'in Fransız Ulusal Cephesi başta geliyor²⁷⁶.

274 Ümit Özdağ, Rusya'nın Yeni Stratejisi ve Türkiye, Milliyet, (08 Mart 2007).

275 Chris Zappone, Donald Trump-Vladimir Putin: Russia's Information War Meets the US Election, smh.com, (June 15, 2016).

276 Robert Zubrin, The Wrong Right, National Review, (June 24, 2014).

Avrupa'da Yeni Sağ, ABD'de ise Alternatif Sağ kurgusunun arkasında, Rusların 2003 sonrası başlayan Beşinci Kol faaliyetleri var. Ruslar, son on yıldır Avrupa'da olduğu gibi 2016 yılında Amerikan seçimlerine de el attılar. Sovyet stratejisi ayaklanma çıkarmak için işçileri ve işçi haklarını temel argüman yapardı. Yeni oluşum ise, bu hareketi Putincilik üzerinden Avrupa'nın birleşmesi için ümit olarak sundu²⁷⁷. Propaganda çalışmaları Avrupa'da Yeni Sağ partileri (Almanya'da NDP, Yunanistan'da Altın Şafak, Hollanda'da Özgürlük Partisi ve Fransa'da Milliyetçi Cephe) etkiledi. Bunların hepsi milliyetçi, yalnızcılık yanlısı, faşist veya Neo-Nazi görüşlere sahiptiler. İngiltere'de ise, Britanya Bağımsız Partisi, İngiltere'nin AB'den ayrılmasına (Brexit) ve Trump'ın adaylığına verdiği destek ile öne çıktı²⁷⁸. Macaristan'da 1930'larda olduğu gibi Neo-Naziler yükselişe geçti, bunu Yunanistan'da Altın Şafak izledi. Putin, bu tür hareketlere finans sağlamakta, eğitmekte ve kullanmaktadır.

İşin ideolojik cephesi için iki ayrı konsept geliştirilmişti; Avrupa için Yeni Sağ, ABD için Alternatif Sağ. ABD'de sağ üzerine oynamak Bill Clinton ile başladı, sonra Al Gore ve destekçileri bunu sorguladı. Alternatif Sağ'dakiler muhafazakâr kapsamda ele alınsa da, ırkçı kökleri olan sahte bir muhafazakârlığa sahipler. Amerika'daki alternatif sağ, Avrupa'dakinden farklı, nasyonal sosyalist denilebilecek Komünizm ile Faşizmin bir karışımıdır. Özetle, işin arka planında Putin'in beşinci kol faaliyetleri ve Rusların, derin devlet ile yakınlığı var. Amerikan alternatif sağ, Avrupa Yeni Sağı ve Dugin'in muhafazakârlığı arasında ideolojik bağlantı kurmak zor değil. Alternatif sağ, ABD'de Trump ile gelişiyor fakat asıl kökeni Rusya ve büyümekte olan bir hareket. "Alternatif sağ" terimi ilk defa beyaz ırkçı ve National Policy Institute isimli düşünce merkezi başkanı Richard Spencer tarafından 2010 yılında ifade edildi, Spencer, hareketin bugüne kadar ki önde gelen doktrineri ve en çok görünen sözcüsü oldu.

²⁷⁷ Robert Zubrin, The Wrong Right. National Review, (June 24, 2014).

²⁷⁸ Marina Hyde, Nigel Farage, From Brexit Hero to Trump's Little Helper, The Guardian, (August 26, 2016).

Spencer'in eşi Rus bilim kadını Nina Kouprianova ise Dugin'in kitaplarını tercüme etme yanında makalelerinde Batı medyasında Putin karşıtı yayınları da eleştirdi²⁷⁹.

Rus İstihbaratı ve Trump

Eski KGB ajanlarından Yuri Shvets, yazdığı yeni kitabında eski ABD Başkanı Donald Trump'ın Rusya tarafından 40 yıldan fazla bir zamandır kullanılan vasıta (asset) olduğunu açıkladı. 1980'lerde Sovyetler Birliği tarafından Washington'a TASS Haber Ajansı içinde görevlendirilen Yuri Shvets, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın başlarında ABD hakkında bir İngiliz casus hücresi kanalı ile bilgi aldıklarını söyledi. 1993 yılında ABD'ye daimi olarak taşınan ve ABD vatandaşlığı alan Shvets'a göre; Trump, ilk defa 1977 yılında Çek model İvana Zelnickova (ilk eşi) ile evlendiğinde radarlarına takıldı ve KGB ile işbirliği içindeki Çekoslovak istihbarat servisinin hedefi haline geldi. Üç yıl sonra Trump ilk büyük yatırımını yaptı, New York'ta Grand Hyatt otelini açtı. Otel için 200 kadar televizyonu Sovyet göçmeni Semyon Kislin'in Joy-Lud elektronik şirketinden aldı. Joy-Lud, KGB tarafından kontrol ediliyordu ve Kislin onu genç ve yükselmekte olan bir iş adamı ve "leke temizleyici ajan" olarak görüyordu²⁸⁰.

Trump ve İvana, 1987 yılında Moskova ve Petersburg'u ilk defa ziyaret ettiklerinde KGB operatörleri olan politikaya atılmasını telkin ettiler. KGB, Trump'ın kişiliği hakkında oldukça çok bilgi toplamış, onun entelektüel ve psikolojik olarak aşırı derecede hassas ve uygun bir vasıta olduğu sonucuna varmıştı. Trump üzerinde bir gün ABD başkanı olursa dünyayı değiştireceği algısı oluşturuldu. ABD'ye döner dönmez Cumhuriyetçi Parti'den aday olmanın yollarını aramaya başladı. 2016 yılına gelindiğinde bu KGB aktif tedbirlerinin en büyük başarısı oldu. Trump, Rusya bağlantıları seçimlerin hemen

279 Sarah Poster, Meet the Alt-Right 'Spokesman' Who's Thrilled With Trump's Rise, rollingstone.com, (October 18, 2016).

280 David Smith, 'The Perfect Target': Russia Cultivated Trump as Asset for 40 years - Ex-KGB Spy, The Guardian, (Jan 29, 2012).

öncesinde dikkat çekmeye başlamıştı. Moskova Projesi olan Amerikan İlerici Eylem Fonu Merkez, Trump'ın kampanyası ve yardımcı elemanları için en az 272 sözleşme yapmıştı. Rusya bağlantılı operatörler en az 32 toplantıya katılmıştı. Trump'a ilk çengel attıklarında Ruslar, çılgın insanlar arıyordu. Trump'ın bir gün başkan olacağını bilmiyorlardı ama kendini beğenmişliği ve narsizmi onu mükemmel bir hedef haline getirdi.

Financial Times tarafından yapılan çalışmalar altı defa üst üste iflas eden Trump'ın Rus mafyası tarafından kurtarıldığını gösterdi²⁸¹. Bu mafya içinde Putin'e yakın güçlü oligarklar vardı²⁸². 1987 yılında Donald Trump'ın aldığı Resorts International Gazinosu'nun yatırımcıları arasında David Rockefeller ve Baron Edmond de Rothschild de vardı. Trump'ın Atlantic City'deki üç gazinosu haciz altında iken onu İngiliz yatırım bankası N.M. Rothschild & Sons'un direktörü Wilbur Ross kurtardı. Şimdi Trump'ın Ticaret Bakanı olan Bross, Kıbrıs Bankası'ndaki (Bank of Cyprus) ortağı Vladimir Strzhalkovskiy, 1980'lerde KGB'de Putin ile çalışmıştı²⁸³.

Ross, hisse satın alma ve sıkıntılı şirketler konusundaki uzmanlığı nedeni ile "İflas Kralı" olarak tanınıyordu. Ross, Carl Icahn ile birlikte gazinoların hissedarlarını Trump ile bir anlaşma yapmak konusunda ikna etmişti. Ross, Rusya'daki önde gelen oligarklar ile doğrudan finansal bağlar kurdu. 2014 yılından beri başkan yardımcısı olduğu Kıbrıs Bankası, yasadışı Rus finansının kıyı bankacılığı cennetidir. Oleg Deripaska, Putin'in küresel gündemi için harcamak üzere, 2006 yılından itibaren Kıbrıs Bankası yolu ile Trump'ın seçim kampanyasını yürüten Paul Manafort'a her yıl 10 milyon dolar gönderdi²⁸⁴. Wilbur Ross, Henry Kissinger ve Sir Evelyn de Rothschild

281 Michael Stott, Catherine Belton, Trump's Russian Connections, Financial Times, (December 13, 2016).

282 Mike McIntire, Sasha Chavkin, Martha M. Hamiltonnov, Commerce Secretary's Offshore Ties to Putin 'Cronies', New York Times, (Niv 5, 2017).

283 Lianna Brinded. Bank of Cyprus Funded and Controlled by Ex-KGB, Billionaires and Controversial Former Financiers, International Business Times (November 11, 2014).

284 Ruth May, GOP Campaigns Took \$7.35 Million from Oligarch linked to Russia, Dallas News, (August 3, 2017).

(Kraliçe Elizabet'in finansal danışmanı) ile birlikte New York'da River House semtinde oturuyordu.

Deutsche Bank'ın başında iken 2014 yılında Kıbrıs Bankası'na başkan olan Josef Ackerman döneminde, Putin'in ailesi ve ortaklarına ait 10 milyar doları akladığı için bankaya 630-650 milyon dolar ceza verildi. Deutsche Bank ise uzun zamandır olduğu gibi hala Trump'ın ana kreditorlerinden biridir²⁸⁵. Ackerman'ın atanması Ross ve Kıbrıs Bankası'nın ikinci büyük hissedarı ve Kremlin'e çok yakın bir isim olan Viktor Vekselberg tarafından desteklenmişti. Vekselberg ve Len Blavatnik Renova yatırımı kurdular ve birlikte RUSAL'da %15 hisseleri var. 2015 yılında İngiltere'nin en zengini olan Blavatnik, Trump'ın Cumhuriyetçi Partisi'ne 2015-2016'daki seçim kampanyasında 6.35 milyon dolar katkıda bulundu²⁸⁶. Blavatnik'in adı İsrail başbakanı Benjamin Netanyahu'nun İsrail seçimlerini etkilemek için medyayı kullanması ile ilgili soruşturmalara da karıştı²⁸⁷.

Eski KGB fonları ile kurulan Alfa, Rusya'nın en büyük yatırım grubudur. Alfa'nın kurucusu Mikhail Fridman, CFR üyesi ve Forbes dergisine göre Rusya'nın en zengin ikinci adamıdır²⁸⁸. Alfa, 1990'lar da Demokrat Parti'den Richard Burt ve Cumhuriyetçilerden Dick Cheney gibi bazı politikacıları şüpheli yöntemlerle desteklemiştir. Mayıs 2017'de Alfa, BuzzFeed'e karşı Putin, Trump ve Alfa Bank'ın 2016 yılındaki ABD Başkanlık seçimlerini etkilemek için finansal ilişkiler kurdukları için yayınladığı belgeler dolayısı ile iftira davası açtı. Yayımlanan belgelere göre Alfa Grup, Putin ile çok iyi ilişkilere sahipti ve ona ABD politikaları için tavsiyelerde bulunuyordu. Alfa ile Putin arasında yasa dışı para trafiğine Rus başkanlık sarayından Oleg Govorun arabuluculuk ediyordu²⁸⁹. Alfa Bank'ın Moskova'da-

285 John Reed, *Following the Money: Russia, Cyprus, and the Trump Team's Odd Business Dealings*, Just Security. (March 30, 2017).

286 May, *ibid*, (August 3, 2017).

287 Tal Shalev & Lahav Harkov, *Kafe Knesset* for September 11, *Jewish Insider*, (September 11, 2017).

288 Forbes, Mikhail Fridman Forbes Profile, (April 1 2017); *The World's 50 Richest Jews*. Jerusalem Post (September 7, 2010).

289 *Kommersant*, "В Кремль вернулся опытный кремлевец", (October 12, 2013).

ki bilgisayarları ile Trump'ın seçim örgütüne ait bilgisayarlar arasında iletişim olduğu tespit edilmişti²⁹⁰. Böylece FBI soruşturması başladı. Haziran 2017'de Trump, Alfa'nın önceki avukatı Brian Benczkowski'yi Adalet Bakanlığı Kriminal İşler Dairesi'ne atadı.

Rusların ABD Seçimleri İçin Kurgusu

1960'lı yıllardan beri ABD seçimlerini etkilemek isteyenler olmuştur ama 2016'da bu ilk kez saldırı anlamındaydı. 1970'lerde Devlet Güvenlik Komitesi (KGB), Jimmy Carter'ın kampanyası hakkında bilgi almak için bir Demokrat aktivisti devşirmişti. 2010 yılında, ABD'de yakalanan bir SVR ajanı 2008 seçimleri hakkında Rus hükümetine rapor verme görevi aldığını itiraf etti. Ancak, 2016 yılında ki ABD seçimlerine Rus müdahalesi başka bir kapsamda idi. Ruslar işin içindeydi ve Trump'ın seçim kampanyasına sızmışlardı.

ABD ve Avrupa içindeki Rus kurgunun içindeki şirketler, düşünce merkezleri ve medya vasıtaları geniş bir liste oluşturuyor. Forbes Dergisi'ne göre Rusya'nın altıncı en zengini olan oligark Oleg Deripaska'nın baş danışmanı, Lord Jacob Rothschild'in oğlu Nathaniel Rothschild idi. Nathaniel, 2003 yılında Deripaska ve Chelsea futbol kulübünün sahibi Roman Abramovich'in dünyanın en büyük alüminyum şirketine (RUSAL) ortak ve kurucu olmasında önemli bir rol oynamıştı²⁹¹. Abramovich, Putin'in oğlu gibidir ve Yeltsin'e onun yerini alması için Putin'i ilk tavsiye eden kişidir²⁹². RUSAL'ın CEO'su olan Oleg Deripaska, Roman Abramovich'in dostuydu ve ikisi birlikte Putin'e yakındılar. Rus oligark Oleg Deripaska da FSB ile bağlantılıydı. Deripaska'nın sağ kolu Valery Pechenkin ise eski üst düzey KGB çalışanıydı, daha sonra FSB memuru oldu.

²⁹⁰ Grant Stern, Jared Kushner & Ivanka Trump Invested Money With A Russian Oligarch, *The Stern Facts*, (August 31, 2017).

²⁹¹ Landon Thomas, The Man Who May Become the Richest Rothschild, *New York Times* (March 9, 2007).

²⁹² Ben Schreckinger, Happy-Go-Lucky Jewish Group That Coonects Trump and Putin, *Politico* (April 09, 2017).

2008 yılında New York'ta Kremlin tarafından kurulan Demokrasi ve İşbirliği Enstitüsü (IDC), başkanlığına Sergey Lavrov tarafından Andranik Migranyan seçildi²⁹³. IDC'nin kurulması ile ilk haberler 2005 yılında Rus-Amerikan gazetesi olan Kommersant'da yer aldı. IDC'nin kurulmasının diğer fikir babası olan ve Trump'ın seçim kampanyasının başındaki Paul Manafort, 2005 yılından başlayarak Deripaska için ABD, Avrupa ve eski Sovyet ülkelerinde Putin hükümetinin etkisini artırmak gizli bir strateji geliştirdi²⁹⁴. Washington'daki küresel istihbarat şirketi Diligence LLC'nin icra başkanı Burt, hissedarı ise Deripaska'nın ortağı Nathaniel Rothschild'dir²⁹⁵. 2007 yılında Diligence LLC'nin adı Alfa Grup'un da dâhil olduğu bir şirket casusluğu işine karıştı. Diligence, Deripaska'dan Dünya Bankası ve Avrupa Kalkınma Bankası'ndan alınacak 150 milyon dolarlık kredi için RUSAL adına lobicilik yapmasını istemişti.

ABD basınında Rusya skandalı (Russiagate) olarak yer alan haberler Rothchild'in kontrol ettiği medya tarafından kendi skandalını örtmek için kullanıldı. Ruslar, ABD'de Lyndon Larouche, Jill Stein, Carter Page ve Michael Flynn gibi önemli siyasi figürleri destekleyen bir program uygulamaktaydılar. Sergey Gorkov'un bankası VEB, bu tür projelerin finans kaynağı oldu. VEB içindeki Rus istihbarat operatörü Evgeny Buryakov, 2016'da casusluk suçlaması ile hapse atıldıktan sonra Nisan 2017'de ABD'den çıkarıldı. Washington'daki Rus yanlısı düşünce merkezi 'Center for the National Interest (CFTNI)', 27 Nisan 2016'da Trump'ın ilk dış politika konuşmasını yaptığı yer oldu. 2014 yılında Richard Burt, Putin'in yakın dostu ve CFTNI'nın başkanı Dimitri Simes ile birlikte Rand Paul'ün seçim kampanyasında danışmanlık yaptı.

Trump'ın ilk Dış İşleri Bakanı Rex Tillerson, Exxon Mobil'in eski başkanı ve CEO'su idi. Tillerson Putin'in ile yakın iş bağları

293 Alana Goodman, Rand Paul's Russian Connection, Free Beacon (August 20, 2014).

294 Jeff Horowitz & Chad Day, Manafort Had Plan to Benefit Putin Government, Bloomberg Politics (March 22, 2017).

295 Mark Ames & Ari Berman, McCain's Kremlin Ties, *The Nation*, (October 1, 2008).

kurmuş ve Ruslar ile Exxon Neftegas'ın birleşmesi için çalışmıştı. Tillerson'un diğer arkadaşı olan Igor Sechin, Siloviki olarak bilinen Rus derin devletinin başında yer alıyordu.

Trump'ın kampanyasının başında olan Paul Manafort'un yakın ilişkide olduğu iş adamı Konstantin Kilimnik'in GRU ile yoğun bağları vardı. GRU çalışanlarının eğitildiği Rus Savunma Bakanlığı Askeri Enstitüsü'nde çalışmıştı.

Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Michael Flynn, GRU ile bağlar kurmuştu. 2013 yılında DIA'ya başkanı olarak Moskova'ya gittiğinde GRU karargâhını resmi olarak ziyaret etmişti. Ancak bu ziyaret daha sonra GRU'ya kabul edilen ilk kişi olduğu için spekülasyonlara yol açtı.

Trump'ın akıl hocası olan damadı Jared Kushner, Ruslarla doğrudan arka kanallar kurulmasında ana unsurlardan biri oldu. Kushner, Rus büyükelçisi Sergey Kislyak ve Putin'e yakın diğer bir isim olan Sergey Gorkov ile buluştu. Kushner, son yedi yılda, görüşülmesi yüksek düzey güvenlik kleransı gerektiren düzinelerce yabancı temsilci ile görüştü²⁹⁶. Trump'ın avukatı Jeff Sessions da 2016'da Kislyak ile buluştu. Aralık 2016'da Kushner ve Emekli Korgeneral Michael T. Flynn'in buluşmasında ise yeni hükümet ile Ruslar arasında bir iletişim hattı kurulması kararlaştırıldı. Flynn istifa etmeden önce 13 Şubat 2017'de Ruslarla Ukrayna için bir barış planı ortaya çıktı. Planı göre; Rusların Doğu Ukrayna'dan çıkması karşılığında Kırım'ı işgali tanınacak ve uygulanan yaptırımlar kaldırılacaktı²⁹⁷. 2013 yılında DIA'nın Direktörü iken Moskova'ya giden Flynn, davet edildiği Rus askeri istihbarat servisi GRU'da dostça ilişkiler kurmuştu. 2015 yılında Moskova'da 68 bin dolar ücret aldığı bir panele kaldı. Paranın çoğu Russia Today tarafından ödendi²⁹⁸.

²⁹⁶ Jo Becker & Matthew Rosenberg, Kushner Omitted Meeting With Russians on Security Clearance Forms, *New York Times*, (April 6, 2017).

²⁹⁷ Megan Twohey & Scott Shane, A Back-Channel Plan for Ukraine and Russia, Courtesy of Trump Associates, *New York Times*, (February 19, 2017).

²⁹⁸ Rosalind S. Helderman and Tom Hamburger, Trump Adviser Flynn Paid by Multiple Russia-related Entities, New Records Show, *Washington Post*, (March 16, 2017).

Rusya'nın 2016 Yılındaki ABD Başkanlık Seçimlerine Müdahalesi

Üç Rus istihbarat servisi de seçimleri etkileme kampanyasına girmişti²⁹⁹. Rus medyası da başından beri Trump taraftarı oldu. Trump'ın seçim kampanyası esnasında beyaz milliyetçiler, bölücüler ve sosyal muhafazakârlar Alternatif Sağ içinde bir karışım oluşturdular. İki yıldır bazı gruplar Kremlin tarafından finanse ediliyordu³⁰⁰. Putin'in Trump'a en büyük desteği, FBI üzerinden Hillary Clinton hakkında sürdürülen e-posta skandalı oldu. Mesele sadece ABD iktidarını etkilemekten de öte Ruslar, ülkeyi yıkıcı bir strateji takip ediyor. ABD'nin demografisi değişiyor, ülkede yaşanan toplumsal ve kültürel değişim kimlik problemi doğurdu. Donald Trump, bu gelişmelerin merkezinde idi ve onun kakışı ile son yıllarda yaşanan iç kargaşalıklar ABD tarihinde görülmemiş bir boyuta ulaştı.

CIA'nın Rus istihbaratı içinde uzun zamandır çalışan bir ajanının 2016'daki ABD başkanlık seçim kampanyasına Rusya'nın müdahalesi ile ilgili bazı bilgiler verdiği medyaya yansdı³⁰¹. Putin'in yakın çevresinde olan bu ajana göre; Rus müdahalesini bizzat Putin yönetti, Trump'ın desteklenmesini ve Demokrat Parti Ulusal Komitesi'nin hacklenmesini istedi. Ajanın verdiği bilgilerin ABD istihbarat servislerinin Rusya'nın ABD seçimlerine müdahalesi ile ilgili hazırladığı raporla uyumlu olduğu açıklandı. CNN ve NBC gibi yayın organları bu raporun, söz konusu ajanın verdiği bilgiler doğrultusunda hazırlandığına yer verdi.

Putin'in Trump'a en büyük desteği, FBI üzerinden Hillary Clinton hakkında sürdürülen e-posta skandalı oldu. Nitekim Demokrat Parti'den Harry Reid, FBI'ın Vladimir Putin ve Rus istihbarat ku-

299 Moscow Project, Russia's Three Intelligence Agencies, Explained, (October 12, 2018).

300 Casey Michel, Beyond Trump and Putin: The American Alt-Right's Love of the Kremlin's Policies, Diplomat, (October 13, 2016). <http://thediplomat.com/2016/10/beyond-trump-and-putin-the-american-alt-rights-love-of-the-kremlins-policies/>

301 Julian E. Barnes, Adam Goldman and David E. Sanger, C.I.A. Informant Extracted From Russia Had Sent Secrets to U.S. for Decades, The New York Times, (Sept. 9, 2019).

rumları arasındaki bağı yönelik bir delile sahip olduğunu ama açıklamadığını söyledi. Söz konusu e-postalar, Clinton hesabından çalışanları tarafından daha kolay yazılsın diye Dışişleri Bakanlığı yerine onun Yahoo hesabından yönlendirilmişti. Seçime bir hafta kala FBI, Hillary Clinton hakkında tekrar bir inceleme başlattı. Bu konunun tekrar açılacağını kimse beklemiyordu. Çünkü FBI Temmuz ayında soruşturmanın kapandığını söylemişti. Bu çıkış, Adalet Bakanlığı yetkilileri de dâhil pek çok kişinin tepkisini çekse de FBI Müdürü James Comey “Bunu kayda geçirmezsek Amerikan halkını yanıltmış oluruz” dedi.

Trump, ‘Hillary’nin e-posta skandalının Watergate’den daha büyük olduğunu söyledi. Aslında FBI bunları incelemişti, yeni inceleme bütün e-postaların bir programa konarak kopyalarının tespiti ve içeriği ile ilgili analiz yapılmasını kapsıyor. Pek çok kişi bu e-postaların zaten daha önce görüldüğünü ve yeni bir şey çıkmayacağını düşünüyordu. Bu yüzden seçim öncesi incelemenin tamamlanması için Adalet Bakanlığı baskı yaptı. Ama amaç seçimi etkilemek olduğundan ve bir sonuç çıkmayacağını bildiklerinden FBI, seçimler bitene kadar susmayı yeğledi. Trump kampanyası çökmüş, moralleri bozulmuş ve seçimi kaybetmeyi düşünmeye başlamışken FBI’nın yeni inceleme girişimi kurtarıcı oldu.

2017 yılında özel savcı Robert Mueller, 2016 yılındaki ABD başkanlık seçimlerine Rusların müdahalesini, Trump’a veya seçim kampanyasına yardım edip etmediklerini soruşturmak için atandı. Trump’ın bir anlaşma yapma olasılığına karşı Rusya’daki iş bağlantıları da soruşturma kapsamına alındı. Bu casuslar ve paranın izinin takip edildiği uzun bir soruşturma oldu. Hikâye 2014 yılında Donald Trump ciddi bir başkan adayı iken, iki Rus ajanın ABD’ye çaprazlama gelerek, Amerikan siyasi sistemi ve hassasiyetleri ile ilgili bilgi toplaması ile başlatılıyor. Ancak, tabii ki Trump’ın Ruslarla ilişkileri çok daha geriye gidiyor. İki ajan, ABD’ye yönetilecek etki operasyonları için gerekli bilgileri toplamıştı. Bu ajanlar, Putin’in ABD demok-

rasisine açtığı asimetrik savaşın ön cephe örgütü olan Saint Petersburg'daki meşhur İnternet Araştırma Ajansı içinden ön araştırma timi olarak görevlendirilmişti. Ulusal İstihbarat Direktörü (2010-2017) James Clapper, ülke içinde iken herşeyin açık ve görünürde ama masum bir şekilde yapıldığını söyledi. ABD istihbaratı rahatsız olmuştu ama bir şey yapmadılar ve ajanlar Rusya'ya geri döndüler. ABD başkanlık seçiminde yapacakları siber savaş için gerekli malzemeyi toplamışlardı ama ne topladıkları bilinmiyordu.

Putin'in ana fikri seçim döneminde ortamı mümkün olduğu kadar germek ve böylece gerginlik noktaları, sosyal huzursuzluklar ve siyasi kavga ile ilgili yeni kutuplaşmalar yaratmaktı. Özetle amaç, ülkeyi istikrarsız hale getirmek ve zayıflatmaktı. Yani Trump, ABD'yi tekrar büyük (great) yapacağım derken, Putin'in derdi Amerikan kurumlarını daha da zayıflatmaktı. James Clapper, işin arkasında Putin'in olduğundan hiç şüpheleri olmadığını söyledi. Eski bir KGB çalışanı olarak, içgüdesel bir şekilde her zaman ABD'ye ve sistemine kızgın ve nefret ediyordu. 2015 yılında Trump, başkanlık adaylığını açıkladığında Putin'in ABD seçimleri ile ilgili planı zaten uygulamaya konmuştu. Ama en bilgili ajan dahi Trump'ın kazanacağını tahmin edemezdi. Ancak ABD'nin içini karıştırırsanız, hediyesi büyüktü. Trump, birilerine ihtiyacı olduğunu düşünüyordu çünkü politikacılar sadece konuşur, eylemde bulunmazdı. Ruslar, seçimlere, Amerikalılara ve diğer halklara müdahalede oldukça meşhurdur. Trump, aday olmuş, Rusların adamı başkanlık yoluna girmişti. Trump ile çok rahat alışveriş yapabilirlerdi, ellerinde yığınla malzeme (*komproamat*) vardı.

Özel savcı, Ruslarla ilişkisini ve seçimlere müdahalesini sorgulamaya başlayınca Trump, bunu kesinlikle reddediyordu. Trump için her şey 'para' demekti ve onlarca yıl Rusya'da kendi markasını yerleştirmek için pek çok girişimde bulunmuştu. Trump, genetik olarak yalancı idi ve her zaman kendi gerçeğini yaratıyordu. İnandığı bir dünya istiyor ve kendisinin bunun için özel biri olduğunu düşünüy-

yordu. Bu hayali için herhangi bir hikâye uydurabilir veya kendine göre bir gerçek yaratabilirdi. Trump'ın iş hayatı da çoğunlukla abartılmış başarılar ve başarısızlıklar üzerine kuruluydu. Dört defa iflas etti. 1990'ların başında iş imparatorluğu çökmeye yakındı. Ama nasıl olduysa; bir havayolu, bir büyük otel ve bir futbol takımı aldı. Gazinosunu kendi bütçesinin ötesinde büyüttü. Çok önemli emlakler satın aldı. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte milyarlarca dolar Rusya'dan uçmuştu. Trump'ın projelerinin en az %50'si Rusya ve eski Sovyet coğrafyasında gelen nakit para ile finanse oldu. Bu paraların bazıları kirli bazıları ise yıkanmıştı yani aklanmıştı.

ABD Özel temsilcisi Robert Mueller, istihbarat teşkillerinin temsilcileri ile Beyaz Saray ve Senato İstihbarat Komiteleri, Rusya'nın 2016'da ABD başkanlık seçimlerine müdahale etmek için yoğun gayret sarf ettiği konusunda hemfikirdir³⁰². Hazırlanan raporlara göre, 26165 No.lu Birim ve 74455 No.lu Birim doğrudan sorumludur. 26165 No.lu Birim, Demokrat Parti ve Hillary Clinton'un kampanyası üzerine odaklandı. 74455 No.lu Birim'in ise onbinlerce çalınmış dokümanı tahrif ederek üzerine hikâyeler yazdığı Wikileaks belgelerine yansıdı³⁰³. Bu maksatla, "DCLeaks" ve "Guccifer 2.0" takma adları kullandı. GRU, siber operasyonlarına devam ediyor ve yeni durumlara adapte oluyor. Eylül 2020'de ABD başkanlık seçimlerine müdahale etmek için yoğun bir aktif gayret durumuna geçtiler³⁰⁴.

Manhattan'daki Trump Soho olarak bilinen otel ve kulesi, Doğu Avrupa'dan gelen paranın amlandığı, organize suç geçmişli olanların toplandığı yerd. Trump'ın finanse edilmesi gizlilik içinde oldu ve

³⁰² Robert S. Mueller, III, Report on the Investigation into Russian Interference in the 2016 Presidential Election, U.S. Department of Justice, vol I of II, Washington, DC, March 2019; U.S. Congress, Senate Select Committee on Intelligence, "Volume 5: Counterintelligence Threat/Vulnerabilities" in Russian Active Measures Campaigns and Interference in the 2016 U.S. Election, 116th Cong., 2020.

³⁰³ U.S. v. Viktor Borisovich Netyksho et al., 1:18-cr-00215-ABJ (United States District Court for the District of Columbia 2018); Thomas Rid, How Russia Pulled Off the Biggest Election Hack in U.S. History, Esquire, October 20, 2016.

³⁰⁴ Kyle Cheney, Wray Says Russia Engaged in 'Very Active Efforts' to Interfere in Election, Damage Biden, Politico, September 17, 2020.

Soho projesindeki ortağı Felix Sater ile uzun süredir devam eden ilişkisi başkanlık kampanyası esnasında sürdü. Sater, eski Sovyetler Birliği'nde kariyerini suç dünyasında yaptı ve New York'a ailesi ile birlikte taşındı. Trump'ın yakın arkadaşının işi, insanların hassas yerini bulmak ve tuzak kurmaktı. Sater, Trump'ın emlaklerinde Rus parasının aklanmasının merkezinde olan kişiydi. Sater, 20 yıl içinde Amerikan istihbaratı için de organize suçlar ve terörle mücadele kapsamında işler yaptı. Ancak, 2014 yılında Trump Soho finansal bir felaket sonunda kapatıldı. Trump'ın avukatı Michael Cohen ve Felix Sater çocukluk arkadaşıydı. 2015 yılında Trump, başkan adayı olduğunda Sater ve Cohen ile birlikte Moskova'da bir Trump Tower inşa etme planı üzerinde çalışıyorlardı.

Trump, 29 Ağustos 2015 günü şu konuşmayı yapmıştı; *"Putin, bizden nefret ediyor. Obama'dan nefret ediyor. Bizden nefret etmiyor. Sanırım beni sevdi. Gerçeği bilmek istiyorsan, onunla büyük iş yapacağım."* Putin zaten Rusya'da bir iş yapmak için Putin'in onayını bekliyordu. Trump'ın başkanlık adayı olarak, Moskova'daki projesi peşindeydi. Sater ve Michael, Putin'in adamları ile e-mail üzerinden yazışıyorlardı. Alınacak biri Rus bankaları tarafından finanse edilecekti. Temmuz 2016'da Trump'ın Cumhuriyetçi Parti adaylığı kesinleşince, Rusya ile bağları gündeme gelmeye başladı ve Putin ile iş bağlantısına son verdiğini söyledi ama bu konu hakkındaki soruşturmada önemli bir yer tuttu. Önceki CIA Moskova İstasyon Şefi Dan Hoffman şöyle diyordu; *"Sanırım Vladimir Putin, bu virüsü siyasi sistemimize sokabileceğini ve birbirimizle kavga edeceğimizi öngördü."*

2016 yılı boyunca Trump, Rus liderin onayına selam vermeye devam ederken, Cumhuriyetçi Parti'nin adayına olan halk tabanı desteği de artıyordu. Başkan adayı Trump, 12 Mart 2015'da şöyle diyordu:

"Çünkü Putin bana deha dedi. Putin benim hakkımda iyi şeyler söyledi. Dedi ki, o bir lider ve şüphesiz bir deha. Hepinizi çok seviyorum. Teşekkür Ohio."

Rusya'nın Demokratik Ulusal Komite'nin e-maillerini hacklediği, doğrudan seçimle müdahale ettiği ile ilgili haberler ortaya çıkınca, Trump sadece siyasi geleneği hiçe saymakla kalmadı, hain nosyonu ile hareket etmeye başladı. 27 Temmuz 2016'da "Rusya, eğer siz dinliyorsanız umarım kayıp olan 30 bin e-maili daha bulabilirsiniz" dedi. Eylül 2016'da Rus müdahalesi gündemin sıcak konusuydu. 26 Eylül 2016'da Trump Putin'i Amerikalıları hacklemeye davet etti.

SVR'nin Trump kampanyasına dâhil olması Trump'ın dış politika danışmanı Carter Page'i devşirmiş olmasıydı. 2013 yılında BM'de Rus ateşesi olarak görev yapan SVR ajanı Viktor Podobnyy, iki diğer SVR ajanı Igor Sporyshev ve Evgeny Buryakov ile birlikte Page'i Rusya için çalışmaya ikna ettiler.

Trump Tower'da 9 Haziran 2016'da Trump kampanyası yetkilileri ile yapılan toplantıya katılan Natalia Veselnitskaya, FSB ile bağlantılı bir hukuk firmasından geliyordu. Kamerton Consulting isimli firmanın 2005-2013 yılları arasında Moskova'dan emlak işleri için nakit aktardığı tespit edildi.

İki başkan adayının tartışma programından bir hafta önce eski bir ajan, başkanlık seçimlerindeki görevi için Washington'a geldi. Bu sözde Rus ajanı değil, eski MI6 ajanı ve Rusya uzmanı idi ve şimdi bir şirket detektifi gibi çalışıyordu. Adı, Christopher Steele idi ve bir lobicilik firması olan Fusion GPS tarafından kiralanmıştı ama onun arkasında Demokrat Parti vardı. Steele, 1990'larda Moskova'da MI6 ajanı olarak çalışmış ve onlarca yıl Rusya davalarında özel detektif olmuştu. Steele'in kaynakları Trump'ın Rusya bağlantıları ile ilgili şok edici cevaplar sağladı. Ortaya bir komplo teorisi çıktı. Öncelikle, gerçek zamanlı bir espionaj söz konusu idi ve 2016 seçimlerini Trump'ın kazanması isteniyordu. Steele, bu bilgileri FBI'ya verdi ama onlar harekete geçmedi. Sonra gazetecilere bilgi verilmek istendi ama onlar daha çok Trump'ın dış politika danışmanı Carter Page'in Moskova ziyareti ile ilgili idiler.

2018 yılında FSB ajanı Maria Butina, ABD’de Trump ekibi ile ilişkiler geliştirmek için çalışırken tutuklandı. 2015 yılında Demokrat Parti’ye siber saldırılar düzenleyen Cozy Bear isimli hacker grubu da FSB adına çalışmaktaydı. FSB’nin Trump ve Clinton hakkında *kompromat* oluşturduğu da *Steele dossier*³⁰⁵ belgelerinde yer almaktadır. Bu belgelere göre, FSB siber vasıtaları korkutma ve şantaj amaçlı kullanmaktadır.

FSB’nin ABD’deki 2016 seçimlerine müdahalesinin anlaşılmasından sonra FSB’ye yönelik yaptırımlar için Obama görevi devretmeden Aralık 2016’da düğmeye basıldı. Nisan 2018’de yaptırımlara Ukrayna’daki siber saldırılar nedeni ile FSB başkanı, Rus oligarklar ve devlet görevlileri de eklendi. Haziran 2018’de FSB’nin siber faaliyetlerini destekledikleri için beş Rus kuruluşu ve üç Rus daha yaptırım listesine eklendi.

SVR başkanı olan Naryshkin, Ocak 2018’de ABD’ye seyahat ettiğinde Trump yönetiminin istihbarat yetkilileri ile buluştu. Söylenilere göre, Trump’ın Rusya’ya yeni yaptırımlar koymamasını istedi. CIA Direktörü Mike Pompeo ise, periyodik olarak Rus karşıtları ile bir araya geldiklerini ve bunu Amerika’yı güvende tutmak için yaptıklarını söyledi.

Carter Page ve George Papadopoulos

Trump ve Rusya ilişkisi ile ilgili iddiaların merkezinde iki anahtar oyuncu var. Trump’ın dış politika danışmanları Carter Page ve George Papadopoulos. İkisi de Trump’ın seçim kampanyasında yer aldılar ve iddialar ile ilgili FBI ve özel temsilcinin soruşturmasına tabi tutuldular. İkisi de Rus ajanların hedefi idiler. Tipik olarak, Rus istihbaratı biri ile temas kurmak istediği zaman kaybetmez çünkü onunla yapacak biri işi vardır. Ulusal istihbarat Direktörü James Clapper’e göre, bu iki adam ya hain olduğu için ya da tecrübesizliğinden bir şey yapmakta idi ama yaptıkları FBI’nın ana çalışma alanına

305 Christopher Steele tarafından ifşa edilen belgeler.

giriyordu. Üstelik ikisi de sorgularında yanlış bir şey yapmadıklarında ısrar ediyorlardı.

Görüntüye göre, Trump Rusya ile iyi ilişkiler istiyor ve bu en üst önceliklerinden biriydi. Ağustos 2016'da Putin'in ona çok güzel şeyler söylediği ile övünüyordu. Page, Moskova'da Trump'a destek karşılığı Rusya'ya olan yaptırımları kaldırma pazarlığı yapıyordu. Amerikan istihbaratı bu bilgileri ciddiye alıyor ve soruşturma derinleşiyordu³⁰⁶. Page, nasıl Trump'ın danışmanı olmuştu? Yeni soru buydu.

2016'nın başında danışmanların belirlenmesi gündeme geldiğinde Carter Page, ilk listede yoktu. Sonra birileri onun yurt dışında iyi bir marka olduğunu ve para kazanma işinde olduğundan seçim komitesine olmasını istedi. Dış politika çevrelerinde tanımıyordu ama Moskova'da epey tecrübe edinmişti. Moskova'da yaşamış ve ABD Merrill Lynch bankasında 2004'ten beri üç yıl çalışmıştı. Bankanın başkanı Sergey Aleksashenko, aynı zamanda Rus Merkez Bankası'nın başkan yardımcısıydı. 2007 yılında işten ayrılmıştı. 2013 yılında Rus operatörlerle ilişkileri nedeni ile FBI'ın radarına takılmıştı. Carter Page, Rus ajanlar tarafından birkaç yıl önce vasıta haline getirilmişti. Bunlar SVR ajanları idi ve New York'daki BM Karargâhı Rus Misyonu'nda gözükmüyorlardı. Bina içinde özel bir odadan Moskova'daki merkez ile gizli haberleşme yapıyorlardı. Bu ABD topraklarında bir espionaj işi olduğu için FBI, 2013 yılında dinlemeye karar verdi ve Carter Page ile ilgili son konuşmaları tespit edildi.

Bu iki Rus ajanı Victor Podobnyy ve Igor Sporyshev idi.

Victor Podobny;

"- Ona çok söz de verdim. Ticaret Temsilciliğinde irtibatlarım var yani sözleşmeleri kabul ettirebilirsin."

Bu aslında bir istihbarat aldatma yöntemidir; bir iyiliğe karşılık, başka bir iyilik.

³⁰⁶ Sarah Ferguson, Trump/Russia: Secrets, Spies and Useful Idiots, ABC News, (11 Jun 2018).

Carter Page ise bu görüşme için diplomat ile Asya toplumu konusunda sohbet ettiklerini söylüyordu. New York'taki görüşme serisinde Page, Podobny'a enerji pazarı ile açık kaynaklardan elde edilebilir bilgiler verdi.

FBI kayıtlarına göre Carter Page'in ajanlarla sohbeti Rusya'nın en büyük enerji şirketi Gazprom ile ilgiliydi. Page, Moskova'ya gidip daha sağlam bağlantılar arıyordu. FBI beklemeye karar verdi ama Carter Page ile görüşüp konuştuğu adamların gerçek kimliklerini söyledi. İki SVR ajanı 2015 yılında espionaj ile suçlandı. Diplomatik dokunulmazlıkları olduğu için ABD'yi terk etmelerine izin verildi. Carter Page, henüz yanlış bir şey yapmamıştı ama FBI'in potansiyel Rus vasıtası listesindeydi. Page, Ruslar tarafından Moskova'daki Yeni Ekonomi Okulu'nun açılış konuşması için seçildi. 2009 yılında bu konuşmayı Barack Obama yapmıştı. Page'in adres listesinde Rusya'ya ait bir bölüm vardı.

2016 yılına Trump'ın ekibine girince Moskova'ya yüksek seviyeli temaslar kurmak için gönderilmişti. Page hakkında hala bilgi eksikliği vardı. Ruslar mutlaka onu bir potansiyel vasıta olarak takibe almışlardı ama sonra ne olmuştu. Bu bilgiler eski MI6 çalışanı Christopher Steele'den Moskova'daki kaynaklarına dayanarak geldi. Page, seyahate çıkmadan iki hafta önce Moskova'ya seyahatinin detayları ile ilgili bir bilgi notu göndermişti. Steele'e göre Moskova'da Rus petrol dev, Rosneft'in başkanı Igor Sechin dâhil üst düzey Rus yetkililerle buluşacaktı. Igor Sechin, Putin'in yakın arkadaşı idi ve ABD'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlardan en çok onlar etkileniyordu. Kendisi de yasaklı listesindeydi ve ABD'ye seyahat edemezdi. Steele'e göre, yaptırım pazarlığı yapılmıştı ama Carter Page Igor Sechin ile asla görüşmediğini söylüyordu. Ancak Kongre Komitesi, onun Rosneft'den Andrei Baranov ile görüştüğü sonucuna vardı. Öte yandan, Steele'nin bilgilerinin Moskova'da toplanmasının zor olduğu, bunların masa başında hazırlanmış bir dezenformasyon olabi-

leceği üzerinde durulmaya başlandı. Nihayetinde Page, herhangi bir şeyle suçlanmadı

Şikago'da ise diğer danışman George Papadopoulos, Rus casuslar tarafından hedef alınmıştı. Londra'da bir barda içilen bir içki ABD istihbarat servisleri için alarm niteliğinde idi. Papadopoulos'un hikâyesi Londra'da başladı. Kremlin ile yüksek seviyede ilişkileri olan Maltalı bir Profesör Joseph Mifsud tarafından vasıta haline getirildi. Profesör İngiltere ve Avrupa'daki üniversitelerde ders veriyor ve Londra'da bir uluslararası hukuk merkezinin başkanı rolündeydi. Papadopoulos'un eşi avukat Simona onun için çalışıyordu. Mifsud, sürekli Moskova'daydı. Papadopoulos'a Trump ve Putin arasında bir toplantı düzenleme görevi vermişti. Bu toplantı, Mart 2016'da yapıldı. 26 Nisan 2016'da Moskova'dan yeni dönen Profesör Joseph Mifsud, Papadopoulos ile Londra'da bir otelin lobisinde buluştu Ruslar onu Trump'ın kampanyasından bilgi almak için seçmişti. Papadopoulos, Hillary'nin maillerini sızdıran kişi olarak suçlanacaktı.

Papadopoulos, South Kensington'da bir şarap barında Avustralyalı yüksek komiser Alexander Downer ile buluştu. Epeyce içki içtikten sonra Papadopoulos, Downer'a Rusların Hillary Clinton'ın bilgileri çaldığını ve bunu kullanmayı planladıklarını söyledi. Downer, bu bilgileri Canberra'ya, Avustralya istihbaratına aktardı, onlarda Amerikalılara pasladı. Hemen birkaç FBI ajanı Londra'ya Downer ile görüşmek için geldi. Bu Trump'ın Ruslarla olan ilişkisi ile ilgili uzun sürecek soruşturmanın başlangıcı oldu. Başkanlık kampanyası devam ederken bu soruşturmayı başlatmak büyük bir adımdı. Asıl amaç, Rusların Amerikan topraklarında ne yaptığını anlamaktı. George Papadopoulos, hep yüksek seviyeli kişiler ile temas etmiş; Trump'ın Mısır başkanı Sisi ile toplantısının organize edilmesine de yardım etmişti. Ancak, Mifsud tarafından mailleri hacklemesi için hedef seçilmişti. Papadopoulos, tutuklandı ve hapse kondu. Papadopoulos, Ekim 2017'de FBI'ya kampanya döneminde Ruslarla temas-

ları konusunda yalan söylemekten tutuklandı. Tutuklandığında Rus ajanların telefonlarını eşine verdi ve

“- Onları ara, bana ne olduğunu söyle” dedi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUS SİBER İSTİHBARATI

Rus Siber İstihbarat Anlayışı ve Teşkilatlanması

Rusya kendine özgü bir siber istihbarat anlayışına sahiptir. Batılılar “siber savaş” kavramıyla çoğunlukla bir devletin kritik dijital ağlarını korumayı anlarken, Rusya ısrarla devletin medya içeriğini denetleme anlamına gelen “bilgi savaşı” kavramını kullanmıştır.³⁰⁷ Bir başka ifadeyle Batılı ülkeler daha ziyade teknik ağ-merkezli siber güvenlik konusuna odaklanırken, Rusya daha farklı, kapsamlı ve entegre bilgi güvenliği yaklaşımı benimsemiştir.³⁰⁸ Rusya’nın bilgi savaşı, Soğuk Savaş’ın ilk yıllarında Sovyet anlayışıyla kurgulanan ‘Özel Propaganda’ya dayanmaktadır. Bilgi savaşı, bilgisayar ağı operasyonlarını, elektronik savaş, psikolojik harekatı ve bilgi operasyonlarını kapsayan bütüncül bir kavramdır.³⁰⁹ Rus düşüncesine göre “siber” kelimesi bilgisayarların kontrolü ve yönetilmesini, “siber saldırı” ise bilgisayarların kullandığı, depoladığı, işlediği, ürettiği bilgiyi sekteye

³⁰⁷ Pasha Sharikov, “Understanding the Russian Approach to Information Security,” ELN, January 16, 2018, <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/understanding-the-russian-approach-to-information-security/> (Erişim 20 Ağustos 2019)

³⁰⁸ Tim Maurer and Garrett Hinck, Russia’s Cyber Strategy, 21 December 2018, <https://www.ispionline.it/en/publicazione/russias-cyber-strategy-21835> (Erişim 18 Haziran 2019)

³⁰⁹ Sophia Porotosky, Analyzing Russian Information Warfare and Influence Operations, <https://globalsecurityreview.com/cold-war-2-0-russian-information-warfare/> (Erişim 18 Haziran 2019)

uğratma, engelleme, ayrıştırma ve bozma şeklindeki her türlü çabayı tanımlamaktadır.³¹⁰ Rusya'nın siber istihbarat anlayışını netleştirmek için bu alandaki strateji belgelerinden başlamak doğru olacaktır.

Rus güvenlik bürokrasisi 1990'lı yıllarda internet konusunda çeşitli kaygılar taşıyordu. Bu yıllarda internet daha ziyade iletişim teknolojisi olarak görüldü. Ancak internet, Amerikalılar tarafından tasarlanan teknolojileri kullanan Amerikalılar tarafından kurulan ağlarda hassas bilgilerin dolaşımı anlamına gelmekteydi. Rusya'nın internet altyapısı da Batı teknolojisi ile kurulmuştu. Ruslar, Amerikalıların internete tamamen sızabildiklerini düşünüyorlardı. O dönem Rus generaller internetin ulusal güvenliğe yönelik doğrudan bir tehdit olduğunu açıkça söylediler. 2000'li yıllarda ise internet sitelerinin ve sosyal ağların açılmasıyla internet daha farklı bir niteliğe dönüştü. Artık internet öncelikli olarak Amerikalıların denetiminde oluşturulan ve depolanan içerikten ibaretti.³¹¹ İnternetin doğasındaki bu değişim Rus güvenlik ve istihbarat yapılanmasının siber alandaki endişelerini arttırmaktaydı. Kuşkusuz, Ruslar oyunu kuralına göre oynama konusunda yeterli tecrübeye sahipti.

Rusya'nın 2010 yılında yayınlanan askeri doktrininde bilgi savaşının, askeri kuvvet kullanmaksızın siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla gerçekleştirildiği vurgulandı. Sovyetler Birliği döneminde insanları olayların doğruluğuna inandırmak için propaganda yapılırken, modern bilgi savaşı kuşku ve güvensizlik tohumları ekmeyi, insanları şaşırtmayı, dikkatlerini dağıtmayı, kutuplaştırmayı ve morallerini bozmayı hedefliyordu.³¹² Dezenformasyon, yani gerçek olmayan bilgileri üretmek ve yaymak Rusların saldırgan enformasyon savaşı stratejisinin ayrılmaz parçası olarak görülmektedir. Doktrin'in 35. maddesinde, askeri organizasyon konusunda temel görevlerden birinin Silahlı Kuvvetlerin, diğer birliklerin ve organların bilgi gü-

310 Porotosky, a.g.e.

311 Andrei Soldatov and Irina Boragan, How Putin Tried to Control the Internet, October 13, 2015, https://www.vice.com/en_us/article/gvzyzn4/how-putin-tried-to-control-the-internet (Erişim 20 Haziran 2019)

312 Porotosky, a.g.e.

venliği sistemlerinin geliştirilmesi olduğu belirtildi.³¹³ 39 (1). maddede ise Silahlı Kuvvetlerin, diğer birliklerin ve organların gelişimi ve kurumsal yapının temel hedeflerine ulaşılması doğrultusunda bilgi güvenliğinin etkin şekilde sağlanacağı vurgulandı.³¹⁴

31 Aralık 2015’de yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde; Rusya Federasyonu’nun stratejik istikrarını sağlamak üzere uluslararası bilgi güvenliği sistemi oluşumuna katkıda yapılacağı vurgulandı.³¹⁵ Ayrıca Ulusal Güvenlik Stratejisi’nin uygulanmasında, stratejik öncelikler ışığında bilgi güvenliğinin sağlanmasına özel önem verileceği belirtildi.³¹⁶ Dış Politika Konsepti’nde ise bilgi güvenliğine yönelik tehditlere karşı koymak amacıyla gerekli adımların atıldığı, bu amaçla yeni bilgi ve haberleşme teknolojilerinin kullanıldığı ifade edildi. Rusya’nın bu tür teknolojilerin güven içinde kullanılmasına ilişkin bir dizi yasal ve etik değerlerin geliştirilmesi niyetinde olduğu vurgulandı. Ayrıca herkesin küresel gelişmeler ve çeşitli bakış açıları hakkında tarafsız bilgilere erişme hakkını savunmaktadır.³¹⁷

Rusya’nın Bilgi Güvenliği Doktrini ilk kez 2000 yılında, devlet başkanının imzasıyla yayınlandı. Toplumun manevi değerlerin bozulmasından, manevi, ahlaki ve yaratıcı potansiyelinin zayıflatılmasına ve bilginin manipüle edilmesine (dezenformasyon, gizleme ve yanlış yorumlama) kadar uzun bir tehdit listesi sıralandı. Rusya’nın küresel bilgi çıkarları üzerinde egemenlik kurulması ve zarar verilmesi en önemli tehdit kaynakları arasında gösterildi. Devlet yetkililerinin denetimi olmaksızın gazetecilerin ve medya çevrelerinin

³¹³ The Military Doctrine of The Russian Federation, 29.06.2015, Approved by the President of the Russian Federation on December 25,2014, madde 35 (j) , <https://rusemb.org.uk/press/2029> (Erişim 3 Haziran 2019)

³¹⁴ The Military Doctrine of The Russian Federation, Madde 39 (l)

³¹⁵ Russian National Security Strategy, December 2015 - Full-text Translation, Madde 104, <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf> (Erişim 3 Haziran 2019)

³¹⁶ Russian National Security Strategy, Madde 113.

³¹⁷ Information Support for Foreign Policy Activities of the Russian Federation, Madde 47, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, Approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30,2016. https://www.rusemb.org.uk/rp_insight/ (Erişim 3 Haziran 2019)

ürettiği içerik Rusya'nın ulusal güvenliğine, yani rejimin istikrarına zarar verebilirdi. Bu bakış açısı başlangıçtan itibaren interneti de kapsamaktaydı.³¹⁸ Özetle doktrin, devletin dış müdahaleye karşı korunmak için etkin bir rol üstlenmesi gereğini ileri sürerek bilgi güvenliğini iç istikrarla ilişkilendirdi. Bu kapsamda doktrin bilgi güvenliğini Rusya'nın bilgi alanındaki ulusal çıkarlarının korunması olarak tanımlamaktadır. Bu çıkarlar ise birey, toplum ve devletin dengelenmiş çıkarların bütünüdür.³¹⁹ 2016'da yayınlanan Bilgi Güvenliği Doktrini ise ülkenin kritik altyapısına yönelik siber saldırıları öncelikli güvenlik tehdidi olarak tanımladı ve yabancı devletlerin saldırı kapasitelerini geliştirmeye çalıştığını vurguladı. Belge ayrıca Rusya'nın bu tür tehditleri etkisiz hale getirmek için stratejik caydırıcılık unsurlarını oluşturması gereğini vurguladı.³²⁰

Rusya, bilgi güvenliğine yönelik kapsamlı bakışını küresel inisiyatiflerde de gösterdi. Rusya'nın uluslararası alandaki bu girişimi denetimsiz bilginin Rus devleti ve toplumu için tehdit oluşturacağı görüşü, Rusya'nın bilgi ve haberleşme teknolojileri alanlarında uluslararası diplomasisi ve askeri doktrininde de kendini gösterdi. Rusya 1998 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda bilgi ve haberleşme teknolojilerinin güvenlik yansımalarına ilişkin çeşitli karar tasarıları sundu. 2011 yılında ise Çin ile birlikte Bilgi Güvenliğine ilişkin uluslararası kuralların geliştirilmesi için Çin ile işbirliği yaptı.³²¹ Rusya Dışişleri Bakanlığı BM Genel Kurulu'nda, internet ortamında yayılan bilgilerin suç örgütleri ve teröristler tarafından kötü amaçlarla kullanılabileceği ve devletlerin güvenliğine zarar verebileceği yönündeki karar tasarısının hazırlanmasına yardımcı oldu.³²²

318 Russian presidential decree no. 1895, "Doktrina informacionnoi bezopasnosti Rossiiskoi Federatsii" [Doctrine of Russian Information Security], September 9, 2000, <http://base.garant.ru/182535/> (Erişim 3 Haziran 2019)

319 Tim Maurer and Garrett Hinck, a.g.e.

320 Doctrine of Information Security of Russian Federation, 5 December 2016, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2563163 (Erişim 3 Haziran 2019)

321 Tim Maurer and Garrett Hinck, a.g.e.

322 United Nations General Assembly, "Resolution on Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security," January

Görüldüğü üzere Rusya Federasyonu'nun en önemli üç strateji belgesinde siber alan, kamunun bilgi güvenliği ve vatandaşların tarafsız bilgilere erişme haklarının savunulması gerekçeleriyle açıklanırken, Bilgi Güvenliği Doktrini bu bakış açısını pekiştiren kavramsal çerçeveye sahipti. Teorik bakışın uygulamaya nasıl yansıdığı ise bu alandaki kurumsal, yapısal ve işlevsel gelişmeler üzerinden anlaşılabilecektir.

Rusya'da 1990'lı yıllarda kökleri KGB'ye dayanan Federal Hükümet İletişim ve Bilgi Ajansı (FAPSI) son derece güçlü bir elektronik istihbarat servisiydi. FAPSI genel olarak haberleşme güvenliğinden ve sinyal istihbaratından sorumluydu. 1993 yılında Devlet Başkanı kararnamesi ile FAPSI'nın görevi dört başlıkta toplandı;

- Özel haberleşme (Hükümetin haberleşmesi dahil),
- Kriptolama ve kriptolu haberleşmenin teknik güvenliğinin sağlanması,
- Özel haberleşme alanında haber toplama faaliyetleri,
- Üst yönetim kademesine özel bilgi sağlama.³²³ 1996 yılında Dış İstihbarat kanunun kapsamında FAPSI'ye elektronik araçlarla siyasi, ekonomik, askeri, bilimsel ve teknolojik bilgi toplama görevi verildi. Ülke içinde tüm kamu ve özel sektöre ait bilgi hizmetlerine erişim yetkisi ve yeteneği bulunmaktaydı. Servis, Sinyal istihbaratı yapmak, devletin ve istihbari haberleşme trafiği için HF uydu ağı kullanıyordu. FAPSI, yurtdışında elçilikler ve konsolosluklardakiler de dahil Sinyal istihbaratı tesislerinden Askeri İstihbarat (GRU) ile ortaklaşa yararlanmaktaydı.³²⁴ 1990'lı yıllarda FAPSI'nin yurtdışı haberleşmesine yönelik teknik casusluk faaliyetlerinden so-

4, 1999, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/53/70&referer=/english/&Lang=R (Erişim 3 Haziran 2019)

³²³ FAPSI Operations, <https://fas.org/irp/world/russia/fapsi/ops.htm> (Erişim 21 Ağustos 2019)

³²⁴ FAPSI Operations, <https://fas.org/irp/world/russia/fapsi/ops.htm> (Erişim 21 Ağustos 2019)

rumlu son derece gizli ve güçlü 3. Bölümünün başında Vladislav Sherstyuk bulunuyordu. Adıgeçen Çeçenistan savaşı başladığında bölgede Çeçenlerin muhaberesine hulul faaliyetlerini yürüttü. Bilahare 1998 yılında FAPSI'nin direktörlüğüne atandı. 1999 yılında ise Rusya Güvenlik Konseyi'nde interneti de içeren, bilgi güvenliği bölümünün başına geçti. 2000 yılında ekibi ile birlikte Rusya Federasyonu Bilgi Güvenliği Doktrini'ni hazırladı.³²⁵

Rusya'da siber istihbarat faaliyetleri kamu ve özel sektörün işbirliğinde yürütülmektedir. Bu alanda Federal Güvenlik Servisi (FSB), Federal Koruma Servisi (FSO), Federal Hükümet İletişim ve Bilgi Ajansı (FAPSI/Spetssvyaz), Askeri İstihbarat (GRU), Dış İstihbarat Servisi (SVR); Üniversite Bölümleri, Firmalar ve Trol Kuruluşları yer almaktadır. FAPSI 2003 yılında kapatılmış, görevleri Federal Güvenlik Servisi ile Savunma Bakanlığı arasında paylaşıldı.³²⁶ FSB'nin bu alandaki başlıca ünitesi Bilgi Güvenliği Merkezi'dir. Merkez Moskova'nın Lubyanka semtinde geçmişte KGB'nin bilgisayar merkezi olarak kullanılan binada faaliyetlerini sürdürmektedir. Daha önce Bilgi Güvenliği Genel Müdürlüğü adıyla bilinen merkez bugünkü adını 2002 yılında aldı. Bilgi Güvenliği Merkezi başlangıçta bilgisayar ağlarının korunması ve bilgisayar korsanlarının tespitinden sorumluyken, günümüzde görev alanı genişlemiş, devletin bilgi teknolojileri ağlarını koruma, internet ve medyanın takibi ve yurt dışı operasyonların yürütülmesi görevlerini de üstlenmiştir.³²⁷

2000'li yılların başlarında ülkede siber alanın önemli kurumları FSB/Bilgi Güvenliği Genel Müdürlüğü (2002'den itibaren Bilgi Güvenliği Merkezi) ve 2003'de FSB bünyesine katılana kadar Federal Hükümet İletişim ve Bilgi Ajansı (FAPSI) olarak bilinen Rus Elekt-

325 Andrei Soldatov and Irina Boragan, a.g.e.

326 FAPSI Organization, <https://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fapsi-org.htm> (Erişim 21 Ağustos 2019)

327 Andrei Soldatov and Irina Boragan, "Russia's approach to cyber: the best defence is a good offence, in Nicu Popescu and Stanislav Secrieru (ed.) Hacks, Leaks and Distrupction: Russian Cyber Strategies, Chaillot Papers, October 2018, s.15.

ronik İstihbaratı idi. B ahsekonu servislerde görevli generaller Rusya Güvenlik Konseyi'nde bilgi güvenliği konusunda etkili olduklarından Bilgi Güvenliği Doktrini'ni hazırladılar. 1990'lı yıllarda bütçeden ayrılan payında büyük kesintiler yapılan, yanısıra prestij kaybı yaşayan Rus ordusu ise uzun süre siber alanda söz sahibi olamadı. Ordu, bu konuda, muhtemelen Gürcistan savaşından alınan derslerin bir sonucu olarak Savunma Bakanlığı'nın 2013 yılında açıkladığı "siber birlikler" oluşturma kararını bekleyecekti.³²⁸

FSB sonraki yıllarda siber saldırılarla mücadele amacıyla 'Ulusal Bilgisayar Sorunları Eşgüdüm Merkezi' isimli yeni bir merkez kurdu. Merkezin görevleri; kritik altyapılara yönelik siber saldırıları tespit etmek, önlemek ve karşı koymak, siber saldırıların yol açtığı sorunları çözmek, kamu kurumlarından gelen siber saldırı raporlarını analiz etmek, kritik ulusal altyapıdaki verileri dış müdahalelerden korumak olarak tanımlandı. Merkezin resmi görevlerinde kullanması amacıyla özel olarak geliştirilmiş bir yazılım hazırlandı. Merkezin başkanlığını yürütmek üzere FSB Veri Koruma ve Özel İletişimler Merkezi Başkanı Andrey İvaşko görevlendirildi.³²⁹

Rusya'nın siber alandaki imkan ve kabiliyetleri iç, dış ve güvenlik politikalarıyla dikkatlice entegre edilmektedir. Ulusal çıkarları realize etmek amacıyla daha genel "melez savaş" stratejisi kapsamında casusluk, siber gözetleme, proaktif sosyal medya ve diplomatik kampanyalar yürütülmektedir. Bu doğrultuda basit ve gelişmiş bilgisayar korsanlığı operasyonlarını da içeren muhtelif siber faaliyetler gerçekleştirilmektedir.³³⁰ Saldırgan siber faaliyetler Rusya'nın zorlayıcı dış politikasını tamamlayıcı unsur olarak kullanılmaktadır; Rusya, çıkarlarına aykırı davranan ülkeleri cezalandırmak için DDoS saldırı-

328 "В Минобороны РФ создали войска информационных операций" (V Minoborone RF sozdali voiska informatsionnih operatsii) [Russia's Ministry of Defense set up information troops], Interfax, February 22, 2017, <http://www.interfax.ru/russia/551054> (Erişim 4 Temmuz 2019)

329 Russian Domestic security service launch new dedicated center to counter cyberattacks. 11 September 2018. <https://www.rt.com/russia/438142-russian-security-cyber-attacks/> (Erişim 4 Temmuz 2019)

330 Popescu and Secieru, Ibid, s.10.

rıları gerçekleştirmiş³³¹; ABD Dışişleri Bakanlığı Avrupa ve Avrasya İşleri'nden Sorumlu Bakan Yardımcısı Victoria Nuland ile ABD'nin Ukrayna Büyükelçisi arasındaki telefon konuşmasını sızdırarak Kiev'deki Meydan protestoları sırasında ABD ve AB arasında gerginlik yaratmış³³²; Ukrayna'daki krizde tezlerini destek sağlamak amacıyla uluslararası medyayı yanıltmış³³³; 2015 yılında Ukrayna'daki bir enerji santralini ele geçirmiş³³⁴; 2016'da ABD'de seçimlerine müdahalede bulunmuştu.³³⁵

Öte yandan siber faaliyetlerin giderek öne çıkması iç ve dış politika arasındaki çizgiyi belirsiz hale getirirken, kurumsal çakışmalara da yol açtı. Sovyetler Birliği döneminde yurtiçi ve yurtdışına yönelik dezenformasyon faaliyetlerini farklı kurumlar uyguluyordu. Yurtdışına yönelik dezenformasyon faaliyetlerini KGB'nin Birinci Baş Direktörlüğü (Yani günümüzde Dış İstihbarat Servisi SVR)'ne bağlı Aktif Tedbirler Bölümü ve Novosti Haber Ajansı (APN) yürütmekteydi.³³⁶ 2000'lerin sonundan itibaren bu durum değişti. Aynı resmi olmayan ağlar yurtiçinde ve yurtdışında Kremlin'i eleştirenler kişilere saldırmakla görevlendirildiler. ABD Başkanlık seçimleri sırasında Demokratik Ulusal Komite'ye siber saldırıda bulunan "Fancy Bear" in Eylül 2016'da bağımsız Rus gazeteleri hedef aldığı ortaya çık-

331 Ian Traynor, "Russia Accused of Unleashing Cyberwar to Disable Estonia," The Guardian, May 17, 2007, <https://www.theguardian.com/world/2007/may/17/topstories3.russia> (Erişim 15 Mayıs 2019); John Markoff, "Before the Gunfire, Cyberattacks," New York Times, August 12, 2008, <https://www.nytimes.com/2008/08/13/technology/13cyber.html> (Erişim 4 Temmuz 2019)

332 "Ukraine Crisis: Transcript of Leaked Nuland-Pyatt Call," BBC News, 7 February 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-26079957> (Erişim 4 Temmuz 2019); "Angela Merkel Fumes at US Diplomat's Curse of EU," The Telegraph, 7 February 2014, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/10624361/Angela-Merkel-fumes-at-US-diplomats-curse-of-EU.html> (Erişim 4 Temmuz 2019)

333 Lucy Fisher, "Russian Leaks Reveal Spin on MH17 Disaster," The Times, April 19, 2018, <https://www.thetimes.co.uk/article/russian-leaks-reveal-spin-on-mh17-disaster-0xgpl0tj0>. (Erişim 4 Temmuz 2019)

334 Kim Zetter, "Inside the Cunning, Unprecedented Hack of Ukraine's Power Grid," Wired, March 3, 2016, <https://www.wired.com/2016/03/inside-cunning-unprecedented-hack-ukraines-power-grid/> (Erişim 4 Temmuz 2019)

335 "US Punishes 19 Russians over Vote Meddling and Cyber-attacks," BBC News, March 15, 2018, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-43419809> (Erişim 4 Temmuz 2019)

336 Soldatov and Borogan, Ibid, s.20.

tl. Kremlin ile bağlantılı St. Petersburg'daki Internet Araştırma Ajansı, tanınmış Rus muhalif siyasetçisi Boris Nemtsov'un Moskova'da Kremlin civarında cinayete kurban gitmesi sonrasında kendisine verilen dezenformasyon görevini, Avrupa'da ve ABD'de aldatma operasyonlarını yürüttü.³³⁷

Rusya'nın siber istihbarat anlayışının kökleri 1990'lı yıllarda elde edilen tecrübelerden beslenmiştir. Kuşkusuz devlet başkanının eski bir kariyer istihbaratçı olması da bunda önemli rol oynamıştır. Vladimir Putin 1990'lı yıllarda Çeçenistan savaşında yaşanan askeri yenilginin sorumlusu olarak gazetecileri görüyordu. Medyaya karşı derin güvensizlik ve düşmanlık duyguları besledi. 1990'lı yılların ortalarında liberal Rus gazetecilerin ve yabancı meslektaşlarının savaş çabalarına zarar verdiklerini savundu. Dolayısıyla çatışmalarla ilgili haber yapan medya kuruluşları ile bağımsız haber kaynaklarını daha sıkı denetim altına almayı hedefledi. Bunu ikinci Çeçen Savaşını kazanmanın en önemli ön koşulu olarak gördü. Kremlin bu çerçevede bilginin doğasına ilişkin yeni bir görüş geliştirip, silah olarak kullanmaya karar verdi. Daha sonra Savunma Bakanı olan Güvenlik Konseyi Başkanı Sergey İvanov gerçek savaşın yanında bir de sanal savaşın, medya savaşının, sürdüğünü söyledi. Kremlin bilgi savaşında elleri kolları bağlı kalınması taraftarı değildi.³³⁸

Çeçenistan krizi her açıdan gözden geçirildi. Operasyonel düzeyde yürütülen faaliyetler "terörle mücadele" olarak tanımlandı. Medyanın bu tür olayları ele alışına ilişkin kurallar sıkılaştırıldı.³³⁹

³³⁷ "Interview s eks-sotrudnikom 'fabriki trollei' v Sankt-Petersburge" [Interview with former employee at troll-farm in Saint Petersburg], DojdiTV, October 14, 2017, https://tvrain.ru/teleshov/bremja_novostej/fabrika-447628/ (Erişim 3 Haziran 2019); Dmitri Alperovitch, "Bears in the Midst: Intrusion into the Democratic National Committee," Crowdstrike blog, June 15, 2016, <https://www.crowdstrike.com/blog/bears-midst-intrusion-democratic-national-committee/> (Erişim 3 Haziran 2019); Fancy Bear'e ilişkin yeni gelişmeler için bkz. Tara Seals, Russia-Linked Sofacy Debuts Fresh Zebrocy Malware Variant, December 18, 2018, <https://threatpost.com/russia-linked-sofacy-debuts-fresh-zebrocy-malware-variant/140064/> (Erişim 3 Haziran 2019)

³³⁸ "Russia's Media War Over Chechnya," BBC News, November 19, 1999, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/monitoring/528620.stm> (Erişim 4 Temmuz 2019)

³³⁹ Laura Belin, "Russian Media Policy in the first and second Chechen campaigns," Paper presented at the 52nd conference of the Political Studies Association, Aberdeen, Scotland, 5-8 April 2002.

Yerel gazeteciler için akreditasyon kuralları mevzuata aykırı şekilde ağırlaştırıldı, yabancı gazetecilerin Çeçenistan'a gidişleri katı kurallara bağlandı. İki yıldan az bir süre içerisinde, Rus medya kuruluşları devletle aynı çizgiye gelmeye zorlandı. Buna uymayanlar görevden alındı ya da cezai soruşturmalara maruz bırakıldı.³⁴⁰ NTV kanalının kontrol altına alınması amacıyla yönetim kademelerinin tasfiyesi ve çalışanlarının toplu olarak ihraç edilmesi, 2000'li yıllara gelindiğinde tek tük bağımsız kalabilmiş medya kuruluşlarını boyunduruk altına alınmasına en canlı örnekti.³⁴¹

Kremlin'in yaklaşımında Vladislav Shertsyuk'un başında bulunduğu Güvenlik Konseyi'ndeki FSB generalleri, Kremlin Siber Güvenlik Özel Temsilcisi Andrey Krutskikh'in başında olduğu Dışişleri Bakanlığı Yeni Riskler ve Tehditler Bölümü belirleyici olurken, bunun entelektüel desteği ise Shertstyuk'un kurup yönettiği Moskova Devlet Üniversitesi Bilgi Güvenliği Enstitüsü isimli düşünce kuruluşu sağlıyordu. Zamanla söz konusu kurumların Kremlin'in siber konulardaki yaklaşımının sadece resmi yüzünü temsil ettiği anlaşıldı.³⁴²

2000'li yılların başlarında Kremlin medya üzerindeki kontrolünü arttırdı. Bu dönem Rus gizli servisleri zorlu bir sınamayla karşı karşıya kaldılar; Çeçen ayrılıkçılar ve İslamcı internet siteleri hala faaliyetliydi. Çeçenler Rusya dışındaki sunucuları işletiyordu. Kremlin'in girişimlerine rağmen, kimi Batılı ülkeler siteleri kapatmaya yanaşmadılar.³⁴³ Bilahare Haziran 2002'de isyancılarla hareket eden Çeçen internet sitesi "kavkaz.org" kapatıldı. Bilgisayar korsanları ve Sibirya'nın Tomsk kentindeki öğrenciler siteye saldırı düzen-

³⁴⁰ Laura Belin, a.g.e.

³⁴¹ Yevgeny Kiselyov, "The Seizure of NTV 10 Years On," Moscow Times, April 20, 2011, <https://themoscowtimes.com/articles/the-seizure-of-ntv-10-years-on-6453> (Erişim 4 Temmuz 2019)

³⁴² Vladislav Sherstyuk geçmişte bir KGB personeliydi. 1990'lı yıllarda Federal Devlet Haberleşme ve İletişim Ajansı (FAPSI)'nın yabancı muhabereden sorumlu 3.Departmanı'nın başkanlığına atandı; 1998 yılında FAPSI'nin direktörü oldu. 2000'li yıllarda Devlet Güvenlik Konseyi'ne geçti.

³⁴³ "Chechen Rebel Website Reopens," BBC News, 8 October 2004, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3727266.stm> (Erişim 4 Temmuz 2019)

lediler. FSB'nin bölge birimi ise öğrencilerin eylemini, vatandaşlık bilincinin tezahürü ve saygı gösterilmesi gereken bir davranış olarak savundu.³⁴⁴

Bu saldırı yeni bir tutumun habercisi oldu. Rus makamları bilgisayar korsanlığı ve siber saldırıları aralarında sivil eylemciler, suç grupları ve yasal siber teknoloji firmalarının bulunduğu çeşitli kesimlere devretti. Böylece Rusya suçlamaları makul şekilde savuşturacak, operasyonel maliyetleri düşürecek, tartışmalı yurtdışı operasyonların olası risklerinden kurtulacaktı.³⁴⁵ Bununla birlikte gizli servisler, 2010-2016 arasında zaman zaman muhalefet liderlerine ait video görüntülerini ve telefon konuşmalarını siviller aracılığıyla sızdırmak suretiyle bu kesimlere yardımda bulundular.³⁴⁶

Rus siber istihbarat anlayışı, Rus güvenlik kültürünün tarihi gelişim sürecine paralel olarak, Sovyetler Birliği döneminin propaganda taktiklerinden günümüzün modern ulusal güvenlik stratejilerine kadar asla değişmeyen dış tehdit algılaması çerçevesinde şekillenmiştir. Rusya'nın siber istihbarat faaliyetleri esasen resmi kuruluşlar eliyle planlanırken, uygulamada özel sektör, akademiler ve bağımsız bilgisayar korsanlarından yararlanılmaktadır. Rus güvenlik ve istihbarat yapılanması siber alana Batılı muhataplarından çok daha geniş bir perspektiften bakmakta, geleneksel istihbarat faaliyetlerinin yanında siber istihbaratı ulusal güvenlik çıkarları ile dış siyasi yararlarını elde etmek için ustaca kullanmaktadır.

³⁴⁴ Andrei Soldatov and Irina Borogan, *The New Nobility: The Restoration of Russia's Security State and the Enduring Legacy of the KGB*, New York: Public Affairs, 2010, p.231.

³⁴⁵ "Russia Denies U.S. and UK Allegations of Global Cyber Attack," *Moscow Times*, April 17, 2018, <https://themoscowtimes.com/news/russia-denies-us-and-uk-allegations-of-global-cyber-attack-61195> (Erişim 4 Temmuz 2019)

³⁴⁶ "Kremlin Accused of Opposition Phone Call Leaks," *BBC News*, December 20, 2011, <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-16279131/kremlin-accused-of-opposition-phone-call-leaks> (Erişim 4 Temmuz 2019); "Navalny's Private E-Mails Leaked," *Moscow Times*, October 27, 2001, <https://themoscowtimes.com/news/navalnys-private-e-mails-leaked-10439> (Erişim 4 Temmuz 2019);

"Mikhail Klimushin, Former Russian Prime Minister Caught on Camera Having Sex With Opposition Leader," *Observer*, May 4, 2016, <http://observer.com/2016/04/former-russian-prime-minister-caught-on-camera-having-sex-with-opposition-leader/> (Erişim 4 Temmuz 2019)

Estonya'ya Yönelik Siber Saldırıları

Rusya, 1990'lı yıllarda Putin'in ifadesiyle "yüzyılın jeopolitik felaketi"nin sonuçlarını yaşarken, Moskova'da Sovyet sonrası coğrafyaya yönelik politikaların hangi ekseninde ele alınacağı uzun süre tartışıldı. Atlantikçi ve Avrasyacı politikalarını savunan kesimler birçok durumda karşı karşıya geldiler. Rusya'nın eski Baltık Cumhuriyetleri ile ilişkileri ise çoğu zaman sancılı oldu. Üç Baltık ülkesinin askeri ve sosyo-ekonomik çıkarları bağımsızlıktan itibaren Rusya'nın ulusal çıkarlarıyla çatıştı.

Nisan 2007'de Estonya hükümeti ülkenin Sovyetler tarafından Nazi işgalinden kurtarılmasını sembolize eden bir anıtı başkent Tallinn'de gözlerden uzak bir yere taşıdı. Bu karar ülkenin Rusça konuşan azınlığı arasında protesto hareketlerini ve Estonya'nın kritik ekonomik ve siyasi alt yapısına hedef alan bir dizi siber terörizm faaliyetini tetikledi. Saldırı egemen ulus devletlerin siber alandaki hükümlerlik haklarını tehdit altına aldı. Gelişmiş ve anlaşıldığı kadarıyla izleri sürülemez siyasi "haktivistler" günümüzde devletlerin operasyonlarını, bankacılık işlemlerini, şehirlerin enerji altyapılarını, hatta askeri silah sistemlerini engelleme veya bozma yeteneğine sahip olabilirler. Batılı ülkeler Estonya'ya yönelik siber saldırılarla etkin şekilde mücadele etmek için biraraya geldiler ve siber saldırıların etkilerini azaltmak amacıyla mücadele ettiler.³⁴⁷

Estonya ve Rusya arasındaki ikili ilişkiler etnik nüfuslara dayalı gerginlikleriyle uzun bir geçmişe dayanmaktaydı. Sovyetlerin 1940'da Baltık devletlerini ilhakının ardından ve Soğuk Savaş boyunca Kremlin yüzbinlerce Rus'u Estonya'ya yerleştirdi. Söz konusu kitlesel göçlerin amaçları Doğu Bloku'nda uyumu arttırmak ve Estonya kültürünü "Ruslaştırmak"tı. Soğuk Savaşın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasını müteakip Tallinn hükümeti Rusya'nın Estonya kültürü üzerindeki nüfuzunu asgari düzeye indirecek politikaları hayata ge-

347 Stephen Herzog, Revisiting the Estonian Cyber Attacks: Digital Threats and Multinational Responses, Journal of Strategic Security, Number 2 Volume 4 No.2, Summer 2011, s.49.

çirdi. Zira Estonya'nın 2004 yılında NATO'ya üye olmasına ve ittifakın kollektif güvenlik garantisinden yararlanmasına karşın ülkede Moskova'nın niyetlerine karşı güvensizlik had safhadaydı. Uzun yıllar lobi faaliyetlerinin ardından Estonya, bir Rus saldırısı halinde ittifak tarafından korunmak amacıyla NATO'nun Olasılık Planlarına dahil edilmiştir.³⁴⁸

Estonyalı yetkililer 2007 yılında başkent Talinn'de bulunan İkinci Dünya Savaşı anısına inşa edilmiş Meçhul Asker anıtını taşımaya karar verdi. Estonyalılar anıtı yaklaşık 50 yıl süren yabancı işgalinin sembolü olarak görmekte ve soğuk bakmaktaydı. Bronz anıt, Kızıl Ordu askerlerinin ve ülkede yaşayan 400 bin kişilik etnik Rus azınlığın Sovyet tatillerini kutlamak amacıyla toplandıkları bir alandaydı. Rusya, 2007 yılı başlarında, AB'ye karşı özellikle doğalgaz tedariki sebebiyle sert bir tutum izlemeye başladı. Bu süreçte Meçhul Asker Anıtı giderek öfke ve şiddete dönüşen Estonya karşıtı faaliyetlerin odak noktası haline geldi. Estonya makamları, Kızıl Ordu'da savaşırken hayatlarını kaybedenleri anmak için askeri mezarlığın daha uygun bir yer olacağına karar verdi. Rus hükümeti ise anıtın taşınmasının Estonyalılar için ciddi sonuçları olacağını duyurdu. Söz konusu uyarıları dikkate almayan Estonya makamları anıtı 27 Nisan 2007 günü Talinn'in banliyösünde yeralan askeri mezarlığa taşıdı.

O gece ülkede geniş çaplı internet arızası baş gösterdi. Kamuya kurumları, bankalar ve gazetelere aitsitelere erişim kesildi. Estonyalılar internet bankacılığı işlemlerini yapamadılar. İlk etapta neler olup bittiğini kimse anlamadı. Böylesine bir durum da ülkede ilk kez meydana gelmekteydi.

Bilahare bunun yurt dışından yönlendirilen bir Dağıtılmış Ağ Saldırısı (DDoS)³⁴⁹ olduğu anlaşıldı. Bu saldırılar Rusya'da İkinci

³⁴⁸ Herzog, a.g.e., s.50-51.

³⁴⁹ DDoS (Dağıtık Servis Dışı Bırakma Saldırısı), Türkçe'de yaygın şekilde Dağıtılmış Hizmet Reddi saldırıları adıyla bilinmektedir. DDoS saldırısı, hedef web kaynağına birden çok istek göndererek web sitesinin çok sayıda isteği işleme kapasitesini aşmayı ve doğru şekilde çalışmasını engellemeyi amaçlar. Internet Alışveriş Siteleri, Online Kumarhaneler

Dünya Savaşı'na ilişkin Zafer Bayramını kutladığı 9 Mayıs günü, bir gün süreyle zirve yapıp, ardından hızla azaldı. Saldırıları esasen üç dalga halinde gerçekleştirildi. Birinci dalga anıtın kaldırıldığı 27 Nisan'da başlayıp 3 Mayıs'da zirveye ulaşan birinci dalga. 8-9 Mayıs'ta Rusya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyasının yenilgiye uğrattığı Zafer Bayramı'nda ve Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Estonya'yı suçladığı konuşması ve ABD Başkanı Bush'u Hitler'e ben-zettiği konuşması akabinde ve son olarak Mayıs ayı ikinci haftası so-nunda/üçüncü haftası başında.³⁵⁰

Dünya'da internete bağımlılık sıralamasında en üst sıralar-da olan Estonya resmi makamları saldırıların arkasında Rusya'nın olduğunu ileri sürdüler. Moskova'nın para karşılığı bilgisayar kor-sanlarını (hacker) kullanarak internet sistemlerini felce uğratmakla suçladılar. Rus makamları ise bu iddiaları reddettiler. Kimi yazarlar, Estonya'nın dış politika amaçları için devlet güdümünde (onaylı) si-ber saldırıların kullanılmasında bir dönüm noktası olduğunu ileri sürmektedir. Yani Moskova, bu tarihten itibaren amacına ulaşmak için bilgisayar korsanlığını bilgi savaşıyla, hibrid savaşla ya da eski tür geleneksel savaşla birleştirerek siber alanı daha geniş stratejilere dahil etti.³⁵¹

Estonya'ya yönelik siber saldırılar yaklaşık üç hafta sürdü. Ta-rihte ilk kez siber alanda bir devlete yönelik topyekün saldırı ger-çekleştirilmişti. Bu saldırı Batı'da alarm zillerini çaldırmış, NATO saldırıyı ve sonuçlarını ivedilikle incelemeye başlamıştı.³⁵² Saldırıları bakanlıkların, siyasi partilerin, gazetelerin, bankaların ve şirketlerin web sitelerini devret dışı bırakmıştı. Saldırganların başlıca hedefleri;

ve Online hizmet sağlamaya dayanan tüm işletme veya kuruluşları hedef alabilir. <https://www.kaspersky.com.tr/resource-center/threats/ddos-attacks> (Erişim 15 Mayıs 2019)

350 Ian Traynor, Russia accused of unleashing cyberwar to disable Estonia, <https://www.theguardian.com/world/2007/may/17/topstories3.russia> (Erişim 15 Mayıs 2019)

351 Emily Tamkin, 10 Years After the Landmark Attack on Estonia, Is the World Better Prepared for Cyber Threats?, April 27, 2017, <https://foreignpolicy.com/2017/04/27/10-years-after-the-landmark-attack-on-estonia-is-the-world-better-prepared-for-cyber-threats/> (Erişim 15 Mayıs 2019)

352 Traynor, a.g.e.

- Estonya Devlet Başkanlığı ve Parlamentosu,
- Bakanlıkların neredeyse tümü,
- Siyasi partiler,
- Ülkenin en büyük altı medya kuruluşunun üçü,
- En büyük bankaların ikisi,
- Haberleşme alanında uzmanlaşan firmalardı.³⁵³

Estonya saldırısının en önemli özelliği bir ülkenin tüm bileşenlerini etkileyecek ölçekte gerçekleştirilmesiydi. O güne kadar bilgisayar korsanlığı sınırlı sayıda hedefe dönük gizli operasyonlar şeklinde yapılmaktaydı. Korsanlar Pentagon dahil askeri hedeflerin komuta kontrol ve haberleşme sistemlerine sızılmaktaydı. “Siber güvenlik” bu sınırlı sızma faaliyetlerine karşı geliştirilmekteydi. Korsanların bankalara, kurumlara ve kişisel bilgisayarlar sistemlerine sızıp para veya bilgi çaldıkları bilinmekteydi.³⁵⁴ Bu saldırıda ise tarihte ilk kez bir ülkenin toplumunu felce uğratmak amacıyla tüm sosyal ve ekonomik alt yapısı hedef alınmıştı.

Estonya’ya yönelik siber saldırılar iki aşamalı gerçekleşti. İlkinde “haktivistler”, propaganda amaçlı amatör psikolojik savaş faaliyetleri yürüttü. Estonya hükümetinde koalisyonu oluşturan ana partinin web sitesini hackleyerek, Başbakan Andrus Ansip adına anıt taşıdıkları için sahte bir “özür mektubu” yayınladılar. Bu süreçte Estonya’nın internet sistemlerine yönelik zarar geçici ve baş edilebilir ölçüdeydi.³⁵⁵

İkinci etapta ise siber saldırı uzmanları da saldırıların çapını genişlettikleri bir faaliyete giriştiler. Saldırganların amacı çok sayıda mesaj trafiği yaratarak Estonya’nın bilgisayar sunucularını çalışamaz hale getirmektir. Bu dönemde saldırırganlar “botnet” kullanarak sal-

³⁵³ Traynor, a.g.e.

³⁵⁴ Kertu Ruus, Cyber War I: Estonia Attacked from Russia, <https://www.europeaninstitute.org/index.php/component/content/article?id=67:cyber-war-i-estonia-attacked-from-russia> (Erişim 25 Mayıs 2019)

³⁵⁵ Ruus, a.g.e.

dırıkları oldukça tehlikeli hale getirdiler. 1.3 milyon nüfuslu Estonya dünya genelinde bir milyonun üzerinde ele geçirilmiş bilgisayardan gönderilen milyonlarca mesajla bombardımana tutuldu. Estonya'nın bilgisayar sistemleri saldırıların zirve yaptığı anlarda kapasitelerinin bin katı fazla dünyanın her tarafından gelen email trafiğine maruz kaldılar. Estonya dünyanın her tarafından harekete geçirilen bu bilgisayarların Rusya'dan başlatılan siber saldırı ile gerçekleştirildiğini savundu.³⁵⁶

Yaklaşık bir ay boyunca Estonya'nın internet siteleri internet paketi araştırıcıları (Ping) ve karşılıksız senkronizasyon sinyalleri (SYN), şebeke bağlantı verileri ile dolup taşı. Böylece çoğu internet siteleri ya kapandı ya da uluslararası bağlantıları kesildi.³⁵⁷ Estonya makamları sözkonusu saldırılarla mücadelede görevi eski bir polis memuru olan ve Estonya Siber Güvenlik İstihbaratı (CERT) Direktörlüğünü yürüten Hillar Aarelaid'e verildi. Aarelaid ise yerli ve yabancı kişi ve kurumlarla işbirliği yaparak saldırılarla mücadele etti.

Üç haftalık saldırılar sona erdiğinde etkisinin az, geçici ve birkaç noktada olduğu görüldü. Örneğin Estonya Parlamentosu'nun elektronik posta sistemi dört gün içinde yeniden işler hale getirildi. Ülkenin en büyük iki bankasının müşterileri sadece birkaç saat süreyle internet bankacılığı işlemi yapamadılar. En büyük günlük gazete olan Postimes dahil olmak üzere medya dışarıdan sitelerine erişimi geçici olarak sonlandırmak zorunda kalınca başlıca Estonya haber portalları sıkıntı yaşadı.

Estonyalılar, siber saldırıya karşı mücadelede kendilerini başarılı bulurken, bunu internet tabanlı sistemleri fazlasıyla kullanmalarına ve bu alanda güvenlik önlemlerine yatırım yapmalarına borçlu olduklarını ileri sürülmektedir. Zira 2005 yılında ilk kez hükümet genel seçimlerin online düzenlenmesi için hazırlık yapmış, dünyada

³⁵⁶ Ruus, a.g.e.

³⁵⁷ Michael Connell and Sarah Vogler, Russia's Approach to Cyber Warfare, March 2017, CNA Occasional Papers, içinde Estonia (2007): A Cyber Milestone, s.13.

ilk kez gerçekleştirilen bu tür seçim öncesinde dışarıdan müdahale- nin ve hilenin önüne geçilmesi için gelişmiş savunma mekanizmaları ve teknik uzmanlık geliştirilmiştir. Sözkonusu hazırlıklar 2007 saldırı- na karşı fayda sağlamıştı. Dolayısıyla Estonya makamları ivedilikle tedbir aldılar. Yabancı internet adreslerinden saldırıya uğrayan web sitelerini, yurt içindeki kullanıcıların erişimini mümkün kılmak için dışarıdan erişime kapattılar.³⁵⁸

Estonya'ya yönelik siber saldırılar Atlantik'in her iki tarafında NATO ülkelerinde askeri ve güvenlik çevrelerinde alarm zili etkisi yaptı. Yetkililer bu konuda çeşitli sorulara yanıt arama ihtiyacı duy- dular. Siber savaş nedir? Siber saldırıyı ve siber savaş siber terörizm- den ayıran nedir? Eğer saldırıyı gerçekleştirenlerin bir devletle iliş- kisi ortaya çıkarılamazsa, buna verilecek cevap ne olacaktır? Hangi caydırıcı taktikler siber saldırganların cesaretini kırar?

Rusya'da muhalefet partileri Federal Güvenlik Servisi (FSB) bünyesinde yetkililerin tehdit algıladıkları kişilere yönelik internet kampanyalarını yönetme konusunda yetkinleşmiş bir uzman birim kurulduğunu iddia etmekte. Estonya'ya yönelik saldırılara karı- şan bilgisayarların bazılarının Rusya'da yurtiçi web saldırılarında rol oynadıkları ortaya çıktı. Estonya Dışişleri Bakanı Urmas Paet, Estonya'ya yönelik siber terör saldırılarının, Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı İdaresi de dahil olmak üzere Rus devletine bağlı kurumlardaki somut kişilere ve bilgisayarlara ait IP adreslerinden gerçekleştirildiğini iddia eden bir açıklama yaptı. Üst düzey Eston- yalı görevliler ise özel sohbetlerde saldırıda bulunan kimi bilgisay- arların bir çoğunun izi doğrudan Kremlin'de çıktığını söylediler. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu ve NATO teknik uzmanları Kremlin'in Dağıtılmış Ağ Saldırısı (DDoS) saldırılarıyla doğrudan bağlantılı olduğuna ilişkin somut kanıt bulamadılar.³⁵⁹ Zira saldırı- lar aralarında Mısır, Vietnam ve Peru'nun da bulunduğu dünyanın

358 Traynor, a.g.e.

359 Stephen Herzog, a.g.e., s.51.

her tarafından robot bilgisayarlar (botnet) üzerinden gerçekleştirilmekteydi. Pingleme (ping atma) saldırılarını yöneten talimatlar ise online olarak gönderilmekteydi. Estonya makamları dünyaya yardım çağrısında bulundu. Bunun üzerine İnternet Servis Sağlayıcıları (ISP'ler), Mayıs başında Estonyalı yetkililerle çalışarak zararlı verileri engelleyip, ülkenin internet şebekesini korudular.³⁶⁰ Böylece saldırılar etkisini yitirmeye başladı. Ardından 8-9 Mayıs'ta daha gelişmiş saldırılar ülkeyi hedef aldı. Bu saldırıda da dünyanın değişik ülkelerinden ele geçirilmiş robot bilgisayarlar (botnet) Estonya internet adreslerini hatalı verilerle doldurdu. Böylece internet siteleri ya kapatıldı ya da uluslararası bağlantıya son verdiler. Bu iki gün içinde 58 farklı robot bilgisayardan Estonya'ya saldırıldı. Estonya'nın en büyük bankası Hansabank online faaliyetlerini durdurmak zorunda kaldı.³⁶¹ Bundan bir hafta sonra gerçekleştirilen üçüncü dalga saldırılarda ise bilgisayar korsanları kişilere ait bilgisayarları ele geçirerek mesaj yayınladılar.

Estonya siber saldırıları ile Rusya resmi kurumları arasında somut bir ilişki tespit edilemedi. Bununla birlikte uzmanlar, saldırıların zamanlaması ve yarattığı etkiler dikkate alındığında bunun nüfuzunu arttırmak için farklı araçlar kullanan Kremlin tarafından yürütülen daha geniş kapsamlı enformasyon operasyon kampanyalarının bir parçası olduğu kanaatine vardılar. Zira Estonya'da Rus azınlığın protestolarının ve siber saldırıların başlamasının ardından Rusya Federasyon Konseyi Estonya ile diplomatik ilişkilerin dondurulmasıyla bu ülkeye yönelik ekonomik yaptırım uygulanması amacıyla Devlet Başkanı'na çağrıda bulunan bir karar aldı.³⁶²

Estonya makamları siber saldırıların arkasındaki elebaşlardan birinin internet kullanıcı adı sayesinde Rus güvenlik servisleriyle

360 Mark Lander and John Markoff. "Digital Fears After Data Siege in Estonia." New York Times, May 29, 2007, <https://www.nytimes.com/2007/05/29/technology/29estonia.html> (Erişim 20 Mayıs 2019)

361 Lander and Markoff, a.g.e.

362 Russian relations hit new low, 02 May 2007, <https://www.baltictimes.com/news/articles/17785/> (Erişim 20 Mayıs 2019)

bağlantısını tespit ettiklerini ileri sürdüler. 19 yaşındaki bu kişi başkent Tallinn'de gözaltına alındı.³⁶³ Nitekim Amerikalı uzmanlarda saldırıların arkasında Estonya'daki Rus diasporası bulunduğu kanaatini edindiler. Yaşadıkları ülkelerde belirli siyasi tedbirlere ve ideolojilere karşı koyan kesimler için internet yeni bir silah haline gelmişti. Estonya örneğinde de iktidarın uygulamalarından hoşnutsuz olan Rus diasporası vardı.³⁶⁴

Öte yandan Estonya'ya yönelik siber saldırılardan iki yıl sonra Kremlin yanlısı gençlik örgütü Naşi üyelerinden Konstantin Goloskokov, kendisinin bir grup sempatizan organize ettiğini ve birlikte elektronik istekte bulunarak Estonya web sitelerinin çökmesine yol açtıklarını söyledi. Kendisinin herhangi bir siber saldırıda bulunmadığını vurgulayan Goloskokov, arkadaşlarıyla tamamen yasal olan sivil itaatsizlik eylemi gerçekleştirdiklerini bildirdi.³⁶⁵ Goloskokov, sözkonusu protestonun hedefinin ülkenin Rus kökenli nüfusuna karşı uzun yıllar ayrımcılık yapan ve nihayetinde Tallinn'deki anıtı kaldıran Estonya liderliği olduğunu söyledi. Naşi³⁶⁶ Gençlik Örgütü ise sözkonusu protestonun kurumsal bir eylem olmadığını, Goloskokov'un şansı inisiyatifi olabileceğini açıkladı.

Naşi liderliği örgütü siber saldırılarla ilişkilendirmese de, Estonya hükümetinin anıtı nakletmesinden sonra Moskova'da çeşitli protesto gösterileri düzenledi. Naşi Estonya'nın Moskova Büyükelçiliği'ni kuşattı, binayı taş yağmuruna tuttu. Trafiği engellerken Estonya bayrağını yırttı. Grubun lideri Vasili G. Yakamenko dahil olmak üzere Naşi üyeleri Mayıs 2007 başında basın toplantısı düzenleyen Estonya Büyükelçisini sıkıştırdılar. Büyükelçinin korumaları Naşi üyelerini dağıtmak için biber gazı kullanmak zorunda kaldı.³⁶⁷

³⁶³ Traynor, a.g.e.

³⁶⁴ Herzog, a.g.e., s.50.

³⁶⁵ Christian Lowe, Kremlin loyalist says launched Estonia cyber-attack, March 13, 2009, <https://www.reuters.com/article/us-russia-estonia-cyberspace/kremlin-loyalist-says-launched-estonia-cyber-attack-idUSTRE52B4D820090313> (Erişim 15 Mayıs 2019)

³⁶⁶ İngilizcesi "Nashi", Rusçası "наши" olan Kremlin yanlısı bir gençlik örgütüdür. Bkz. Armine Ishkanian, Nashi: Russia's youth counter-movement, 30 Augus 2007, https://www.opendemocracy.net/en/russia_nashi/ (Erişim 15 Mayıs 2019)

³⁶⁷ Steven Lee Myers, Youth Groups Created by Kremlin Serve Putin's Cause, July 8, 2007, <https://www.nytimes.com/2007/07/08/world/europe/08moscow.html> (Erişim 15 Mayıs 2019)

Rus resmi makamları ise siber saldırı iddialarını yalanlayıp, Estonya'yı herhangi bir kanıt olmaksızın daha fazla suçlamada bulunmaması konusunda uyardı. Ruslar, Estonya ekibinin Putin idaresine kadar izlerini sürdükleri IP adreslerinin ele geçirilen "zombi" bilgisayarlar olabileceğini söylediler. Estonya'ya dönük siber saldırılarda Rus devletinin parmağı olduğu yönünde açık gerekçeler bulunsa da yüzde yüz emin olmak da mümkün değildi. Rus yetkililer suçlamaları kabul etmemeleri yanında saldırıyı soruşturan Estonya makamlarıyla işbirliği yapmayı reddetti. Dolayısıyla siber suçluların izlerinin sürülmesi çabaları daha da karmaşık hale geldi. Zira ev sahibi devletler siber saldırı soruşturmasında işbirliği yapmazsa, kurbanın seçenekleri sınırlı olmaktadır. Bu tarz inkarlar ve siyasi engellemeler üçüncü ülkelerdeki siber suçluları izleyip yargı önüne çıkartma çabalarını karmaşıklaştıracaktır.

Sonuçta Estonya'ya yönelik siber savaş, geleceğin siber saldırılarını öngörmede ve hazırlanmada başarısız liderlerin uluslarının potansiyel kaos ve yıkıma maruz kalacaklarının işaretini ortaya koymaktadır. Birinci Siber Savaş'ın en önemli sonucu saldırganların, belki de kazara, Batı'da, tek tek devletler ve uluslararası örgütler yaşamsal kamusal elektronik altyapısının zayıf noktalarına ilişkin bu konuda farkındalık kampanyası başlatmasına sebep olmalarıdır.³⁶⁸

Estonya saldırısı uluslararası toplumu derinden sarstı. Ancak bu saldırılar çok daha yıkıcı etkilerde bulunabilirdi. Gelecekte bilgisayar korsanları bir ülkenin trafik ışıklarını, su şebekesini, elektrik şebekesini, hava trafik kontrol sistemini, hatta askeri silah sistemlerini de hedef alabilir. Yine Estonya saldırısı sınır aşırı gruplar için kendilerini dışlayan ulus devletlere veya diğer aktörlere karşı güçlü bir asimetrik araç olarak ortaya çıkarmıştır.³⁶⁹

Estonya siber saldırılarının en önemi yanı siber alanda ulusal egemenliğe yönelik bir saldırı olmasıydı. Nihai adresi somut olarak

368 Ruus, a.g.e.

369 Herzog, a.g.e., s.52.

belirlenmese de, muhtemelen Rusya'dan stratejik amaçla komşusuna yönlendirilen ve siber alanın ilk kez böylesine büyük ölçekte eşgüdüm içinde kullanıldığı saldırıları temsil etmektedir. İnternetin bir silah olarak kullanılıp, ülkelerin siber alandaki ulusal egemenlik haklarının devletler veya devlet dışı aktörler tarafından tehdit edilmesi uluslararası toplumun bu alanda farkındalığını arttırdı. Ayrıca siber tehditlerle mücadelede atılacak adımlar konusunda da önemli bir örnek olay olarak literatürde yerini aldı. Yeni dönemin saldırıları sadece konvansiyonel güçlerle ve araçlarla değil, internet vasıtasıyla giderek birbirine bağlanan; bireylerin, toplumların ve devletlerin hizmet ve sosyal ilişkilerini giderek dijital ortama taşıdığı bir dünyada, dijital alanda da yürütüleceği anlaşılmıştır.

Wikileaks ve Rusya

Wikileaks, orijinal resmi belgelerin isimsiz kaynaklar ve kişiler aracılığıyla kamuoyuna açıklanması amacıyla 2006 yılında kurulan "kar amacı gütmeyen" bir medya kuruluşudur. İnternet sitesinde; siyasi, etik, diplomatik ve tarihi öneme sahip gizli ve hizmete özel belgeleri kabul edeceğini belirtmektedir.³⁷⁰ Kuruluşundan itibaren baş editörü ve sözcüsü Avustralyalı Julian Assange'dır. Assange, 2006 yılında kaleme aldığı yazılarda siyasi düşüncesini ortaya koydu; gizliliğe dayalı, otoriter komplocu hükümetlere karşı olduğunu vurguladı. Bunlar arasında ABD ve geleneksel olarak otoriterliği kabul edilmiş diğer devletler bulunmaktaydı.

ABD güvenlik ve istihbarat kuruluşları uzun süredir Assange'ın Rusya Federasyonu, Kremlin ve Rus istihbaratıyla ilişkilerini tespit etmeye çalışıyor. Kremlin'in stratejik çıkarları ile Wikileaks'in gündemi sıklıkla çakıştığından, Amerikalı yetkililer taraflar arasındaki ilişkiyi yüksek olasılıklı görüyor. Wikileaks'in yayınladığı belgeler ve

³⁷⁰ Jonathan Zittrain and Molly Sauter, Everything You Need to Know About Wikileaks, December 9, 2010, <https://www.technologyreview.com/s/421949/everything-you-need-to-know-about-wikileaks/> (Erişim 10 Temmuz 2019)

videolar birçok kez Amerika'nın dünyada demokrasi savunuculuğuna soyunurken, gerçekte liberal demokrasilerin baş tacı ettiği insana son derece kötü bir muameleyi layık gördüğünü kanıtlıyordu. Irak'ta, aralarında Reuters çalışanlarının da yer aldığı sivillerin füze saldırılarıyla kasıtlı olarak öldürülmesi vahşetin sadece gösterilen bir kısmıydı. ABD ordusunun Afganistan ve Irak'taki faaliyetlerine ilişkin belgeler uluslararası toplumu rahatsız ederken, hem ABD'ye hem de Batı'ya karşı husumeti arttırdı.³⁷¹

Wikileaks'in 2010 yılında ABD Dışışleri Bakanlığı'na ait diplomatik yazışmaların yayınlanması, ABD hariciyesinin diğer devletlerin yöneticileri hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarırken, dünyada Amerikan Dışışleri ve özelde Clinton'a yönelik tepkileri arttırdı. Clinton ise Wikileaks'in yayınlarının uluslararası topluma karşı bir saldırı olduğunu, ABD'nin resmi dış politikasının bu tür mesajlarla değil, Washington'da belirlendiğini savundu.³⁷² Assange, 2016 yılında yapılacak Amerikan başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti'nin başkan adayı Hillary Clinton ile ilgili elektronik postaları yayınlacağını söyledi. Ardından Clinton'un kampanya danışmanının maillerinin bilgisayar korsanlarınca ele geçirildiği anlaşıldı. Amerikan güvenlik bürokrasisi söz konusu mailleri Rus Askeri İstihbaratı GRU'nun "Guccifer 2.0" adını kullanan unsurlarının ele geçirdiğini saptadı. Böylece Wikileaks ile Rusya arasında bir bağ olduğu ortaya çıktı. Bununla birlikte Wikileaks'in bir Rus paravan kuruluşu olup olmadığı, Ruslar tarafından kurdurulup kurdurulmadığı ya da Assange'ın Rusya adına Batı karşıtı faaliyet yürüten bir kişi olup olmadığı somut belgelerle kanıtlanamadı.³⁷³

371 Chris McGreal, Wikileaks reveals video showing US air crew shooting down Iraqi civilians, 5 April 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/apr/05/wikileaks-us-army-iraq-attack> (Erişim 10 Temmuz 2019)

372 Toby Harnden, Wikileaks: Hillary Clinton states Wikileaks release is "an attack", 29 November 2010, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/8169040/Wikileaks-Hillary-Clinton-states-WikiLeaks-release-is-an-attack.html> (10 Temmuz 2019)

373 Mark Mazzetti and Julian E. Barnes, After Arrest of Julian Assange, the Russian Mystery Remain, April 11, 2019, <https://www.nytimes.com/2019/04/11/us/politics/julian-assange->

Federal Soruşturma Bürosu (FBI), ABD Başkanlığı seçimleri sırasında, Demokrat Parti Başkan adayı Hillary Clinton hakkında, geçmişte Dışişleri Bakanlığı döneminde özel elektronik hesabından gizli belge alıp-gönderdiği gerekçesiyle inceleme başlattı. Bu süreçte dış istihbarat servisi CIA ise Rusya'yı seçimleri manipüle etmekle suçladı. Dolayısıyla ABD'nin iki önemli servisinin adaylar arasındaki rekabette taraf oldukları yönünde bir görüntü ortaya çıktı. Güvenlik servisi FBI Cumhuriyetçi Parti, dış istihbarat servisi CIA ise Demokrat Parti adaylarından yana pozisyon almış gibi göründüler. FBI Başkanı James Comey, başlangıçta Clinton'un özensiz davrandığını belirterek, soruşturma açılmasına gerek duyulmadığını söyledi. Ancak daha sonra Clinton'un asistanının eşi hakkında yürütülen bir incelemede, ailenin özel bilgisayarında Clinton adına gönderilen çok sayıda resmi elektronik posta ortaya çıkınca, FBI bu kez yeni bir soruşturma başlattı. Dolayısıyla Clinton'un sorumlu olduğu güvenlik ihlalleri adıgeçeni kamuoyu nezdinde güven kaybına ve buna bağlantılı olarak oy kaybına uğrattı.³⁷⁴ Bu iki olay, somut deliller olmasa da, Wikileaks ve Rusya arasında bir bağ kurmak isteyen çevrelerin iştahını kabartmaktaydı.

Aslında gelişmeler böyle bir ilişki ihtimalini güçlendirmekteydi. Assange, seçimlerden yaklaşık beş ay önce, Haziran 2016'da bir İngiliz televizyon programındaki röportajında "gelecek yılın Wikileaks için çok etkin geçeceğini" belirtti, hemen ardından sitede Hillary Clinton'a ait çeşitli elektronik postaların yayınlanacağını duyurdu.³⁷⁵ Assange, 11 Nisan'da (2019) tarihli bir iddianamede, 2010 yılında Pentagon'a ait bir bilgisayara yasa dışı sızmak amacıyla işbirliği yapmakla suçlandı. Ancak iddianamede Rusya'nın Hillary Clinton'un başkanlık şansını ortadan kaldırarak Trump'ın seçilmesine destek

[wikileaks-russia.html](#) (Erişim 10 Temmuz 2019)

³⁷⁴ Erhan Canikoğlu, "Teröre yönelik istihbaratta elaman niteliği önemli", Hasan Mesut Önder röportajı, 23 Mayıs 2017, <https://www.ocakmedya.com/turkiye/2017/05/23/hasan-mesut-onder-roportaji-dr-erhan-canikoglu-terore-yonelik-istihbaratta-eleman-niteligi-onemli/> (Erişim 1 Haziran 2017)

³⁷⁵ Mazzetti and Barnes, a.g.e.

olan Rus kampanyasında Wikileaks'in oynadığı rol hakkında bir bilgi bulunmuyor.³⁷⁶ Dolayısıyla Ruslarla ilgili şüpheler, Trump'ın kampanyası ve seçimleri manipüle etme kumpasının Assange tarafından aydınlatılacağına inanılıyor. Assange'ın bir şekilde çalınmış elektronik postaları yayınlaması, Rusya'nın ABD Başkanlık seçimlerine müdahalesiyle ilişkili olduğunu kanıtlamıyor. ABD Adalet Bakanlığı yıllardır Assange ve Rusya arasında olası bağı tespit etmeye çalışmasına rağmen, henüz müspet sonuç elde edilmedi.

Amerikan istihbaratı Assange'ın, Rus Askeri İstihbaratı (GRU)'nın paravan bilgisayar korsanlığı örgütlenmesi olduğunu tespit ettikleri Guccifer 2.0'yi tanıdığı kanaatinde. Dava dosyasında Assange'a Demokratik Ulusal Komite ve Clinton kampanyasının başkanı John D. Podesta'nın şahsi hesabından bilgisayar korsanlığı yoluyla ele geçirilen binlerce elektronik postayı Assange'a Guccifer ismini kullanıcının verdiği belirlendi. Üzerinde durulan bir diğer husus ise Assange'ın Rus bilgisayar korsanları ile Trump kampanyası arasında bir kanal olup olmadığı. Nitekim kampanya sırasında Assange ile Trump'ın büyük oğlu Donald Trump Jr. arasında elektronik posta yazışmaları yapıldı.³⁷⁷ Öte yandan Demokratik Ulusal Komite tarafından bilgisayar korsanlığının faillerini ortaya çıkarmak amacıyla görevlendirilen özel sektör soruşturmacıları da John D. Podesta'nın elektronik postalarının korsanlık yoluyla ele geçirilmesinin arkasında Rusya olduğu sonucuna vardı.³⁷⁸

Uluslararası toplum Wikileaks'i 2010 yılında Amerikan ordusunun Afganistan savaşına ilişkin belgeleriyle, Dışişleri Bakanlığı'nın diplomatik mesajlarını yayınlamasının ardından tanıdı. O dönem Wikileaks'te Julian Assange'ın uzun süredir arkadaşı olan Israel Shamir çalışmaktaydı. 'Shamir' adı Yahudi çağrışımı yapsa da, anı-

376 Mazzetti and Barnes, a.g.e.

377 Mazzetti and Barnes, a.g.e.

378 David A. Graham, Is Wikileaks a Russian Front?, Nov 29, 2018, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2018/11/wikileaks-trump-mueller-roger-stone-jerome-corsi/576940/> (Erişim 10 Temmuz 2019)

lanın tehlikeli bir Yahudi karşıtı olduğu ileri sürülmektedir. Shamir ile bir dergisi için Moskova'da mülakat yapan Will Yakowicz, anılan Yahudi soykırımı konusunda şüpheleri bulunduğu kanaatine vardı. Öte yandan ırkçılık karşıtı Norveç Monitör dergisi uzun süreli araştırmaları sonucunda Shamir'in Avrupalı ırkçı partilerle uzun süre bağlantılı olduğunu ortaya çıkardı. Wikileaks'in 2010 yılında belgeleri sızdırmadan önce, Shamir Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in yakın müttefiki Alexander Lukaşenko'nun yönetimindeki Belarus'a gitmiş, bu ülkeye ait belgeleri Minsk'te yetkililere teslim etmişti. Bunun üzerine Lukaşenko, belgelerde yer alan isimleri etkisiz hale getirerek iktidarını sürdürebilmiştir.³⁷⁹

Wikileaks 2010 yılının Nisan ayında Irak'tan grafik kriptosu çözülen video yayınladı. Temmuz ayında Afganistan savaşına ilişkin altı yıllık gizli askeri arşiv belgelerini, Ekim ayında Irak savaşına ilişkin gizli raporları, Kasım ayında ise ABD'nin perde arkası diplomatik pazarlıklarına ait gizli mesajlarını yayınladı. Bu tarihten itibaren Wikileaks giderek Rusya'nın çıkarlarına uygun materyal yayınlamaya odaklandı. Assange, ABD ve müttefiklerine ait belgeleri yayınlayarak Obama yönetimin başını sürekli ağrıtmaya başladı. Amerikan makamları elektronik postaların Wikileaks'e Rus istihbaratı adına çalışan bilgisayar korsanları tarafından verildiğini belirttikleri halde, Trump seçim sürecinde Wikileaks'in Demokratik Ulusal Komite ve Clinton kampanyasına ait yazışmaları yayınlamasından duyduğu memnuniyeti bir çok kez ifade etti.³⁸⁰

Amerikan ordusu tarafından yürütülen soruşturmada belgeleri sızdıran kaynağın o dönem istihbarat analizcisi olan (Bradley) Chelsea Manning olduğundan şüphelenildi. Manning Haziran 2010'da yargılanmaya başlandı ve Ağustos 2013 yılında 35 yıl hapis cezasına

379 Nancy LeTorneau, The Wikileaks-Russia Connection, January 25, 2019, <https://washingtonmonthly.com/2019/01/25/the-wikileaks-russia-connection/> (Erişim 10 Temmuz 2019)

380 Liam Stack, Nick Cumming-Bruce and Madeleine Kruhly, How Julian Assange and Wikileaks Became Targets of the US Government, April 11, 2019, <https://www.nytimes.com/interactive/2019/world/julian-assange-wikileaks.html> (Erişim 10 Temmuz 2019)

çarptırıldı. Obama'nın cezasını affettiği Manning Mayıs 2017'de serbest bırakıldı. Manning'in Wikileaks'e verdiği 700 binden fazla belge içinde sivillerin vurulma görüntülerinin bulunduğu videolar, gizli diplomatik mesajlar, Irak ve Afganistan'dan gelen askeri raporlar da yer almaktaydı.³⁸¹

Rusya Ocak 2011'de Assange'a vize verdi. Öte yandan bir Rus yetkili de, muhtemelen yayınladığı belgelere ve mesajlara atıfla, Assange'ın Nobel Barış Ödülü'nü hak ettiğini söyledi. Ardından Nisan 2012'de ABD'nin baskısıyla, Visa ve Mastercard'ın bağış kabul etmemesi üzerine, Wikileaks'in mali kaynakları kurumaya başladı. Bunun üzerine Russia Today televizyonu Assange'ın konuk olarak katıldığı 12 bölümlük "The World Tomorrow" isimli bir program yayınladı.³⁸² Wikileaks ve Assange'ın program karşılığı ne kadar ücret aldığı bilinmese de, aralarında Russia Today'in de bulunduğu çok sayıda yayıncı kuruluşun programın lisans haklarını satın aldığı ileri sürülmekte. Öte yandan Assange'ın Başkan Trump'ın oğlu Donald Trump Jr. ile başkanlık kampanyası sırasında birçok kez görüştüğü yönünde yayınlar yapıldı.

Kimi araştırmacılar Wikileaks'in kurulmasından sonra üç aşamadan geçtiğini savunuyorlar; İlk aşamada Wikileaks 2008'de Kenya ile ilgili belgeler yayınladığında daha çok okurların katkı yaptığı bir site tarzındaydı. Bu dönem yayınlanan belgeler neredeyse siteyi web çöplüğü haline getirmişti. O dönem belgelerin çok azında düzenli şekilde düzeltme yapılıyordu. Wikileaks'in ikinci safhası Nisan 2010'da Savaş'ta sivillerin öldürülmesi" videosunun yayınlanmasıyla kendini gösterdi. Video'nun hazırlanış ve sunuş biçiminden sadece bilgi verilmesi değil, siyasi bir bakış açısı ortaya koyulmasının hedeflendiği anlaşıldı. Üçüncü aşama ise diplomatik mesajların yayınlanmasıyla diğerlerinden farklılaşmaktaydı. Wikileaks bu aşamada bir grup haber kuruluşuyla işbirliği yaparak diplomatik mesajları doğrudan

381 Bradley Manning, https://www.washingtonpost.com/politics/bradley-manning/019ed276-cc4d-11e2-8f6b-67f40e176f03_topic.html (Erişim 10 Temmuz 2019)

382 LeTorneau, a.g.e.

internete yığmak ya da tek bir siyasi bakış açısıyla resmetmek yerine analiz edip, düzeltmeleri yaptıktan sonra yayına hazır hale getirip yayınladı.³⁸³ Associated Press ajansına göre Wikileaks 251.287 gizli belgeyi kamuoyuna açıklamadan önce Le Monde, El Pais, The Guardian ve Der Spiegel'e teslim ettiler. The Guardian'da kendisine düşen kısmı daha sonra The New York Times ile paylaştı.³⁸⁴ Yani Fransız, İspanyol, İngiliz ve Alman gazeteleri ve bilahare Amerikan gazetesi bu belgeleri elde etmiş oldu.³⁸⁵

Amerikan makamları Wikileaks ve Julian Assange'ın Rus istihbarat servisleriyle doğrudan bağlantılarının bulunmayabileceğini ancak iki tarafın gündeminin sıklıkla kesiştiğini vurgulamakta.³⁸⁶ Julian Assange, "The Wikileaks Files: The World According to US Empire" isimli kitabında söyleyecek daha çok şeyi olduğunu Eylül 2015'deki bir televizyon programında belli etmişti. O zamana kadar yaklaşık dört yıldır Londra'daki Ekvator Büyükelçiliği'nde kalan Assange, ABD'yi insan hakları ilkelerine bağlı bir kisve altında emperyal güç elde eden, bu doğrultuda ülkeleri emirlerini yerine getirmeye zorlamak ve kendisi gibi gerçeği söylemeye cesaret eden insanları cezalandırmak amacıyla askeri-istihbari yapısını kısaç gibi konuşlandıran bir ülke olarak tanımladı. Kuşkusuz Assange'a yönelik tepkiler ABD'nin politikalarına tepki olarak yaptığı yayınları, konu Rusya ve Wikileaks'in şeffaflık idealini destekleyen devlet başkanı Putin olduğunda yapmamasıydı. Sonuçta Putin hakkında da muhaliflere karşı şiddete başvuran, onlar hakkında istihbarat toplayan, hapse attıran,

383 Zittrain and Sauter, a.g.e.

384 Zittrain and Sauter, a.g.e.

385 Bradley Manning, a.g.e. Not: Bradley Manning 2013 yılında casusluk ve gizli bilgileri çalmak suçundan 35 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Transgender (biyolojik ve toplumsal kimlikleri farklı; görünümü ile hissettiği farklı cinsel kimliği bulunan kişi) olan adıgeçen 2014 yılında yasal olarak Chelsea Elizabeth Manning adını aldı. Dönemin ABD Başkanı Barack Obama Manning'in hapis cezasını azalttı ve anılan 2017 yılında tahliye edildi. Bkz. <https://www.biography.com/activist/chelsea-manning>

386 Jo Becker, Steven Erlanger and Eric Schmitt, How Russia Often Benefits When Julian Assange Reveals the West's Secrets, August 31, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/09/01/world/europe/wikileaks-julian-assange-russia.html> (Erişim 10 Temmuz 2019)

bazen muhaliflere suikast yaptıran, medya ve internet üzerindeki denetimleri arttıran bir lider olduğu iddiaları mevcuttu.³⁸⁷

Wikileaks Temmuz 2016'da Demokratik Ulusal Komite'ye ait 20.000 civarında elektronik postayı yayınladı. Bu yazışmalarda Parti'nin, en ciddi rakibi Senatör Bernie Sanders'i zayıflatmak amacıyla Clinton ile kumpas kurduğunu ortaya koymaktaydı. Assange, Clinton'u açıkça eleştirmekle birlikte adigeçenin Cumhuriyetçi Başkan adayı Donald J. Trump'a yönelik kampanyasını altüst edecek yayınlar yapacaklarını da duyurdu. Öte yandan Wikileaks, Amerikan istihbaratına ait siber casusluk kodlarını içeren önemli belgeler yayınlacağını açıkladı.³⁸⁸

Amerikalı yetkililer, Demokrat Parti'ye ait yazışmaların Rus makamları tarafından bilgisayar korsanlığı yoluyla ele geçirildiği, kodların da Ruslar tarafından çalındığı kanaatindeydi. Wikileaks'in Rus casuslar tarafından çalınan belgelerin aklanma yeri olup olmadığı, Kremlin ve Wikileaks ya da daha genel olarak Rus devlet liderleriyle Assange arasındaki ilişkinin niteliği ise henüz bilinmiyor. Vladimir Putin'in ABD Dışişleri Bakanlığı döneminde sık sık çatıştığı Hillary Clinton'un rakibi Trump'ı açıktan desteklemesi ve Trump'ın da bu jestin karşılığında Rusya ile ilişkilerin yakınlaştırılması ve Rusya'nın Kırım'ı ilhakı lehine sözle sarf etmesi bu soruları önemli kılıyor.³⁸⁹ Seçim kampanyası sırasında Donald Trump, Ekim 2016'da North Carolina Kinston'da toplanan seçmene yaptığı konuşmada; "Ne zaman Wikileaks paylaşımları yapılsa bunun Rusya ve Donald Trump tarafından kurgulanmış bir komplo olduğunu söylüyorlar. Bu görüş açıkça çok saçma. Beni rahat bırakın." diyordu.³⁹⁰

Assange, Wikileaks'in adının duyulduğu ilk zamanlardan beri insan haklarını korumak için kriptografiyi kullanma arzusunun kendisini motive ettiğini belirterek, Rusya gibi otoriter ülkeler üze-

387 Becker ve diğ., a.g.e.

388 Becker ve diğ., a.g.e.

389 Becker ve diğ., a.g.e.

390 Graham , a.g.e.

rine odaklanacağını söylemişti. Ancak New York Times tarafından Assange'ın sürgünde bulunduğu yıllarda, bizzat kendi açıklamaları ve Wikileaks'in yayınladığı belgeler üzerinde yapılan incelemede, yayınların çoğunlukla Batı aleyhine ve Rusya'nın yararına olduğu ortaya çıkarıldı.³⁹¹

Amerikalı yetkililer Wikileaks ve Assange ile Rus istihbarat servisleri arasında doğrudan temas bulunmadığı yönünde kanaate sahipler. Ancak yetkililer, Demokratların elektronik postalarının ele geçirilmesi olayında Moskova'nın, aracılardan çaldıkları belgeleri Wikileaks'in anonim dijital posta kutusuna bırakacağını farkında olduğunu düşünüyorlar . Assange, 31 Ağustos 2016'da The Times ile yaptığı bir röportajda; Hillary Clinton ve Demokratları Rusya'ya yönelik yeni bir McCarthy'ci histeriyi canlandırmakla suçladı. Assange, Wikileaks'in yayınladığı belgelerin istihbarat servislerinden intikal ettiğine ilişkin somut delil bulunmadığını söyledi. Bu tür belgeleri servislerden geldiği takdirde de memnuniyetle kabul edeceğini söyledi. Assange, Wikileaks'in sınırlı kaynakları ve tercüme kısıtları dikkate alındığında, ABD ve Çin'e kıyasla dünya sahnesinde önemsiz bir oyuncu olan Rusya'ya odaklanmaya gerek olmadığını, esasen Kremlin'in yolsuzluğunun bayat bir hikaye olduğunu, herkesin Rusya'yı eleştirdiğini ve bunun sıkıcı olduğunu belirtti.³⁹²

Londra Üniversitesi Araştırmacı Gazetecilik Merkezi'ni yöneten Wikileaks destekçisi Gavin MacFadyen ise Assange vakasında asıl sorunun belgelerin nereden geldiği değil, doğru olup olmağı ve kamu yararı bulunup bulunmadığı noktalarında olduğunu ileri sürdü. Adıgeçen istihbarat servislerinin kamuoyunu yanıltmak amacıyla uzun süredir medya kuruluşlarını kullandıklarını, Batılı medya kuruluşlarının CIA'den gelen malzemeleri eleştirmeksizin sıklıkla yayınladıklarını ileri sürdü.³⁹³

391 Becker ve diğ., a.g.e.

392 Becker ve diğ., a.g.e.

393 Becker ve diğ., a.g.e.

Julian Assange 2006'da Wikileaks'in faaliyetlerini açıklarken amaçlarından birinin Batılı hükümetlerin yasadışı ve ahlaki olmayan davranışlarını açığa çıkarmak olduğunu belirterek potansiyel işbirlikçilerine mesaj verdi. Başlıca hedeflerinin Çin, Rusya ve Avrasya'daki baskıcı rejimler olduğunu söyledi. Assange, 2010 yılında savaş kayıtlarını yayınladıktan sonra bir Moskova gazetesine Wikileaks'in Rusya hakkında, Rus hükümeti ve iş insanları hakkında güvensizlik yaratacak belgeler ele geçirdiğini söyledi. Ancak kısa süre sonra Assange hakkında, kendisinin yalanladığı İsveç'te bir cinsel saldırı suçunda 20 Kasım'da uluslararası yakalama kararı çıkarıldı. Bundan sekiz gün sonra Wikileaks'in ABD Dışişleri Bakanlığı yazışmalarını yayınlaması ABD'nin diplomatik ilişkilerine menfi bir etki yaptı.³⁹⁴

Wikileaks'in yayınladığı belgeler Rusya'dan çok ABD'yi rahatsız etti. Zira Amerikalılar soyut iddialarla Rusya'yı "mafya devleti" olarak nitelendirmekteydi. Time dergisi Assange'a Kremlin'in gizli anlaşmalarını yayınlayıp yayınlamayacağını sorduğuna adigeçen evet yanıtını verdi. Ancak Assange'ın vaad ettiği bu belgeler yayınlanmadığı gibi anılanın başı her derde girdiğinde yardımına Rusya devlet başkanı koştı. Kasım 2016 sonlarında Amerikalı yetkililer Wikileaks hakkında soruşturma açtıklarını duyurdular. Bakanlığı mesajların yayınlanmasıyla karışan Hillary Cliton sorumlular hakkında sert tedbirler alınacağını duyurdu. Ertesi ay Julian Assange, İsveç makamları tarafından sorgulanmak üzere Londra polisi tarafından göz altına alındı. Assange, Amerikalılara teslim edileceğinden korkuyordu. Kefaletle serbest bırakılınca bir Gürcistanlı taraftara ait bir kır evine sığındı. Evin sahibi Vaughan Smith, Julian Assange'ın yoğun online zorbalık ve dezenformasyon kampanyasının kurbanı olduğunu söyledi. Assange'ın gözaltına alınmasından bir gün sonra Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Fransa Başbakanı ile ortaklaşa düzenlediği basın toplantısında bir gazetecinin diplomatik yazışmaların Rusya'yı demokratik olmayan bir ülke şeklinde gösterdiği

394 Becker ve diğ., a.g.e.

sorusu üzerine, “Demokrasi söz konusu olduğunda her yönüyle demokrasi olmalıdır. Öyleyse Bay Assange’ı neden demir parmaklıkların arkasına atıyorlar. Bir Amerikan sözü “Camdan evde oturanlar taş atmamalıdır.” diyerek cevapladı. Bu Vladimir Putin’in Assange soruşturmasına ilişkin ilk açıklamasıydı. Assange’a yönelik suçlamaların siyasi amaçlı olduğunu, ABD’nin Irak’taki dahil Ortadoğu’daki askeri faaliyetlerine ilişkin elde ettiği bilgileri yayımladığı için yargılanıyor dedi.³⁹⁵

Julian Assange, Ekvator Büyükelçiliği’nde sürekli gözetim altında izole şekilde tutulurken, Kremlin’in ihlallerine karşı hissiz kalırken, Batı’ya yönelik içgüdüsel güvensizliği pekişti. Assange’in destekçileri onun Rusya’yı Batı emperyalizmine karşı bir siper olarak gördüğünü söylediler. Assange’in bir başka destekçisi ise anılanın dünyayı kendisine karşı davranışlar prizmasından gördüğünü, Amerika ve Clinton’un başını derde soktuğunu, Rusya’nın ise asla sorun yaratmadığını söyledi. Tüm bu hususlara bakıldığında Assange’in ya da Wikileaks’in Rusya ya da Rus istihbarat servisleriyle somut bir bağlantısı bulunduğunu söylemek mümkün değil. Ancak Assange’in yayınladığı bilgiler, belgeler ve görüntüler birçok noktada Rusya’nın çıkarlarıyla kesişmekteydi. Burada üzerinde durulması gereken konu Wikileaks’in 2010 yılında ABD Dışişleri bakanlığı yazışmalarını yayınlamasının hedefinde doğrudan Hillary Clinton olduğunu söylemek pek mümkün değil. Ancak 2016 yılında Clinton’un kampanyasını yöneten kişilerin elektronik postalarının ele geçirilerek Wikileaks’te yayınlanmasıyla, Clinton’un danışmanının eşine yönelik soruşturmada, adıgeçenin bilgisayarında Clinton’un resmi maillerinin bulunması üzerine FBI soruşturmasının genişletilmesi arasında herhangi bir ilişki bulunup bulunmadığı. Zira, her iki olay da Clinton’un ABD Başkanlığı konusunda güvenilirliğini sorgulamakta. Wikileaks’in Demokratik Ulusal Komite’den çalınan binlerce elektronik postanın Amerikan başkanlık seçimleri sırasında yayım-

395 Becker ve diğ., a.g.e.

lanması Demokrat Parti'yi ve Hillary Clinton'un kampanyasını mahcup edince Assange saldırıya maruz kaldı.³⁹⁶

Clinton'un kampanya direktörü Robby Mook, 24 Haziran'da ABC'ye yaptığı açıklamada; kendilerini rahatsız edici şeyin uzmanların ifade ettikleri üzer, Rus devlet aktörlerinin DNC'nin elektronik postalarına girdiğini, tüm postaları ele geçirdiğini internet siteleri vasıtasıyla sızdırdığını, sorunun daha ciddi boyutunun ise Rusların bu operasyonu Donald Trump'a yardım etmek amacıyla yaptıklarını söyledi.³⁹⁷ Amerikalı yetkililer Wikileaks tarafından yapılan yayınların Donald Trump'ın Clinton'u zor durumda bırakmayı hedefleyen kampanyasının bir parçası olarak değerlendirdiler, ancak Rusya'nın seçimlere müdahalesi hususunu soruşturan özel danışman Robert Mueller Julian Assange'a yönelik herhangi bir suçlamada bulunmadı.³⁹⁸ Kimi araştırmacılara göre Wikileaks'in Hillary Clinton'ın kampanya sorumlusundan elde edilen elektronik postaları Ekim ayında yayınlayacağı Trump'un ekibi tarafından Ağustos ayı içinde öğrenildi. Muhafazakar yazar Jeorme Corsi, Temmuz ayı sonlarında Trump'ın arkadaşı ve eski siyasi danışmanı Roger Stone'a Londra'daki Ekvator Büyükelçiliği'nde kalmakta olan Wikileaks'in kurucusu Julian Assange'a ulaşması ve kuruluşun elinde bulunan Clinton'a ait elektronik postaları almasını yazdı. Corsi de kendisine ulaştırılan bu notu Trump'un ekibinden Ted Malloch'a ilette.³⁹⁹

Amerikan makamları, Wikileaks'in 2016 yılında yayınladığı Demokrat Parti'ye ait belgelerin Rus istihbaratı tarafından çalındığını ileri sürdüler.⁴⁰⁰ Amerikalı yetkililerin iddia ettiği gibi Clinton'un kampanya döneminde Demokrat Parti'ye ait belgeler gerçekten Rus istihbaratı tarafından çalındıysa, Wikileaks ilk kez Rus servisleri tarafından ele geçirilmiş belgeleri yayınlamış oluyordu. Öyleyse Rus

396 Stack ve diğ., a.g.e.

397 'This Week' Transcript: Live from Philadelphia Democratic National Convention, ABC News, July 24, 2016.

398 Stack ve diğ., a.g.e.

399 Graham, a.g.e.

400 Becker ve diğ., a.g.e..

istihbaratı ile Wikileaks arasında ne tür bir ilişki vardı? Wikileaks kimi Amerikalıların ileri sürdüğü gibi Rus istihbaratının Amerika'ya yönelik propaganda ve kamuoyu oluşturma faaliyetlerinde uluslararası topluma ulaşılmasını sağlayan bir platform olarak mı görülmekteydi? Ya da CIA tarafından hazırlanan "yönlendirme amaçlı" yazıları Amerikan medyası sorgulamadan yayınlarken, Rus istihbaratı tarafından gönderilen belgelerin Wikileaks tarafından yayınlanmasını eleştirmek ne derece haklı bir davranış olabilirdi?

Julian Assange geçmişte Putin yönetimini de zaman zaman eleştiriyordu. 2011 yılında yapılan bir röportajda Rusya'nın "Putinleştirildiği"nden bahsetti. Üyeleri Putin hakkında konuştukları içine hapse atılan 'Pussy Riot' grubuna dikkat çekti. Assange Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetlerine ilişkin olarakta Rusya yanlısı görüşleri benimsiyordu. Halbuki o dönem Obama yönetimi Kremlin'i Ukrayna'daki ayrılıkçıları desteklemesi sebebiyle eleştirmektedir.

ABD Adalet Bakanlığı tarafından Kasım 2018'de Julian Assange hakkında bir iddianame hazırlandı. Nisan 2019'da Assange hakkında "2010 yılında gizli ABD belgelerinin yayınlanmasındaki rolüne ilişkin bilgisayar korsanlığı kumpası sebebiyle iddianame düzenlendiği" açıklandı. İddianamenin kamuoyuna duyurulmasından birkaç saat önce Assange İngiliz makamları tarafından 2012 yılından beri ikamet ettiği Londra'daki Ekvator Büyükelçiliği'nde tutuklandı. Savcılığın Assange'a yönelik tek suç iddiası, adıgeçenin ABD hükümetine ait gizli bir bilgisayar şifresinin kırılması için işbirliğini kabul etmesinden kaynaklanmaktaydı. Aslında bu bir casusluk suçu değildi ve bu ayrıntı basın özgürlüğü savunanlar tarafından yakından takip ediliyor.⁴⁰¹

Wikileaks'in bilgisayar korsanlığı yoluyla ele geçirilen belgeleri Rus ajanlardan aldığının farkında olup olmadığı henüz açıklığa kavuşturulmadı. Assange uzun süredir yayınlanan elektronik posta-

401 Stack ve diğ., a.g.e.

ların kaynağının Rusya olduğunu yalanladı ve 2016 yılında öldürülen Demokratik Ulusal Komite çalışanı Seth Rich olduğunu ima etti. Ayrıca Guccifer 2.0'nin Rus olduğu ya da Rus hükümetiyle bağlantılı olduğu iddialarını kuşkuyla karşıladı.⁴⁰² Trump'ın dış politika danışmanlarından George Papadopoulos'a Rusya'nın elinde Clinton'un başkanlık kampanyasına zarar verecek nitelikte elektronik postalar olduğu söylendi. Donald Trump'ın arkadaşı ve eski iş ortağı Paul Manafort, Trump'ın oğlu Donald Trump Jr. ve damadı Jared Kushner, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Donald Trump'ı desteklediği kendilerine söylenince, rakibi Hillary Clinton'u karalanması beklentisiyle, Haziran 2016'da bir Rus Avukat ile görüştüler.⁴⁰³

Wikileaks, ilk ortaya çıktığı günden itibaren uluslararası toplumun dikkatini çekti. Ancak kuruluşun ilgi odağı haline gelmesi, Hillary Clinton'ın bakanlığı sırasında, 2010 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı'na ait elektronik posta yazışmalarını yayınlamasıyla oldu. Clinton herhangi bir bakan değildi. ABD'nin 2016 yılı başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi aday Donald Trump karşısına Demokratların adayı olarak çıkacaktı. Dolayısıyla bakanlığına ait yazışmaların sızdırılması ABD'yi uluslararası alanda zor durumda bırakmanın ötesinde, Clinton'un siyasi hedeflerine ulaşmasını engelleme kapasitesine sahipti. Nitekim, seçimlerden hemen önce de bu kez Clinton'un partisinde kampanyayı yöneten üst düzey bir yetkilinin elektronik yazışmaları yayınlandı. Böylece 2010'daki paylaşımların asıl hedefinin ABD'yi dış politika alanında zayıflatmanın yanı sıra Clinton'un başkanlığını önleme amaçlı olduğu anlaşıldı.

Diğer Rus Siber İstihbarat Faaliyetleri

Rusya Federasyonu, dış siyasi, ekonomik ve askeri hedeflerine ulaşmak için gereken her türlü aracı kullanmaktadır. Rusya, enerji stratejisiyle dışarıda ulusal çıkarlarını gerçekleştirebileceği bir ortam

402 Graham, a.g.e.

403 Graham, a.g.e.

yaratma yönünde önemli başarı elde etmiş, bu durum Batılı rakipleri tarafından uzun süredir teyit edilmiştir. Benzer şekilde siber alanı da ulusal çıkarlarını elde etmek için etkin bir şekilde kullanmaktan kaçınmamaktadır. Rusya'nın dış ve güvenlik politikalarındaki başarısında siber alandaki faaliyetlerinin rolünü anlamak için bir taraftan Rusya'da teknik düzeyde neler olup bittiğine bakılması, öte yandan siber alandaki gelişmelerin arkasındaki siyasi düşüncenin ve stratejilerin anlaşılmasını gerektirmektedir.⁴⁰⁴

Rusya'da güvenlik ve istihbarat servislerinin her biri siber alanda belirli görevler üstlenmektedir. Federal Güvenlik Servisi, Rus kamu kurumlarının ve devletin iletişim alt yapısının siber tehditlere karşı güvenliğinin sağlanmasından sorumludur. Bunun yanısıra FSB, iç güvenlik tehdidi oluşturan unsurlar ile yabancı istihbarat servislerinin yönelttiği casusluk faaliyetleri, terör örgütleri veya bağımsız bilgisayar korsanları gibi çeşitli unsurlardan kaynaklanan tehditlerle mücadele etmektedir.⁴⁰⁵

Rus siber istihbarat faaliyetleri iki farklı amaçla yapılmaktadır. Birincisi hedef ülkeler hakkında bilgi toplamak, ikincisi ise hedefleri risk altına sokmak amacıyla planlanan tecavüzlerdir.⁴⁰⁶ İkinci tür operasyonlarda muhtemel hedeflere gerektiğinde yıkıcı etki yapmak amacıyla erişim imkanı sağlama altyapısını hazırlanmaktadır. Aslında önemli hedefleri risk altına sokmak modern askeri stratejinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu tür operasyonların amacı, herhangi bir düşmanlık anında ya da beklenmedik bir durum ortaya çıktığında karşı tarafın önemli hedeflerini yok etmek ya da etkisiz kılmaktır. Bunun için de ya hasımı harekete geçme kapasitesinden mahrum bırakmak ya da büyük maliyet altına sokmaktır.

404 Nicu Popescu and Stanislav Secieru, "Introduction:Russia's cyber prowess – where, how and what for?, in Nicu Popescu and Stanislav Secieru (ed.) Hacks, Leaks and Distrupction: Russian Cyber Strategies,Chaillot Papers, October 2018, s.10.

405 FSB'nin yönetimi, kuruluşu ve görevleri hakkında bilgi için servisin resmi sitesinden yararlanılabilir. Bkz. <http://www.fsb.ru/> (Erişim 31 Mayıs 2019)

406 Ben Buchanan and Michael Sulmeyer, Russia and Cyber Operations: Challenges and Opportunities for the Next U.S. Administration, December 13, 2016, Task Force White Paper.

Geleneksel operasyonlarda hedefleri risk altından bırakmak için kullanılan kapasitelerin çoğu her bir hedef bazında yoğun hazırlık gerektirmemektedir; seyir füzeleri ve hava saldırıları ile hedefler her an vurulabilmektedir. Siber operasyonlarda ise durum değişmektedir. Dijital hedeflere erişim sağlamak için önceden uzun süren hazırlıklara ihtiyaç duyulmaktadır.⁴⁰⁷

Rusya'nın siber istihbarat alanındaki faaliyetleri uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Amerika tarafından tespit edilen ilk vaka ise şu şekilde gelişmiştir: California'da Lawrence Berkeley Ulusal Laboratuvarı sistem yöneticisi Cliff Stoll, 10 Eylül 1986 günü Alabama'da Anniston Ordu Karargahı Bilgisayar Merkezi'nde Chuck McNatti'yi arayarak, "Avcı" (Hunter) isimli bir bilgisayar korsanının kendisine ait bilgisayar sistemlerine zorla girdiğini bildirdi. Bilgisayar korsanını Amerikan Ordusu Redstone Roket test alanından Başkan Ronald Reagan'ın öncülüğünü yaptığı "Yıldız Savaşları" adı verilen Stratejik Savunma İnisiyatifi kapsamında gerçekleştirilen füze testleri hakkında bilgi elde etmeye çalışmaktaydı.⁴⁰⁸

"Hunter"ı bulmaya yönelik araştırmalar, diğer bölümler tarafından laboratuvar faturalarında, bilgisayar kullanımı için 75 sentlik açığa denk gelen dokuz saniyelik telefon kullanımına kimin sebep olduğunu araştırma üzerine başlatıldı. O dönem askeri kurumlardaki güvenlik tedbirlerinin gevşek olması, buralarda bulunan bilgisayar sistemlerinin ve şebekelerin bilgisayar korsanları için kolay hedef haline getirmekteydi. ABD ordusunun iç birimlerinde bilgisayar kullanıcıları şifre olarak "şifre" kelimesini kullanmaktaydı. CIA, FBI ve NSA daha önceleri bilgisayar korsanlığına karşı çalışmamışlardı.

407 Buchanan and Sulmeyer, a.g.e.

408 Clifford Stoll, *The Cuckoo's Egg: Tracking a Spy Through the Maze of Computer Espionage* (New York: Pocket Books, 1989,) 267-366; John Markoff, "West Germans Raid Spy Ring That Violated U.S. Computers", *New York Times*, March 3, 1989, <https://www.nytimes.com/1989/03/03/world/west-germans-raid-spy-ring-that-violated-us-computers.html> (Erişim 31 Mayıs 2019); Testimony on Hacking by Cliff Stoll, C-Span, May 15, 1989, <https://www.c-span.org/video/?c4594226/epic-testimony-hacking-cliff-stoll-1989> (Erişim 31 Mayıs 2019)

İstihbarat servisleri Stoll'un uyarılarına dikkat etmekteydi ancak bu tür korsanlık faaliyetlerinin hangi kurum tarafından takip edileceği de belli değildi. Yine de Amerikan istihbarat servisleri bir araya gelerek olaydan üç yıl sonra, 1989 yılında bilgisayar korsanlarının izlerini sürdü ve Batı Almanya yetkilileri ile eşgüdüm içinde Hannover ve çevresinde beş zanlıyı yakaladı. Bu kişiler arasında, ekip kurup hassas bilgileri ele geçirerek para karşılığı KGB'ye satan Hannover Üniversitesi Fizik öğrencisi Markus Hess de bulunmaktaydı. Bilgisayar korsanları Amerikan ordusuna ait 450 bilgisayara sızarak elde ettikleri; "Gizli" gizlilik dereceli binlerce sayfa belgeyi, bilgisayarların şifrelerini, uyguladıkları yöntemleri, 32 bitlik Vax bilgisayarlara nasıl sızılacağı, hangi şebekelerin kullanılacağı ve askeri şebekelerin nasıl işlediği gibi bilgileri KGB'ye ulaştırdılar.⁴⁰⁹

Öte yandan 7 Ekim 1996 tarihinde Colorado Maden Okulu'na dijital yollardan yasal olmayan bir şekilde ulaşıldı. Mütecaviz kişiler okulun Brown Binası'ndaki "Baby Doe" isimli bilgisayara erişim sağladılar. Bunu yapmak için makinenin Sun OS4 işletim sistemindeki zafiyetten yararlandılar. Ardından bu bilgisayar üzerinden NASA, Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi, ABD Donanması ve Hava Kuvvetleri ile ülke genelinde Amerikan üniversiteleri ve askeri tesislerde bulunan çok sayıda bilgisayara eriştiler. Operasyon yıllarca sürdü ve failer hassas bilgileri ele geçirdiler.⁴¹⁰

Bilahare yürütülen soruşturmada çalınan verilerin basılması halinde 169 metrelik Washington Anıtı boyuna ulaşılacağını, korsanlık faaliyetlerinin çoğunlukla geceleyin yapıldığı, korsanların operasyonlarını gerçekleştirdiği karmaşık uluslararası ağların durak noktaları sebebiyle operasyona Ay Işığı Labirenti adı verildi. Soruşturma ilerledikçe faillerinin Ruslar olduğu ortaya çıktı.⁴¹¹ Dolayısıyla 1996 yılında California ve Colorado'da tespit edilen dijital ortamda gerçekleştirilen faaliyetler, Rus siber istihbaratının bundan sonraki faaliyetlerine de ışık tuttu.

⁴⁰⁹ Stoll, a.g.e.

⁴¹⁰ Buchanan and Sulmeyer, a.g.e.

⁴¹¹ Buchanan and Sulmeyer, a.g.e.

Rus saldırırganlar Ayışığı labirentiyle başlayan bilgi toplama operasyonlarının benzerlerini sürekli icra ettiler. 2014 ve 2015 yıllarında ABD Hükümeti'nin önemli organlarına yönelik çok sayıda dijital hulul yapıldığı ortaya çıktı. Saldırırganlar Beyaz Sarayı, Dışışleri ve Savunma Bakanlıklarını hedef aldılar. Her seferinde hassas belgeleri ve görüşmeleri ele geçirmek suretiyle belirli ölçüde başarılı oldular.⁴¹²

ABD'de kamu ve özel sektöre ait siber güvenlik araştırma kuruluşları 2015 yılından itibaren bazı siber aktörlerin küresel düzeyde çok sayıda ticari kuruluş ve SOHO konutlarına ait yönlendirici ve anahtara sızmaya çalıştığını rapor etmekte. Amerikan hükümeti sözkonusu saldırıların arkasında Rusya olduğunu değerlendirirken, operasyonların Rusya'nın ulusal güvenliği ile ekonomik çıkarlarını destekleyen casusluk ve fikri mülkiyet hırsızlığına imkan sağladığını ileri sürmekte. Rus siber aktörlerinin şebeke yönetim faaliyetlerine ait geçmişten kalan çeşitli izlerden, zayıf protokol kurallarında ve hizmet portlarından yararlandığı savunuldu. Buna göre Ruslar şu hedeflere ulaşmaya çalışıyorlardı.⁴¹³

- Korunmasız aygıtları tespit etmek,
- Aygıt kurulumlarını ele geçirmek,
- Dahili şebeke mimarisinin şemasını çıkarmak,
- Oturum açma bilgilerini ele geçirmek,
- İstisnai kullanıcı kisvesine bürünmek,
- Aygıt yazılımı, işletim sistemi ve kurulumlarını değiştirmek,
- Hedefin işlem trafiğini kopyalamak ya da Rus siber aktörlerinin denetimindeki altyapı üzerinden geçirmek.

Rus siber aktörleri ise bu faaliyetlerini gerçekleştirmek için şifrelenmemiş protokoller ya da doğrulanmamış hizmetlerin izlerine sahip aygıtları, kurulmadan önce yetersiz şekilde güçlendirilmiş ay-

412 Buchanan and Sulmeyer, a.g.e.

413 Russian State-Sponsored Cyber Actors Targeting Network Infrastructure Devices, April 16, 2018, <https://www.us-cert.gov/ncas/alerts/TA18-106A> (Erişim 11 Haziran 2019)

gıtları, üretici firmalar yada tedarikçiler tarafından artık güvenlik yaması sağlanmayan aygıtları hedef alıyordu.⁴¹⁴

Rus siber aktörleri sözkonusu faaliyetlerini birkaç aşamada gerçekleştirmektedir. Birinci aşamada internet adres çubuğundan geniş çaplı ya da hedefe dönük arama yapmakta, ikinci aşamada hedef bilgisayarın korunma durumuna göre harici SNPM ve SMI paketleri göndererek hedef aygıtın konfigürasyon dosyasını TFTP, UDP protokolleri üzerinden siber aktöre göndermesi ya da dahili protokollerle sözkonusu verilere erişim sağlanmakta, gelen konfigürasyon dosyasında hedef aygıtı ait şifre değerlerin yanısıra şebeke bilgileri de yer almakta, dördüncü aşamada siber aktörler şebeke içinde yasal kullanıcı kisvesine bürünerek saldırılar yapmakta, sonraki aşamada şebeke yöneticileri tarafından kullanılan yeni aygıt ekleme ve ayarlama ve yeni OS dosyası yükleme amaçlı altyapıdan istifade etme ve son olarak hedef bilgisayarları komuta-kontrol altına almak şeklinde sıralanmaktadır. Siber aktörler “aradaki adam” senaryosu uygulayarak hedef bilgisayarlara yönelik;

- Diğer kurulum bilgilerini ele geçirmek,
 - Disk imaj dosyasını dışarıda kurulan siber aktörün denetimindeki FTP sunucusuna göndermek,
 - Aygıt kurulumlarını değiştirmek,
 - Jenerik yönlendirici kapsülleme (GRE)⁴¹⁵ tünelleri oluşturmak,
 - Kontrol ettikleri diğer şebeke altyapıları vasıtasıyla şebeke trafiğini yeniden yönlendirmek veya aynalamak,
- gibi faaliyetleri gerçekleştirme imkanına kavuşmaktadırlar.⁴¹⁶

⁴¹⁴ Russian State-Sponsored Cyber Actors...

⁴¹⁵ GRE, IP başlığının üzerine diğer ağ katmanı (OSI 3.katman) protokollerinin başlıklarını kapsülleyerek paketin yönlendirilmesini sağlayan bir protokoldür. GRE, Cisco Systems tarafından bir tünelleme protokolü olarak geliştirilmiştir. Arada farklı networkler olduğunda GRE tünelleri kullanarak belli networkler birbirine bağlanabilir, bu ağlardaki cihazların birbirleriyle haberleşmesi sağlanabilir. Bu durumu daha açık ifade etmek ve konfigürasyon örneği göstermek amacıyla aşağıda basit bir topoloji örneği mevcuttur.Bkz. [\(http://bidb.itu.edu.tr/sevir-defteri/blog/2013/09/06/gre-\(generic-routing-encapsulation-jenerik-y%C3%B6nlendirici-kaps%C3%BClleme\)](http://bidb.itu.edu.tr/sevir-defteri/blog/2013/09/06/gre-(generic-routing-encapsulation-jenerik-y%C3%B6nlendirici-kaps%C3%BClleme)) (Erişim 11 Haziran 2019)

⁴¹⁶ Russian State-Sponsored Cyber Actors ...

Amerikan İstihbarat Topluluğu tarafından yıllık olarak hazırlanan Küresel Tehdit Değerlendirmesi (2018)'nde Çin ve Rusya'nın doğalgaz boru hatları veya elektrik şebekeleri gibi ABD'nin kritik altyapısını en azından geçici olarak hizmet dışı bırakacak siber saldırı gerçekleştirme kapasitesine ulaştıkları ileri sürülüyor. Belgede ABD'ye yönelik en büyük casusluk ve siber saldırı tehditlerinin bu iki ülkeden kaynaklandığını savunuluyor.⁴¹⁷

Belgede Rusya'nın ABD'ye yönelik tehditleri siber casusluk, siber etki ajanlığı ve siber saldırı şeklinde üç başlıkta ele alınmaktaydı. Moskova'nın siyasi ve askeri hedeflerine ulaşmak için siber casusluk, saldırı ve etki operasyonlarını entegre etmek suretiyle güçlü bir hâsım olduğunu, Rus servislerinin ABD, NATO ve Beş Göz İttifakı teknik bilgi, askeri ve siyasi planları ele geçirmek için ABD, NATO ve "Beş Göz" İttifakı'nın⁴¹⁸ bilgi sistemlerini hedef almayı sürdürdüğü vurgulanıyor. Belge Rusya'nın 2015 ve 2016 yıllarında Ukrayna'ya yönelik siber saldırılarına benzer şekilde elektrik dağıtım şebekesinin birkaç saat süreyle hizmet dışı bırakılması gibi ABD'nin kritik altyapısına karşı lokal ve geçici etkilerde bulunacak siber saldırılar gerçekleştirme yeteneğine sahiptir olduğunu vurguladı.⁴¹⁹

Belgede Rusya'nın toplumsal ve ırksal gerginlikleri arttırıcı, yetkililere karşı güven duygusuna zarar veren ve Rusya karşıtı olarak algılanan siyasileri eleştiren sosyal medya faaliyetlerine odaklanmaya devam edileceği, vurgulandı. Belgede Moskova'nın dezenformasyon yayarak, siber korsanlık ve bilgi sızdırma operasyonları yaparak veya verileri manipüle etmek suretiyle ABD siyasetini, eylemlerini ve seçimleri etkilemeyi amaçlayan ilave araçlar kullanabileceği ileri sürüldü.⁴²⁰

İngiltere hükümeti küresel düzeyde pekçok siber saldırıdan Rus askeri istihbaratını (GRU) sorumlu tutmaktadır. İngiltere Ulusal Si-

417 Worldwide Threat Assessment Of The US Intelligence Community, 29 January 2019, s.5

418 ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan oluşan aralarında istihbarat paylaşımı yapan topluluk.

419 Worldwide Threat Assessment..., s.6.

420 Worldwide Threat Assessment..., s.6.

ber Güvenlik Merkezi, GRU'nun APT28, Fancy Bear, Sofacy, Pawnstorm, Sednit, CyberCaliphate, Cyber Berkut, Voodoo Bear, BlackEnergy Actors, STRONTIUM, Tsar Team ve Sandworm isimleriyle ilişkili olduğunu değerlendirmekte.⁴²¹

Ulusal Siber Güvenlik Merkezi'nin yayınladığı bültende Rusya'ya atfedilen siber saldırıların asıl failinin GRU olduğu vurgulanmakta. Geçmiş yıllarda İngiliz ve Amerikan hükümetleri, istihbarat servislerinin ayrı ayrı değerlendirmelerine dayanarak NotPetya ve VPNFilter isimli saldırılar sebebiyle Kremlin'i suçladılar. Ekim 2017'deki BadRabbit fidye saldırısı, Dopingle Mücadele Ajansı (WADA)'na yönelik bilgisayar korsanlığı ve ABD Başkanlık seçimi kampanyası sırasında Demokratik Ulusal Komite'nin elektronik postalarının bilgisayar korsanlığı yoluyla ele geçirilip yayınlanmasından da Rusya sorumlu tutuluyor. Ulusal Siber Güvenlik Merkezi her üç saldırının sorumlusu olarak GRU'yu görmekte. İngiltere merkezli küçük bir televizyon kanalına (ismi verilmemekte) ait elektronik posta hesaplarına karşı yapılan bilgisayar korsanlığı saldırısının arkasında da GRU'nun olduğunu düşünüyorlar.⁴²²

ABD'de Demokrat Parti ve Hillary Clinton'ın başkanlık seçimi kampanyasında görevli kişilere yönelik bilgisayar korsanlığı sebebiyle 12 şüpheli Rus hakkında iddianame hazırlandı. Savcılığın iddianamesinde şüpheliler GRU'ya bağlı 74455 Ünitesinin mensupları. Rus askeri bilgisayar korsanları APT28, Fancy Bear ve CyberCaliphate (Nisan 2015'de Fransız TV kanalı TV5Monde'yi hedef alan) gibi takma isimlerle anılıyor. Ulusal Siber Güvenlik Merkezi'nin uyarılarına APT28 tarafından kullanılan "kötü amaçlı yazılım yükleme" emrelerine ilişkin teknik tavsiyelerin yayınlanması eşlik etti. APT28 gizli istihbarat toplamaya odaklanırken daha çok gölgede kalma tak-

421 UK exposes Russian cyber attacks, 4 October 2018, <https://www.gov.uk/government/news/uk-exposes-russian-cyber-attacks> (Erişim 12 Haziran 2019)

422 John Leyden, UK pins 'reckless campaign of cyber attacks' on Russian military intelligence, 4 October 2018, https://www.theregister.co.uk/2018/10/04/russian_military_intelligence_blamed_for_reckless_cyberattacks/ (Erişim 13 Haziran 2019)

tiğini benimsiyordu. APT28 2016 yılı ilkbahar aylarından itibaren Demokratik Ulusal Komite üyeleri dahil siyasi kişilere hedef odaklı oltalama (spear phishing) amaçlı elektronik posta göndermekteydi. Söz konusu postaların amacı alıcıları aldatarak sahte bir web sitesi alan adı üzerinde elektronik posta şifrelerini değiştirmeye yöneltmektir. Saldırıda bulunan grup bu sayede hedefin kullanıcı adı ve şifresini kullanarak DNC (Direk Sayısal Kontrol/Doğrudan Sayısal Denetim) ağına sızmak, ağa kötü amaçlı yazılım yüklemek, ağ içinde serbestçe gezinmek, toplu mailler dahil veri çalmak ve bunları internet üzerinden yayınlamaktı.⁴²³

Symantec tarafından yayınlanan bir araştırma sonucunda APT28, 2017 ve 2018 yıllarında da faaliyetlerini yoğunlaştırarak devam etti. Ancak 2017'in başından itibaren grubun faaliyetleri daha gizli bir yapıya büründü. Bu durum grubun istihbarat toplama amaçlı faaliyetlere yöneldiğini gösteriyordu. APT28'in son hedefleri arasından tanınmış bir uluslararası kuruluş, askeri kurumlar ve Avrupa'da bir devlet, bir Güney Amerika ülkesi ve bir Doğu Avrupa ülkesine ait büyükelçilik yer almaktaydı.⁴²⁴

APT28, hedeflerini ele geçirmek için muhtelif araçlardan yararlanıyordu. Grubun başlıca kötü amaçlı yazılımı "Sofacy" iki bileşene sahipti. "Trojan.Sofacy" virüs bulaştırılan bilgisayarlarda inceleme ve ihtiyaç duyulan diğer kötü amaçlı yazılımları da yüklemekteydi. "Backdoor.SofacyX" ise virüs bulaşmış bilgisayardan bilgi çalma yeteneği olan ikinci bir kötü amaçlı yazılım parçasıydı. Söz konusu Truva atlarının Mac versiyonu ise "OSX.Sofacy" idi. APT28, bunlara paralel olarak araçlarını geliştirmeyi sürdürdü. Kriptolu bir tünel kullanarak virüs bulaştırılan bilgisayarlara erişimin sürdürülmesini sağlayan "Trojan.Shunnael" isimli bir yazılım üretildi.⁴²⁵

423 APT28: New Espionage Operations Target Military and Government Organizations, 4 October 2018, <https://www.symantec.com/blogs/election-security/apt28-espionage-military-government> (Erişim 13 Ağustos 2019)

424 APT28: New Espionage Operations...

425 APT28: New Espionage Operations...

APT28 gibi bilgisayar korsanlığı yapan bir diğer grup ise Mayıs 2016'dan itibaren faaliyetlerini yürüten "Earworm" grubu. Bu grup Avrupa, Orta Asya ve Doğu Avrupa'da istihbarat amaçlı olarak askeri hedeflere siber saldırılarda bulunmakta. Grup hedeflerini ele geçirmek amacıyla hedef odaklı ortalama (sper fishing) için elektronik posta göndermekte, ardından kötü amaçlı yazılım yükleyerek hedef bilgisayarları virüs bulaştırmaktadır. Symantec, 2016 yılı içerisinde Earworm tarafından kullanılan komuta kontrol altyapısı ile APT28 ve ilişkili aktörlerin kullandığı altyapı arasında bir çakışma tespit etti. Bu tespit iki grup arasında olası bir bağlantıyı ortaya koymaktaydı.⁴²⁶

Özel güvenlik firmalarının üzerinde çalıştığı Fancy Bear ise en azından 10 yıldan bu yana aktif ve Rus dış politika hedeflerini açıkça destekleyecek şekilde Batılı devletleri ve diğer kuruluşları hedef almakta. Fancy Bear tarafından uygulanmakta olan taktikler zaman içinde değişse de belli başlı ortak konuları (örneğin hedeflere yönelik ortalama saldırıları) ve araçları mevcut. NCC gruptan Olli Whitehouse, GRU'nun siber alanda değişik taktikler kullandığını ve yeteneğinin geliştiğini ileri sürmektedir. Whitehouse'a göre GRU siber alanda elektronik posta ve belgelere yönelik veri hırsızlığından potansiyel müdahalelere kadar çeşitli faaliyetler yürütmekte. Böylece halen ya da ileride yapmayı planladığı çalışmalarının altyapısını hazırlamakta, hedeflere sızmak için elde ettiği operasyonel bilgileri kullanmaktadır.⁴²⁷

Batılı ülkelerin yanı sıra Ağustos 2017'de Avustralya da siber saldırılara maruz kaldı. Avustralya makamları Nisan 2018'de saldırının failinin Rusya olduğunu açıkladılar. Avustralya, Suriye'de koalisyonla birlikte hareket ettiği için Rusya'nın hedefi haline geldiğini savundu. Avustralyalı yetkililer, ABD, İngiltere ve Fransa ile birlikte Suriye'ye yönelik hava saldırılarına katılmasa da, ülkedeki askeri mevcudiyetleri sebebiyle hedef alındıklarını düşünmekteydi.⁴²⁸ Avustralya

426 APT28: New Espionage Operations...

427 Leyden, Ibid.

428 Anne Davies, Australia joins US and UK in blaming Russian backed hackers for cyber-attacks, 17 April 2018, <https://www.theguardian.com/technology/2018/apr/17/australia->

makânlarının açıklamasına göre Ruslar ticari yönlendiriciler üzerinden birçok Avustralya kuruluşuna siber saldırı düzenlediler. Bilgisayar korsanlığı yoluyla hassas bilgiler ile aygıt yönetim bilgilerine erişerek yönlendiricileri ele geçirmekte, ardından ağda bulunan diğer aygıtların hedef almaktaydılar.⁴²⁹

İngiltere ve Avustralya'nın Rusya'yı küresel siber saldırı dalgası sebebiyle suçlamasının ardından bu kez Hollanda'dan bir açıklama geldi. Hollanda Savunma Bakanlığı 4 Ekim 2018'de yaptığı açıklamada, GRU mensubu dört istihbaratçıyı Nisan ayında La Haye'deki Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW)'ne ait bilgisayar ağına sızmaya çalışırken suçüstü yakalandıklarını açıkladı. Söz konusu GRU mensupları geçmişte dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli bilgisayar korsanlığı faaliyetlerine karışmış, ABD Adalet Bakanlığı tarafından haklarında Dopingle Mücadele Ajansına sızma girişimi sebebiyle iddianame düzenlenmişti.⁴³⁰

Hollanda Savunma Bakanlığı GRU mensuplarının teknik cihazları OPCW'nin bitişindeki Marriot Otelin otoparkındaki bir otomobilin bagajına yerleştirdiğini belirtti. Nitekim Hollanda istihbaratçıları Rus muhataplarını yakaladıkları zaman Wi-Fi ağlarına yönelik bilgisayar korsanlığından kullanılan cihazlar aktif haldeydiler. İngiltere'nin La Haye Büyükelçisine göre OPCW'ye yönelik casus faaliyeti sırasında kurum, daha önce İngiltere'de eski Rus istihbaratçı Sergey Skripal ve kızının İngiltere'de uğradığı sinir gazı saldırısı hakkında soruşturma yürütmekteydi.⁴³¹

İngiliz Büyükelçi, La Haye saldırısının münferit bir saldırı olmadığını, Rus ordusunda 26165. Ünite olarak bilinen grubun siber operasyon amacıyla dünyanın çeşitli yerlerine personel gönderdiğini vurguladı. Nitekim GRU mensuplarının beraberlerindeki dizüstü

[joins-us-and-uk-in-blaming-russia-for-cyber-attacks](#) (Erişim 14 Haziran 2019)

429 Anne Davies, Ibid.

430 David Meyer, Russian cyber spies busted by Netherlands 'left behind evidence of many operations', <https://www.zdnet.com/article/russian-cyber-spies-busted-by-netherlands-left-behind-evidence-of-many-operations/> (Erişim 14 Haziran 2019)

431 Meyer, a.g.e.

bilgisayarlarına ilişkin ilginç bilgilere de ulaşıldı. Bilgisayarlar 2016 yılında İsviçre'nin Lozan kentinde düzenlenen Dünya Dopingle Mücadele Ajansı sırasında bir Wi-Fi ağına bağlandığı, bu sırada konferansa katılanların bilgisayarlarının muhtemelen aynı otelin Wi-Fi şebekesine bağlı bir kişi tarafından yüklenen 'APT28' isimli kötü amaçlı bir yazılım tarafından ele geçirilmişti.⁴³²

Yakalanan GRU mensuplarından biri de Ukrayna'da düşürülen MH17 uçağı soruşturması hakkında daha fazla bilgi elde etmek amacıyla Malezya'da benzer faaliyet yürüttüğü tespit edildi.⁴³³

Rusya, NATO'nun çevresindeki ülkelerle işbirliğine "yakın çevresi"ne tecavüz olarak görmektedir. Montenegro'nun NATO üyeliğine katılma önerisi ve NATO kuvvetlerinin İsveç limanlarına, havaalanlarına ve toprağına daha fazla erişme talebi 2015-2016 yıllarında her iki ülkede Rus melez savaş faaliyetlerinin artmasına yol açtı. İsveç Güvenlik Servisi 17 Mart 2017 tarihinde yayınladığı yıllık raporda; ülkedeki Rus diplomatların üçte birinin istihbaratçılardan oluştuğunu, bu kişilerin sivil ve askeri altyapıya yönelik saldırgan şekilde keşif faaliyetleri yürüttüklerini, İsveç'in NATO ile daha yakın ilişkiler kurmasına ilişkin karar alma sürecini etkilemek amacıyla dezinformasyon çalışmaları yaptıklarını, bu amaçla 25 Mayıs 2016'da düzenlenen oylamada hizmet sunan İsveç haber servislerine yönelik DDoS ve siber saldırılar gerçekleştirdiğini belirtti.⁴³⁴

Siber operasyonlar vasıtasıyla gerçekleştirilen casusluk faaliyetleri geleneksel yöntemlere göre daha ölçeklendirilebilir, daha tedbirli ve daha hızlıdır.⁴³⁵ Bu anlamda geleneksel casusluk faaliyetlerine göre zaman zaman daha avantajlı kabul edilmektedir. Kuşkusuz bunun için siber istihbarat yoluna başvuran ülkenin, hedef ülkeyle aynı tek-

⁴³² Meyer, a.g.e.

⁴³³ Meyer, a.g.e.

⁴³⁴ Counterintelligence vs.the Russian Hybrid Warfare Model: An Arcane Tool against a Serious New Threat, <https://shape.nato.int/command-senior/blog/counterintelligence-vs-the-russian-hybrid-warfare-model-an-arcane-tool-against-a-serious-new-threat> (Erişim 14 Haziran 2019)

⁴³⁵ Buchanan and Sulmeyer, a.g.e.

nolojik düzeyde veya daha ileride olması gerekmektedir. Rusya'nın siber alanda son derece aktif faaliyetlerde bulunduğu sadece teknolojik açıdan gelişmiş ülkelere yönelik operasyonları kapsamında bile görülmekte. Bunların buzdağının görülen kısmı olduğu apaçık ortada. Zira teknolojik gelişmişlik düzeyi Rusya'dan geride olan ülkelerin Batılı müttefikleriyle işbirliği yapmaksızın Rus siber faaliyetlerini tespit etmesi mümkün görülmemektedir.

Yapay Zekâya Dayalı Asimetrik Savaş ve Karşı Koyma

*Kremlin'in Batıya yönelik bilgi operasyonlarında en büyük yeniliği teknik değildi. Daha ziyade anlayışla ilgiliydi ve bunlar:*⁴³⁶

(1) *Hazırda bulunan ticari vasıtalar ve dijital platformları kolayca silah haline getirmeyi,*

(2) Teknolojik ve ekonomik yönden zayıf olanın mükemmel silahı olarak, maliyet-etkin ve yüksek etkili dijital bilgi savaşına başvurmayı öngörüyordu.

Yapay zekalı asimetrik savaş kabiliyetleri Rusya'ya ilave bir göreceli avantaj sağlayabilirdi. Rusya'nın 2016 yılında ABD başkanlık seçimlerini belirli bir aday lehine etkilemeye dönük kampanyası ile ilgili Amerikan yönetimi ve bağımsız araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalar, bunun son derece düşük maliyetle gerçekleştirildiğini ortaya koydu. Elde edilen bilgilere göre;

- Facebook'ta (yaklaşık 100.000 dolar) ve Google'da (yaklaşık 4.700 dolar) çeşitli reklamlar verildi,

- Twitter'da yaklaşık 36 bin otomatik bot hesabı oluşturuldu,⁴³⁷

⁴³⁶ United States of America v. Internet Research Agency, LLC A/K/A MediaSintez LLC A/K/A Glavset LLC A/K/A MixInfo LLC A/K/A Azimut LLC A/K/A NovInfo LLC et al. 18 U.S.C. §§ 2, 371, 1349, 1028A (2018). <https://www.justice.gov/file/1035477/download>

⁴³⁷ Jessica Guynn, Elizabeth Weise, and Erin Kelly, "Thousands of Facebook ads bought by Russians to fool U.S. voters released by Congress," *USA Today*, May 10, 2018, <https://www.usatoday.com/story/tech/2018/05/10/thousands-russian-bought-facebook-social-media-ads-released-congress/849959001/>

- IRA'nın trol fabrikası işletildi (iki yıl için yaklaşık 3 milyon dolar)⁴³⁸,
- 2014'de turist maskesiyle iki Rus ajan haber topladı (50 bin dolar),
- Yanlış yönlendirici veya bölücü içerikler (resim, haber vb.) üretildi,
- Demokrat Parti ve Clinton'un kampanyasına yönelik siber saldırılar gerçekleştirildi.

Özetle, ABD'ye karşı böylesine yüksek düzeyde etkileme operasyonu 4 milyon dolar civarında bir tutara mal oldu. Yani son derece düşük bir yatırım sayesinde önemli dönüşler sağlandı. Sadece Facebook üzerinden IRA 125 milyon Amerikalıya ulaştı.⁴³⁹ Üstelik bu Rusların değil, Amerikalıların teknolojisiydi. Ticari online pazarlama ve reklam dizaynı üzerinden dezenformasyon yapıldı.

Rusların dezenformasyon faaliyetleri, devlet destekli diğer etkileme operasyonlarına karşı Batının aldığı ekonomik yaptırımlar gibi tedbirler bir işe yaramadı. Ruslar, siber saldırılara, istihbarat operasyonlarına ve dezenformasyona devam etmektedir. Sıra yapay zekanın kullanıldığı büyük bir savaşa gelmiş olup,⁴⁴⁰ konvansiyonel olmayan bu savaş için yeni bir caydırıcı strateji gerekmektedir.⁴⁴¹ Bu stratejinin belirlenmesinde ilk adım, saldırganı tanımlamak ve bilgi asimetrisine

⁴³⁸ Ben Collins, Gideon Resnick, Spencer Ackerman, "Leaked: Secret Documents From Russia's Election Trolls," *The Daily Beast*, March 1, 2018, <https://www.thedailybeast.com/exclusive-secret-documents-from-russias-election-trolls-leak>).

⁴³⁹ Craig Timberg and Elizabeth Dwoskin, "Russian content on Facebook, Google and Twitter reached far more users than companies first disclosed, congressional testimony says," *The Washington Post*, October 30, 2017 https://www.washingtonpost.com/business/technology/2017/10/30/4509587e-bd84-11e7-97d9-bdab5a0ab381_story.html?utm_term=.804086c68482.

⁴⁴⁰ Darrell M. West and John R. Allen, "How artificial intelligence is transforming the world," (Washington, DC: Brookings Institution, April 24, 2018), <https://www.brookings.edu/research/how-artificial-intelligence-is-transforming-the-world/>.

⁴⁴¹ Christopher Paul and Rand Waltzman, "How the Pentagon Should Deter Cyber Attacks," January 10, 2018, *The Rand Blog*, <https://www.rand.org/blog/2018/01/how-the-pentagon-should-deter-cyber-attacks.html> for a cyber deterrence framework for the Department of Defense.

teknolojik çare bulmaktır. Bu kapsamda, ülkeler kendi stratejilerini geliştirmeli, kurumsal ve yasal düzenlemeler yapmalıdır. Bu tür saldırılara verilecek karşılıklar ile ilgili bir oyun kitabı geliştirilmelidir. İkinci adım saldırıyı yapan ülkeleri dezenformasyon saldırısının sonuçları hakkında bilgilendirmek, bu kapsamda siyasi mekanizma kadar istihbarat servislerini de harekete geçirmek olmalıdır.

GRU'nun Siber İstihbarat ve Dezenformasyon Faaliyetleri

Rusya, siber alanda dünyanın lider ülkesi olan ABD'ye teknik açıdan en gelişmiş potansiyel rakip kabul edilmektedir. Rusya, gelişmiş siber operasyon taktikleri ve teknikleri kullanarak dış askeri, diplomatik ve ticari kurumların yanı sıra bilim ve teknoloji sektörlerini de hedef almaktadır⁴⁴². Rusya'nın söz konusu operasyonlarının çoğundan GRU sorumludur. GRU, 2008 yılından itibaren, devam eden psikolojik ve bilgi operasyonlarını tamamlamak için önemli siber kabiliyetler geliştirdi⁴⁴³. GRU'nun siber kabiliyetlerini geliştirilmesi, Rus güvenlik ve askeri düşüncesinde ki iki önemli gelişme ile paralel ortaya çıktı.⁴⁴⁴

(1) Çatışmalarda şiddet dışı vasıtaların rolü,

-(2) Bilgi savaşı.

2000'li yılların başından itibaren Rus askeri doktrini barış ve savaş arasındaki çizginin gittikçe bulanık hale geldiği ve şiddet dışı vasıtaların da bir şekilde kullanıldığı anlayışa evrildi.⁴⁴⁵ Rus askeri yönetimine göre, siber operasyonlar karşı tarafa sızmak, bozgun-

442 Paul Nakasone, "Advance Policy Questions for Lieutenant General Paul Nakasone, USA Nominee for Commander, U.S. Cyber Command and Director, National Security Agency/Chief, Central Security Service," U.S. Senate Armed Services Committee, March 1, 2018.

443 Ellen Nakashima, "U.S. Sanctions Russian Lab That Built What Experts Say Is Potentially the World's Deadliest Hacking Tool," Washington Post, October 23, 2020.

444 Lilly and Cheravitch, "Past, Present, and Future of Russia's Cyber Strategy and Forces," pp. 130-134.

445 CRS In Focus IF11625, Russian Armed Forces: Military Doctrine and Strategy, by Andrew S. Congressional Research Service.

culuk ve manipölasyon için etkili ve ucuz vasıtalar sağlar.⁴⁴⁶ Üstelik tespit edilmesi zor, inkâr edilmeleri kolaydır. Siber vasıtalar, rakip ülkelerle bilgi savaşında pek çok görevi yerine getirmek için gittikçe artan şekilde Rus mekanizmasının hayati bir parçası haline geldi.⁴⁴⁷

Rus yönetimi, ülke içinde protesto ve sosyal istikarsızlıklar çık-maması için bilginin serbestçe akışından endişe etmektedir. Batılı ülkelerin dost olmayan rejimlere yönelik manipülatif bilgi akışına yönelik faaliyetlerine karşı oldukça hassastır. SVR başkanı Sergei Naryshkin, son dönemde Beyaz Rusya'da başkan Alexander Lukas-henko protesto gösterileri için Batıyı suçladı ve bunun kötü bir şekil-de örtülmüş bir renkli devrim ve anayasa karşıtı bir darbe girişimi olduğunu söyledi.⁴⁴⁸ Rusya, kendini de bu tür bilgi operasyonlarının hedefleri arasında görmektedir. Bu durumu, kendi yaptığı bozucu faaliyetlerin mazereti ve meşruiyeti olarak göstermektedir. Rus bil-gi operasyonlarının hedefinde rakip ülkede kaos çıkarmak ve ülke yönetiminin meşruiyetini zayıflatmak vardır. İlave olarak Rus siber operasyonları Rus dış politikasının hedeflerini desteklemek ve rakip-leri suçlamak ve cezalandırmak için kullanılır.⁴⁴⁹

Bu gayretler, rakip ülkenin elektrik şebekelerine, bankacılık sektörüne, hükümet kuruluşlarına ve hatta spor müsabakalarına sal-dırgan bir şekilde yöneltilir. Bu kapsamda, Ekim 2020'de GRU'nun 74455 No.lu Birimi ABD tarafından suçlandı.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Timothy L. Thomas, "Russia's Reflexive Control Theory and the Military," *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 17, no. 2 (2004), pp. 237-256.

⁴⁴⁷ Stephen Blank, "Cyber War and Information War a la Russe," in *Understanding Cyber Conflict*, ed. George Perkovich and Ariel E. Levite (Washington, DC: Georgetown University Press, 2017), pp. 81 -98; Michael Connell and Sarah Vogler, "Russia's Approach to Cyber Warfare," CNA, March 2017; Andrew Radin, Alyssa Demus, and Krystyna Marcinek, "Understanding Russian Subversion: Patterns, Threats, and Responses," RAND, February 2020, pp. 12-16.

⁴⁴⁸ Tom Balmforth, "Russia Accuses U.S. of Promoting Revolution in Belarus, Toughens Stance," Reuters, September 16, <https://www.reuters.com/article/us-belarus-election-idUSKBN2672NC>

⁴⁴⁹ Benjamin Jensen, Brandon Valeriano, and Ryan Maness, "Fancy Bears and Digital Threats: Cyber Strategy with a Russian Twist," *Journal of Strategic Studies*, vol. 42, no. 2 (2019), pp. 212-234; Greenberg, Sandworm, pp. 46-49.

⁴⁵⁰ U.S. Department of Justice, "Six Russian GRU Officers Charged in Connection with Worldwide Deployment of Destructive Malware and Other Disruptive Actions in

FSB'nin Rusya içindeki siber suçlularının içinden bazen korkutma ile eleman temin ettiği bilinmektedir.⁴⁵¹ GRU ise yetenekli insanları yetiştirmekte ve eleman temininde çoklu yöntemler kullanmaktadır.⁴⁵²

GRU, son yıllarda çoklu hedeflere karşı birden fazla siber saldırı düzenledi.⁴⁵³

- 2015 yılında GRU personeli Alman Parlamentosu Bundestag'ı hackledi. Almanya 26165 No.lu Birim tarafından GRU subayı Dmitry Badin hakkında tutuklama kararı çıkarıldı. Adı geçen 2016 yılında ABD seçimlerine müdahaleden de suçlandı.
- 2015'te Ukrayna elektrik alt yapısına saldırılar düzenlendi.
- 2017'de Fransa başkanı Emmanuel Macron'un elektronik postaları hacklenerek sızdırıldı. Fransa başkanlık seçimlerine müdahalede bulunuldu.
- 2017'de küresel olarak NotPetya isimli kötü yazılım saldırı ile enfekte edilen bilgisayarlar aracılığıyla yaklaşık 10 milyon dolarlık zarar verildi.

Cyberspace," press release, October 19, 2020.

451 114 Soldatov and Borogan, *The New Nobility*, pp. 227-238; Cory Bennett, "Kremlin's Ties to Russian Cyber Gangs Sow US Concerns," *The Hill*, October 11, 2015; Daniil Turovsky, "It's Our Time to Serve the Motherland: How Russia's War in Georgia Sparked Moscow's Modern-Day Recruitment of Criminal Hackers," *Meduza*, August 7, 2018; Liliya Yapparova, "The FSB's Personal Hackers" *Meduza*, December 12, 2018; Joseph Marks, "Evil Corp Indictments Show Cybercrime Pays—For Those At The Top," *Washington Post*, December 6, 2019; Mike Eckel, "More Glimpses of How Russian Intelligence Utilized Hackers Revealed in U.S. Trial," *RFE/RL*, March 16, 2020.

452 Troianovski and Nakashima, "How Russia's Military Intelligence Agency Became the Covert Muscle in Putin's Duels with the West."

453 Andy Greenberg, "The US Blames Russia's GRU for Sweeping Cyberattacks in Georgia," *Wired*, February 20, 2020; Kate Connolly, "Russian Hacking Attack on Bundestag Damaged Trust, Says Merkel," *Guardian*, May 13, 2020; Catherine Stupp, "Germany Seeks EU Sanctions for 2015 Cyberattack on Its Parliament," *Wall Street Journal*, June 11, 2020; U.S. v. Yuriy Sergeyevich Andrienko et al., 20316 (United States District Court of Western Pennsylvania 2020); U.S. Department of Justice, "Six Russian GRU Officers Charged in Connection with Worldwide Deployment of Destructive Malware and Other Disruptive Actions in Cyberspace," press release, October 19, 2020; Robin Emmott, "EU Imposes Sanctions on Russian Military Intelligence Chief," *Reuters*, October 22, 2020.

- 2018'de Güney Kore'de PyeongChang Kış Olimpiyatlarının hacklendi, açılış seremonisinde kargaşa çıkarılması hedeflendi.
- 2018'de İngiltere, Avrupa Birliği ve Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütü'ne siber saldırılar yapıldı.
- 2018-2019'da Gürcistan Parlamentosu ve medya bilgisayarlarına siber saldırılar gerçekleştirildi.
- Ekim 2020'de Avrupa Birliği ve İngiltere, Badin ve GRU başkanı Igor Kostyukov'u hackleme nedeni ile yaptırıma tabi tuttu.
- Ekim 2020'de ABD Adalet Bakanlığı altı GRU subayını çeşitli siber saldırılar nedeniyle suçladı. Suçlama, 74455 No.lu Birim'den *Sandworm* adı verilen çoklu siber saldırıları kapsıyor.
- GRU hackerleri Ukrayna'da Joe Biden'ın oğlunun önceden kurul üyesi olduğu doğal gaz şirketi Burisma'nın bilgisayar şebekesine sızdılar.⁴⁵⁴

26165 No.lu Birim

Soğuk Savaş döneminde işi askeri istihbarat kriptografisi idi. Sık sık APT 28 veya *FancyBear* olarak atıf yapılır. İki ünitesinden biri ABD Demokrat Parti komiteleri ve Hillary Clinton'un seim kampanyasına müdahale etmekle biliniyor. Diğer tim olan APT 29 ya da *Cozy Bear*'in ise FSB veya SVR tarafından işletildiğine inanılmaktadır.

74455 No.lu Birim

GRU'nun siber kabiliyetlerini artırmak için yeni kurulmuş bir birimdir. Özel Teknolojiler Ana Merkezi veya *Sandworm* olarak da tanınmaktadır. Bu birime atfedilen operasyonlar içinde 2017'de

⁴⁵⁴ Nicole Perlroth and Matthew Rosenberg, "Russian Hacked Ukrainian Gas Company at Center of Impeachment," New York Times, January 13, 2020.

Ukrayna'ya yapılan NotPetya saldırı ve Ekim 2020'de ABD tarafından açıklanan saldırılar bulunmaktadır.

54777 No.lu Birim

72. Özel Hizmet Merkezi olarak da bilinen bu birim, GRU'nun psikolojik operasyonlarından sorumludur. Bu kapsamda, diğer GRU siber birimlerinin desteklenmesi ve taktik seviyede elektronik savaş ve psikolojik operasyon görevlerini icra eder.

ALTINCI BÖLÜM

RUS TERÖRLE MÜCADELE İSTİHBARATI

Sovyet-Rus Terörle Mücadele Anlayışının Gelişimi

Terör, en genel tanımıyla siyasi amaçlara ulaşmak için şiddet kullanmaktır. Öte yandan Birleşmiş Milletler, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını (self-determinasyon) tanımıştır. Dolayısıyla dünyada meydana gelen herhangi şiddet eyleminin herhangi bir devletin otoritesini ortadan kaldırmak ve/veya bir hükümeti devirmek için mi yoksa bir etnik, dinsel, kültürel bir topluluğun kendi kaderini belirlemek amacıyla uluslararası hukukun meşru gördüğü bir hedefe ulaşmak için gerçekleştirildiği sürekli tartışla gelmiştir. Çarlık Rusya'sında devrimler sırasında terör ezilen sınıfın egemenlere karşı koyma aracı olarak formüle edilmiştir. Lenin, 1905-1906 devrimlerinde Çarlık rejiminin şiddetine karşı proleterya ve fakir çiftçi topluluklarından “kitlesel terör”e başvurmalarını istemiştir.⁴⁵⁵ Ardından da rejimin muhalefeti sindirme aracı olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla terörizm konusu Rusya örneğinde son derece farklı bir deneyimi yansıtmaktadır.

⁴⁵⁵ Werth Nicolas, Crimes and Violence of the Russian Civil Wars (1918-1921), Online Encyclopedia of Mass Violence, [online], published on: 21 March 2008, <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/en/document/crimes-and-mass-violence-russian-civil-wars-1918-1921>, ISSN 1961-9898 (Erişim 6 Temmuz 2019)

Kimi analistler Rusya'nın modern terörizmin doğum yeri olduğunu savunmaktadır. Özellikle 19. Yüzyılda Rus nihilistler ve gizli topluluklar Çarlık yönetimini şiddet yoluyla devrilmesini savunuyorlardı.⁴⁵⁶ Halkın İradesi gibi gruplar Çarlık görevlilerine yönelik suikast gerçekleştirdi. Mart 1881'de ise Çar 2. Alexander'ı öldürdüler. Bu örgütün üyeleri arasında, 2.Alexander'in oğlu ve halefine yönelik suikast planladığı gerekçesiyle infaz edilecek Alexander Ulyanov da bulunmaktaydı. Adıgeçen Vladimir İlyiç Lenin'in kardeşiydi. Öte yandan Rus Halkları Birliği isimli örgütte toplanmış Rus aşırı sağcılarda "suikast yapılacak mevcut ve eski kamu görevlileri" listesi hazırlamak suretiyle terör örgütü kapsamına girmekteydi.⁴⁵⁷

Bolşevikler 1917'de iktidarı ele geçirdiklerinde yeniden "kitle-sel terör" çağrısında bulundular. Ülkeden henüz küçük bir azınlığı oluşturduklarından her türlü toplumsal şiddeti teşvik ettiler. Lenin, önce "Halk Düşmanı", ardından "Sınıf Düşmanı" olarak nitelendirdiği kitlelere yönelik şiddeti Parti denetimi altında meşru hale getirdi. Kitle-sel terör artık kurulmakta olan yeni toplumda "düşman" olarak sınıflandırılan kesimlerin ortadan kaldırılması için toplumsal temizlik aracı olarak kullanılmaya başlandı. Aslında yeni rejim başlangıcından itibaren toplumu dost ve düşman olarak iki gruba ayırmıştı. Dost grupta proleterya, çiftlik çalışanları, fakir köylüler yer almaktaydı. Düşman grupta ise burjuva sınıfı, toprak sahipleri, din adamları, toprak sahibi köylüler yer almaktaydı.⁴⁵⁸

Bolşeviklerin iktidarını takip eden yaklaşık altı yıl boyunca ülkede bir iç savaş ya da daha doğru bir ifadeyle "devlet terörü" yaşan-
dı. Devrim sonrasında bazı Bolşevik liderlere suikast düzenlenmesi üzerine bu tür suikastlerin önlenmesi amacıyla özel bir servis kurulması kararlaştırıldı. Bu amaçla Sovyet Halk Komiserleri Komitesi

456 Nick Lockwood, How the Soviet Union Transformed Terrorism, December 23, 2011, [https://www.theatlantic.com/international/archive/2011/12/how-the-soviet-union-transformed-terrorism/250433/\(6 Temmuz 2019\)](https://www.theatlantic.com/international/archive/2011/12/how-the-soviet-union-transformed-terrorism/250433/(6 Temmuz 2019))

457 Stephen Kotkin, Stalin: Paradoxes of Power,

458 Nicolas, a.g.e.

(Sovnarkom)'ne bağlı olarak Felix Derjinski'nin yönetiminde Olağanüstü Komisyon (ÇEKA) kuruldu. Çeka'nın kurulmasında Lenin'in devrimin başarısı için bir infaz mekanizmasına sahip olması gerektiği düşüncesi de etkili oldu. Çeka'nın görevi resmiyette "karşı devrim ve sabotajları önlemek, karşı devrimcileri ve sabotajcıları devrim mahkemelerine teslim etmek, 'müsadere, yiyecek karnesinden mahrum bırakma, halk düşmanlarının listesini yayınlama vb.' gibi baskı tedbirlerini uygulamak" idi. 1918-1921 yılları arasında aralarında kadın ve erkeklerin, aydınların, sermaye sahiplerinin ve din adamlarının da bulunduğu 143 bin kişiyi infaz etti.⁴⁵⁹

Finlandiya Körfezi'ndeki Kotlin adasındaki Kronstadt'da Rusya'nın Baltık Donanması konuşluydu. Denizciler, 1905 devriminde isyan ederek 2.Nikolas'ı Ekim Manifestosu'nu yayınlamak zorunda bırakmışlardı. Denizciler Çar'ın devrildiği Şubat 1917 Devrimi'nde de aktif rol oynamış, iç savaşta Bolşevik devrimcilerin yanında yer almışlardı. 1921 yılına gelindiğinde ekonomi iyice kötüleşmişti. Bolşevik liderler "Savaş Komünizmi" politikasıyla ekonomiyi sıkı denetim altına almışlardı. Ancak sanayi üretiminin yavaşlaması, 1920-1921 yıllarında kuraklığın sebep olduğu kıtlıkla birleşince halkın hoşnutsuzluğu arttı. 1921 yılı başlarında pek çok köylü isyanı oldu. Ardından Petrograd (St.Peterburg)'daki işçiler greve başladılar. Denizciler 28 Şubat'ta hükümete karşı 15 maddelik bildiri yayınladılar. Talepleri karşılanmayınca 1 Mart'ta Stepan Petriçenko önderliğinde Lenin'e karşı ayaklandılar. 2 Mart'ta hükümet adına görüşmeye gelen iki kişiyi tutukladılar. Geçici Devrim Komitesi oluşturdular. Lenin, Kronstadt ayaklanmasını Beyaz ordunun, Avrupalıların desteğiyle kurduğu bir komplo olarak gördü. Kızıl Ordu ve ÇEKA isyanı iki haftadan uzun sürede kanlı şekilde bastırabildi. Resmi rakamlara

⁴⁵⁹ Robert W.Pringle, Guide to Soviet and Russian Intelligence Services, Journal of U.S. Intelligence Studies, Volume 18, Number 2, Winter/Spring 2011, p. 51; Stalin Dönemi'nde baskının toplumsal dinamiklerini gösteren kapsamlı bir çalışma için bkz. Wendy Z.Goldman, Terror and Democracy in the Age of Stalin, Cambridge University Press, 2007.

göre 527 kişi öldü, 4127 kişi yaralandı, yaklaşık sekiz bin denizci ve sivil ise Finlandiya'ya kaçtı.⁴⁶⁰

ÇEKA ve 1922'de bünyesine katıldığı İçişleri Halk Komiserliği (NKVD) gerek karşı devrimcileri etkisiz hale getirmek gerekse dış tehditlere karşı koymak amacıyla 1920-1930'larda son derece katı ve acımasız icraatlarda bulundu. Muhafızları çoğu zaman hukuka uygun olmayan delillerle yargılayıp infaz etti. Servislerin bünyesindeki paramiliter askeri birlikler, zamanla ortaya çıkacak diğer görevlerin yanında, ülke içinde karşı devrimcilere yönelik silahlı mücadelede görev yaptılar. Lenin ve partisinin kurduğu rejim sıklıkla büyük çaplı kıtlık, polis devleti baskısı, zorunlu çalışma kampları (Gulaglar) ve suikastlerle dolu bir terör dönemi olarak nitelendirilmektedir.⁴⁶¹

ÇEKA'nın zaman içinde değişen iç ve dış tehditler doğrultusunda görev, yetki ve sorumluluk alanları da değişti. Servis, NKVD/GPU, OGPU, NKVD/GUGB, NKVD, NKGB, MGB gibi isimler altında faaliyet yürüttü. ÇEKA'nın ardılı OGPU, 1934 yılında GUGB adıyla İçişleri Halk Komiserliğine (NKVD) katıldı. NKVD, 1934-1944 arasında istihbarat, İstihbarat Karşı Koyma, iç güvenlik, devletin korunması ve gizli haberleşmeden sorumluydu. Bu dönem rejim muhaliflerinin bastırılması, kitlesel göçün organizesi, Sovyet sınırlarının korunması, casusluk ve siyasi suikastlerin icrası gibi görevleri yerine getirdi. GUGB ise 1930'ların sonunda NKVD ve NKGB bünyelerinde kalmış, 1941'de GUGB adıyla yeniden NKVD'ye, 1943 yılında NKGB'ye dahil oldu. GUGB, 1941-1946 arasında, 2.Dünya Savaşı'nın sonraki yıllarında faaliyet yürüten Devlet Güvenliği Halk Komiserliği (NKGB) ise istihbarat, K/Entelijans, K/Sabotaj, Sovyet karşıtlarıyla mücadele, ideolojik denetim, üst düzey hükümet ve parti görevlilerini korumaktaydı.⁴⁶²

460 Kronstadt ayaklanması ile ilgili olarak bkz. Kronstadt 1921:Bolshevism vs.Counterrevolution, <https://www.icl-fi.org/english/esp/59/kronstadt.html> (Erişim 6 Temmuz 2019; Werth Nicolas, Ibid.

461 Sean Durns, How The Soviet Union Helped Terrorism Go Global, September 12, 2017, <https://www.ipost.com/Opinion/How-the-Soviet-Union-helped-terrorism-go-global-504918> (Erişim 6 Temmuz 2019)

462 Pringle, a.g.e.

Khruschev'in Komünist Partisi Genel Sekreteri seçilmesinin ardından 1953 yılında Devlet Güvenlik Servisi (KGB) kuruldu. KGB'nin görevi kapitalist ülkelerde istihbarat yapmak, K/Espiyonaj, K/Sabotaj, K/Terörizm, K/Entelijans (Ordu), parti ve hükümet liderliğini korumak, milliyetçi akımlarla mücadele, sınır güvenliği ve haberleşme güvenliği idi. Dolayısıyla daha önce farklı servisler vasıtasıyla yürütülen terörle mücadele görevi ilk kez kurumsal olarak servise verildi.⁴⁶³

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Rusya'da istihbarat ve güvenlik servisleri yeniden yapılanmaya tabi tutuldular. Devlet Başkanı Boris Yeltsin, selefi Mihail Gorbaçov'a karşı darbe düzenleyen görev, yetki ve sorumlulukları sınır tanımayan KGB'den kurtulmak istedi. KGB Direktörü Vladimir Kryuçkov'un Ağustos 1991'deki başarısız darbe girişiminde yer alması Kremlin'i rahatsız etmişti.⁴⁶⁴ Yeltsin ulusal güvenlik gibi son derece yaşamsal bir sorumluluğu tek bir kuruluşa, üstelik darbe potansiyeli olan bir kuruluşa bırakmayı tehlikeli gördü. KGB'yi altı ayrı istihbarat ve güvenlik kuruluşuna böldü. Yeltsin önce KGB'nin 1. Direktörlüğü olan dış istihbarat servisini (SVR) müstakil bir kurum haline dönüştürdü. Ardından servisin geri kalan kısmını Federal Kontrentelijans servisine dönüştürdü. Teknik istihbarat ve sınır birliklerini farklı tüzel kişilikler olarak ayırdı. Böylece KGB'den geriye istihbarata karşı koyma teşkilatı kaldı. 1995 yılında ise Federal Güvenlik Servisi adını alarak güvenliğe daha geniş bir perspektiften bakan kurum haline dönüştü.

Yeltsin döneminde 1995'de Federal Güvenlik Servisi'ne bağlı Anayasayı Koruma ve Terörle Mücadele Servisi bünyesinde Terörle Mücadele Merkezi kuruldu. Bilahare Ocak 1997'de Başbakan Victor Çernomirdin tarafından, Rusya Federasyonu Kurumlar Arası Terör-

⁴⁶³ Structure of the USSR KGB, <http://www.agentura.ru/english/dosie/ussrkgb/> (Erişim 6 Temmuz 2019)

⁴⁶⁴ KGB (Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti, USSR Committee of State Security) <http://www.facs.org/espionage/Ke-Lo/KGB-Komitet-Gosudarstvennoi-Bezopasnosti-USSR-Committee-of-State-Security.html#b> (Erişim 6 Temmuz 2019)

le Mücadele Komisyonu oluşturuldu. Komisyon, 1998 yılında Federal Terörle Mücadele Komisyonu adını aldı. Başbakan, Başbakan yardımcısı ve FSB direktörünün idaresindeki komisyonda savunma, güvenlik ve asayişten sorumlu birçok bakanlık yetkilileri ile bakan yardımcıları görev yapıyorlardı. Komisyonun başlıca icraatı 1998'de terörle mücadele kanunu çıkartmak oldu.⁴⁶⁵ Kanun o dönem Rus terörle mücadele faaliyetlerinin temel dayanağını oluşturdu. Siyasi motivasyonuna bakılmaksızın, terör eylemlerini suç olarak tanımladı. Terörle mücadele operasyonlarının yasal çerçevesini çizdi. Terörle mücadelede kurumsal sorumluluğu belirledi. FSB'yi ve İçişleri Bakanlığı (MVD)'ni kurumsal hiyerarşinin en üst sırasına konumlandırdı. FSB ve MVD'nin yanısıra Savunma Bakanlığı, Acil Durumlar Bakanlığı ve Sınır Muhafızları Kuvvetleri, Birleşik Kuvvetler Grubu olarak Çeçenistan'da terörle mücadele ve temizlik operasyonları yürüttüler. FSB, MVD ve GRU özel görev birlikleri oluşturarak askeri birliklere teröristlerin yargı önüne çıkarmadan etkisiz hale getirilmeleri için destek verdiler.⁴⁶⁶

Rusya Federasyonu uzun süre ayrılıkçılık ve terör tehdidiyle karşı karşıya kaldı. Kuzey Kafkasya'daki bağımsızlık hareketini önce müzakere yoluyla, ardından askeri yöntemlerle, son olarak terörle mücadele kapsamında engellemeye çalıştı. Tehditlerle etkin bir şekilde baş etmek amacıyla kapsamlı bir terörle mücadele kanunu hazırladılar; terörle mücadele amacıyla yeni kurumlar kurdular, mevcut kurumları düzenlediler; terörle mücadele operasyonlarının icrasına ve yönetimine şekil verdiler.⁴⁶⁷ Bu düzenlemeler çoğunlukla Vladimir Putin'in 2000-2008 arasında yürüttüğü iki dönemlik devlet başkanlığı görev süresinde yapıldı.

2003 yılında yayımlanan devlet başkanlığı kararnamesiyle FSB yeniden yapılandırıldı. Devlet Haberleşme ve Enformasyon Ajansı

465 Otto Luchterhandt, "Russia Adopts New Counter -Terrorism Law", Russian Analytical Digest, No.2, 20 June 2006, s. 2.

466 Mariya Y. Omelicheva, Russia's Counterterrorism Policy: Variations on an Imperial Theme, Perspectives on Terrorism, Volume 3, No 1 (2009)

467 Omelicheva, a.g.e.

(FABSI), Vergi Polisi, Federal ve Devlet Sınır Muhafızları ve Devlet Başkanlığı Güvenlik Servisi lağvedildi. Elektronik İstihbarat Direktörlüğü ve Sınır Muhafızları Birliği yeniden FSB bünyesine katıldı. FSB bünyesinde dış istihbarat konusunda özel bir birim oluşturuldu. Bu düzenlemelerle FSB, KGB dönemine bir adım daha yaklaştı.⁴⁶⁸ Kuzey Kafkasyadaki ayrılıkçıların yurtdışındaki kadroları vasıtasıyla militan ve finansman temin etmesi, FSB'ye yabancı servislerle işbirliğini geliştirme motivasyonu sağladı. ⁴⁶⁹

FSB, 6 Mart 2006'da çıkarılan Terörle Mücadele Kanunuyla terörle mücadeleden sorumlu ana kurum haline getirildi. Buna paralel olarak Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda bir dizi değişiklik yapıldı. Federal Terörle Mücadele Komitesi'nin yerini Ulusal Terörle Mücadele Komitesi (NAK) aldı. FSB Direktörü Nikolay Patruşev NAK'ın başına getirildi. Böylece terörle mücadelede asli sorumluluk Başbakan'dan FSB direktörüne geçmiş oldu.⁴⁷⁰

Kanun, terörle mücadele eden kurumlara ilk kez şüpheli uçak ve gemileri izleyip etkisiz hale getirme görevi vermişti.⁴⁷¹ Kremlin, son yıllarda gerek Moskova'da gerekse Kuzey Kafkasya'da gerçekleştirilen sansasyonel eylemlerden ders almış görünüyordu. Yeni kanun FSB direktörü ve yardımcısına terörle mücadele operasyonlarını planlama ve uygulama yetkisi verirken, NAK'ın taşra birimlerinin yerel makamların emrine girmesi öngörüldü. NAK'ın ilk icraatı, 15 Temmuz 2006 tarihinde ayrılıkçı unsurlara yasadışı faaliyetlerine son vererek, işledikleri suçların, tarafsız ve önyargısız şekilde değerlendirileceği garantisiyle teslim olmaları çağrısı yapan kararnamenin çıkarılmasıydı. Söz konusu kararnamenin ardından Kuzey Kafkasya belirli oranda istikrara kavuştu.⁴⁷² Terörle Mücadele Kanununda 27

468 <http://www.agentura.ru/english/dosie/fsb/structure/> (Erişim 6 Temmuz 2019)

469 Erhan Canikoğlu, Rusya'nın Ayrılıkçılıkla Mücadelesi ve Uluslararası İşbirliği, 21.Yüzyıl Dergisi, Sayı: 58, Ekim 2013, s.39.

470 Luchterhandt, s.2.

471 Luchterhandt, s.2.

472 Russian FSB director urges mass media to aid national anti-terrorism committee, BC Monitoring International Reports, March 23, 2009, Text of report by Russian Defence

Temmuz 2006'da yapılan değişiklikle FSB'ye yurtdışında terör unsurlarını etkisiz hale getirme yetkisi verildi.⁴⁷³

Kremlin, 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren terörle mücadelede bölgesel işbirliğinin önemini artırdı. Bu dönemde Şangay İşbirliği Örgütü ve Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleriyle terörle mücadele konusunda kurumsal platformda ya da ikili işbirliğini geliştirmeyi hedefledi. Eski Sovyet Cumhuriyetleriyle güvenlik servisleri arasındaki işbirliği kapsamında ilk olarak Mart 1997'de BDT Güvenlik Kuruluşları ve İstihbarat Servisleri Başkanları Konseyi kuruldu. FSB Direktörünün liderliğini yaptığı konsey gerek danışma organı niteliği taşıması gerekse faaliyet alanının Moskova'nın geleneksel nüfuz alanıyla sınırlı olması nedeniyle beklenen sonucu vermedi.⁴⁷⁴

İkinci girişim BDT Terörle Mücadele Merkezi (TMM)'nin 2000 yılında Moskova'da kurulmasıyla gerçekleşti. Merkezin bir şubesi de Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te açıldı. Kuruluş, tüm üye ülkelerin istihbarat paylaşımı konusunda bir veri bankası oluşturmayı da hedefledi.⁴⁷⁵ Söz konusu oluşum Putin'in BDT'nin Ocak 2000'de düzenlenen zirvesinde yaptığı öneriyle hayata geçirildi. Merkezin güneyden gelen dinci militan gruplara ve uyuşturucu trafiğine karşı mücadeleye odaklanması öngörüldü. TMM'nin kontrolü ise FSB Direktörüne verildi. Her yıl Nisan ayında Orta Asya'da düzenlenecek ortak terörle mücadele tatbikatların sorumluluğunu da FSB Direktörü üstlendi.⁴⁷⁶ Aynı şekilde Şangay İşbirliği Örgütü bünyesinde de terörle mücadele gündeme alındı. Örgüt bünyesinde Bölgesel Terörle Mücadele Teşkilatı (RATS SCO) 2002 yılında kuruldu. Terörizm, ayrılıkçılık

Ministry newspaper Krasnaya Zvezda on 11 March

[Article by Sergey Dobrodomov entitled "The Barrier to Terrorism"]

http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-37133175_ITM

473 Federal Law No.35-FZ of March 2006 on Counterinteraction Against Terrorism ; National Antiterrosim Committee: Goals and Objectives, <http://en.nac.gov.ru/> (Erişim 6 Temmuz 2019); <http://www.memo.ru/2008/09/04/0409081eng/part11.htm>

474 CIS Antiterrorist Center, <http://www.agentura.ru/english/dosie/atc/> (Erişim 6 Temmuz 2019)

475 CIS Antiterrorist Center...

476 <http://www.iasps.org/strategic/socor10.htm> (Erişim 6 Temmuz 2019)

ve aşırılıkçılıkla ortak mücadele, kuruluşun ana görevlerinden biri haline getirildi.⁴⁷⁷

Moskova, her iki örgüt platformunda kurulan ağ sayesinde, Kafkasya ve Orta Asya vatandaşlarından militan devşirme konusunda yaygın uygulamalara karşı mücadele etti. Öte yandan 11 Eylül'de ABD'de gerçekleştirilen terör eylemleri sonrasında Rusya'nın ABD ve Batı'ya verdiği desteğin ardından sağlanan olumlu hava, Rus istihbarat ve güvenlik servislerinin BM platformunda ve/veya Batılı veya diğer ülkelerle de terörle mücadelede önemli ölçüde başarılı olmasına katkı sağladı.

FSB, 2002 yılından itibaren her yıl ülkenin farklı bir bölgesinde terörle mücadele toplantıları düzenlemeye başladı. Toplantılar, 11 Eylül saldırılarının ardından BM Güvenlik Konseyi'nin terörle mücadele konusunda aldığı kararlara paralel çalışmaları da içermektedir. Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Merkezi, NATO, BDT Terörle Mücadele Merkezi, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, ŞİÖ Bölgesel Terörle Mücadele Kuruluşu gibi uluslararası örgütlerden temsilcilerin de katıldığı toplantılarda istihbarat ve güvenlik servisleri bir araya gelerek gündem çerçevesinde fikir alışverişlerinde bulunmaktadır. Toplantı kararları doğrultusunda uygulamaya sokulan veri bankası ilgili ülkelerin hedef kişiler hakkında bilgilere erişmesine imkan sağlamaktadır. Toplantıların amacı esasen yeni ortaya çıkan tehditlere karşı güvenlik, istihbarat ve kanuni yaptırım çabalarını birleştiren bir mekanizma kurulmasına katkı sağlamaktır.⁴⁷⁸

İlk toplantı 25 Mart 2002 tarihinde St.Petersburg'da gerçekleştirildi.⁴⁷⁹ Açış konuşmasını yapan FSB Direktörü Nikolay Patruşev, top-

⁴⁷⁷ RATS History, http://www.ecrats.com/en/rats_history/2010 (Erişim 6 Temmuz 2019)

⁴⁷⁸ https://www.un.org/en/sc/ctc/docs/statements/2009_03_05_heads_brief.pdf (Erişim 6 Temmuz 2019)

⁴⁷⁹ Bu toplantılar sırasıyla; 1)St.Petersburg (25-26 Mart 2002), 2)Moskova (Nisan 2003), 3)Sochi (Mayıs 2004), 4)Novosibirsk (Mart 2005), 5)Kazan (15-17 Haziran 2006), 6)Habarovsk (6-7 Eylül 2007), 7)Hanty-Mansisk (27-28 Mart 2008), 8)Irkutsk (23-25 Haziran 2009), 9)Yekaterinburg (3-5 Haziran 2010), 10) St.Petersburg (5-6 Temmuz 2011), 11)Moskova (3-4 Ekim 2012), 12)Kazan (5-6 Haziran 2013) 13)....., 14)Yaroslav

lantının servisler arası ilişkilerde yeni bir sayfa açtığını, 11 Eylül saldırılarının ardından güvenlik servislerinin kendilerini uluslararası terörizmle savaşta en önde bulduklarını belirtti.⁴⁸⁰ Bu toplantıdan bir gün sonra aynı kentte Avrupa Konseyi Parlamenterler Konseyi'nin Uluslararası Terörle Mücadele Forumu düzenlendi. Patruşev, burada, Çeçenistan'daki mevcut durumun uluslararası terörizmin yayılmasında önemli sebeplerinden biri olduğunu, bölgede oluşturulan terör gruplarının buradan dünyanın farklı yerlerine gittiklerini dile getirdi.⁴⁸¹

Ertesi yıl Moskova'da düzenlenen 2. Konferans'ta Putin, BM ile birlikte teröre karşı savaşmak amacıyla uluslararası sistem oluşturulması önerisinde bulundu.⁴⁸² Kazan'da 2006'de düzenlenen toplantıda enerji altyapılarının terörist saldırılardan korunması konusu ele alındı.⁴⁸³ Khabarovks'ta 2007'de yapılan toplantıda nükleer terörizme karşı mücadele ve internetin terör amaçlı kullanımı gündemin iki önemli maddesi idi.⁴⁸⁴ RF Terörle Mücadele Komitesi bünyesinde kurulan Uluslararası Terörle Mücadele Veri Bankası Tasnif Dışı Bölümü 2007 yılı sonbaharında faaliyete geçirildi. 16 ülke söz konusu bankaya dahil oldu. Gizli Veri Bölümü'nün faaliyete geçirilmesi ise üye ülkelerin bilgi paylaşımına ilişkin mevzuatları ve diğer düzenleme ihtiyaçları nedeniyle daha sonraya bırakıldı. 2008'deki Khanty-Mansisk toplantısında ilk kez ulaştırma güvenliği sorununa

(29-30 Temmuz 2015), 15) St. Petersburg, (27-28 Temmuz 2016), 16) Krasnodar (4-5 Ekim 2017), 17) Moskova (7-8 Kasım 2018)'da düzenlendi.

480 Experts from 40 Countries Meet on Terrorism in Russia, 25 March 2002, <http://worldnewssite.com/News/2002/March/2002-03-25-15-Experts.html> (Erişim 6 Temmuz 2019)

481 Irina Titova, Anti-Terror Meeting Breaks New Ground, St. Petersburg Times, 29 March 2002, Issue 757 (23), http://sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=6831 (Erişim 6 Temmuz 2019)

482 <http://www.agentura.ru/english/dossier/fsb/internationalcooperation/> (Erişim 6 Temmuz 2019)

483 Presentation Report of the Head of the Working Group of the Heads of Special Services, Security Agencies and Law Enforcement Organizations (February 2007), http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/statements/2007_02_22_cwg_brief.pdf (Erişim 6 Temmuz 2019)

484 Security chiefs hold anti-terrorism pow-wow in Khabarovsk

<http://rt.com/news/security-chiefs-hold-anti-terrorism-pow-wow-in-khabarovsk/>

değnilildi. Terör ve aşırılıkçılığın finansmanııyla mücadelede güvenlik/istihbarat işbirliği ve büyük toplumsal etkinliklerin güvenliğinin sağlanması konuları üzerinde duruldu. Küresel bilgi güvenliği bu toplantının da gündem maddeleri arasındaydı.⁴⁸⁵ Bu kapsamda internetin yasadışı kullanımından kaynaklanan yeni risk ve tehditler ele alındı. 29-30 Temmuz 2015’de Yaroslav’da yapılan 15. toplantıda IŞİD (DEAŞ)’tan kaynaklanan tehdide dikkat çekilirken⁴⁸⁶, 4-5 Ekim 2017’de düzenlenen 16.toplantıda ise çatışma alanlarından dönen teröristlerin sebep olduğu tehdit, veri bankasının etkin kullanımı ve bilgi güvenliği işbirliğinin altyapısının hazırlanması üzerinde duruldu.⁴⁸⁷

FSB’nin güvenlik, istihbarat ve kolluk kuvvetleri arasında oluşturduğu çok taraflı işbirliği mekanizması inisiyatifi geniş destek gördü.⁴⁸⁸ Sözkonusu toplantılar ülkelerinde ulusal güvenlik alanında karar sürecinde yer alan üst düzey yetkilileri bir masa etrafında toplarken, tehditlerle mücadelede yeni usul ve yöntemleri ortaya koyacak, ulusal deneyimlerini paylaşacak uzmanları da bir araya getiriyordu. Uzmanlara göre, toplantılar terörle mücadelede ortak yaklaşım bulunmasında, katılımcıların bilgileri ve mesleki deneyimleri sayesinde yeni gelişmelere derhal karşılık verilmesine, öncelikle ele alınması gereken konuların saptanmasına yardımcı oluyordu.⁴⁸⁹ Teröristleri finanse eden uluslararası bir suç şebekesini etkisiz hale getirmek üzere FSB’nin yürüttüğü bir operasyona Bulgaristan, Macaristan,

⁴⁸⁵ Communique of the 7th Meeting of the Heads of Special Services, Security Agencies, and Law Enforcement Organizations, http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/statements/2008_03_27_communique_7thmtg.pdf (Erişim 13 Temmuz 2013)

⁴⁸⁶ Communique of the XIV-th Meeting of Heads of Special Services, Security Agencies and Law-Enforcement Organizations, 16 September 2015, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/international_safety/crime/-/asset_publisher/3F5lZsLVsX4R/content/id/1755855 (Erişim 6 Temmuz 2019)

⁴⁸⁷ Communique of the XVI-th Meeting of Heads of Special Services, Security Agencies and Law-Enforcement Organizations, 9 September 2016, https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2017/10/Communique_Eng.pdf (Erişim 6 Temmuz 2019)

⁴⁸⁸ http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/statements/2007_02_22_cwg_brief.pdf

⁴⁸⁹ http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/statements/2007_02_22_cwg_brief.pdf

Romanya, Sırbistan ve Türkiye servisleri katkı sağlaması⁴⁹⁰ servisler arasında çok taraflı işbirliğinin operasyonel boyutuna bir örnektir.

Çeçenistan ve İstihbarat

Çeçenistan savaşı Rusya'nın özelde Kafkasya'da, tüm ülkede ayrılıkçı hareketlere karşı tavrını ortaya koyan önemli bir örnektir. Kafkasya, doğuda Hazar Denizi, batıda Karadeniz, güneyde İran, kuzeyde ise Rusya ile çevrilmiş bölgedir. Transkafkasya olarak anılan bölge Güney Kafkasya'dır. Yani Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın bulunduğu toprakları kapsamaktadır. Kuzey Kafkasya ise Rusya Federasyonu'nun güneyindeki çeşitli Cumhuriyetlerden ve özerk bölgelerden oluşan, halkının büyük kısmı Rusların dışındaki etnik topluluklardan ve milletlerden gelen bölgedir. Dini, dil ve kültür açılarından Rus halkından farklılık arz eder. Bölge aralarında Avrupa'nın en yüksek Elbrus dağı da olmak üzere Kafkas dağlarına sahiptir.⁴⁹¹

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinde terörizm çeşitli etnik çatışmalarda silah olarak kullanıldı. Güney Kafkasya, Moldova ve Tacikistan'daki gibi bu vakaların çoğunda Rus vatandaşları ya kurban ya da fail olarak gösterildi. Rusya'da ilk etnik çatışma 1992 yılında İnguşlar ve Kuzey Osetyalılar arasında gerçekleşti. Kremlin, bu çatışmalarda orduya düzeni sağlama ve kontrol etme görevi verdi. Böylece anlaşmazlıkları siyasi olarak çözmeyen Kremlin onları yıllarca “donmuş anlaşmazlık” statüsünde tutmuş oldu. Ardından ülkede terör Çeçenistan ve daha genel anlamda Kuzey Kafkasya bağlamında ele alındı. O dönem güney Rusya'daki cumhuriyetlerde fidye karşılığı bir dizi otobüs kaçırma eylemi düzenlendi. İlk askeri kampanya resmi olarak “anayasal dü-

⁴⁹⁰ http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/statements/2007_02_22_cwg_brief.pdf

⁴⁹¹ Rusya Federasyonu'na bağlı Kuzey Kafkasya bölgesinde alfabetik sıraya göre; (1) Karaçay-Çerkesya Özerk Cumhuriyeti, (2) Kabardey-Balkarya Özerk Cumhuriyeti, (3) Adıgeya Özerk Cumhuriyeti, (4) Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, (5) Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti, (6) İnguşetya Özerk Cumhuriyeti, (7) Kuzey Osetya (Alanya) Özerk Cumhuriyeti, (8) Kalmukistan Özerk Cumhuriyeti ve (9) Stavrapol Kray bulunmaktadır.

zenin yeniden sağlanması” ve hukuk dışı işlemlerin sona erdirilmesi olarak açıklandı. Harekatın asıl hedefi ise Çeçen ayrılıkçıları bastırmaktı.⁴⁹²

Çeçenistan hidrokarbon kaynakları ve doğu-batı enerji hatındaki stratejik konumu nedeniyle Moskova açısından önemli bir cumhuriyet idi. Kremlin, ayrılıkçılık dalgasının Kuzey Kafkasya’daki diğer cumhuriyetlere de sıçramasından endişe duymaktaydı. 1994 yılına gelindiğinde Moskova ile Çeçenistan arasındaki çatışmalar giderek savaşa dönüştü. 1996 yılında Rus birlikleri cephede büyük yenilgiler aldılar. Bunun üzerine taraflar arasında ateşkes anlaşması imzalandı. Çeçenistan belirli bir özerkliğe sahip olurken Moskova ile arasına mesafe koydu.

Çeçenistan’ın bağımsızlık mücadelesi başlangıçta Çeçenler tarafından yürütülen milli ve laik nitelikli bir dava iken zamanla dışarıdan gelen mücahit unsurların yer aldığı cihatçı bir savaşa dönüştü. Buna paralel olarak savaşçıların profili de sufi geleneği benimsemiş yerli halktan ziyade aşırılıkçı Selefi-Vahhabi anlayışına sahip yerli ve yabancı unsurlara evrildi. Mücahitlerin Çeçenistan direnişine katılması İbn-ul Hattab’ın 1995 yılında bir grup arkadaşıyla Cumhuriyet’e gelmesiyle başladı.⁴⁹³ Grubu Çeçenistan’a 1990’lı yılların başlarından itibaren bölgede bulunan ve kendisi de Çeçen asıllı bir Ürdünlü olan Şeyh Fethi davet etmişti. Diğer Arap savaşçıları ve ideologlar ise 1995’ten sonra bölgeye geldiler. Bunların bir kısmı Afganistan’da mücahitlerle birlikte aynı saflarda savaşmışlardı. Bir kısmı ise Tacik iç savaşında çarpışmışlardı.⁴⁹⁴ Genel olarak Çeçenistan savaşında ve sonrasında yer alan savaşçılar Vahhabi-Selefi cihatçıların yanısıra Ortadoğu’dan militanlar ve paralı askerler ile Afgan cihatçıları da kapsamaktaydı.⁴⁹⁵

⁴⁹² Dmitri Trenin, Russia and anti-terrorism, <http://www.carnegie.ru/en/pubs/media/72290.htm> (Erişim 13 Ocak 2007)

⁴⁹³ http://www.alkavkaz.com/HD137_komutan-hattab.html

⁴⁹⁴ Cerwyn Moore, The radicalisation of the Chechen seperatist movement: Myth or reality?, Prague Watchdog, 16 May 2007, <http://www.webcitation.org/5zi2iyMcD> (Erişim 18 Ağustos 2019)

⁴⁹⁵ Rusya’nın Kuzey Kafkasya’da Terörle Mücadele stratejisi için bkz. Erhan Canikoğlu, Rusya’nın Ayrılıkçılıkla Mücadelesi ve Uluslararası İşbirliği, 21.Yüzyıl Dergisi, Sayı: 58, Ekim 2013, s.31-39.

Dönemin El Kaide liderlerinden Eymen El-Zevahiri Çeçen sorununu cihat hareketinin en önemli unsurlarından biri olarak görüyordu. Zevahiri'ye göre, Kafkasya'nın özgürleştirilmesi halinde bölge cihatçılar için sığınak sağlayacaktı. Çeçen ve diğer Kafkasyalı mücahitler Hazar denizine ulaştıkları takdirde Afganistan ile aralarında sadece tarafsız statüdeki Türkmenistan'ın kalacaktı. Böylece Rusya'nın güneyinden Pakistan'a kadar uzayan bir mücahit kuşak oluşacaktı. Öte yandan, Müslüman Kafkasya Rusya Federasyonu'nun bölünmesi, dolayısıyla Özbekistan ve Tacikistan gibi cihat hareketinin olduğu ülkelere Moskova'nın desteğinin kesilmesi anlamına gelecekti.⁴⁹⁶ Cihatçı unsurların Kafkasya'ya bakışı bu minvalde şekillenince, Moskova'nın karşı karşıya kaldığı tehdidin sadece Kuzey Kafkasya coğrafyasında engellenebilecek türden olmadığı anlaşıldı.

Çeçenistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından ilk mücadeleye milli bir nitelik taşıyordu. Ardından yurtdışından savaşçı, finansman desteği konusunda Vahhabi kaynaklarına dayanılması ve savaşmaya gelenlerin doğası itibarıyla savaş cihatçı bir çizgiye evrildi. 1999 yılında Rusya'nın 2.Çeçenistan Savaşı'nda askeri başarı elde etmesi üzerine Çeçen tarafı strateji değiştirdi. Ses getiren terör eylemlerine yöneldi. Radikal İslam'ın Çeçenistan'a sızması farklı sonuçlara yol açtı:

- Ayrılıkçı direnişin aracı haline geldi,
- Siyasi çekişme ve çatışma platformu oldu,
- Finans ve dış destek kaynağı sağladı,
- Birleştirici ideolojik ilke oldu. (pekçok yoruma göre çeçen toplumuna hem ümit hem de yıkım getirdi)⁴⁹⁷

Çeçenistan'da faaliyet gösteren militanlar uzun süre rehin alma eylemine başvurdular. 1995 yılında Budennovsk'da hastane, 1996'da

496 Ayman al-Zawahiri, Knights under the Prophet's Banner, excerpts in Asharq al-Awsat (London), Dec. 2, 2001, in Foreign Broadcast Information Service, Daily Report, Near East South Asia, Jan. 10, 2002.

497 Artem Kroupenev, Radical Islam in Chechnya, 29 Ocak 2009, <https://www.ict.org.il/Article.aspx?ID=1057> (Erişim 18 Ağustos 2019)

Pervomayskoye köyü, 2002'de Moskova tiyatrosu, 2004'de Beslan'da okul baskınları bunların en önemli örnekleridir. Militanlar, 2000 yılından itibaren daha çok bombalı intihar eylemleri gerçekleştirdiler. 2003'de ABD'nin Irak'ı işgaliyle Al-Kaide bu kez Ortadoğu'ya yöneldi. Kafkasya'ya olan ilgileri azaldı.⁴⁹⁸ Böylece Kuzey Kafkasya'da ayrılıkçı hareket giderek daha fazla zorluklarla karşılaştı.

1999 yılında Buynaksk, Moskova ve Volgodonsk kentlerinde dört apartmana yönelik bombalı saldırılar sonucunda 293 kişi öldü, 651 kişi yaralandı. Patlamalar Buynaksk'da 4 Eylül, Moskova'da 9 ve 13 Eylül, Volgodonsk'ta 16 Eylül'de meydana geldi. Bu arada Ağustos 1999'da Şamil Basayev ve İbn-ul Hattab'ın liderliğindeki İslamcı militanların Çeçenistan'ın komşusu Dağıstan'ın işgal etmeleri İkinci Çeçen Savaşı'nın başlatılmasına tetikledi. Söz konusu hareketin planlanması ve yürütülmesi ağırlıklı olarak ordunun sorumluluğuna bırakıldı.⁴⁹⁹

Çeçenistan'daki ayrılıkçı harekete katılan unsurlardan biri ise Moskova'da yerleşik Çeçen kökenlilerin mensubu olduğu bir mafya yapılanmasıydı. Örgütün temelleri 1974 yılında Ahmet Nukhayev adlı bir öğrenci tarafından atılmıştı. 1987 yılına gelindiğinde Çeçen suç unsurları Nukhayev ve Nikolay Süleymanaov liderliğinde son derece iyi organize olmuş bir örgüte dönüş tüler ve Moskova'daki diğer yerel suç örgütlerini pasifize ederek hakim konuma geldiler. Grubun faaliyet alanının Avrupa'da Viyana'dan Rusya'nın Uzak Doğusu'nda Vladivostok'a kadar uzandığı, otomobil hırsızlığı, para aklama, Çinli illegal göçmenlerin Japonya'ya götürülmesi, uyuşturucu kaçakçılığı ve plütonyum depolama vs. Böylece suç örgütü ile terör örgütü ara-

⁴⁹⁸ Moore, a.g.e.

⁴⁹⁹ 2.Çeçenistan Operasyonu'nun yürütülmesi Genelkurmay Başkanlığı başta olmak üzere orduya bırakıldı. Daha önce Stratejik Kuvvetler Komutanı olan Savunma Bakanı Igor Sergeev, Genelkurmay Başkanı Anatoly Kvashnin ve aralarında Konstantin Pulikovskiy, Gennady Troshev, Viktor Kazantsev, Vladimir Shamanov'in bulunduğu muharip generaller 1996'da alınan aşağılayıcı yenilginin öcünü almak istiyorlardı. Bkz. Pavel K.Baev, Putin's War in Chechnya: Who steers the course? PONARS Policy Memo 345, International Peace Research Institute, Oslo, November,2004, s.2.

sındaki fark giderek azaldı. Bilahare karşıt gruplar, polis ve FSB'den de destek alarak yürüttükleri mücadele sonunda 1994 yılında Çeçen örgütünü yenilgiye uğratıldı. Mafya üyelerinin çoğu Çeçenistan'a döndü ve o dönem giderek artan Çeçen ayrılıkçı hareketine katıldı. Çeçenlerin çoğu söz konusu örgütü, haydut-savaşçı geleneğinin devamı ve özgürlük mücadelesinin başlangıcı olarak nitelendirmekteydi.

Çeçen suç örgütlerinin ve gerilla gruplarının Orta Asya, Rusya ve Kafkasya üzerinden gerçekleştirilen uyuşturucu kaçakçılığında önemli rol oynadıklarına ilişkin raporlar ve analizler yayımlandı.⁵⁰⁰ Birinci Çeçen Savaşı'nda gerillalar yasadışı faaliyetler ve petrol satışından elde ettikleri gelirlerden de yararlandılar. İkinci Çeçen Savaşı'nda ise finansman daha ziyade Khattab tarafından sağlandı. Rus yönetimi Çeçen ayrılıkçılarla El-Kaide ve Taliban arasında da bağlantı olduğunu ileri sürmüştü. Dudayev 1995'de verdiği mülakatla, pek çok gizli servisin, uyuşturucu gelirlerinin Çeçen ayrılıkçı hareketinde ve İslamcı gruplarla bağlantılarında kullanılmasını teklif ettiklerini söylemişti. Öte yandan Şamil Basayev ve Çeçen destekçilerinin Afgan eroinini Abhazya üzerinden Karadeniz'e taşıdığı belirtildi.

Çeçenistan'daki ayrılıkçı harekete lojistik ve militan desteği açısından Gürcistan'daki Pankisi vadisi önemli bir rol oynamaktaydı. Vadi Gürcistan'ın kuzeydoğusunda Çeçenistan Cumhuriyeti'ne sınır olup, Kakheti bölgesi Akhmeta belediyesi sınırları içerisinde yer almakta. Bölgedeki nüfusun % 75'ini Çeçen kökenli Kist'ler oluşturmaktadır. Rus makamları, bölgenin Çeçen ayrılıkçılar ve İslamcı mi-

500 Bkz. Glenn E. Curtis, *Involvement of Russian Organized Crime Syndicates, Criminal Elements in the Russian Military, and Regional Terrorist Groups in Narcotics Trafficking in Central Asia, The Caucasus, and Chechnya*, A Report Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress Under an Interagency Agreement with the United States Government, October 2002; United Nations Office on Drugs and Crime, *The Global Afghan Opium Trade: A Threat Assessment*, July 2011 ; Svante E.Cornell, *The Narcotics Threat in Greater Central Asia: From Crime-Terror Nexus to State Infiltration*, China and Eurasia Forum Quarterly, Volume 4, No 1 (2006), p.37-67.

litanlar tarafından, Ruslan Gelayev'in ardından, Afganistan ve Arap ülkelerinden yabancı savaşçılar da dahil olmak üzere Çeçenistan'a transit, eğitim, silah sevkiyatı ve finans amacıyla kullanıldığı ileri sürdüler. İddialar özellikle 2002 yılı itibariyle artmış, Rusya bu süreçte vadideki Çeçen militanları bombalamıştı.⁵⁰¹

Rusya, Çeçenistan'daki ayrılıkçı hareketi kuvvet kullanarak bastırmaya çalışmış, ancak başarılı olamamıştı. Bu kez çeşitli siyasi manevralarla Çeçen bağımsızlık mücadelesini zayıflatmaya, içten parçalamaya çalıştı. Bu kapsamda çeşitli stratejiler uyguladı. Moskova başlangıçta Çeçenistan'ı müzakere yoluyla birlik içinde tutmaya çalıştı. Ancak Yeltsin döneminde uygulanan bu strateji başarı sağlamadı. Ardından Çeçenistan bağımsızlığı ülküsü etrafında birleşmeyi önlemek amacıyla bölme stratejisi uygulamaya başladı. İki yüksek düzeyli Moskovalı siyasi grup birbirlerinden ayrı ve bağımsız olarak, kan davalı iki Çeçen grupla gizli görüşmeler yürüttüler. Müzakerelerin amacı Çeçenistan'ı Federasyon'a katmaktı. Sergey Shakra başında olduğu Rusya Ulusal İşler Bakanlığı Moskova'ya çok sayıda tavizde bulunan uzlaşmaz Çeçen muhalefeti (muhalefetin liderleri kendilerine maddi yardımda bulunulmasını ve Çeçenistan'da yasal otorite olarak tanınmak istediler) ile köprüler kuruyordu. Muhalefet mevcut rejimi devirmeye, parlamento seçimleri düzenlemeye ve cumhuriyetlerini Rusya Federasyonu bünyesine katmaya söz verdiler.

Aynı zamanda Sergey Filatov'un başında olduğu Rusya Devlet Başkanlığı İdaresi Dudayev ile ilişkileri düzeltmeye çalışıyordu. Filatov açık bir şekilde iki cumhurbaşkanının toplantı yapacaklarını duyurdu. Bu Dudayev'in Moskova nezdinde prestij gördüğünü tüm

⁵⁰¹ Georgia: Ministry Says Russian Planes Bombed Pankisi Gorge, <https://www.rferl.org/a/1100398.html> (Erişim 7 Ağustos 2019); Jeremy Bransten, October 03,2001, Georgia:War On Terrorism Brings Renewed Russian Pressure, <https://www.rferl.org/a/1097601.html> (Erişim 7 Ağustos 2019); Shorena Kurtsikidze and Vakhtang Chikovani, Georgia's Pankisi Gorge: An Ethnographic Survey, Spring 2002, Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series, s.3-4; The Pankisi Gorge in the Republic of Georgia, <http://pankisistories.weebly.com/pankisi-gorge.html> (Erişim 7 Ağustos 2019)

ülkeye göstermek için büyük bir imkandı. Filatov, Grozni ile Rusya-Tataristan anlaşmasına benzer bir yetki paylaşımı anlaşması imzalamayı düşündü. Ancak Dudayev, sadece Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesi konusunda müzakere yapılacağı konusunda talimat verdi. Şakra, Dudayev ile anlaşma yapılmasının mümkün olmadığına, cumhuriyetteki diğer sosyopolitik güçlere güvenilmesinin gerektiği konusunda ısrar etti. Bir diğer strateji ise krizin uluslararasılaşmasını önlemeyi hedefliyordu. Moskova, başlangıçtan itibaren Çeçenistan sorununu Rusya Federasyonu'nun iç işi olarak ele almaktaydı. ABD, Rusya'nın bu yaklaşımını destekledi. Ancak Bosna ve Kosova olaylarında ABD'nin farklı bir tavır sergilediğini dikkate almak gerek.

Müzakere Stratejisi. Rusya Çeçenistan krizinde zaman içinde farklı stratejiler geliştirdi. Moskova'nın öncelikle Çeçenistan'ı müzakere yoluyla birlik içinde tutmaya çalıştı. 14 Eylül'de Rusya Sovyet Federal Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti başkan vekili R.Khasbulatov Grozni'ye giderek Çeçen-İnguş Cumhuriyeti Başkan Vekili'nin istifasını istedi. Milletvekilleri de bu yönde bir karar aldılar. Yeni Parlamento seçimlerinin 17 Kasım'da düzenlenmesi kararlaştırıldı, geçiş döneminde yönetim yetkisi Çeçen-İnguş Cumhuriyeti Geçici Yüksek Konseyi'ne devredildi. Ardından Khasbulatov, Boris Yeltsin'in daha uygun bir kişi olan Hacıyev'i atamak için Zavgayev'in görevine son verilmesini istediğini söyledi. Yönetim yetkisini Geçici Yüksek Konsey'e devredilmesi kararı, yetkilendirmenin sadece kendilerine yapılmasını isteyen, Çeçenistan Ulusal Halk Komitesi İcra Komitesini memnun etmedi.⁵⁰²

Bölme Statejisi. İki yüksek düzeyli Moskovalı siyasi grup birbirlerinden ayrı ve bağımsız olarak, kan davalı iki Çeçen grupla gizli görüşmeler yürütüyorlardı. Müzakerelerin amacı Çeçenistan'ı Federasyon'a katmaktı. Sergey Şakra'nın başında olduğu Rusya

502 Emil A.Payin and Arkady A.Popov, Chechnya, Rand Corporation Conference Proceedings, https://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF129/CF-129-chapter2.html (6 Temmuz 2019)

Ulusal İşler Bakanlığı Moskova'ya çok sayıda tavizde bulunan uzlaşmaz Çeçen muhalefeti (muhalefetin liderleri kendilerine maddi yardımda bulunulmasını ve Çeçenistan'da yasal otorite olarak tanınmak istediler) ile köprüler kuruyordu. Muhalefet mevcut rejimi devirmeye, parlamento seçimleri düzenlemeye ve cumhuriyetlerini Rusya Federasyonu bünyesine katmaya söz verdiler. Aynı zamanda Sergey Filatov'un başında olduğu Rusya Devlet Başkanlığı İdaresi Dudayev ile ilişkileri düzetmeye çalışıyordu. Filatov açık bir şekilde iki cumhurbaşkanının toplantı yapacaklarını duyurdu (Bu Dudayev'in hayal edemeyeceği bir başarı idi) Filatov, Grozni ile Rusya-Tataristan anlaşmasına benzer bir yetki paylaşımı anlaşması imzalamayı düşündü. Ancak Dudayev sadece Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesi konusunda müzakere yapılacağı konusunda talimat verdi. Shakra, Dudayev ile anlaşma yapılmasının mümkün olmadığına, cumhuriyetteki diğer sosyopolitik güçlere güvenilmesinin gerektiği konusunda ısrar etti. Rus liderler muhalefeti destekleme kararı aldılar. Ağustos 1994'den itibaren Umar Avturkhanov'un liderliğini yaptığı İç Konsey'i desteklediler ve kendisine 10 milyar Ruble ve gizli askeri destek verildi. Ruslar, Dudayev'in ülkenin önemli bir kısmında denetimi kaybetmesine muhalefetin adıgeçenin uysal bir ortak olması için muhalefetin silahlanmasını istediler.

Krizin Uluslararasılaşmasını Önleme Stratejisi. Moskova'nın başından beri ortaya koyduğu önemli bir strateji Çeçenistan konusunu Rusya Federasyonu'nun iç işi olarak sunmasıydı. ABD, Rusya'nın bu yaklaşımını destekledi. Ancak Bosna ve Kosova olaylarında ABD farklı bir tavır sergiledi.

Vladimir Putin, bölünme riskini ülkesine yönelik en önemli tehdit olarak görüyordu. Bu yüzden devlet başkanı seçilince federal hükümeti güçlendirmeyi, devletin gücünü merkezde toplamayı⁵⁰³

⁵⁰³ Jodi Koehn, Putin's Reforms and Russia's Governors, Wilson Center, Kennan Institute, <http://www.wilsoncenter.org/publication/putins-reforms-and-russias-governors> (6 Temmuz 2019)

ve ayrılıkçı hareketi kontrol altına almayı hedefledi. Devlet başkanlığı kararnamelerinin ve talimatlarının yerel düzeyde uygulanmasını doğrudan denetlenmesi amacıyla ülke genelinde yedi başkanlık temsilcisi atandı. Valilerin doğrudan halk tarafından seçilme usulüne son verildi. Kremlin'in gösterdiği adayın mahalli parlamentolarda oylanması yöntemine geçildi.⁵⁰⁴ Putin, federal birimlerde Slav kökenliler aleyhine demografik dengesizlikleri gidermenin önemini gördü. Bu amaçla zaman içinde bazı idari birimler birleştirildi, bazıları ise mevcut bir birimin bünyesine katıldı. Böylece bir taraftan etnik Rusların yaşadıkları kentlerde azınlıkta kalmaları önlenirken, öte yandan zengin kaynaklara sahip kentlerin ileride bağımsızlık talebinin önü kesilmiş oldu.⁵⁰⁵ Putin, seçim kanununda yaptığı değişiklikle temsilde adalet yerine yönetimde istikrara önem verdiğini gösterdi. Siyasi Partilerin seçim barajı % 5'den % 7'ye çıkarıldı. Bu amaçla hazırlanan kanun 20 Kasım 2002'de Duma'da üçüncü okuması yapılarak geçirildi.

Putin'in bir diğer adımı medya ve sivil toplum kuruluşları üzerinde kontrolü sağlamaktı. Medya kuruluşları ya devletleştirildi ya da Kremlin sempatisini işadamlarının yönetimine geçti.⁵⁰⁶ Sivil Toplum Kuruluşları'nın dış bağlantıları ve finans kaynakları konusunda

504 Bu uygulama bir kez daha değiştirilme aşamasına girdi. 2013 yılında çıkarılan yeni kanuna göre mahalli parlamentolar doğrudan vali seçme hakkından sarfı nazar ettikleri takdirde Kremlin'in göstereceği üç adaydan birini seçeceklerdir. Bkz. "Russia regions may refuse from direct election of governors", Itar Tass, <http://www.itar-tass.com/en/c142/685980.html> (Erişim 6 Temmuz 2019); "Putin signs law to allow him to pick Russian governors", Reuters, <http://www.reuters.com/article/2013/04/02/us-russia-elections-idUSBRE9310GR20130402> (Erişim 6 Temmuz 2019)

505 İdari birimler Cumhuriyet (21), federal şehir(2), oblast/bölge(46), özerk oblast/bölge(1), özerk okruk/bölge/(4), kray/ülke (9) gibi coğrafi, demografik ve siyasi niteliklerine göre yapılan bir bölümlenmektedir. 1992 yılında imzalanan Federasyon Anlaşması'nda Rusya Federasyonu 89 idari birimden oluşmaktaydı. Ancak zaman içinde bunlar birleştirilerek 83'e düşürüldü. Aralık 2005'de Perm ve Komi-Permyak birleşerek Perm; 2007'de Evenk ve Taimyr özerk bölgeleri birleşerek Krasnoyarsk, Kamchatka ve Koryak birleşerek Kamchatka; 2008'de Ust-Ordynsky ve Buryat özerk bölgeleri Irkutsk ile birleşti. Chita bölgesi ve Aginsk-Buryatsky bölgesi birleşerek Zabaykalsky ismini aldılar. Bkz. http://russiaprofile.org/bg_places/31974.html (Erişim 11 Temmuz 2019)

506 Emy Wangburg, Russian Media and Democracy under Putin, The Jurnal of Russian and Asian Studies, http://www.sras.org/russian_media_and_democracy_under_putin (Erişim 11 Temmuz 2019)

daha şeffaf olmaları, faaliyetlerinin kamu yararına bulunması yönünde yasal düzenlemeler yapıldı.⁵⁰⁷ 1990'lı yıllarda hoyratça özelleştirilen fabrikalar, tesisler ve kuruluşlar yeniden devletleştirildi. FSB personeli devletin önemli kurumlarına ve KİT'lere yerleştirildi.

Putin, Mayıs 2000'de devlet başkanı seçildiğinde, Çeçenistan'daki geniş kapsamlı askeri hareket tamamlanmış, belli başlı yerleşim birimleri federal kuvvetlerin denetimine girmişti. Bundan sonra düşük yoğunlukta gerilla savaşı ve direnişi bastırmaya yönelik operasyonlar yürütüldü. Ardından Federal Güvenlik Servisi'ni Çeçenistan konusunda asli sorumlu kurum haline getirerek hem general sultanını yıkmış oldu, hem de servis vasıtasıyla kontrolü eline aldı.⁵⁰⁸

Putin, devlet yönetiminde gücünü pekiştirmeye çalışırken ayrılıkçı hareketle mücadele elindeki en önemli kozlardan biriydi. Herhangi bir cumhuriyetin Rusya Federasyonu'ndan ayrılmasına izin verilmesi halinde diğer cumhuriyetlerin de benzer taleplerle ortaya çıkabileceğini düşünüyordu. Bu yüzden ne pahasına olursa olsun Çeçenistan'daki ayrılıkçı hareketi bastırmaya kararlıydı. Moskova ve Beslan'daki baskınlara demir yumrukla müdahale etti. Güvenlik güçlerinin baskınları sona erdirirken rehinelerin can güvenliğine gereken hassasiyeti göstermemesi, uluslararası çevrelerde yoğun tepki aldı. Moskova'nın bu sert tutumunun terör unsurlarıyla pazarlık yapan ya da taviz veren bir pozisyona düşmeme isteğinden kaynaklandığı ileri sürüldü.

Putin, Çeçenistan'ın Rusya'ya bağlı kalmasını kendi çıkarı olduğunu anlayan bir Çeçen seçkin zümresi oluşturmaları gerektiğini savunuyordu.⁵⁰⁹ Kremlin İdaresi Başkanı Aleksandr Voloşin'in imzasıyla hazırlanan "Çeçenleştirme Stratejisi" cumhuriyette yürütülecek mücadelenin mihenk taşı haline geldi. Buna göre zaman içinde

⁵⁰⁷ "Putin admits defects in NGO law, pledges improvement, 4/7/2006, <https://sputniknews.com/russia/2006070450874569/> (Erişim 11 Temmuz 2019)

⁵⁰⁸ Baev, a.g.e. s.2.

⁵⁰⁹ İlyas Kamalov, Putin'in Rusyası: KGB'den Devlet Başkanlığına, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2004, s.93.

yerel yönetimlerin gücünü pekiştirmek ve halkın ayrılıkçı harekete olan desteğini azaltmak için Ahmet Kadirov Çeçenistan Cumhurbaşkanlığına getirilecek, yönetimine ekonomik destek verilecekti.⁵¹⁰ Sözkonusu strateji, Kadirov'un bombalı saldırı sonucu öldürülmesine kadar, yerel düzeyde güvenlik ve istikrara önemli katkı yaptı.

Çeçenleştirme Stratejisi. Kremlin'in Çeçenistan'daki ayrılıkçı hareketle mücadelede başarıya ulaşmasındaki en önemli etkenlerden biri Çeçenlerin bir kısmını kendi yanına çekebilme becerisine dayanmıştır. "Çeçenleştirme" stratejisi kapsamında Moskova yanlısı Ahmet Kadirov Cumhurbaşkanlığı'na getirildi. Ahmet Kadirov 1990'lı yıllarda aşireti ile birlikte Moskova'ya karşı savaşıyan Çeçen grupların arasında yer almaktaydı. Kremlin Kadirov'u ek güvenlik ve mali anlamda destekledi. Böylece, Çeçen ayrılıkçılarla yine Çeçen halkının karşı karşıya gelmesi sağladı.

Muhalefetin Etkisizleştirilmesi ve Aflar. Moskova'nın Çeçenistan'da yürüttüğü düşük yoğunluklu savaşın demokrasi, insan hakları, kişi hak ve özgürlükleri ve benzeri pek çok konuda hukuka ve evrensel ilkelere aykırı olduğunun savunan çeşitli muhalif kesimler bulunuyordu. Araştırmacı Gazeteci Anna Politkovskaya bu konuda en cesur yazarlardan biriydi. Putin'in Rusya'sı isimli kitabında Rus askerleri ve güvenlik görevlilerinin Çeçenistan'da sivillere yönelik saldırı, tecavüz, cinayet gibi bir dizi eylemini ortaya koymuştu. 7 Ekim 2006'da Moskova'da evinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetti.⁵¹¹

Propaganda ve Dış Desteğin Önlenmesi. Rus Devlet televizyonlarında zaman zaman etkili belgesel programlar yayınlanarak burada Çeçenistan'daki ayrılıkçılara verilen dış desteğin niteliği, boyutu, kaynakları ve yöntemleri ortaya konulmaktaydı. Bunlardan biri de Türkiye'deki Çeçen diasporası tarafından verilen destek idi. Prog-

⁵¹⁰ Baev, a.g.e. s.3-4.

⁵¹¹ Anna Politkovskaya, 9 October 2006, <https://www.independent.co.uk/news/obituaries/anna-politkovskaya-419307.html> (Erişim 8 Ağustos 2019)

ramda Ankara'nın Batılı müttefikleriyle bir olup 1990'lı yıllar boyunca Çeçen ayrılıkçılara nasıl destek verdiğini ortaya koymuştu. Öte yandan Türkiye'deki bağlantılı unsurların Kafkasya'ya pırlanta, altın vs kaçakçılığı yoluyla savaşa finansman sağlanmasında rol oynadığı vurgulanmıştı.

Terörist Yerine Haydut İfadesinin Kullanılması. Moskova'nın farklı bir yaklaşımı da Kuzey Kafkasyadaki unsurları terörist ifadesinden ziyade "haydut örgütler" şeklinde sunmasıydı. Bu tanım Rusya için birkaç açıdan fayda sağlayacaktı. Öncelikle Çeçenlerin BM Sözleşmesi'nde yer alan "kendi kaderini tayin hakkı" gibi bir kavramdan yaralanmasının önünü kesmiş; özgürlük, bağımsızlık gibi uluslararası toplumun sıcak baktığı değerlerin Çeçenistan konusuyla ilişkilendirilmesini önlemiş, ikili ya da çok taraflı güvenlik işbirliğinde, tıpkı diplomasi alanında olduğu gibi, karşılıklı ilkesinin getireceği bedelleri ödemek zorunda kalmamıştır.

Yeltsin döneminde 1995'de Federal Güvenlik Servisi'ne bağlı Anayasayı Koruma ve Terörle Mücadele Servisi bünyesinde Terörle Mücadele Merkezi kuruldu. Ocak 1997'de ise Başbakan Victor Çernomirdin tarafından, Rusya Federasyonu Kurumlar Arası Terörle Mücadele Komisyonu oluşturuldu. Komisyonun adı 1998 yılında Federal Terörle Mücadele Komisyonu olarak değiştirildi. Başbakan, Başbakan yardımcısı ve FSB direktörünün idaresindeki komisyonda savunma, güvenlik ve asayişten sorumlu birçok bakanlık yetkilileri ile bakan yardımcılarını görev yapıyorlardı. Komisyonun başlıca icraatı 1998'de terörle mücadele kanunun çıkarılması oldu.⁵¹²

- FSB'nin dönüşüm süreci küresel ve bölgesel gelişmeler ile Rusya'nın ayrılıkçı terör tehdidi ile baş etmesi gereğiyle paralellik arz ediyordu.

- 2003 yılında Federal Güvenlik Servisi Teşkilatı Kanunu'nda değişiklik yapıldı.

512 Otto Luchterhandt, "Russia Adopts New Counter -Terrorism Law", Russian Analytical Digest, No.2, 20 June 2006, s. 2.

- Servis, casusluk, milliyetçi akımlara ve sabotajlara karşı geliştirdiği yeteneklerini yeni dönemin tehditlerine karşı da uyarladı.
- İkili/çok taraflı işbirliğini geliştirdi.

Terörle Mücadele Kanunu 10 Mart 2006'da yeniden düzenlendi. Yeni kanuna paralel olarak Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda bir dizi değişiklik yapıldı. Kanun, terörle mücadele eden kurumlara ilk kez şüpheli uçak ve gemileri izleyip etkisiz hale getirme görevi vermişti.⁵¹³ Kremlin, son yıllarda gerek Moskova'da gerekse Kuzey Kafkasya'da gerçekleştirilen sansasyonel eylemlerden ders almış görünüyordu.

Kremlin, ayrılıkçı terörün sona erdirilmesi için ilgili tüm kurumların katılımıyla topyekün mücadele edilmesi gereğine inanıyordu. Yeni kanun FSB direktörü ve yardımcısına terörle mücadele operasyonlarını planlama ve uygulama yetkisi verirken, NAK'ın taşra birimlerinin yerel yöneticilerin (Cumhurbaşkanı, Vali vs.) emrine girmesi öngörülüyordu. NAK'ın ilk icraatı, 15 Temmuz 2006 tarihinde ayrılıkçı unsurlara yasadışı faaliyetlerine son vererek, işledikleri suçların, tarafsız ve önyargısız şekilde değerlendirileceği garantisıyla teslim olmaları çağrısı yapan kararnamenin çıkarılmasıydı. Söz konusu kararnamenin ardından Kuzey Kafkasya belirli oranda istikrara kavuştu.⁵¹⁴

Öte yandan FSB'ye yurtdışında operasyon yapma görevi verildi. Terörle Mücadele Kanununda 27 Temmuz 2006'da yapılan değişikliklerle FSB'ye yurtdışında terör unsurlarını etkisiz hale getirme yetkisi verildi.⁵¹⁵ Bu tarihten itibaren;

⁵¹³ Luchterhandt, a.g.e., s.2.

⁵¹⁴ Russian FSB director urges mass media to aid national anti-terrorism committee, BC Monitoring International Reports, March 23, 2009, Text of report by Russian Defence Ministry newspaper Krasnaya Zvezda on 11 March [Article by Sergey Dobrodomov entitled "The Barrier to Terrorism"]

http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-37133175_ITM (Erişim 8 Ağustos 2019)

⁵¹⁵ <http://www.memo.ru/2008/09/04/0409081eng/part11.htm>

- Selimhan Yandarbiyev (Katar-13 Şubat 2004)
- Hacı Edilsultanov (Türkiye/İstanbul-Eylül 2008)
- Umar İsrailov (Viyana/Avusturya-13 Ocak 2009)
- Selim Yamadayev (Dubai-30 Mart 2009)
- İslam Janibekov (İstanbul-Aralık 2008)
- Musa Atayev (İstanbul-Şubat 2009)
- Berk Hacı Musayev, Rustem Altemirov, Zaurbek Amriyev (İstanbul-16 Eylül 2011)
- Medet Ünlü (Ankara-22 Mayıs 2013),

isimli Çeçen uyruklu kişiler Rusya dışında çeşitli suikastler sonucunda hayatlarını kaybettiler. Uluslararası toplum suikastleri Rusya'nın terörle mücadele stratejisine dayandırmaya başladı.

Bu süreçte Rus Askeri İstihbaratı (GRU) da ayrılıkçı hareket ve ardından dönüştüğü terörle mücadele konusunda önemli rol oynadı. GRU'nun en önemli operasyonlarından biri Çeçenistan Cumhurbaşkanı Cahar Dudayev'i, 1996 yılında cep telefonu sinyallerinden yerini tespit ederek, füze saldırısı sonucunda etkisiz hale getirmesiydi.⁵¹⁶ GRU'nun Çeçenistan'da iki özel kuvvet taburu bulunmaktaydı. "Vostok" ve "Zapad" isimli taburlar operasyonel açıdan 42. Motorlu Piyade Tümeni bünyesinde yer almaktaydı. Taburların her birinde 600-900 arasında etnik Çeçen görev yapmaktaydı. Taburların komuta kademesinde ise Çeçen ve Ruslar bulunmaktaydı. "Zapad" taburu bünyesindeki personel Moskova yanlısı Çeçenlerden, "Vostok" taburu ise 1994-1996 arasındaki ilk Çeçen Savaşı'nda Rus Birliklerine karşı savaşmış Gudermes'teki İçkerya 2. Ulusal Muhafaza Taburu'na bağlı eski ayrılıkçı savaşçılardan oluşuyordu. Çeçenistan hükümetinin taburlar üzerinde herhangi bir yetkisi olmaması, Cum-

⁵¹⁶ Michale R.Gordon, Chechen Rebels Say leader Died in Russian Air Attack, April 25, 1996, <https://www.nytimes.com/1996/04/25/world/chechen-rebels-say-leader-died-in-russian-air-attack.html> (Erişim 8 Ağustos 2019); Tom de Waal, 'Dual Attack' killed president, April 21, 1999, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/325347.stm> (Erişim 8 Ağustos 2019)

hurbaşkanı olduktan sonra ülkede gücünü giderek arttıran Ramazan Kadirov'u rahatsız etti. Zapad taburunun başında Magomed Kakiyev görev yaparken, Vostok Taburu'nda Kadirovlarla rakip olacak kadar güçlü Yamadayev klanı yer alıyordu. Yamadayev kardeşlerden Ruslan Yamadayev Duma'da Çeçenistan milletvekilliği yapmıştı. Kadirov, Yamadayev ailesini, dönemin Çeçenistan Cumhurbaşkanı olan babası Ahmet Kadirov'un 2004 yılında bombalı eylem sonucunda öldürülmesinden sorumlu tutuyordu.

Nisan 2008'de Kadirov ve Yamadayev'ler arasında gerginlik giderek arttı, rastgele silahlı çatışmalardan şiddetli bir çatışma haline döndü. Vostok birimi liderleri Çeçen hükümeti, aileler ve insan hakları grupları tarafından insanların kaybolması, fidye karşılığı kaçırma ve cinayetle suçlandılar. Cumhurbaşkanı Kadirov taburların kapatılmasını istedi.⁵¹⁷ Bir süre sonra taburlarda görevli Çeçenler Kadirov'un tarafına geçtiler. Bunun üzerine Rus ordusu taburları düzenli ordunun motorize piyade birlikleri haline döndü. Her iki tabur Ağustos 2008'de Güney Osetya'da Gürcistan birliklerine karşı savaştı. Selim Yamadayev Vostok taburuna komutanlık ettiği sırada Rusya'da hakkında federal yakalama kararı çıkarıldı. Kadirov'un yoğun baskısı üzerine Kasım 2008'de her iki tabur da dağıtıldı. Ardından Savunma Bakanlığı ve Askeri Savcılığın taburlarda görevli eski askerlerin işlediği iddia edilen suçları soruşturacağı duyuruldu. Ruslan Yamadayev Moskova'da, Selim Yamadayev ise Dubai'de öldürüldü.⁵¹⁸

Rusya'nın Çeçenistan'daki istihbari faaliyetleri karmaşık, örtülü ve gizli faaliyetleri içermekteydi. Birinci Çeçenistan Savaşı'nda za-

517 "Vostok and Zapad Battalions' Staff will be Cut by 30 Percent", June 26, 2008, <https://jamestown.org/program/vostok-and-zapad-battalions-staff-will-be-cut-by-30-percent/> (Erişim 8 Ağustos 2019); "No more 'Zapad' and 'Vostok' battalions in Chechnya", 08 November 2008, (Erişim 8 Ağustos 2019)

518 Luke Harding, Bitter rival of Chechnya's leader is shot dead in Russian capital, 26 September 2008, <https://www.theguardian.com/world/2008/sep/26/chechnya.russia> (Erişim 8 Ağustos 2019); Chechen Republic Head Implicated In Two Political Killing, April 21, 2010, <https://www.rferl.org/a/Chechen-Republic-Head-Implicated-In-Two-Political-Killings/2020247.html> (Erişim 8 Ağustos 2019); Tom Parfitt, Chechen link to Dubai killing of Sulim Yamadayev, 6 April 2009, <https://www.theguardian.com/world/2009/apr/06/kadyrov-yamadayev-chechnya-dubai-kremlin> (Erişim 8 Ağustos 2009)

fer kazanamayan Moskova, Putin'in Başbakanlığı sırasında strateji değiştirdi. Bölgeyi yeniden hakimiyeti altına almak için soruna terörle mücadele kapsamında yaklaştı. Bu nedenle Federal Güvenlik Servisi'ne lider rol verdi. FSB'nin sekreteryasını yürüttüğü Ulusal Terörle Mücadele Komitesi (NAK) vasıtasıyla ülke çapında güvenlik ve istihbarat ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlandı. Sonuç olarak bölgede istikrarın yeniden sağlanmasında bu stratejiler etkili oldu.

Gürcistan ve İstihbarat

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Güney Kafkasya'da Rusya'yı en fazla rahatsız eden ülkenin Gürcistan olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Gürcistan, bağımsızlığına kavuştuktan sonra Moskova yanlısı ayrılıkçı Cumhuriyetler ile sürekli gerginlikler yaşadı. Eduard Şevardnadze'nin 2003'de devrilmesine ve yerine milliyetçi Mihail Saakaşvili'nin gelmesine yol açan Gül devriminden beri ilişkiler gerginliğini korumaktadır. Saakaşvili iktidarı boyunca ABD ve AB yanlısı bir vizyonun yanı sıra NATO ile işbirliği ve gelecekte üyelik perspektifini benimsedi.

Gürcistan'ın o dönem Acaristan, Abhazya ve Güney Osetya'nın oluşturduğu üç özerk bölgesi bulunmaktaydı. Saakaşvili işe en zayıflarından Acaristan ile başladı. 2004 yılında Aslan Abaşidze'yi devirip, Karadeniz'deki bu küçük özerk Cumhuriyeti Gürcistan topraklarına dahil etti. Ardından Moskova yanlısı yönetimlerin iş başında olduğu Abhazya ve Güney Osetya'ya yöneldi. Moskovadan ülkesindeki Rus askeri üslerinin boşaltılmasını istedi. Abhazya ve Güney Osetya konuları Moskova ve Tiflis arasındaki ilişkileri uzun süre gerdi. Gürcistan-Abhazya arasında Ağustos 1992'de, Mayıs 1998'de çatışmalar oldu ve Abhazya'da yaşayan Gürcüler bölgeden uzaklaştırıldılar.⁵¹⁹ Gürcistan ve Abhazya uluslararası platformlarda sürdürülen müzakerelere rağmen karşılıklı güvensizliklerini korudular.

⁵¹⁹ "The Abkhazia Conflict", Fact Sheet, Bureau of European and Eurasian Affairs, July 28, 2005, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/53745.htm> (Erişim 6 Ağustos 2019)

Rusya ve Gürcistan arasında 1995 yılında varılan bir anlaşma çerçevesinde Rusya'nın Gürcistan'da dört askeri üssünün bulunması uygun görülmüştü. Bunlar Tiflis yakınlarındaki Vaziani, ayrılıkçı Abhazya Cumhuriyeti'ndeki Gudauta, Acara Özerk Cumhuriyeti'ndeki Batum ve Gürcistan'ın güneyinde Ermeni nüfusunun yoğun şekilde yaşadığı Türkiye sınırına yakın Samtshe-Cavaheti'deki Ahıl-kelek üsleriydi. Mayıs 2005 sonunda iki ülke Dışişleri Bakanları'nın imzaladıkları ortak deklarasyonla Gürcistan'daki Rus üslerinin taşınmasının yıl içinde başlaması ve 2008'de tamamlanması öngörüldü.⁵²⁰ Ancak anlaşma Gürcistan parlamentosu tarafından onaylanmadı. Tiflis yönetimi belirli bir takvime dayanarak ülkesinde bulunan Rus askeri üslerinin kaldırılmasını istedi. Bu doğrultuda ülkedeki son Rus üssü de 13 Kasım 2007'de kapatıldı. Üs'te kalan son araç-gereçlerin 15 Kasım, son Rus askerinin ise Kasım sonuna kadar ülkeden çıkması konusunda mutabakata varıldı.⁵²¹

Gürcistan, Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından kurulmasına öncülük ettiği Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nden Ağustos 2008 savaşı sonrası çıktı.⁵²² BDT ülkelerinin çoğunlukla üye olduğu Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Şangay İşbirliği Örgütü'ne de katılmadı. Tersine bölgede buna rakip olarak 1996'da AKKA Taraf Devletler Konferansı kapsamında bir araya gelen temsilciler tarafından temelleri atılan GUAM'a girdi.⁵²³

Gürcistan'da Saakaşvili'nin renkli devrimler sürecinde iktidara gelmesi Rusya'nın bir tarafta Ukrayna öte yanda ise Gürcistan gibi başını ağrıtan eski Cumhuriyet ile karşı karşıya bıraktı. Gürcistan'ın

520 Full text of Joint Declaration of the Foreign Ministers of Russian Federation and Georgia, 30 May 2005, <https://reliefweb.int/report/georgia/full-text-joint-declaration-foreign-ministers-russian-federation-and-georgia> (Erişim 2 Ağustos 2019)

521 Margarita Antidze, Russia closes last military base in Georgia, November 13, 2007, <https://www.reuters.com/article/us-georgia-russia-bases/russia-closes-last-military-base-in-georgia-idUSL1387605220071113> (Erişim 2 Ağustos 2019)

522 Georgia Finalizes Withdrawal From CIS, August 18, 2009, <https://www.rferl.org/a/Georgia-Finalizes-Withdrawal-From-CIS/1802284.html> (Erişim 6 Ağustos 2019)

523 GUAM-DEKÖ (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü, <http://www.mfa.gov.tr/guam-info.tr.mfa> (Erişim 6 Ağustos 2019)

Batü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesine dahil olması, ABD ve Batılı ülkelerle ikili ya da çok taraflı platformlarda işbirliğini geliştirmesi, AB'nin Komşuluk Projesi kapsamında bu ülkeye verdiği destek⁵²⁴, NATO'nun programlarına katılması⁵²⁵ Moskova'yı rahatsız etmekteydi. AGİT'in 1999'da İstanbul Zirvesi kararlarında Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması (AKKA)'na atıfta bulunulan maddeleri doğrultusunda⁵²⁶ ve Rusya-Gürcistan arasında Mayıs 2005'de varılan anlaşma sonucunda⁵²⁷ Gürcistan'daki Rus üsleri aşamalı olarak ülkeden kaldırıldı. Ancak Rus Askeri İstihbarat unsurları ülkede faaliyetlerini yürüttüler.

Rusya'nın 2004-2007 arasında Gürcistan-Osetya sınırına konuşlanan Ortak Barış Koruma Kuvvetleri maskesiyle Rus Askeri İstihbaratı GRU'nun istihbarat faaliyetleri yürüttüğü, Gürcistan'a karşı yıkıcı/terörist eylemlerde bulunduğu, Gürcistan'ın hava sahasını ihlal ettiği, Gürcistan'da ajan şebekesi kurduğu ileri sürülmektedir.⁵²⁸ Nitekim 2004 yılında Güney Osetya Cumhurbaşkanı'na danışman olarak görevlendirilen GRU mensubu Albay Anatoliy I.Sisoev, Güney Osetya Savunma Bakanlığı bünyesinde "Osetya GRU" adı altında 120 kişiden oluşan yıkıcı-istihbari faaliyet yürüten bir birim kurdu. Söz konusu personel Kuzey Osetya'ya gönderilerek 58.Ordu bünyesinde yıkıcı faaliyetler konusunda Rus eğitmenler tarafından eğitildiler. Gürcistan makamları Osetya GRU ünitesini çeşitli sabotaj ve bombalama eylemlerinde bulunmakla itham etmekte.⁵²⁹

524 European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/georgia_en (Erişim 6 Ağustos 2019)

525 NATO-Gürcistan işbirliği için bkz. Relations with Georgia, 26 Mar 2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm (Erişim 6 Ağustos 2019)

526 "The Politico-Military Dimension (Madde 28-30), OSCE Istanbul Document 1999, <https://www.osce.org/mc/39569?download=true> (Erişim 6 Ağustos 2019)

527 Robert Parson, Russia Agrees To Pull Troops From Georgia By 2008, May 30, 2005, <https://www.rferl.org/a/1059051.html> (Erişim 6 Ağustos 2019)

528 Major Hostile Actions by the Russian Federation against Georgia in 2004-2007, 08/08/2014, <http://euromaidanpress.com/2014/08/08/major-hostile-actions-by-the-russian-federation-against-georgia-in-2004-2007/> (Erişim 9 Ağustos 2019)

529 Major Hostile Actions by the...

Gürcistan ve Rusya arasındaki krizlerden biri de 2006 yılında dört GRU mensubunun Gürcistan güvenlik servisi tarafından suçüstü yakalanmasıydı. Tiflis yönetimi, Rus askerlerini müzakereler sonucunda Rusya'ya gönderilmek üzere AGİT görevlilerine teslim ettiler. Kremlin, Gürcistan'ın bu eyleminden son derece rahatsız oldu ve derhal Gürcistan'a yönelik yaptırımlara başvurdu. Tiflis Büyükelçisi'ni geri çağırdı, elçilik personelinin tahliye etti, Gürcistan ile hava, kara ve deniz ulaşımını kesti.⁵³⁰ Ülkesinde Gürcistan karşıtı kampanya başlattı; Rusya'da iş yapan Gürcü iş insanlarına baskı yaptı, Gürcistan'dan ithal edilen ürünlere yasak getirdi, ülkede çalışmakta olan Gürcü vatandaşlarını kargo uçaklarıyla toplu olarak sınır dışı etti.⁵³¹

Tiflis yönetimi Moskova'nın koruduğu ayrılıkçı Abhazya ve Güney Osetya'yı tıpkı Acaristan Özerk Bölgesi gibi topraklarına katmayı planlamaktaydı. Ancak 7 Ağustos 2008'de Güney Osetya'ya yönelik askeri harekati bu hayallerini sona erdirdi. Rusya önce havadan, ardından karadan askeri hareket başlatarak hem iki ayrılıkçı Cumhuriyeti bağımsızlığına kavuşturdu hem de Gürcistan'ın askeri ve teknik alt yapısına zarar vererek Gürcü ordusunu Tiflis'e kadar geri çekilmesini sağladı. Rusya bu arada Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru hattı civarını bombalayarak üçüncü ülkelere de mesaj verdi.

Rusya ile Gürcistan'ı sınırlı bir savaşa sokan olay, Gürcistan ordusunun 7 Ağustos 2008 gecesini Güney Osetya'ya yönelik geniş çaplı bir askeri hareket başlatmasından kaynaklandı. Gürcistan yönetimi sözkonusu harekati ayrılıkçı cumhuriyette anayasal düzenin yeniden sağlanması olarak duyurdu.⁵³² Rus askeri makamları Gürcistan'ın ilk

530 Julian Borger and Tom Parfitt, Georgia and Russia collide over 'spy ring', 5 November 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/nov/05/georgia-claims-russian-spy-ring> (Erişim 1 Ağustos 2019)

531 "Georgia's Gift To Russian GRU's Birthday", 11 November 2010, <https://www.georgianjournal.ge/politics/1159-georgias-gift-to-russian-grus-birthday.html> (Erişim 1 Ağustos 2019)

532 "Georgia launches operation on South Ossetian capital", 7 August 2008, <https://www.france24.com/en/20080807-georgia-launches-operation-south-ossetian-capital-georgia-south-ossetia> (Erişim 6 Ağustos 2019); Ayrıca bkz. Jim Nichol, Russia-Georgia Conflict

bombardımanında 10 Rus askerinin öldüğünü, 30 askerinin ise yaralandığını açıkladı. Güney Osetyalı yetkililer ise Gürcistan'ın saldırısı sonucu yaklaşık bin kişinin hayatını kaybettiğini duyurdu.⁵³³ Bunun üzerine Rusya, Gürcistan'a yönelik hava ve kara saldırısı başlattı. Söz konusu savaşta Çeçenistan'da konuşlu GRU'ya bağlı Spetnaz Birliği olan ve Çeçen kökenlilerin görev aldığı mekanize taburlar da görev aldı. GRU'nun 2. Bağımsız Spetnaz Tugay'ı da Güney Osetya'da muharip görevler üstlendi.⁵³⁴

Rusya, Gürcistan harekatı sonucunda siyasi hedeflerini elde etti. Gürcistan'ın Güney Osetya'dan püskürttü. Güney Osetya ve Abhazya'yı Tiflis'in dolaylı denetiminden çıkardı. İki ayrılıkçı cumhuriyet hareket sonrasında bağımsızlıklarını ilan ettiler. Rusya ve birkaç ülke bağımsızlık kararlarını tanıdı. Rusya'nın sahadaki askeri harekatı yanısıra diplomatik taarruz ve siber savaş gibi diğer tedbirlerle eşgüdüm içinde yürütüldü.⁵³⁵

Rus ordusu, askeri hareket öncesinde Federal Güvenlik Servisi ve İçişleri Bakanlığına bağlı birliklerin de katıldığı çeşitli eğitim ve tatbikatlarla hazırlık yaptı. Bu süreçte Güney Osetya istihbarat servisinin önemli makamlarını dolduran Rus Askeri İstihbaratı GRU mensupları da Gürcistan'daki gelişmeleri yakından takip ettiler.⁵³⁶

in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests, March 3, 2009, CRS Report for Congress, <https://fas.org/spp/crs/row/RL34618.pdf> (Erişim 6 Ağustos 2019); Elena Kropatcheva, Russia's Response to Georgia's Military Operation in South Ossetia, OSCE Yearbook 2008, Baden Baden 2009, pp.45-61.

⁵³³ Russia 'invades' Georgia as South Ossetia descends towards war, 8 August 2008, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/2524550/Russia-invades-Georgia-as-South-Ossetia-descends-towards-war.html> (Erişim 6 Ağustos 2019); Öte yandan Avrupa Birliği tarafından yayınlanan çatışmaya ilişkin bir raporda Gürcistan tarafında 170 asker, 14 polis, 228 sivilin öldüğü; 67 Rus askerinin hayatını kaybettiği, 283 askerinin yaralandığı; 365 Güney Osetya'lı asker ve sivilin öldüğü bildirilmiştir. Bkz. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, https://www.echr.coe.int/Documents/HUDOC_38263_08_Annexes_ENG.pdf (Erişim 6 Ağustos 2019)

⁵³⁴ About the Russian 2nd Independent Spetsnaz Brigade of GRU, April 26, 2014, <https://informnapalm.org/en/wp-content/uploads/sites/14/2014/04/op.jpg> (1 Ağustos 2019)

⁵³⁵ Carolina Vendil Pallin and Fredrik Westerlund (2009), Russia's war in Georgia: lessons and consequences, Small Wars & Insurgencies, 20.2, p.401.

⁵³⁶ Pallin and Westerlund, a.g.e., s.405.

Rus Silahlı Kuvvetleri ve Askeri İstihbaratı GRU (bağlı birlikler) Gürcistan ile sahada savaşırken, Rus makamları gerek üçüncü devletlere gerekse uluslararası topluma karşı savaşın haklılığını savundu; Gürcistan'ın anlaşmaları ve uluslararası hukuku ihlal ettiğini, Abhazya ve Güney Osetya'da varılan anlaşmaları bozduğunu, Güney Osetya'ya saldırarak burada konuşlu Rus askerlerin bir kısmının ölümüne sebep olduğunu ileri sürdüler. Gürcistan'a yönelik askeri hareketlerini Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin kuvvet kullanılmasına izin veren "meşru müdafâ" gerekçesine dayandırdılar.⁵³⁷

Gürcistan güvenlik güçleri ve istihbarat servisleri zaman zaman Rus istihbarat şebekelerini ortaya çıkardı. Sovyetler Birliği döneminden gelen Rus istihbarat anlayışına aşina olmalarının yanısıra ABD ve Avrupalı müttefikleriyle eşgüdüm yapmaları, Batı'dan gelişmiş teknoloji yardımı, istihbarat desteği aldıklarını da göstermiş oldu. Gürcü makamları Kasım 2010'da aralarında dört Rus, dokuz Gürcü vatandaşının bulunduğu bir casus şebekesini çökerttiğini duyurdu. Rusya ise iddiaları yalanlayarak, bunu ay sonunda Portekiz'de yapılacak Rusya-NATO zirvesini çökertmeye dönük bir operasyon olarak nitelendirdi.⁵³⁸

Gürcü makamları gözaltına alınan kişiler arasında Rus askeri istihbaratı GRU'ya gizli bilgi veren Gürcistan Hava Kuvvetleri'nde görevli altı askeri pilotun olduğunu açıkladı. Yetkililer, Gürcü askerlerin olaydan yaklaşık on yıl kadar önce Batum'daki Rus askeri üssü yakınındaki birlikte görevli oldukları sırada angaje edildiklerini söylediler.⁵³⁹ Gürcü askerler GRU mensuplarına uçuş planları ve ülkelerinin askeri araç-gereçleri hakkında bilgi verdiler. Rus istihbaratçılar ayrıca Gürcistan güvenlik yetkilileri, Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'nın silah ve araç-gereç tedarikleri hakkında da bilgi topladılar.⁵⁴⁰

537 Erhan Canikoğlu, "Uluslararası Politika ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalıcı Kuvvet Kullanma", Güvenlik Bilimleri Dergisi, Sayı:2, Kasım 2015 4 (2), s.119-122.

538 Borger and Parfitt, a.g.e.

539 Borger and Parfitt, a.g.e.

540 Georgian Gift to Russian GRU's...

Gürcistan Rustavi-2 TV kanalı, Rus Askeri İstihbaratı GRU'nun kuruluş yıldönümüne rastlayan 5 Kasım 2010'da yarım saatlik bir istihbari belgesel yayınladı. Belgeselin adı, Gürcistan kontrentelijans servisleri tarafından yürütülen özel operasyonda görev alan dublajının takma adı olan "Enveri" idi. "Enveri", 1980'lerin sonundan itibaren Gürcistan'ın liman kenti Poti'de Sovyet (ve Rus) askeri istihbaratı için çalıştığını, Gürcistan istihbarat servisi tarafından Rus istihbaratı ağına hülul ettirildiğini, başlangıçta tereddütleri bulunduğunu, ancak ülkesine hizmet adına görevi kabul ettiğini anlattı. Anılan, Rus askeri istihbaratındaki eski tanıdıkları ile temas kurduğunu, bilahare Ukrayna sınırı yakınlarındaki bir kasabada üç GRU mensubu ile görüşüğünü, muhataplarının kendisini gizli haberleşmede kullanacağı araç-gereç, yazılım ve kriptolama konusunda eğittiklerini belirtti.⁵⁴¹

"Enveri", GRU mensuplarıyla düzenli olarak haberleştiğini, muhataplarına genellikle elektronik posta yoluyla şifreli metin, görüntü ve müzik dosyası gönderdiğini, gelen şifreli mesajları açmak için çoklu anahtar ve yazılım kullandığını, bu süreçte Rus istihbaratına çalışan onlarca Gürcü ile GRU mensubu Rus irtibat görevlisini teşhis ettiğini söyledi. "Enveri", sözkonusu GRU mensubunun kendisiyle buluşmak için 2010 yılında Gürcistan'a geldiğinde, beraberinde daha önce Batum'daki Rus üssünde çalışan bir Rus ve Gürcü vatandaşıyla birlikte Gürcistan kontrentelijans servisi tarafından yakalandığını açıkladı. "Enveri" Rus istihbaratçıların özellikle Batılı ülkelere ait savaş gemilerinin Gürcistan limanlarında kullandıkları çağrı kodlarını, Batılı ülkelerin Gürcistan ordusuna verdiği eğitimlerin içeriği, limanların savunma planları, Gürcistan piyade birliklerinin yapısı ve konuşlandıkları yerleri tespit etmek istediklerini anlattı.⁵⁴²

Bu süreçte Gürcistan donanmasında görevli bir telsiz operatörü askeri haberleşme ve telsiz çağrı kodlarını, Bakur Kiguradze isimli ünlü bir iş insanı ise Gürcistan'ın diğer ülkelerle yaptığı askeri işbirli-

541 Georgian Gift to Russian GRU's...

542 Georgian Gift to Russian GRU's...

ğine ilişkin gizli bilgileri GRU'ya verdiği gerekçesiyle gözaltına alındı.⁵⁴³ Gürcistan güvenlik güçlerinin ele geçirdiği dört Rus tutukludan üçünün Teksas merkezli petrol hizmetleri şirketinin bağlı kuruluşu olan Saybold Georgia'da müdür ve müdür yardımcısı konumunda bulundukları, dördüncü Rus'un ise bu kişileri sevk ve idare eden GRU mensubu olduğu ileri sürüldü. Gürcü yetkililer casus şebekesinin içinde henüz tutuklanmamış başka kişiler de olduğunu, şebekenin Rus askeri istihbaratının güvenini kazanan ve irtibat sorumlusu olarak GRU'ya hizmet eden dublajan (Enveri) sayesinde çökertildiğini açıkladılar. "Enveri" Ruslar tarafından gizli haberleşme amacıyla kendisine verilen donanım ve yazılımları Gürcistan kontrentelijans servisine iletmiş, böylece şifrelerin kırılması sağlanmıştı.⁵⁴⁴

Gürcistan tarafından hazırlanan belgeselde konuşan casuslukla suçlanan Gürcistan Mi-8 helikopter pilotlarından biri, Ağustos 2008'de yapılan savaş sırasında Rus istihbaratçılara helikopterlerin muhtemelen Borjomi vadisinde (boğazında) saklandığını söylediğini, bilahare sözkonusu bölgede 200 hektarın üzerinde ormanın yandığını, bu yangının Rus tarafına verdiği bilgiler sebebiyle karşı tarafın çıkarmasının muhtemel olduğunu söyledi.⁵⁴⁵

Gürcistan İçişleri Bakanı Varo Merabishvilli, 11 Kasım 2010'da yaptığı açıklamada ortaya çıkarılan Rus askeri istihbaratı GRU'nun casusluk şebekesinin ülkede faaliyet gösteren tek şebeke olmadığını, Gürcistan kontrentelijans servisinin diğer şebekeleri de yakından takip ettiğini belirtti.⁵⁴⁶ Merabishvilli Rusya'nın en az üç istihbarat servisinin (FSB, SVR ve GRU) ülkede faaliyet yürüttüğünü, GRU'nun hali hazırda gözetim altında tuttukları farklı casus ağlarının da olduğunu, söyledi. Gürcü Bakan, Rusya'nın casus şebekesini ortaya çıkartmalarına 2006 yılında dört GRU mensubunu yakaladıklarında

543 Borger and Parfitt, a.g.e.

544 Borger and Parfitt, a.g.e.

545 Georgian Gift to Russian GRU's...

546 Interior Minister: 'More Russian Spy Networks Operate in Georgia' 12 November 2010, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=22841&search=> (Erişim 8 Ağustos 2019)

verdikleri tepkiyi vermediğini, Gürcistan'ın Rus ajan şebekesini açığa çıkartma yeteneğini kabul ettiklerini belirtti. Rusya Dışişleri Bakanlığı ise Tiflis'in sözkonusu casusluk hikayesinin NATO ve AGİT zirveleri öncesinde provokasyon amacı taşıdığını açıkladı.⁵⁴⁷

Ancak yıllar geçmesine karşın Rusya'nın Gürcistan'a yönelik istihbarat faaliyetleri sona ermedi. Gürcistan Devlet Güvenlik Servisi tarafından Gürcistan parlamentosuna sunulan raporda isim açıkça belirtilmese de bir ülkeden yoğun tehdit algılandığı vurgulandı. Gürcistan Güvenlik Servisi'nin 2018 yılında hazırladığı işgal altındaki Abhazya ve Güney Osetya'daki sorunlar, terörizm ve kontrentelijans faaliyetlerini içeren rapor açıkça bir devletin tehdidini ortaya koymaktaydı. Gürcistan güvenlik servisi yetkilileri ve toplumu 'yabancı bir devletin' sadece işgal altındaki topraklar üzerinden değil, Gürcistan siyasetini içeriden etkilemeye çalıştığını, bu devletin Gürcistan'da ajan şebekesi kurmaya çalıştığını, sözkonusu şebeke aracılığıyla parlamentonun, hükümetin ve diğer kamu kuruluşlarının kararlarını etkilemeye çalıştığını belirtti.⁵⁴⁸

Bahsekonu yabancı devletin istihbarat servislerinin faaliyetlerinin Gürcistan toplumunda Batı karşıtı tutum ve kayıtsızlık yaratmayı, Gürcistan'ın uluslararası imajına zarar vermeyi, etnik ve dini zeminde kutuplaşma, istikrarsızlık ve çatışma yaratmayı ve ülkenin ayrıştırılmasının hedeflediği vurgulandı. Rapora göre yabancı servisler faaliyetlerini ticari, diplomatik, dini ve insani proje maskesiyle gizlemeye çalışmakta, Gürcistan kamu kurumlarına hulul etmeye, gizli bilgi elde etmeye, ajan şebekesini genişletmeye ve siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda süreçleri etkilemeye çalışmakta. Bunu gerçekleştirmek içinse "melez savaş" yöntemini kullanmakta; propaganda, medya kampanyaları ve dezenformasyon yapmakta, siber saldırılar düzenlemekte, istikrarı bozucu faaliyetler gerçekleştirecek yıkıcı siyasi gruplar ve halk derneklerini aktif hale getirmektedir.⁵⁴⁹

547 Interior Minister: 'More Russian Spy Networks Operate in Georgia'...

548 Giorgi Menabde, Georgian Special Services Publicizes Russia's Attempts to Subvert Country From Within, Eurasia Daily Monitor, Volume 15, Issue 55.

549 Giorgi Menabde, a.g.e.

Gürcistan Devlet Güvenlik Servisi ayrıca Rusya'nın yerel siyasi nüfuz altyapısını, lobi grupları, Rus yanlısı siyasi dernek ve vakıfları genişletmeye çalıştığı uyarısında bulundu. Moskova'nın Tiflis'i manipüle etmek için ikili ticareti ve enerjiyi kullandığını, bu amaçla Rus vatandaşlarının Gürcü vatandaşlarıyla evlendiklerini, ya da yasal olarak ikamet hakkı elde etmek için küçük yatırımlar yaptıklarını, servislerin toplumu yönlendirmek amacıyla kullanacakları belirli konu başlıklarını geliştirmek için uzman araştırma merkezleri ve kuruluşlar kurmaya çalıştığını raporlaştırdı.⁵⁵⁰

Öte yandan Gürcistan İstihbarat Servisi eski başkanı Irakli Batiashvili de Gürcistan'ın Rus saldırısına ve "melez savaş" teknolojilerine maruz kaldığını belirtti. Anılan, Rusya'nın Gürcistan'dan daha güçlü bir orduya sahip olduğu için bu ülkeyi açık bir savaşta yenemeyeceklerini, ancak istihbarat servislerinin savaşını da kapsayan "melez savaş"ın farklı kurallar zemininde geliştiğini, istihbarat servislerinin personelinin profesyonellikleri, vatanseverlikleri ve bağımsızlık ülküsüne bağlılıklarının, ikinci olarak ABD istihbarat servisleri ve diğer NATO üyeleri dahil dostlarının yardımının önem taşıdığını vurguladı.⁵⁵¹ ABD ve Batılı ülkelerin Gürcistan'a özellikle istihbarat alanında destek verdiği anlaşılmaktadır. Zira GRU'nun "Enveri" ye gizli haberleşme amacıyla verdiği özel bilgisayar ve kriptolar adigeçen tarafından Gürcistan Servisine iletilmiştir. Gürcistan'ın teknolojik olarak Rusya'dan daha ileri düzeyde olmadığı dikkate alındığında, sözkonusu şifreleri Batılı ülkelerle işbirliği yaparak kırdığı, Rusya'nın ülkesine dönük istihbari faaliyetlerine karşı koyma çalışmalarında Batılı müttefikleriyle işbirliği yaptığı anlaşılmaktadır. Nitekim bunu Gürcü istihbarat şefleri de teyit etti.

550 Giorgi Menabde, a.g.e.

551 Giorgi Menabde, a.g.e.

Ukrayna ve Gerasimov Doktrini

Rusya Genelkurmay Başkanı Valeri Gerasimov, Ocak 2013'de Askeri Bilimler Akademisi'nde düzenlenen bir toplantıda "geleceğin savaşları" konulu bir rapor sundu.⁵⁵² Ardından bu görüşlerini kaleme aldığı makalesi "Bilimin Öngöründe Değeri" başlığıyla 26 Şubat 2013'de Askeri-Endüstri Kuryesi'nin internet sitesinde yayınlandı.⁵⁵³ Gerasimov'un makalesi Rus askeri düşüncesini, Moskova'nın Ukrayna'daki strateji ve taktiklerini, Rusya'nın dünyadaki gelişmeleri nasıl gördüğünü yansıtmaları açısından son derece önem taşıyordu.

Gerasimov, 21. yüzyılda savaş ve barış hali arasındaki çizginin giderek belirsizleştiğini savundu. Savaşlar artık ilan edilmeden ya- pılıyor, bir kez başlayınca pek alışık olmadığımız bir şekle dönüş- yordu. Afrika ve Orta Doğu'da sözde renkli devrimler de dahil askeri çatışmalar, normal bir devleti birkaç ay, hatta günler içinde şiddetli silah çatışmalarla karşı karşıya getirebilir, dış müdahalenin kurbanı kılabilir, kaos, insani felaket ve iç savaş sarmalına sokabilirdi. Bu tür çatışmaların yol açtığı can kaybı ve yıkımın yanısıra sosyal, ekono- mik ve siyasi alandaki feci sonuçlarının gerçek savaştan hiçbir farkı bulunmamaktaydı.⁵⁵⁴

Rus komutana göre savaşın kuralları giderek değişmekte; siyasi ve stratejik hedeflere erişmede askeri olmayan araçlar pek çok kez si- lahlardan daha etkili hale gelmekteydi. Dolayısıyla geleneksel olarak çatışmaya odaklanma durumu giderek siyasi, ekonomik, bilgi/ileti-

⁵⁵² Pavel Felgenhauer, A New Version of the 'Gerasimov Doctrine'? , March 7, 2019, <https://jamestown.org/program/a-new-version-of-the-gerasimov-doctrine/> (Erişim 27 Temmuz 2019)

⁵⁵³ Makale haftalık Военно Промышленный Курьер (ВПК) (Askeri-Sanayi Kuryesi)'de "Ценность науки в предвидении" (Türkçeye "Bilimin Öngöründeki Değeri" şeklinde çevrilebilecek, İngilizceye'de "The Value of Science is Foresight" şeklinde çevrilen) başlığıyla 27 Şubat-5 Mart 2013, No 8 (476) nüshasında; derginin internet sitesinde ise 26 Şubat 2013 tarihinde yayınlanmıştır. <https://www.vpk-news.ru/articles/14632> (Erişim 26 Temmuz 2019)

⁵⁵⁴ Makalenin Robert Coalson tarafından yapılan resmi olmayan İngilizce çevirisine şu adresten ulaşmak mümkündür. <https://www.facebook.com/notes/robert-coalson/russian-military-doctrine-article-by-general-valery-gerasimov/10152184862563597/> (Erişim 26 Temmuz 2019)

şim, insani ve diğer sivil araçların vatandaşın protesto potansiyeliyle birleştirildiği farklı bir yöne yönelmekteydi. Tüm bu unsurlar örtülü askeri faaliyetlerle desteklenmekteydi. Askeri faaliyetler ise enformasyon savaşını ve özel kuvvetlerin operasyonlarını kapsamaktaydı. Kuvvetler ancak barış koruma ve kriz yönetimi operasyonları kapsamında, o da belirli bir safhadan sonra, nihai zaferi elde etmek için açıkça kullanılmaktaydı.⁵⁵⁵

Rusya'ya yakın kaynaklarda "Gerasimov Doktrini" veya "Doğrusal Olmayan Harp" adıyla anılmaya başlayan bu görüşler dünyada daha çok "melez savaş" olarak tanımlanmaktadır.⁵⁵⁶ Burada savaş ve barış arasındaki çizginin giderek belirsizleşmesi siyasi ve askeri hedefleri elde etmede askeri olmayan araçların rolünün artması ve klasik askeri hareketin barış zamanından itibaren başlamasıyla tarif edilmektedir. Rus komutan, Barış Koruma ve Kriz Yönetimi maskesi altında özel kuvvet operasyonları ve bilgi savaşı yapılmasını, düşman topraklarında muhalefet eliyle cephe oluşturulmasını öngörmektedir.

Askeri olmayan tedbirler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Koalisyonlar veya ittifaklar kurmak,
- Siyasi ve diplomatik baskı yapmak,
- Çatışmayı düzenleyen yöntemleri tespit etmek,
- Diplomatik ilişkileri bozmak,
- Ekonomik yaptırımlara başvurmak,
- Ekonomik abluka uygulamak,
- Ekonomiyi askeri hatlara geçirmek,
- Siyasi muhalefet oluşturmak,

⁵⁵⁵ Coalson, a.g.e.

⁵⁵⁶ Bkz. Gerasimov Doktrini ve Hibrit Savaşları, 26 Aralık 2018, <http://www.rusen.org/gerasimov-doktrini-hibrit-savaslari/> (Erişim 26 Temmuz 2019) Gerasimov Doktrini ya da Hibrit Savaş, "Kirli Savaş", "Karma Savaş", "Bulanık Harp" "Sınırlandırılmamış Harp" gibi farklı isimlerle de anılmaktadır.

- Muhalif kuvvetlerin eylemleri,
- Siyasi-askeri liderliği değiştirmek,
- İlişkilerde gerginliği azaltmak amacıyla karmaşık tedbirler almak,
- Bilgi savaşı,
- Siber savaş.⁵⁵⁷

Gerasimov, doktrinde savaşın doğasına ilişkin değişiklikler üzerinde dururken, Arap Baharı ve Renkli Devrimler'den alınan derslerin altını çizmiş; iç unsurların bir devlete dışarıdan yapılacak müdahaleden çok daha büyük zararlar verebileceğini savunmuştur.⁵⁵⁸ Gerasimov'un sözkonusu tehdit unsurlarına yönelik formüle ettiği Melez Savaş Stratejisi, savaş ve barış arasındaki dönemin, yani siyah ve beyaz arasındaki gri bölgenin kullanılmasına dayanmaktadır. Bu bölgede askeri olmayan kapasitenin yönetilmesi ve yönlendirilmesi konvansiyonel güç kullanımına kıyasla çok daha etkili sonuçlar vermektedir. Melez savaş yöntemleriyle önceden belirlenen hedeflere ulaşıldıktan sonra düzenli ordu vasıtasıyla kazanımı koruma, yani barışı koruma ve destekleme operasyonuna yönelinmelidir.⁵⁵⁹

Melez savaşın avantajı düzenli ordu tarafından icra edilmediğinden ve savaş ilanı gerektirmediğinden diğer devletlerle açık bir savaş durumu sözkonusu değildir. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51.maddesinde ortaya konulan bireysel veya ortak meşru müdafaa hakkının kullanılmasına veya Güvenlik Konseyi'nin antlaşma çerçevesinde herhangi bir saldırgana karşı kuvvet kullanma kararı almasına karşı bağımsızlık sağlamaktadır. BM Sözleşmesi'nin 51. Maddesi üye devletlerden herhangi birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güven-

⁵⁵⁷ Counterintelligence vs.the Russian Hybrid Warfare Model: An Arcane Tool against a Serious New Threat, <https://shape.nato.int/command-senior/blog/counterintelligence-vs-the-russian-hybrid-warfare-model-an-arcane-tool-against-a-serious-new-threat> (Erişim 11 Haziran 2019)

⁵⁵⁸ Counterintelligence vs.the Russian Hybrid Warfare Model...

⁵⁵⁹ Counterintelligence vs.the Russian Hybrid Warfare Model...

liğin korunması için gereken önlemleri alıncaya kadar, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkına halel getirmez demek suretiyle üyelerine kendilerini askeri saldırılara karşı koruma hakkını tanımıştır.⁵⁶⁰ Halbuki melez savaş veya esinlendiği tehditler siyasi karar vericilere ve topluma yönelik bilgi operasyonları, terör örgütlerinden kaynaklanan yıkıcı ve bölücü tehditler, milli güç unsurlarını bozmaya yönelik tehditler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla düşmanlarına karşı böyle farklı araçları ve yöntemleri uygulayan devletler uluslararası hukukun süjesi olmaktan kurtulmaktadır.

Melez savaş, yerel nüfus içerisinde bir kesimin örgütlenmesi, silahlandırılması, harekete geçirilmesi, profesyonel askerlerin ve istihbaratçıların bu gruba gizlice sokulmasını gerektirmektedir. Kuşkusuz söz konusu profesyonel kişilerin varlıkları ısrarla inkar edilmeli, inkarı desteklemek amacıyla yaygın şekilde enformasyon, dezinformasyon ve propaganda faaliyetleri gerçekleştirilmelidir. Zamanı geldiğinde askeri personelin aidiyeti belli olmayan mekanize birliklerle savaş alanına gönderilmesi, aynı anda ekonomik ve siber saldırıların da düzenlenmesi gibi yöntemlerin ayrı ayrı yada birlikte eşgüdüm içinde kullanılması gerekmektedir.⁵⁶¹ Dolayısıyla günümüzde melez savaşlar askerlerin yanı sıra sivillerden de yararlanılan, askeri ve sivil her aracın kullanıldığı, teknolojik imkanlardan azami ölçüde yararlanılan, eşgüdümüne önem veren, buna karşın uluslararası hukukun ve toplumun yaptırımlarına karşı koruma sağlayan bir savaş türü olarak ortaya çıktı.

560 Birleşmiş Milletler Andlaşması ve Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün onanması hakkındaki 15.08.1945 tarihinde 4801 sayılı kanun metni şu kelimelerdir: "İşbu Andlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silâhlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Meclisi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için lüzumlu tedbirleri alıncaya kadar, tabii olan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkına halel getirmez. Bu meşru müdafaa hakkını kullanarak Üyelerin aldığı tedbirler derhal Güvenlik Meclisine bildirilir ve Meclisin, işbu Andlaşmaya dayanarak milletlerarası barış ve güvenliğin muhafaza veya iadesi için lüzumlu göreceği şekilde heran hareket etmek yetki ve ödevine hiçbir vechile tesir etmez."

561 Felgenhauer, a.g.e.

Gerasimov, günümüzde hareket kabiliyeti yüksek, karma askeri kuvvetlerin tek bir istihbarat-bilgi alanında komuta-kontrol sistemlerinde yeni imkanların kullanılması sayesinde güçlendiğini vurgulamaktadır. Böylece askeri faaliyetler daha dinamik, aktif ve verimli hale gelmektedir. Bu sayede düşman kuvvetlerin yararlanmaya çalışacağı taktik ve operasyonel duraklamalar ortadan kalkmaktadır. Yeni bilgi teknolojileri komuta kontrol ile kuvvetler arasında mekan, zaman ve bilgi boşluğunu ciddi şekilde azaltıyor. Stratejik, operasyonel ve taktiksel düzeyler ve taarruz ve savunma amaçlı operasyonlar arasındaki farklılık giderek ortadan kalkıyor. Öte yandan enformasyon alanı düşmanın savaş potansiyelini azaltmada geniş asimetrik olanaklar sağlamaktadır.⁵⁶²

Bu kapsamda Gerasimov doktrinini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1.Savaş ve barış arasındaki çizgi belirsizleşmekte, geleneksel savaşlar yerine ilan edilmeden başlayan ve alışılmadık yöntemlerle devam eden melez savaşlar icra edilmektedir.

2.Devletlerin siyasi ve askeri hedeflere ulaşmak için başvurduğu yöntemler arasında askeri olmayanlar giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır.

3.Siyasi, ekonomik, bilgi/iletişim, insani ve diğer araçlar sivil halkın protesto gücü ile birlikte kullanıldığında etkili olmaktadır.

4.Askeri güç, diğerlerini örtülü şekilde desteklemeli, krizin son aşamasında kesin sonuç almak amacıyla devreye sokulmalıdır. Bu da ancak krizi önleme ve barışı koruma kapsamında yapılmalıdır.

5.Sivil ve askeri unsurların eşgüdümü ile modern komuta kontrol sistemlerini kullanan, aynı istihbarat altyapısından yararlanan mobil birliklerin varlığının yanı sıra özel kuvvetlerin düşman ülkedeki muhalif güçleri kullanarak sürekli aktif bir cephe oluşturmaları gerekmektedir.

562 Felgenhauer, a.g.e.

7.Özel kuvvetlerin operasyonlarının dışında bilgi ve iletişim alanı da asimetrik etki anlamında geniş imkanlar sağlamaktadır.

Rusya özellikle Kırım'ın bağımsızlık sürecinde melez savaş stratejisini başarılı bir şekilde uyguladı. Rus özel kuvvetleri Mart 2014'de Kırım'a gizli bir şekilde sızmak, yönetimi ele geçirmek ve nihayetinde özerk bölgeyi ilhak etmek üzere melez savaş taktiklerine başvurdu. Aynı taktikleri daha sonra Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki Rusya yanlısı silahlı ayrılıkçı kalkışmayı teşvik amacıyla kullandı.⁵⁶³ Rusya'nın Ukrayna krizinde ve Kırım'ı ilhakı sürecinde uyguladığı yöntemler konvansiyonel savaşın uluslararası alanda yol açacağı menfi sonuçlarını ortadan kaldırarak, başarılı bir melez savaş icrasında örnek vaka olmuştur.

Ukrayna'nın başkenti Kiev'de yönetim karşıtı protestolara paralel olarak ülkenin doğusundaki Donbas'ta ve Kırım'da Rusça konuşan halk karşı protestoya başlayıp, yerel yönetimleri ele geçirmeye yöneldiler. Rus ordusu ise bu aşamada mobilize olarak sınırda yığınak yaptı. Rusya, Ukrayna'ya doğrudan savaş ilan etmemekle birlikte muhaliflere olası bir saldırı halinde tedbir alacağını duyurdu. Öte yandan Kırım'da Rus askeri istihbaratı (GRU) ve bağlı Özel Kuvvetler Birimi (Spetnaz) personeli olduğu anlaşılan iyi eğitilmiş, yüksek eşgüdüm yeteneğine sahip ağır silahlı gruplar hızlı bir şekilde kritik öneme sahip kurum ve kuruluşlarla tesisleri ele geçirdiler. Bu operasyonlar geniş çaplı çatışmalara girilmeksizin tamamlandı.⁵⁶⁴ Avrupa Birliği ve Ukrayna, Kırım'daki operasyonlarda Rus askerlerinin yer aldığını vurgularken, Kremlin Rus düzenli ordusunun referandum ve Rusya'ya ilhak kararının ardından Kırım'a girdiğini savundu.

Rusya, Ukrayna'nın bilgi ve iletişim kapasitesini bozmak amacıyla siber ve elektronik savaş tedbirlerine başvurdu. Böylece Kiev'in komuta-kontrol sistemini ve karar alma kademelerini bozdu. Bir taraftan sınır ötesinde gayri nizami birliklerini kritik kuruluşları ve tesisleri ele geçirmede kullanırken, öte yandan birlikler arasında

563 Felgenhauer, a.g.e.

564 Felgenhauer, a.g.e.

muhabereyi güçlendirmek amacıyla uydulardan yararlandı. Ukrayna'daki etnik Ruslar önceden organize edildi, eğitildi ve silahlandırıldılar. Dolayısıyla Kırım'ın ilhakı modern dönemde melez savaşın en canlı örneklerinden oldu.⁵⁶⁵ Rus Özel Kuvvetleri'nin çoğunlukla hava indirme operasyonlarıyla Kırım'a intikal ettirmesi sahada hakimiyetin ele geçirilmesini, olası mukavemetin etkisiz hale getirilmesini sağladı. Sözkonusu birliklerin stratejik kuruluşların yakınına konuşlandırılarak operasyon gerçekleştirmesi düşmanı hareket edemez hale getirdi.⁵⁶⁶

Ukrayna'daki kriz sürecinde yaşanan önemli olaylardan biri de Ukrayna hava sahası üzerinden geçmekte olan Malezya Hava Yollarına ait MH17 sefer sayılı yolcu uçağının düşmesine ilişkin tartışmalardı. MH17 sefer sayılı uçak 17 Temmuz 2014 tarihinde Kuala Lumpur'a gitmek üzere Amsterdam'dan havalanmış, Ukrayna'nın doğusunda seyrederken karadan fırlatılan Rus yapımı Buk füzesinin isabet etmesi sonucunda düşmüştü. Uçakta aralarında 80 çocuk bulunan 283 yolcu ve 15 mürettebat hayatını kaybetmişti.⁵⁶⁷ Ukrayna makamları olayı bir terörist saldırı olarak nitelendirerek ülkenin doğusundaki Rusya yanlısı ayrılıkçıları suçladılar. Amerikan askeri ve istihbarat yetkilileri de gözetim uydusu verilerine dayalı olarak bir SA füzesinin çarpması sonucunda düştüğünü söylediler. Görüntülerde füzenin nihai seyir rotasına ve uçağa çarpma anına yer verilirken, nerden fırlatıldığına yer verilmemişti.⁵⁶⁸ Rus makamları ise olayın başından itibaren saldırıya ilişkin suçlamaları reddettiler.

Hollanda liderliğindeki komisyon, füze rampasının nerede konuşlandığını tespit etmek üzere Hollanda, Rusya ve Ukrayna makamları nezdinde üç farklı soruşturma başlattı. Ukrayna'nın doğru-

⁵⁶⁵ Muhammad Ali Baig, What is Gerasimov Doctrine? September 9, 2018, <https://www.pakistantoday.com.pk/2018/09/09/what-is-the-gerasimov-doctrine/> (Erişim 6 Haziran 2019)

⁵⁶⁶ Baig, a.g.e.

⁵⁶⁷ Jetliner Explodes Over Ukraine; Struck by Missile, Officials Say, July 17, 2014, <https://www.nytimes.com/2014/07/18/world/europe/malaysian-airlines-plane-ukraine.html> (Erişim 29 Temmuz 2019); MH17 Ukraine plane crash:What we know, 19 June 2019, <https://www.bbc.com/news/world-europe-28357880> (Erişim 29 Temmuz 2019)

⁵⁶⁸ MH17 Ukraine plane crash...

sunda 320 km² lik bir alandan fırlatıldığını saptadı. Komisyon Eylül 2016'daki raporunda görgü tanıkları, telefon görüşme tapeleri, fotoğraflar ve uydu görüntülerine dayanarak füzenin fırlatıldığı yerin Ukrayna'nın doğusunda Rus yanlısı ayrılıkçıların kontrolünde bulunan Snizhne yakınındaki Pervomaiskyi isimli yüksek mevki olduğunu tespit etti. Komisyon füze ve rampalara ait treylerin Rusya'dan Ukrayna'ya geliş ve dönüş güzergahlarını tespit etti. Hollandalı soruşturmacılar Mayıs 2018'de füzelerin Kursk'ta bulunan 53. Uçaksavar Taburu'na ait olduğu sonucuna vardılar.⁵⁶⁹

Soruşturma sonucunda uluslararası komisyon biri Ukraynalı, üçü Rus dört kişi hakkında suç duyurusunda bulundu. Buna göre o dönem Donetsk Halk Cumhuriyeti (DNR) Savunına Bakanı, FSB eski Albayı Igor Girkin, Rus Askeri İstihbaratı GRU mensubu Sergey Dubinskiy, GRU Özel Spetnaz birimi eski personeli Oleg Pulatov ve Donetsk'te askeri bir birimin komutanlığını yürüten Ukrayna vatandaşı Leonid Kharchenko sorumlu bulundu. Ukrayna'da hiyerarşik şekilde çalışan bu kişiler füzenin ateşlenmesinden değil füzeleri Ukrayna'ya getirmekten suçlanıyorlar.⁵⁷⁰ Hollandalı Başsavcı ise uçağın düşürülmesinde Rusya'nın bağlantısına ilişkin somut deliller bulunduğunu vurgularken, Rusya'daki komuta zinciri, Buk rampasında görev yapan ve rampa ile birlikte Rusya'nın Kursk şehrinde Ukrayna'ya gelen 53. Uçaksavar Taburu personelinin kimliği hakkında araştırmaların sürdüğünü söyledi. Soruşturma dosyasında sözkonusu birlikten bir askerin batıdaki bir lokasyona gideceklerine ilişkin sosyal ağda bilgi vermesinden Rus yetkililer arasındaki telefon konuşmaları da mevcut.⁵⁷¹

Soruşturma heyeti açıklamasının yanısıra Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in danışmanlarından Vladislav Surkov ile Donetsk

569 MH17 Ukraine plane crash...

570 Three Russians and one Ukrainian to face MH17 murder charges, 19 June 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/19/mh17-criminal-charges-ukraine-russia> (Erişim 29 Temmuz 2019)

571 Three Russians and one Ukrainian to face...

Halk Cumhuriyeti eski başkanı Alexander Borodai arasında gerçekleşen ve Rusya'nın askeri yardım sağlaması konusundaki bir telefon görüşmesini de yayınladılar.⁵⁷² Daha da ötesinde Ukrayna Devlet Güvenlik Servisi (SBU) ayrılıkçı isyancılarla Rus askeri istihbarat görevlileri arasında geçen bir telefon görüşmesinin ses kayıtlarını yayınladılar. Görüşmede ayrılıkçılar muhataplarına sivil bir uçak düşürdüklerini söylediler.⁵⁷³

Rus yetkililer ve Rusya'nın desteklediği isyancılar uçağın düşürülmesiyle herhangi bir ilgileri bulunmadığını söylerken, Rusya Dışişleri Bakanlığı raporun önyargılı ve siyasi amaçlı olduğunu belirtti. Buk füzelerini üreten Rus firması ise füzenin artık Rus silahlı kuvvetlerinin envanterinde bulunmayan eski bir model olduğunu, kendi soruşturmalarının füzenin Ukrayna'nın kontrolündeki bölgeden fırlatıldığını gösterdiğini ısrarla savundu. Nitekim Rusya, uluslararası komisyonun Eylül 2016'da ön bulguları açıklamasından iki gün önce radar görüntülerini yayınlayarak, bu görüntülere göre füzenin isyancıların kontrolündeki bölgeden fırlatılmış olamayacağını iddia etti.⁵⁷⁴ Rus medyası ise uluslararası soruşturmanın hala uçağı kimin düşürdüğünü saptayamadığını ve uçağı düşüren füzenin Rus silahlı kuvvetleriyle ilişkili olduğu iddiasını kanıtlayamadığını ileri sürüyor.⁵⁷⁵

Gerasimov doktrini, Rusya'nın yeni nesil savaş sisteminin nasıl olacağını ortaya koymaktadır. Sovyet sonrası coğrafyada Rusya'nın jeopolitik çıkarları Moskova'ya kayıtsız-şartsız yakın rejimlerin iş başında tutmayı gerektirmektedir. Bu durumun tersine çevrildiği ülkelerde ise Rus azınlığın güvenliğini sağlamak da dâhil ulusal çı-

572 Investigators Name 4 Top Suspects Behind MH17 Crash, June 19,2019, <https://www.themoscowtimes.com/2019/06/19/investigators-name-4-top-suspects-behind-mh17-crash-a66060> (Erişim 29 Temmuz 2019)

573 Jetliner Explodes Over Ukraine...

574 Jetliner Explodes Over Ukraine...

575 Russia Downplays Dutch-Led Investigation Into the Downing of MH17, May 24, 2018, <https://www.themoscowtimes.com/2018/05/24/russia-downplays-dutch-led-investigation-into-downing-of-mh17-a61571> (Erişim 29 Temmuz 2019)

karlarını elde etmek için melez savaş taktiklerine başvurmaktadır. Kırım'ın ilhaki, Donbas bölgesindeki çatışmalar ve Malezya'ya ait MH17 uçağının düşürülmesi sonrasındaki tutumu bunu teyit etmektedir.

Melez Savaş ve İstihbarat

21.yüzyılda ülkelerin teknoloji, iletişim, haberleşme ve ulaştırma alanında eriştiği düzey, devletlerin siyasi, ekonomik, askeri hedeflerini elde etmede geleneksel savaşları yetersiz hale getirmiştir. Uluslararası hukuk açısından kuvvet kullanma, Birleşmiş Milletler sözleşmesinde yer alan zorlama önlemler ve meşru müdafaa gibi gerekçelerle sınırlandırılmıştır. Yine de kimi devletler uluslararası hukuka dayanmayan eylemlerde bulunmuşlardır. Örneğin ABD ve müttefikleri Irak'a yönelik askeri hareket için BM Güvenlik Konseyi'ne başvurdular. ABD, Konsey'den gerekli kararı çıkaramayınca, kendi iç hukukuna ve önalıcı savaş doktrinine dayanarak müttefikleriyle birlikte 2003'de Irak'a karşı savaş başlattı. Amerikan liderliğinin savaşın gerekçesi olarak sunduğu, Irak'ın 11 Eylül saldırılarıyla ilişkili olduğu iddiaları yersiz çıktı. ABD'nin savaş kararının arkasında İsrail'in tehdit algılamalarını gözetten Yahudi lobileri, petrol ve silah lobileri olduğu ortaya çıktı.⁵⁷⁶

Bugün hiçbir devlet ABD gibi uluslararası alanda kendi başına buyruk hareket edemez. Aksi halde Güvenlik Konseyi'nin olası bir yaptırım kararını- ambargo, abluka, hatta kuvvet kullanma gibi- ensesinde hissedecektir. Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi ise böylesi tedbirlerden "veto" hakkı sayesinde korunmaktadır. Beş daimi üye ülke hukuken korunsalar da, siyaseten ya da toplum vicdanında mahkum edilebilecektir. Dolayısıyla kimi devlet sınırları ötesinde ulusal çıkarlarını elde etmek için diplomasinin yanısıra askeri ve askeri olmayan, açık ya da örtülü araçları kullanmaktadırlar. Bunlardan en önemlisi de melez savaş ve entegre istihbarat faaliyetleridir.

⁵⁷⁶ Bkz.Erhan Canikoğlu, İsrail, ABD'deki Yahudi Lobisi ve İkinci Körfez Savaşı, Türel Yılmaz ve diğ.(der.) Ortadoğu Siyasetinde İsrail, Platin Yayınları, Ankara, 2005, s.99-145.

Melez savaş, geçmişte icra edilen dolaylı savaş, vekalet (maşa) savaşı ya da örtülü savaşların günümüz koşullarına evrilmiş halidir. Bir devletin askeri müdahale düzeyine çıkmadan topraklarını genişletmek ve jeopolitik gündemini sürdürmek için elindeki her türlü aracı kullanmasıdır.⁵⁷⁷ Melez savaş devletlerin mevcut imkanlarına göre değişik şekiller alabilmektedir. Bu kapsamda en önemli tehditler askeri komuta-kontrol ve hava trafik kontrol sistemlerine, nükleer tesislere, uydu haberleşmesine yönelik siber saldırılar, bankacılık sistemine yönelik internet saldırıları, barajlara ve su ikmal tesislerine yönelik siber saldırılar ve diğer ekolojik tehditler olarak görülmektedir.⁵⁷⁸

Askeri literatürde melez savaş Rusya ile ilişkilendirilmekte olup, Rusya Genelkurmay Başkanı Valeriy Gerasimov'un doktrinine dayandırılmaktadır. Melez savaş kavramıyla Rusya'nın ulusal çıkarlarına ulaşmak amacıyla çoğunlukla askeri olmayan bir dizi yıkıcı vasıtayı kullanması anlatılmaktadır. Uzmanlar Moskova'nın NATO'yu bölmek ve zayıflatmak; Batı yanlısı hükümetleri devirmek; savaşın alt yapısını hazırlamak; toprak ilhak etmek; kendi koşullarıyla Avrupa piyasalarına girmek gibi bir dizi belirli politika sorununu çıkarlarına uygun hale getirmek için melez savaştan yararlandığını savunmaktadır.⁵⁷⁹ Rus melez savaşı, asimetrik savaş ve geleneksel olmayan askeri yetenekleri içermekte; hedef ülkeleri istikrarsızlaştırma, bilgi/iletişim operasyonları, siber saldırılar, dezenformasyon, propaganda ve psikolojik harekatları gibi yöntemleri kapsamaktadır.⁵⁸⁰ Melez

⁵⁷⁷ Operations of the Main Intelligence Administration (GRU), <https://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/gru-ops.htm> (Erişim 1 Ağustos 2019)

⁵⁷⁸ Sasha-Dominik Dov Bachmann and Antony Paphiti, Russia's Hybrid War And Its Implications For Defence and Security In The United Kingdom, South African Journal of Military Studies, Vol 44, No. 2, 2016, pp.28-67

⁵⁷⁹ Christopher S. Chivvis, Understanding Russian "Hybrid Warfare" And What Can Be Done About It, Testimony presented before the House Armed Services Committee on March 22, 2017, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT468/RAND_CT468.pdf (Erişim 8 Haziran 2019)

⁵⁸⁰ Richard Kols, NATO Must Meet Russia's Hybrid Warfare Challenge, July 3, 2018, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/nato-must-meet-russia-s-hybrid-warfare-challenge> (Erişim 30 Temmuz 2019)

savaş teknikleri Rusya ile ilişkilendirilmekle birlikte, çoğu askeri olmayan bu yöntemler farklı isimler, şekiller altında başka devletler tarafından da uygulanmaktadır.

Rusya son yıllarda dış siyasi hedeflerine ulaşmak için iddialı diplomasisine mevcut tüm imkan ve kabiliyetlerini entegre etmektedir. Bu kapsamda diplomatik baskıya başvurmakta, çoğu zaman ise dezenformasyon kampanyası, casusluk, yıkıcılık, siyasi bağlantılı grupların silahlandırılması, sabotaj, suikast, geri bölge keşifleri gibi özel operasyon faaliyetleri ve doğrudan eylem gibi siyasi hedeflerine uyumlu faaliyetlerde bulunmaktadır. Akademik alanda bu tedbirlere “melez savaş” adı verilmekte, açık bir silahlı askeri saldırı düzeyinde olmadığı için karşılığında uygun askeri stratejiler geliştirilmesi mümkün değildir.⁵⁸¹ Ayrıca bu tür savaşlara sadece askerler değil siviller, istihbaratçılar, bilgisayar korsanları, çeşitli gruplar, resmi ve özel kuruluşlar katılmakta, bu kesimler askeri, istihbari, operasyonel, teknik bir dizi yöntem kullanmaktadır. Dolayısıyla Rusya’nın melez savaş stratejisi, düşmanın kim olduğu, nerede, ne zaman ve hangi vasıtaları kullanacağı önceden kestirilemeyen, geleneksel kurumlar, kurallar ve yöntemlerin karşı koymada yeterli olmadığı yeni bir savaş türü olarak ortaya çıkmaktadır.

Melez savaş devletlere geniş imkanlar sağlamaktadır. Özellikle siber alanda doğru kullanıldığında tespit ve teşhis son derece güç hale gelmektedir. Buna karşın asgari emek ve malzemeyle hasımlara azami düzeyde askeri ve mali zarar verilmektedir. Böylece hedef devletleri sarsarken, en önemli kuruluşlarını etkiler. Melez savaş kavramının kökeni “melez tehdit” kavramına dayanmaktadır. Melez tehdit ise Amerikan askeri literatürüne, 2006 yılında ikinci Lübnan savaşında İsrail ile İran’ın desteklediği Hizbullah arasında gerçekleşen askeri çatışmaları nitelendirmek için girdi. Asimetrik

581 Counterintelligence vs. the Russian Hybrid Warfare Model: An Arcane Tool against a Serious New Threat, <https://shape.nato.int/command-senior/blog/counterintelligence-vs-the-russian-hybrid-warfare-model-an-arcane-tool-against-a-serious-new-threat> (Erişim 11 Haziran 2019)

çatışmalar anlamındaki melez tehditler genellikle konvansiyonel ya da konvansiyonel olmayan muharebe araçları, taktikleri ve yöntemlerini içermektedir.⁵⁸² Günümüzde Batı'nın konvansiyonel savaştaki üstünlüğüne karşı hasımları konvansiyonel/konvansiyonel olmayan, düzenli/düzensiz, açık/örtülü araçları kullanmakta ve savaşın tüm boyutlarından yararlanmaktadır.⁵⁸³

Rusya'nın 5 Şubat 2010 tarihinde yayınlanan askeri doktrininde “modern savaş”, askeri kuvvetlerin, askeri olmayan kuvvetler ve kaynaklarla entegre edilerek kullanılması şeklinde, yani “melez savaş” olarak tanımlandı. Doktrine göre siyasi hedeflere askeri kuvvet kullanmadan ulaşmak için bilgi savaşı yapılabilir. Böylece uluslararası toplumun askeri kuvvet kullanılmasına yönelik tepkisi Rusya'nın çıkarlarına uygun şekle sokulabilirdi.⁵⁸⁴ Melez savaş kavramı, “gri bölge stratejileri”, “rekabet çatışması”, “aktif önlemler” ve “yeni nesil savaş” kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bir bütün olarak Rusya'nın, sınırları dışındaki ulusal çıkarlarını genellikle ABD ve müttefikleri aleyhine elde etmek amacıyla çeşitli güç ve nüfuz araçlarını nitelemektedir.⁵⁸⁵

Rusya'nın melez savaş stratejileri uluslararası toplum tarafından rahatsız edici bulunmaktadır. Bunun temel sebebi Rusya'nın çıkarlarının çoğu kez ABD ve müttefiklerinin çıkarlarıyla çatışmasıdır. İkincisi ise Rusya'nın oyunu Batı'nın kurallarının dışına çıkarak oynamasıdır. Rusya, diplomatik müzakerelerle yetinmeyip, sahada çeşitli sivil yöntemlere başvurmaktadır. Bunlar sık sık, Batı'nın diplomasi, sivil toplum ve kültürel propaganda gibi toplumları kendi rızalarıyla dönüştürme çabalarının ötesine geçmektedir. Rus faaliyetleri propaganda, bilgi/iletişim, kamuoyu oluşturma, muhalif kitleleri barışçıl ya da daha zorlayıcı gösterilere teşvik etme, gerektiğinde

582 Bkz. F.G. Hoffman, “Hybrid threats: Reconceptualizing the evolving character of modern conflict”. Strategic Forum No. 240, April 2009, s.1-2; F.G. Hoffman, “Hybrid warfare and challenges”, Joint Forces Quarterly No. 52, 2009, pp.36-38.

583 Operations of the Main Intelligence Administration (GRU), <https://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/gru-ops.htm> (Erişim 1 Ağustos 2019)

584 Counterintelligence vs. the Russian Hybrid Warfare Model...

585 Chivvis, a.g.e.

muhallif kesimleri örgütleme gibi açık ve örtülü yöntemlere içermekte, siber savaşı ve gerektiğinde silahlı milis eylemlerini içermektedir.

NATO, daha 2010 yılından melez tehditleri yeni bir güvenlik riski olarak kabul ederek bu doğrultuda yeni bir konsepti benimsedi: Buna göre melez tehditler amaçlarına ulaşmak için konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan askeri yöntemleri birleştiren bir hasımdan kaynaklanan tehditlerdi. Müteakip iki yıl içinde konvansiyonel savaşın dışından güvenliğe yönelik riskleri tanımlayan özel bir tehdit kataloğu oluşturdu. Bunlar; nükleer silahların yayılması, terörizm, siber suçlar, siber savaş, organize suçlar, bunun uyuşturucu alanındaki rolü, silah ve insan kaçakçılığı, göç, etnik ve dini çatışmalar, kaynak kıtlığı ve küreselleşmeden kaynaklanan nüfus çatışmaları idi.⁵⁸⁶ Ancak bu hazırlıklar Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik melez savaşını durdurmaya yeterli olmadı.

Batılı uzmanlar, siyasi sınırların enformasyon ve siber alanları kapsamadığından Rusya'nın melez savaş stratejisiyle NATO üyesi komşularına doğrudan tehdit oluşturduğunu ileri sürüyor. Rusya, "bölünmüş, başarısız Baltık ülkeleri" ve "saldırgan NATO" gibi ifadelerle Batı'da siyaseti ve algıyı manipüle ediyor, böylece toplumları yanıltıyor, istikrarsızlaştırıyor ve nihayetinde bölüyor.⁵⁸⁷ Bu faaliyetler Rus dış politikası ve askeri doktrinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Buna Rusya'nın yumuşak politika aracı olarak "Rus Dünyası" kavramını kullanmaya başlaması da dahildir. Rus Dünyası Vakfı'nın 2007 yılında kurulmasıyla kurumsal yapıya kavuşan Rus Dünyası küresel düzeyde Rus dili, kültürü ve eğitimini geliştirmeyi hedeflerken, Moskova'nın bunu hem gündem oluşturma hem de diğer ülkeler için gerekliliği ihdas için kullandığı ileri sürülmektedir.⁵⁸⁸

ABD Temsilciler Meclisi Silahlı Hizmetler Komitesi'ne verilen bir beyanda Rusya'nın melez savaşının temel özellikleri şöyle sıralanmaktadır:⁵⁸⁹

586 Bachmann and Paphiti, a.g.e., s.32.

587 Kols, a.g.e.

588 Kols, a.g.e.

589 Chivvis, a.g.e.

Kuvvetler idareli kullanılmaktadır. Rusya'nın NATO karşısında uzun süreli bir savaşı kazanma şansı düşük olduğundan, Moskova mümkün olduğu ölçüde kuvvetlerini açıkça kullanmadan çıkarlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Gerektiğinde melez savaş stratejisi kapsamında konvansiyonel ve nükleer güçlerini kullanıma hazır tutan Rusya normalde geleneksel güçlerini asgari düzeyde kullanmayı tercih etmektedir. Siber araçları kullanması Rusya'nın kuvvetleri idareli kullanmasına mükemmel bir örnek teşkil etmektedir.

Israrcıdır. Melez savaş, savaş ve barış arasındaki geleneksel ikili tasviri bozmaktadır. Melez savaş gerçekliği çatışmanın yoğunluğunu da hiç olmadığı kadar değiştirmektedir. Melez savaş stratejileri süreklilik arz etmekte, zaman zaman şiddetli ve yoğun hale gelmekte, konvansiyonel muharebe operasyonlarına dönüşmektedir.

Nüfus merkezlidir. Rus askeri uzmanları son çeyrek asırda ABD ve müttefiklerinin Ortadoğu'da, Balkanlar'da ve diğer yerlerde yaptıkları savaşları incelediler. Hedef ülkelerin halklarını enformasyon operasyonları, taşeron gruplar ve diğer nüfuz operasyonları vasıtasıyla etkilemenin önemini kavradılar.

Rusya'nın geliştirdiği melez savaş stratejisi esasen ABD ve müttefiklerinin yürüttüğü denizaşırı operasyonların, Rus askeri, istihbarat ve güvenlik anlayışıyla yoğrularak günümüz koşullarına uygun hale getirilmesinden ibarettir. Bu stratejide mevcut bilgi/iletişim imkanları ve siber yetenekler sahadaki örtülü faaliyetleri desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu amaçla öncelikle hedef ülkelerdeki Moskova yanlısı halk ya da muhalif halk etki altına alınmakta, denetlenmekte, propagandaya maruz bırakılmakta ve ikna edilmektedir. Eğitim sürecinin ardında hazır hale gelen gruplar gerektiğinde barışçı gösterilere ya da silahlı mücadeleye yönlendirilmektedir. Rus melez savaşının hedefleri ise şu şekilde sıralanmaktadır:⁵⁹⁰

Açık ya da konvansiyonel askeri güç kullanmaksızın toprak kazanmak. Bunun en başarılı örneği Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı il-

590 Chivvis, a.g.e.

hak etmesi olarak gösterilmektedir. Seçkin Rus birlikleri, bilgi savaşı kampanyası ve Rusya yanlısı milislerin ortaklaşa kullanımı sayesinde Kırım'ın kan dökülmeden ele geçirilmesini sağladı. Rusya benzer taktikleri 2008 yılında Gürcistan'a karşı da kullandı.

Açık ve konvansiyonel askeri faaliyetin altyapısını hazırlamak. Rusya'nın melez savaş stratejisinin önemi ABD, NATO ve Batılı müttefiklerin nükleer ya da geleneksel savaşa dayalı stratejileriyle karşı koyamamaları noktasında ortaya çıkmaktadır. Askeri olmayan unsurların da dahil edildiği, propaganda ve bilgi savaşlarının desteklediği bu yeni savaş türünde uluslararası toplum harekete geçinceye kadar Rusya'nın çıkarları doğrultusunda sonuç alınmaktadır. Dolayısıyla Gerasimov doktriniyle resmileşen yeni savaş anlayışının anlaşılması, mevzilerinin, aktörlerinin ve yöntemlerinin saptanması ve buna karşı strateji geliştirilmesi gerekmektedir.

Batı'da ve dünyanın geri kalanında ülkelerin siyasetini ve politikalarını etkilemek amacıyla melez tedbirlere başvurmak. Rusya'nın bu tedbiri ABD dahil Batılı devletler açısından en zorlu olanı kabul edilmektedir. Mezkur stratejide Rusya melez stratejileri askeri faaliyetlerini tamamlayıcı ya da savaşı başlatıcı bir unsur olarak kullanmıyor. Hedef ülkelerde Rusya'nın çıkarlarına uygun siyasi sonuçlara ulaşmaya çalışıyor. Zayıf yasal veya rüşvetle mücadele tedbirlerine sahip veya yerel grupların Rusya'nın çıkarlarını ya da dünya görüşünü paylaştığı ülkeler bu tedbirlere karşı son derece savunmasızlar. Bunun yanı sıra ABD ve Almanya gibi güçlü ülkeler de söz konusu tedbirler karşısında savunmasız kalabiliyorlar.

Rusya'nın melez savaşta kullandığı araçlar ise şunlardır:⁵⁹¹

Bilgi/iletişim operasyonları. Buna Rusya'nın yabancı dilde yayın yapan televizyon ve haber kanalları, belirli televizyon programlarına verilen destek, kendi görüşünü yaymak için Avrupalı düşünce kuruluşlarına mali destek vermek, çok sayıda internet trolü, internet

591 Chivvis, a.g.e.

robotları ve sahte haber kaynaklarını kullanmak gibi faaliyetler girmekte.

Siber Alan. Rusya siber alanda Batılı bilgi sistemlerinden bilgisayar korsanlığı vasıtasıyla değerli bilgileri ele geçirmekte. Elde edilen bilgiler ise Rusya'nın çıkarları için kullanılmakta.

Taşeronlar (Maşalar). Rusya çıkarlarına ulaşmak için çeşitli taşeron kişi veya örgütleri kullanmakta.

Ekonomik Nüfuz. Rusya dış siyasi çıkarlarını elde etmek için ekonomik gücünü doğrudan veya dolaylı olarak kullanmaktadır. Enerjiyi dış politikasında önemli bir araç olarak kullanırken, çıkarlarını ilerletmek için Rus yatırımlarından yararlanmaktadır.

Örtülü Tedbirler. Rusya siyasi şahsiyetleri melez stratejileri kapsamında gerektiğinde rüşvet veya tehdit yoluyla çıkarlarına hizmet ettirmekte, geleneksel casusluk faaliyetlerine başvurabilmektedir. Rus özel kuvvetleri çok sayıda görev üstlenmekte, bunlardan en önemlileri yabancı ülkelere sızmak ve bu ülkelerde melez savaş icra etmektir. Rus askeri istihbaratı Montenegro'da NATO yanlısı hükümeti devirmeye dönük 2016 yılında bir komplo başlattığı, Kırım'ın ele geçirilmesinde ve Donbas'taki ayrılıkçıların desteklenmesinde önemli rol oynadığı savunulmakta.

Siyasi nüfuz. Rus liderler uluslararası alanda tercih ettikleri siyasi partileri ve liderlerini desteklemek amacıyla geleneksel diplomasiyi kullanmakta, onları Moskova'ya davet etmekte ya da görüşlerini desteklemekte, Moskova'yı eleştiren liderleri ise zor durumda bırakmakta, gerektiğinde konvansiyonel ya da nükleer kuvvet kullanma tehdidi imasında bulunmaktadır.

Günümüzde melez savaş, geleneksel kuvvet kullanımı dahil olmak üzere tüm savaşların ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Rusya açısından savaşın ilk dönemi daima temel öneme sahip olmuştur. Günümüzde düşman savaşın başladığını fark edinceye kadar kesin stratejik sonuç elde etmek kritik önem taşımaktadır. Dola-

yısıyla savunmasızlık ve kaos sadece istikrarsızlaştırma çabalarının ürünü değil, aynı zamanda açık çatışmanın başlangıcıdır.⁵⁹²

Rusya, melez savaş uyguladığı Ukrayna'da öncelikle elektronik ve siber savaş uygulayarak ülkenin enformasyon ve haberleşme altyapısına zarar verdi. Böylece komuta-kontrol ve karar kademelerini felç etti. Sahaya aidiyeti belli olmayan komandolarını sevk etti. Bu ekipler kritik kamu kuruluşlarını ele geçirdiler. Rusya uydu haberleşme sistemlerini de Ukrayna'daki unsurların kullanımına soktu. Ülkede yaşayan etnik Rusları önceden eğitti ve silahlandırdı. Rusya'nın aynı anda çeşitli platformları ve bir dizi savaş stratejisini birlikte kullanması analizcileri Kırım'ın ilhakının modern "melez savaş" stratejisinin en başarılı örneği olarak kabul etmelerini sağladı.⁵⁹³ Rusya, Ukrayna'da 29.300 milisin yanısıra 14000 asker görevlendirdi. Kara birliklerini tanklar ve zırhlı personel taşıyıcılarıyla destekledi. Buna ilaveten elektronik harp uyguladı. Böylece Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nin haberleşme ve keşif sistemlerini bozarken, AGİT'e bağlı ateşkes izleme ekiplerinin kullandığı insansız hava araçlarının çalışmasını engelledi. Rus elektronik savaş askerleri insansız hava araçlarının elektronik devrelerini bozarak araçların kontrolden çıkmalarını ve yere çakılmalarını sağladı. Ruslar, Ukrayna'nın olası hava saldırısına karşı tedbir olması için elektronik savaş, haberleşme ve askeri operasyonda kullandıkları ilgili diğer ünitelerini kreşi hastane ya da sivil yerleşimin bulunduğu apartmanların bitişiğine konuşlandırdılar.⁵⁹⁴

Melez tehdidin en klasik şekli casusluk ve teknik takiptir. Böylece hedef ülkelerin askeri ve ticari sırları ele geçirilir. Hedef ülkelerin hükümetlerine ve önemli kurumlarına ajanların sızdırılması karşı taraftan son derece kıymetli bilgilerin temin edilmesini sağlar.

592 Kols, a.g.e.

593 Muhammed Ali Baig, What is Gerasimov Doctrine? September 9, 2018 <https://www.pakistantoday.com.pk/2018/09/09/what-is-the-gerasimov-doctrine/> (Erişim 6 Haziran 31 2019)

594 Bachmann and Paphiti, a.g.e., s.34.

Rusya'nın melez savaş kapsamında yürüttüğü istihbarat faaliyetleri ise sadece haber toplama çalışmalarıyla sınırlı değildir. Rus servisleri dezenformasyon ve rüşvet vermekten diplomasi ve ekonomik baskı araçlarını kullanmaktadır.⁵⁹⁵ 2018 ve 2019 yıllarında Rus istihbari faaliyetleriyle bağlantılı olarak;

-Ağustos ayında İsveç'te bir Rus casus "istenmeyen kişi" ilan edilmiş, Eylül ayında Norveç Polisi Güvenlik Servisi muhtemel bir ajanı gözaltına almış, ardından serbest bırakmış,

-Ekim ayında Rus Askeri İstihbaratı GRU mensubu dört kişi, Skripal'ın zehirlenmesi olayını soruşturan La Haye'deki Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW)'nün bilgisayar sistemlerine sızmaya çalışırken gözaltına alınmış,

-2019'da Belçika Askeri İstihbarat Servisi'nde görevli bir binbaşı Rus ajanı olmakla suçlanmış, bir İsveç vatandaşı Rus Dış İstihbarat Teşkilatı (SVR) mensubu ile temasları sebebiyle tutuklanmış,

-Avrupa ülkeleri yıl içerisinde yapılacak parlamento seçimlerine Rusya'nın müdahalesini tespit edip, önlemek amacıyla harekete geçmiş, Danimarka hükümeti Haziran ayında yapılacak parlamento seçimlerine Rusya'nın müdahalesini önlemek için bir eylem planı açıklamıştır.⁵⁹⁶

Rusya, melez savaş kapsamında tüm unsurlarını etkin şekilde kullanırken, bunların başında da istihbarat faaliyetleri gelmektedir. Rusya'nın dış istihbarat faaliyetlerinde ve özellikle çatışma bölgelerinde Dış İstihbarat Teşkilatı (SVR) ve Askeri İstihbarat teşkilatı (GRU) başlıca rolü oynamaktadır. Elbette bu faaliyetler barış zamanından itibaren yürütülmekte, uzun vadede ağırlıklı olarak gizli ve örtülü çalışmalarla gerçekleştirilmektedir.

⁵⁹⁵ Mark Galeotti, Russian intelligence operations shifting tactics not goals, 26 April 2019, <https://www.nato.int/docu/review/2019/Also-in-2019/russian-intelligence-operations-shifting-tactics-not-goals/EN/index.htm> (Erişim 31 Temmuz 2019)

⁵⁹⁶ Galeotti, a.g.e.

Radikal İslam ve Rus İstihbaratı

Radikal İslam ya da diğer isimleriyle Pan-İslamizm, İslamcılık, İslami Köktencilik ve Siyasal İslam insanoğluna en son indirildiği kabul edilen dinin çeşitli ülkeler ve İslam dünyasındaki uzantıları tarafından suistimal edilerek, temel felsefesine aykırı şekilde kullanılmasıdır. Projeyi uygulamaya sokanların da onlara yerel düzeyde hizmet edenlerin de gerçek İslam ile ilgileri bulunmamaktadır. Uluslararası hukuktaki gibi savaşı ancak “meşru müdafaa” kapsamında meşru gören dinin emperyalist politikalar veya karşıt stratejiler doğrultusunda milyonlarca insanın kanının dökülmesine onay vermesi İslam’ın temel fikrine aykırıdır. Radikal İslam’ın Rusya ve özelde Rus istihbaratı ile ilişkisi de çeşitli boyutları içermektedir.

Rusya, farklı etnik topluluklara sahip bir federasyondur. Günümüzde Rusya’da nüfusun yüzde 10-14 arasındaki kısmının Müslüman olduğu kabul edilmektedir. Demografik eğilimlerden hareketle gelecek 15 yıl içerisinde bu oranın yüzde otuza çıkacağı değerlendirilmektedir.⁵⁹⁷ Rusya’da devlet ve İslam arasındaki ilişki etnik gelenek, kültür ve göç gibi unsurlardan ayrılması mümkün olmayan siyasi ve ideolojik pek çok unsuru ortaya çıkarmaktadır. Bu tarz ilişkiler de ülkenin genel istikrarını etkilemektedir.⁵⁹⁸

Sovyetler Birliği’nde Gorbaçov döneminde devlet, birleştirici unsur olarak gördüğü dini uyanışa karşı hoşgörülü davranıyordu. Nüfusun çoğunu oluşturan Ortodoksların yanısıra Müslümanlar da devletin bu tutumundan yararlandılar. Ancak İslam’ın yükselişi beraberinde milliyetçi duyguların da artışına getirdi. Ülkede İslam hızla siyasallaşarak toplumsal ve siyasi protesto aracı haline dönüştü. 1990’lı yıllarda ayrılıkçılar tarafından Çeçenistan’da kullanılmaya

597 Russia Will Be One-Third Muslim in 15 Years, Chief Mufti Predicts, <https://www.themoscowtimes.com/2019/03/05/russia-will-be-one-third-muslim-in-15-years-chief-mufti-predicts-a64706> (Erişim 24 Ağustos 2019)

598 Alexey Malashenko, Islam in Russia: Changes in the Kremlin Rhetoric, 23 September 2014, <https://eng.globalaffairs.ru/number/Islam-in-Russia-17002> (Erişim 24 Ağustos 2019)

başlandı. Demir Perde'nin yıkılmasıyla radikal unsurları da içeren geçmişte bilinmeyen fikirler Rusya'nın Müslüman bölgelerine yerleşti. Rus Müslümanları dini kimliklerinin farkına varmaya ve kendilerini ümmetin parçası olarak hissetmeye başladılar.⁵⁹⁹

Öte yandan ABD, Sovyetler Birliği'ne karşı güney kanadında bir bariyer oluşturmak için uzun yıllar çaba sarf etti. Washington, Sovyetler Birliği'nin güneyinde Yunanistan ve Çin arasında bulunan tüm ülkelerin Müslüman olmaları İslam'ın kendisinin Maginot hattı⁶⁰⁰ tarzı bir stratejiyi pekiştirebileceği düşüncesini geliştirdi. Böylece İslam yayı boyunca yeşil kuşak fikri şekillenmeye başladı. İslamcı unsurların Sovyetler Birliği'ne karşı kullanılmasının en somut örneği ise Afganistan savaşı sırasında gerçekleşti. ABD ve müttefikleri, Kabil yönetiminin daveti ile Afganistan'a gelen Sovyet Ordusu'nu püskürtmek için ABD ve müttefiklerini desteği ile radikal İslamcı unsurlar eğitilerek savaşa sürüldü. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ve İran devrimi sonrasında Sovyet yöneticileri İslam dini konusunda düzenlemeler yaptılar. Sovyet liderliği İslam dininin baskı altında tutulan Ortodoksluktan farklı olarak sadece bir din değil, aynı zamanda gerçek bir siyasi güç olduğunu gördüler. İslam karışık duyguları da içermekteydi. Aynı zamanda hem Sovyet karşıtı direnişin sloganı hem de Batı karşıtı devrimlerde ideolojik bir araç olarak fayda sağlıyordu.⁶⁰¹

Rusya'da İslam devlete tam anlamıyla itaat etmedi. Zira Rusya'da İslam, diğer ülkelerde olduğu gibi, Müslümanların çıkarlarını korumada, sosyal adaleti sağlamada ve toplumla normal ilişki kurmada başarısız olan yönetim sistemine karşı toplumsal ve siyasal protestoyu ifade etmek için kullanılıyordu. Rusya'da İslam'ın radikalleşmesi ise esasen yabancı etkisinden kaynaklandı. Ortadoğu, Körfez ülkeleri, Afganistan ve İran'dan gelen fikirler ve temsilcileri olan radikal

⁵⁹⁹ Malashenko, a.g.e.

⁶⁰⁰ Fransa'da 1930'lu yıllarda Almanya sınırı boyunca kurulan ve adını Savaş Bakanı Andre Maginot'tan alan Fransız savunma hattı.

⁶⁰¹ Malashenko, a.g.e.

misyonierlerin ülkeye doluşmasıyla radikalleşme başladı. Rusya'nın Müslüman bölgelerine dışarıdan gelen bu yabancı dini ve siyasi düşünceler özellikle genç kesim arasında kafa karışıklığına sebep oldu. Bu fikirler güçlü toplumsal siyasi etkilere sahip olmanın yanında hem çekici hem de etkiliydiler. Sovyet sonrası dönemde sosyo-ekonomik ve siyasi krizlerde zemin kazandı. İç huzursuzluk kaçınılmaz biçimde İslamcı (köktenci ve Vahhabici) fikirlerle birleşti.⁶⁰²

Rusya'da yaşayan Müslümanların radikal İslam'dan etkilenmeyecekleri düşüncesi 1990'lı yıllarda yerini hayal kırıklığına bıraktı. Dini radikalizmin Sovyet sonrası coğrafyaya yerleşti. Çağdaş radikalizm Ortadoğu ve Körfez  lkelerinde ortaya çıkan alternatif İslam'a dayanıyordu. Bu kavram İslami ilkelere dayalı bir sosyal sistem ve devlet modeli kurulmasını sağlamaktadır. Dini bir alternatif arayışı ise 2. Dünya Savaşı'ndan sonra İslam dünyasında Batılı, Sovyet, milliyetçi modellerin (Arap milliyetçisi, Baasçı, Cezayir, Yemen ve diğer Sosyalizm türleri, Libya'da Muammer Kaddafi'nin Yeşil Kitabına dayalı "Libya Yolu" vs. gibi) başarısız olmasından kaynaklanmaktaydı.⁶⁰³

Ruslar, 1980'lerde Afganistan, 1990'larda Bosna-Hersek, Çeçenistan ve Kosova, 2000'li yıllarda, Afganistan ve Irak, 2010'lu yıllarda ise Suriye özelinde doğrudan ve dolaylı radikal İslamcı tehdit ile karşı karşıya kaldı. Söz konusu tehditler ya Rusya'nın müttefiki olan ülkelerdeki iç savaşlarda, ülkesinde dini motiften de beslenen ayrılıkçı hareketlerde, ya da BDT coğrafyasında istikrarı bozmaya dönük rejim karşıtı faaliyetlerde kendisini göstermiştir. Moskova'nın güvenlik konseptlerinde Radikal İslam'a bakışı şu unsurlara göre şekillendi:

-Başta Afganistan olmak üzere dinci aşırılıkçılıkla beslenen terör unsurlarının "Yakın Çevre"de istikrarsızlığa yol açma potansiyeli,

602 Malashenko, a.g.e.

603 Malashenko, a.g.e.

-Müslüman Rus vatandaşlarının dışarıdan yöneltilen çeşitli araçlarla radikalleşme eğilimleri,

-Düşmanla “cihat” kapsamında yurtdışında savaşan Müslüman Rus vatandaşlarının ülkeye dönüşleri sonrasında yaratacakları potansiyel tehditler,

-DEAŞ (İŞİD)’in Rusya’nın bölgesel çıkarlarına dönük tehditleri.

Nitekim Rusya’nın 2015-2020 yıllarını içeren beş yıllık dönem için yayınladığı ulusal güvenlik stratejisinde İŞİD (DEAŞ), Rusya’nın çıkarları önünde tehdit olarak vurgulandı.⁶⁰⁴ Rusya’nın Radikal İslam’ı tehdit olarak algılamasının en önemli sebeplerinden biri Soğuk Savaş dönemindeki hasımı, sonrasında dünyada tek taraflı güç olmayı dayatan ABD’nin, daha önce Britanya İmparatorluğu tarafından Pan-İslamizm, Siyasal İslam yada Radikal İslam’ı kendi stratejik çıkarları için kullanmayı tercih etmesinden kaynaklanmaktadır.⁶⁰⁵ Dreyfuss yazısında şunları söylemektedir;

ABD, yüzlerce milyon kişinin organize inanç sistemi, geleneği ve dini olan İslam ile değil, İslamcılıkla oynadı. 14 yüzyıllık bir geçmişi olan dinden farklı olarak İslamcılık son zamanlarda ortaya çıkmıştır. İslamcılık, 19.yüzyılın sonlarında ortaya çıkan siyasi bir öğretilerdir, ilkeleri geçmiş yüzyıllarda yaşamış pek çok Müslüman için yabancı ya da sapkın görülen militan ve kuşatıcı bir ideoloji olup, günümüzde çoğu eğitimli Müslüman içinde aynı şekilde görülmektedir. İster Pan-İslam, isterse İslamcı köktencilik ya da siyasal İslam olarak adlandırılsın, Müslüman yaşamının İslam’ın beş şartında yer alan dini yorumundan tamamıyla farklı bir oluşumdur. ABD’nin teşvik ettiği, desteklediği, organize ettiği ya da finanse ettiği mutasyona (değiş-

604 Olga Oliker, Unpacking Russia’s New National Security Strategy, January 7, 2016, <https://www.csis.org/analysis/unpacking-russias-new-national-security-strategy> (Erişim 20 Mayıs 2019)

605 Bkz.Robert Dreyfuss, The United States and the Birth of Islamism, <https://www.theglobalist.com/united-states-birth-islamism/> (Erişim 10 Ağustos 2019); Sait Yılmaz, Dersimiz İslamcılık, 5 Mayıs 2015, www.ulusal.com.tr (Erişim 10 Ağustos 2019); Fawaz A.Gerges, America and Political Islam: Clash of Cultures or Clash of Interests, Cambridge University Press, 1999.

me) uğramış ideoloji aslında bu dini inancın çarpıtılmasıdır. Müslüman Kardeşler, Ayetullah Humeyni'nin İran'ı, Suudi Arabistan'ın aşırı-Ortodoks Vahhabizmi, Hamas ve Hizbullah, Afgan cihatçılar ve Usame bin Ladin gibi çeşitli çevrelerce temsil edilenin aynısıdır.⁶⁰⁶

Rusya, İslamcı terör tehdidine karşı çeşitli istihbari faaliyetler uygulamak suretiyle karşı koymakta, tehdidi manipüle etmekte ya da farklı hedeflere yönlendirmeye çalışmaktadır. Kimi uzmanlar Rusya'nın Suriye'de Beşar Esat karşıtı muhalefeti bölmek ve itibarsızlaştırmak için IŞİD (DEAŞ)'in ve Selefi cihatçıların ön plana çıkmalarına destek dahi verdiğini savunmaktadır.⁶⁰⁷ Bu bağlamda Rus stratejisi, Çeçenistan'daki ayrılıkçı harekete sızmak, hareketi aşırılıkçılığa çekmek ve harekete Çeçen milliyetçilerin yerine El-Kaide cihatçılarının katılımını kolaylaştırmak suretiyle tehdidi savuşturmakla uyumlu bulunmaktadır.

Bu görüşü desteklemek için verilen örnek dikkat çekicidir. Örneğin 1990'lı yılların başından itibaren Çeçenistan'daki savaşa katılan ve 2003-2006 yılları arasında Çeçen Selefi cihatçılarının lideri olan Şamil Basayev'in deneyimli bir GRU ajanı olduğu ileri sürülmektedir. Basayev, yine GRU ajanı olduğu savunulan kardeşi Şirvani ile 1992 yılında Abhazya'ya yönelik bir harekate katılmış, Moskova herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Basayev'in ekibi Gürcistan kuvvetlerini Abhazya'dan çıkarınca ayrılıkçı Cumhuriyete "barış gücü" adı altında Rus birlikleri gelmiş, o zamandan beri bölgede kalmışlardır. Basayev, 1999 yılından Moskova'daki GRU stoklarından temin ettiği silahlarla Dağıstan'a saldırmış, böylece Moskova ile çatışmayı yeniden ateşlemiştir. Bundan altı hafta sonra Basayev, Moskova'da 300 kişinin ölümüne yol açan apartman bombalanması eylemlerinden sorumlu tutulmuştur. Böylece kamuoyunda Dağıstan saldırısı ve Moskova bombardımanının yol açtığı öfke sebebiyle ha-

⁶⁰⁶ Dreyfuss, a.g.e.

⁶⁰⁷ Kyle Orton, How Russia Manipulates Islamic Terrorism, September 8,2015, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2015/09/08/how-russia-manipulates-islamic-terrorism/> (Erişim 12 Ağustos 2019)

reket serbestisi kazanan dönemin başbakanı Vladimir Putin, 1 Ekim 1999 tarihinde Grozni'yi yerle bir eden "terörle-mücadele" operasyonunu başlatmıştır. Nitekim pek çok bağımsız analist, Rus gazeteci ve en az iki eski FSB personeli apartman bombalama eylemlerinin rejim tarafından planlandığı kanaatine varmıştır.⁶⁰⁸

Rusya'nın radikal dinci militanlarla bağlantılı olabileceğini savunan bir diğer örnek ise Mısırlı Müslüman Kardeşler Örgütü mensubu Eymen El-Zevahiri'nin durumuyla ilişkilidir. Eymen El-Zevahiri, Aralık 1996 yılında Çeçen Selefi cihatçıları ziyaret etmek üzere gittiği Rusya'da gözaltına alınmıştır. Daha sonra El-Kaide liderliğine gelecek olan El-Zevahiri o dönem Çeçenistan'ı, daha sonra Osama bin Ladin'in örgütü ile birleşecek Mısır İslami Cihat'ı için olası sığınak olarak düşünmekteydi. Rus güvenlik güçleri El-Zevahiri'yi Mayıs 2007'de serbest bıraktı. El-Zevahiri Dağıstan'da daha sonra IŞİD'in kurucusu Ebu Musab El-Zerkavi ile birleşecek hücre üyeleriyle buluştu. Rus makamları El-Zevahiri'nin Çeçenistan'a seyahat etmesine izin verdiler. Adıgeçen burada İbn-El Khattab ile bir araya geldi, bir süre sonra Afganistan'a gitti. Uzmanlar, 1970'lerin sonunda Sovyet istihbaratının Mısır'da Enver Sedat'ı devirmek için komünistleri ve İslamcılarını desteklediğini, El Zevahiri'nin 1981 yılında Sedat'ın öldürülmesinin ardından gözaltındayken yapılan işkence üzerine suikastin faillerini açıkladığını, can güvenliği karşılığında Rus istihbaratına hizmeti kabul ettiğini, dolayısıyla 1996'da Moskova'ya geldiğinde Rus istihbaratının El-Zevahiri'nin kim olduğunu gayet iyi bildiğini, hatta FSB'nin kendisini birkaç ay Dağıstan'da eğittiğini savunmaktadır.⁶⁰⁹

Zevahiri 1998 yılında Usame bin Ladin'in ABD ve İsrail'e karşı küresel cihat fetvasını benimsedi. Dolayısıyla pek çok kişi Osama bin Ladin'in arkasında Eymen El-Zevahiri'nin olduğunu savundu. Yerel zalimleri desteklediği için başlıca düşman olarak ABD'nin hedef alınması gerektiği değerlendirildi. ABD bölgeden kovulduğunda ye-

608 Orton, a.g.e.

609 Orton, a.g.e.

rel işbirlikçileri de devrilmiş olacaktı. Rusya'nın Radikal İslamcı unsurlarla bağlantısına özellikle Suriye'deki savaş bağlamında dikkat çekilmektedir. Yazarlar, Moskova'nın Esat rejimine diplomatik destek ve silah sağlamanın yanısıra savaşa stratejik destek verdiğini, gelişmiş sinyal istihbaratı yetenekleriyle Esat'a hedefleri yakalayıp etkisiz hale getirmesine yardımcı olduğunu vurguladılar.⁶¹⁰

Mücahitlerin Çeçenistan direnişine katılması İbn-ul Khattab'ın 1995 yılında bir grup arkadaşıyla Cumhuriyete gelmeleriyle başladı.⁶¹¹ 1990'lı yılların başlarından itibaren bölgede bulunan ve kendisi de Çeçen asıllı bir Ürdünlü olan Şeyh Fethi grubu davet etmişti. Diğer Arap savaşçılar ve ideologlar ise 1995'ten sonra bölgeye geldiler. Bunların bir kısmı Afganistan'da mücahitlerle birlikte aynı saflarda savaşmışlardı. Bir kısmı ise Tacik iç savaşında çarpışmışlardı.⁶¹² Dönemin El Kaide liderlerinden Eymen El Zevahiri Çeçen sorununu cihat hareketinin en önemli unsurlarından biri olarak görüyordu. Zevahiri'ye göre, Kafkasya'nın özgürleştirilmesi halinde bölge cihatçıları için sığınak sağlayacaktı. Çeçen ve diğer Kafkasyalı mücahitler Hazar denizine ulaştıkları takdirde Afganistan ile aralarında sadece tarafsız statüdeki Türkmenistan'ın kalacaktı. Böylece Rusya'nın güneyinden Pakistan'a kadar uzayan bir mücahit kuşak oluşacaktı. Öte yandan, Müslüman Kafkasya Rusya Federasyonu'nun bölünmesi, dolayısıyla Özbekistan ve Tacikistan gibi cihat hareketinin olduğu ülkelere Moskova'nın desteğinin kesilmesi anlamına gelecekti.⁶¹³ Cihatçı unsurların Kafkasya'ya bakışı bu minvalde şekillenince, Moskova'nın karşı karşıya kaldığı tehdidin sadece Kuzey Kafkasya coğrafyasında engellenebilecek türden olmadığı anlaşıldı.

610 Orton, a.g.e.

611 http://www.alkavkaz.com/HD137_komutan-hattab.html

612 Cerwyn Moore, The radicalisation of the Chechen seperatist movement: Myth or reality?, Prague Watchdog, 16 May 2007, <http://www.webcitation.org/5zi2iyMcD> (Erişim 12 Ağustos 2019)

613 Ayman al-Zawahiri, Knights under the Prophet's Banner, excerpts in Asharq al-Awsat (London), Dec. 2, 2001, in Foreign Broadcast Information Service, Daily Report, Near East South Asia, Jan. 10, 2002.

Çeçenistan'da faaliyet gösteren militanlar uzun süre rehin alma eylemine başvurdular. 1995 yılında Budennovsk'da hastane, 1996'da Pervomayskoye köyü, 2002'de Moskova tiyatrosu, 2004'de Beslan'da okul baskınları bunların en önemli örnekleridir.⁶¹⁴ Militanlar, 2000 yılından itibaren daha çok bombalı intihar eylemleri gerçekleştirdiler. 2003'de ABD'nin Irak'ı işgaliyle Al-Kaide bu kez Ortadoğu'ya yöneldi. Kafkasya'ya olan ilgileri azaldı.⁶¹⁵ Böylece Kuzey Kafkasya'da ayrılıkçı hareket giderek daha fazla zorluklarla karşılaştı. 1999 yılında Buynaksk, Moskova ve Volgodonsk kentlerinde dört apartmana yönelik bombalı saldırılar sonucunda 293 kişi öldü, 651 kişi yaralandı. Patlamalar Buynaksk'da 4 Eylül, Moskova'da 9 ve 13 Eylül, Volgodonsk'ta 16 Eylül'de meydana geldi. Bu arada Ağustos 1999'da Şamil Basayev ve İbn-al Khattab'ın liderliğindeki İslamcı militanların Çeçenistan'ın komsusu Dağıstan'ın işgal etmeleri İkinci Çeçen Savaşı'nın başlatılmasına tetikledi. Sözkonusu hareketin planlanması ve yürütülmesi ağırlıklı olarak ordunun sorumluluğuna bırakıldı.⁶¹⁶

Rusya'nın Radikal İslam ile bir diğer mücadelesi Çeçenistan ve Dağıstan'dan yaklaşık üç binin üzerinde Selefi cihatçının 2011 yılından itibaren savaşmak için Suriye ve Irak'a gitmesidir. Kafkasyalı Selefi cihatçılar arasında El-Kaide- IŞİD hizbi olması her iki tarafın liderliğini de Rus istihbaratı ile geçmişte bağlantısı olan kişilerin almasını sağladı. Suriye'de Çeçen kutsal savaşçılarından oluşan IŞİD yanlısı fraksiyonun başında Tarkan Batıraşvili (Ebu Ömer El-Şişhani) yer alıyordu. IŞİD, normalde medya ve şariat bölümlerinin dışında üst düzey pozisyonlarda yabancıları değil, Saddam Hüseyin döneminden kalan asker ve istihbaratçılara görev vermekteydi.

⁶¹⁴ Moore, a.g.e.

⁶¹⁵ Moore, a.g.e.

⁶¹⁶ 2.Çeçenistan Operasyonu'nun yürütülmesi Genelkurmay Başkanlığı başta olmak üzere orduya bırakıldı. Daha önce Stratejik Kuvvetler Komutanı olan Savunma Bakanı Igor Sergeev, Genelkurmay Başkanı Anatoly Kvashnin ve aralarında Konstantin Pulikovskiy, Gennady Troshev, Viktor Kazantsev, Vladimir Shamanov'in bulunduğu muharip generaller 1996'da alınan aşağılayıcı yenilginin öcünü almak istiyorlardı.Bkz.

Pavel K.Baev, Putin's War in Chechnya: Who steers the course? PONARS Policy Memo 345, International Peace Research Institute, Oslo, November,2004, s.2.

Hâlbuki Tarkan Batıraşvili hem üst düzey askeri pozisyonu hem de pek çok görevin yanısıra IŞİD'in liderini de seçen Şura Konseyi'nin de üyesiydi ve politikalar üzerinde etki sahibiydi.⁶¹⁷

Uzmanlar, IŞİD'in Esat karşıtı kuvvetleri zulüm ve fanatizm ile ilişkilendirerek, Rusya ve Suriye'nin çıkarlarına hizmet ettiğini savunuyorlar. Tarkan Batıraşvili gibi IŞİD'in en popüler kişilerinden birini sonradan kendi taraflarına çekmiş olmaları halinde, yine değişen bir şey olmayacaktır. Öte yandan El-Kaide yanlısı Çeçenlerin başında ise Murad Margoşvili (Muslim Ebu Valid El-Şişhani) bulunmaktaydı. Anılan 1995 yılından itibaren Çeçenistan'da cihata katılmış, Basayev ile irtibatı sebebiyle 2003 yılında tutuklanmış, 2006 yılında terörizm suçu isnat edilmiş, yargılanmasını müteakip FSB'nin gözetimindeyken mahkeme salonundan kaçmış, 2008 yılında Çeçenistan'da Selefi cihatçı bir örgüt kurmuş, ardından 2012 yılında Suriye'ye gitmiştir.⁶¹⁸ Uzmanlar Rus istihbaratının yardımı olmadan böyle bir olayın gerçekleşmesini mümkün görmüyorlar. Margoşvili ile ilgili merak edilen anılanın servis bağlantısı olup olmadığı değil, servislerle ilişkisinin ne zaman başladığı, içeriğinin nasıl olduğu ve şu anda hangi düzeyde seyrettiğidir.

Rusya'nın güvenlik doktrinlerinde Radikal İslam ile ilgili tehdit algılamasını oluşturan faktörlerden biri de ülkesinde gerçekleştirilen terör eylemleridir. Çeşitli uzmanlar sözkonusu terör eylemlerinin bir kısmının Rusya'nın stratejik çıkarlarına erişmek için rejimle bağlantılı olduğu değerlendirmeleri göz ardı edilmeksizin ülkede gerçekleşen dini motifli terör eylemleri şunlardır⁶¹⁹:

(1) Hastane Saldırısı (Haziran 1995): Çeçenistan sınırının 90 mil kuzeyinde Budennovsk'ta gerçekleştirilen hastane saldırısında yaklaşık 1500 kişi rehin alınmış, eylemde 100 kişi ölmüş, güvenlik

⁶¹⁷ Orton, a.g.e.

⁶¹⁸ Orton, a.g.e.

⁶¹⁹ Alene Tchekmedyan, A timeline of deadly attacks in Russia, April 3, 2017, <https://www.latimes.com/world/europe/la-fg-terrorist-attacks-russia-20170403-htmstory.html> (Erişim 13 Ağustos 2019)

güçlerinin üç gün sonra gerçekleştirdikleri başarısız operasyonda da onlarca kişi daha hayatını kaybetmiştir.

(2) Apartman Bombalama Eylemleri (Eylül 1999): Rus yetkililer tarafından Çeçen teröristlerin fail olarak gösterildiği Moskova ve diğer iki şehirde gerçekleşen bir dizi bombalama eylemi sebebiyle 300'den fazla kişi hayatını kaybetti.

(3) Tiyatro Rehine Krizi (Ekim 2002): Çeçen militanlar Moskova'da tiyatroya baskın yaparak 750'nin üzerinde kişiyi, rehin aldılar.Üç gün sonra özel kuvvetler gaz kullanarak binaya baskın düzenledi.100'ün üzerinde rehine ve 41 Çeçen savaşçı hayatını kaybetti.

(4) Kamyonla Yapılan İntihar Eylemi (Aralık2002): Çeçenistan'ın başkenti Grozni'de Moskova yanlısı hükümet binasına yönelik bomba yüklü kamyonla gerçekleştirilen intihar saldırısında 72 kişi hayatını kaybetti.

(5) Tren'de Yapılan Bombalı Eylem (Aralık 2003): Rusya Parlamento seçimlerinden iki gün önce güney Rusya'da bir banliyö treninde gerçekleştirilen intihar bombacısı eylemi sonucunda 44 kişi öldü.

(6) Stadyum'da Yapılan Bombalı Eylem (Mayıs 2004): Çeçenistan'ın başkenti Grozni'deki stadyumda Zafer Bayramı kutlamaları sırasında protokol koltuklarının altına yerleştirilen bombanın patlaması sonucunda Çeçenistan Cumhurbaşkanı Ahmet Kadirov ve onlarca kişi hayatını kaybetti. 60'dan fazla kişi de yaralandı.

(7) İki Uçağın İntihar Eylemi Sonucu Düşürülmesi (Ağustos 2004):Moskova Domodedovo havaalanından birer saat arayla kalkan iki uçak, havalandıktan dokuz saniye sonra havaalanı personelinin yasadışı bilet alan iki genç kadının intihar eylemi üzerine havada infilak etmiş, 90 kişi hayatını kaybetmiştir.

(8) Beslan Okul Kuşatması (Eylül2004): Rusya'nın Çeçenistan'dan çekilmesini talep eden yaklaşık 30 militan Beslan'da bir okulu kuşat-

miş, 1100'ün üzerinde öğrenci, öğretmen ve veliyi rehin almıştır. Rehinelere üç gün boyunca okulun bomba düzeneği yerleştirilmiş spor salonunda aç ve susuz tutmuşlardır. Rus güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen operasyonda yarısından fazlası çocuk olan 300'ün üzerinde rehine hayatını kaybetmiştir.

(9) Polise Saldırı (Ekim 2005):İslamcı militanlar Kuzey Kafkasya'da polis ve kamu binalarına bir dizi saldırı gerçekleştirilmiş, iki gün boyunca süren çatışmalarda 90'ı saldırgan olmak üzere 139 kişi hayatını kaybetmiştir.

(10) Nevski Ekspres Tren Saldırısı (Kasım 2009): Moskova'dan 650 yolcusuyla St.Petersburg'a giden yüksek hızlı tren, raylara yerleştirilen 15 poundluk (6.762 gram) el yapımı TNT'den oluşan patlayıcının patlaması sonucu raylardan çıkmış, 26 kişi ölmüş, onlarca kişi yaralanmıştır.

(11) Çifte Metro Saldırısı (Mart 2010): Moskova metrosunda yolcu trafiğinin yoğun olduğu bir saatte iki kadın intihar eylemcisinin bombalı saldırısı sonucu 40 kişi ölmüş, en az 100 kişi yaralanmıştır.

(12) Havaalanı Saldırısı (Ocak 2011):Bir intihar eylemcisinin Moskova Domodedova havaalanında yurtdışından gelen yolcu karşılama alanında üzerindeki bombayı patlatması sonucunda 35 kişi hayatını kaybetmiş, 130 kişi yaralanmıştır.

(13) Cenaze Töreninde İntihar Saldırısı (Ağustos 2012): Rusya'nın Kuzey Kafkasya bölgesinde silahlı saldırı sonucu öldürülen bir polis memurunun, ülke genelinde yüzbinlerce kişinin camilere gittiği dini bayramın ilk günü düzenlenen cenaze törenine yönelik gerçekleştirilen intihar eyleminde 7 kişi ölmüş, 10 kişi yaralanmıştır.

(14) Volgograd Bombalı Saldırısı (Aralık 2013): Rusya'nın Soçi Kış Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmasından iki ay önce, Volgograd'da ardarda gerçekleştirilen bombalı eylemlerde 34 kişi hayatını kaybetti. Kentin ana tren garında gerçekleştirilen ilk saldırıda

18, ertesi gün kalabalık bir trolleybüste gerçekleştirilen saldırıda ise 16 kişi öldü.

(15) Rus Turistleri Taşıyan Uçağın Düşürülmesi (Ekim 2015): Rus turistleri Mısır'ın sahil kentinden St.Petersburg'a götürmek üzere havalanan uçak Sina Yarımadası'nın uzak bir bölgesinde düştü. Uçak'ta bulunan 224 yolcu ve mürettebat hayatını kaybetti. Rus makamları tarafından yapılan araştırma sonucunda uçağa gizlice sokulan el yapımı bir bombanın uçak Şarm-El Şeyh'ten havalandıktan 23 dakika sonra patladığını tespit etti. Saldırıyı İslam Devleti (İŞİD) üstlendi.

16)Metro Saldırısı (3 Nisan 2017): Rusya'nın ikinci büyük kenti ve popüler turist destinasyonu olan St. Petersburg'ta metroda gerçekleşen patlama sonucunda 12 kişi hayatını kaybetti.

Rusya'nın Radikal İslam ile imtihanı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra farklı bir evreye geçti. Siyasal İslam, 1990'lı yıllarda yürütülen bağımsızlık hareketlerine başlangıçta itici güç sağladı. Ancak Ortadoğu, Körfez ülkeleri, İran ve Afganistan'dan gelen misyonerler ve savaşçılar zamanla İslamın radikalleşmesine sebep oldu. Dinin siyasallaştırılması, Müslümanların radikalleştirilmesi ve emperyalist çıkarlar doğrultusunda kullanılması bu sürecin belirgin özelliği haline geldi. Kremlin, terörle mücadelede tutarlı, vatandaşlarının inançlarına hoşgörülü politikalar uyguladı. İstihbarat servisleri de terörle mücadelede ve yurtdışı operasyonlarda radikalizm unsurunu hassasiyetle ele aldı. Radikal İslam'ın ülkedeki ayrılıkçı hareketlerde, Sovyet sonrası coğrafyada ve stratejik çıkarlarının bulunduğu ülkelerdeki rejim karşıtı ayaklanmalarda nasıl etkili bir araç olarak kullanıldığını Afganistan işgali deneyimlerine dayanarak çözümledi. Böylece Rus istihbarat ve güvenlik servisleri bir taraftan radikal İslam'la mücadele ederken, öte yandan onu kendi çıkarları için kullanmayı da öğrenmiş oldu.

YEDİNCİ BÖLÜM

RUS İSTİHBARATI VE TÜRKİYE

Türkiye-Rusya İlişkilerine Tarihsel Olarak Genel Bir Bakış

Ruslar, Doğu Slav göçmen kabilelerinin torunlarıdır. 862’de ilk Rus hanedanı ortaya çıktı ve Viking Rurik davet üzerine hükümdar oldu. Baltık ve Karadeniz bölgesine genişleyerek Kiev ve Novgorod’u merkez yaptılar. 1223’de Kiev, Moğollar tarafından işgal edilince, merkez Moskova’ya kaydı. 14. yüzyılda Moğolların gücü azalınca tekrar genişlemeye başladılar. Ortaçağ’ın sonlarına doğru bugünkü Rusya coğrafyasında, büyük ve geniş bir Türk imparatorluğu (Altınordu) yaşamaktaydı. Moskova Knezliği, Altınordu Hanlığı’nın hâkimiyetinden çıkıp, bağımsızlığını kazandıktan sonra, diğer Slavları da bünyesine katarak önce Moskova Çarlığı ardından Rusya İmparatorluğu oldu. Altınordu Hanlığı idaresindeki bütün Türk kavimlerini buyruğuna soktukten sonra diğerlerini de idaresi altına aldı. 18. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti gücünü iyice kaybetmeye başlamış ve kendi topraklarını savunamaz hale gelmişti.

19. yüzyılda Kafkasya, Osmanlı-Rus savaşlarına sahne oldu. Bu yüzyılda, Ruslar; Balkanlarda Slavları, Kafkasya’da Gürcü ve Ermenileri Osmanlılara karşı kullanmaya çalıştı. Bu politikalar sonucunda

Kafkasya'da, büyük Türk göçü yaşandı. 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı esnasında Rus birlikleri Çatalca önlerine kadar geldiler. Birinci Dünya Savaşı'nda da Kafkas Cephesi'nde yaşanan bozgun üzerine Doğu Anadolu'yu işgal ettiler. 1917 Yılında Rusya'da Bolşevik Devrimi yaşanıp, Çarlık Rusya'sının yıkılması üzerine Bolşevik yönetim İttifak Devletleri ile Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildi. 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması ile Türk-Sovyet sınırı çizildi. Türkiye işgalcilere karşı Anadolu'yu savunarak aynı zamanda Sovyet Rusya'nın Güney kanadını da koruduğu için Ruslar, Anadolu'da başlayan Türk Kurtuluş Hareketine destek verdi. Batı Avrupa'da bir Komünist devrim olması ümidi sönen Lenin, Türk Kurtuluş Savaşı'ndan bir Sosyalist devlet çıkması hayali kuruyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında gayet iyi bir şekilde süren Türk-Sovyet ilişkileri, 1936'da başlayan soğuma döneminden ardından İkinci Dünya Savaşı sonrasında tamamen bozuldu.

Birinci Dünya Savaşı başladığında, Arapların İngilizlere ve Ermenilerin Ruslara daha fazla yanaşmaları, Osmanlı yönetiminde iktidarda olan İttihatçıların Türkçü kanadının önem kazanmasına, Osmanlı Devleti'nin ilgisinin Kafkasya ve Orta Asya üzerinde iyice yoğunlaşmasına ve siyasette de "Turancı" politikalar takip etmelerine yol açtı. İttihatçıların Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik politikalarının önündeki en önemli engel Rusya idi. 1924 yılına kadar bugün Orta Asya dediğimiz yerlerin adı ve bugünkü Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan topraklarının resmi adı Türkistan idi⁶²⁰. Türk boyları birbirinden koparılarak, ayrı bir millet olmaya zorlandı; bölünerek, kimliksizleştirmek için yeni devletler üretildi.⁶²¹ Etnik kapsamdaki göçlerle devletler arasında pek çok iç huzursuzluk ve sınır kavgasının kurgulanması yanında, yaratılan Ermenistan ve Gürcistan gibi devletler ile Türk dünyasının Anadolu ile bağı koparıldı.

620 Zeki Velidi Togan, Türk Türkistan, Toprak Yayınları, (İstanbul, 1960), s.7.

621 Namık Kemal Zeybek, Önce Bilgi ve Bilinç, Yeni Türkiye Dergisi, (1997), Yıl:3, Sayı:5, s.38.

İkinci Dünya Savaşı'ndan iki süper güçten biri olarak çıkan Sovyet Rusya'nın, Doğu Anadolu'daki Türk toprakları ve Boğazlar üzerindeki emelleri Türkiye'nin Batı Bloğu'na girmesi ile sekteye uğradı. Bu emeller, Stalin'in ölümünden sonra Sovyet dış politikasının değişime uğraması sonucu bir tarafa itilmiş gibi gözükse de, Türkiye üzerinde tarihsel olgular temelinde şekillenen Rus güvensizliğini daha da pekiştirici bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise değişen dünya ile birlikte Türk-Rus ilişkileri de yeni bir döneme girmiştir. İki ülke arasında, özellikle ticari alanda işbirliği potansiyeli son derece artmış, 1990'lı yıllardan itibaren Rusya, Türkiye'nin en önemli ticari ortağı konumuna gelmiştir. Ancak, Türk-Rus ilişkilerinde göz ardı edilmemesi gereken nokta, tarihsel olgular ve jeopolitik gerçeklerdir. Tarihsel olarak Rusya'nın sahip olduğu potansiyel güç, Türkiye için sürekli bir tehdit kaynağı olmuştur. Bu güç zaman zaman kendini yayılcı politikalar şeklinde göstermiş, tarihte, özellikle Osmanlı döneminde, pek çok Türk-Rus savaşı gerçekleşmiştir. İki ülke arasında savaş olmadığı zamanlarda da yine Rusya'nın sahip olduğu güç kapasitesi, Türkiye'yi endişelendirmeye devam etmiştir.

Türk-Rus Güvenlik Meseleleri

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında güç dengesi sisteminin yerini iki kutuplu dünyanın almasından rahatsızdı ve NATO'ya dâhil olana kadar kendini güvende hissetmedi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tercihini Batı'dan yana yapan Türkiye Cumhuriyeti için yerine getirilmesi gereken tek görev Batı'nın yani ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı geliştirdiği politikaların, Türkiye'yi ilgilendiren yönüyle ilişkili olarak, sevk ve idaresinden sorumlu olmaktı. Nitekim Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar güvenlik anlayışının temel çerçevesi bu şekilde devam etti. Türkiye-Batı ittifakının üç ögesi; Batı ile bütünleşme misyonu, ABD'den gelecek olan ekonomik yardımlar ve Sovyet baskıları idi. 1953 yılında kurulan Bağdat Paketi'nin (CENTO) ABD için gerekçesi İran, Irak ve Pakistan'ı da eklemele-

yerek Sovyetlerin güneyinde yeni bir çevreleme ittifakı yaratmaktı. Amaç, Ortadoğu'yu savunmak değil bu kuşak üzerinde Sovyetleri vuracak yeni hava üsleri edinmektir.⁶²² ABD, Altıncı Filo'dan havalanacak uçakların yanı sıra Türk topraklarında üs elde etmek suretiyle, Sovyetler Birliği'nin hayati endüstri merkezlerini ve askeri tesislerini içine toplayan güney ve merkez bölgelerini rahatlıkla vurabilme olanağı sağlamış bulunmaktaydı.⁶²³

Genel hatlarıyla değerlendirdiğimizde, iki ülke arası ilişkilerin esas olarak "gergin" ve "mesafeli" olduğu söylenebilir. Gerçi zaman zaman ülkeler arası ziyaretler ve ekonomik işbirliği türünden bazı antlaşmalar ile yakınlaşma dönemleri gerçekleşmiştir. Ancak tüm bunlar, Türk-Rus ilişkilerindeki genel olumsuz çizgiyi değiştirmeye yetmemiştir. İki ülke arasındaki temel sorunları şu şekilde sıralayabiliriz;⁶²⁴

- **Boğazların Statüsüne İlişkin Sorun;** Sovyet Rusya 1936 tarihli Möntrö Boğazlar Sözleşmesi düzenlemelerini hiçbir zaman tam olarak kabullenmemiş, ancak yapılışı sırasında Alman (ve ikinci derecede İtalyan) tehdidi ile daha yakından ilgilenmek zorunda kaldığı için aktif olarak karşı da çıkmamıştır. Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşı 1943 yılından sonra Sovyetler lehine dönmeye başlayınca, bu tarihten itibaren bir yandan Türkiye üzerinde baskıya başlamış, diğer yandan da Boğazlar'ın Möntrö ile öngörülen statüsünün değişmesi gerektiği görüşünü müttefiklerine kabul ettirme uğraşı içerisine girmiştir. Türkiye, baskılar karşısında, 1945 sonlarında Boğazlar'ın statüsünü görüşmek üzere, içinde ABD'nin de yer alacağı bir uluslararası konferansın toplanmasını kabul etmiştir. Ancak, 1946 yılından itibaren ABD ve Sovyetler Birliği arasında hızla tırmanan Soğuk Savaş nedeniyle bu konferans hiç toplanmamıştır. Soğuk Savaş

622 Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, Türk Dış Politikasının 20 Yılı, 1947-1965, SBF Dergisi, C.XXI, No.1., (1966), s.288.

623 New York Times, (2 April 1957). Aktaran: Cüneyt Akalın, Soğuk Savaş ABD ve Türkiye, Kaynak Yayınları, (İstanbul, 2003), s.76.

624 Muzaffer Ercan Yılmaz, Soğuk Savaş Döneminde Türk-Rus İlişkileri, Akademik Fener, (2010), s.30-39.

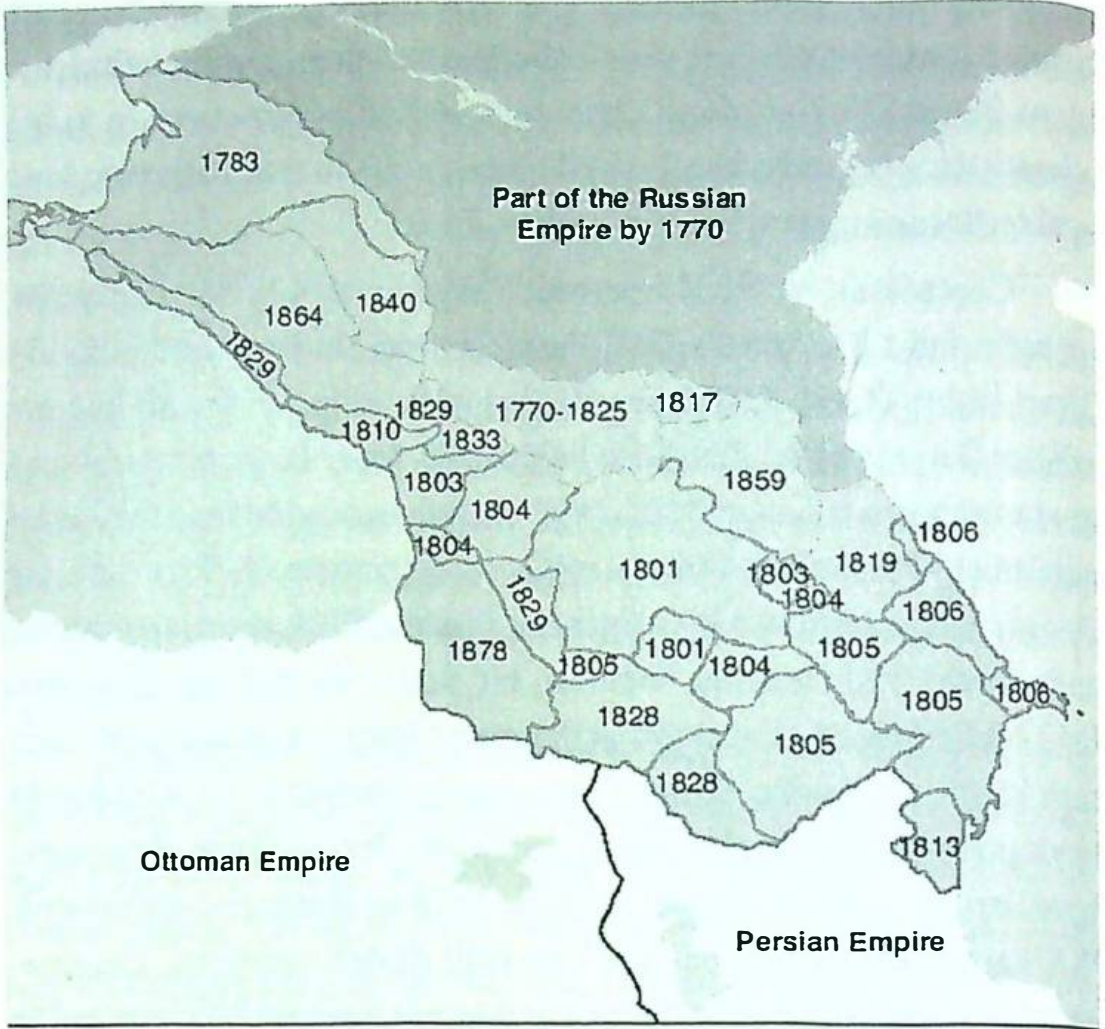
sonrasında ise daha çok kendi iç sorunlarıyla uğraşmak ve Sovyetler Birliği mirasını olabildiğince kurtarmak önceliğine sahip bulunan Rusya, Montrö statüsünü yine kabullenmek durumunda kalmıştır. Rusya, kendi bölgeleri dâhil Orta Asya ve Kafkas petrollerinin sadece kendi denetiminde, kendi nakil hatları kullanılarak Batı pazarlarına aktarılmasını istemektedir.

- **Çeçenistan ve PKK Sorunu;** Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1 Kasım 1991'de Cahar (Cevher) Dudayev önderliğinde Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti Rusya Federasyonu'ndan bağımsızlığını ilan etmiştir. Rusya ise beklendiği üzere bu bağımsızlık ilanını tanımamıştır. Çeçenistan, 1995 sonbaharında bağımsızlık savaşı başlatmıştır. Rusya'nın iddialarına göre bu savaşta Türkiye açık bir biçimde Çeçenleri desteklemiştir. Bu iddialar Türk resmi makamlarınca sürekli reddedilmiş, sorunun bir Rus iç sorunu olarak görüldüğü bildirilmiştir. Ancak bu açıklamalar Rusya'yı tatmin etmekten uzak kalmıştır. Rusya, ikinci Çeçen savaşı esnasında ve sonrasında da yine Türkiye'nin el altından Çeçenistan'ı desteklemeye devam ettiğini ileri sürmüştür. Rusya, özellikle 1990'lı yıllarda, karşılık olarak PKK kartını oynamaya başlamış ve aktif destek vermiştir. Çeçenistan ve PKK meseleleri Türk-Rus ilişkilerinde pürüzlü bir diğer nokta olmaya devam etmektedir. Ruslar, YPG ve PKK konusunda oldukça esnek rahat ederken, sadece 2011-2014 arasında Başakşehir'de 6 Çeçen komutan Rus suikastına maruz kalmıştır. Ruslar, Suriye'deki YPG/PKK'yı terörist örgüt olarak görmüyor ve her fırsatta yakın ilişki kurmaya çalışıyor.

- **Kafkaslar ve Orta Asya'da Güç Mücadelesi;** Kafkasya'nın Ruslar tarafından işgali büyük ölçüde 1864'de tamamlandı (Harita 1)⁶²⁵.

625 Firouzeh Mostashari, On the Religious Frontier: Tsarist Russia and Islam in the Caucasus, Taurus, (London, 2007), p.121.

Harita 1: Kafkasya'da Rus İşgalleri (1770-1878)

- 1770-1825: Osetya, İnguşetya
 1783: Kınm Hanlığı
 1801: Kartli-Kakheti
 1803: Taşkur-Belokan, Megrelia
 1804: İmereti, Guria, Ganya Hanlığı, İlisu Sultanlığı
 1805: Şirvan Hanlığı, Şekş Hanlığı, Karabağ Hanlığı
 1806: Derbent Hanlığı, Kuba Hanlığı, Bakü Hanlığı
 1810: Abhazya
 1813: Talış Hanlığı
 1817: Kuzey Çeçenistan
 1819: Doğu Dağıstan
 1828: Nahçıvan Hanlığı, Erivan Hanlığı
 1829: Kuzey Karadeniz Sahili, Samtskhe-Cavaheti, Karaçay
 1833: Svaneti
 1840: Ön Kuban
 1859: Çeçenistan ve Batı Dağıstan
 1864: Kuzey Kafkasya
 1878: Batum, Kars, Ardahan

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra söz konusu bölgelerde bazı Müslüman ve/veya Türk kökenli halklar ve devletler ortaya çıkmıştır. Kafkaslarda çoğunluğu Müslüman Çeçenler, Acarlar, Abhazlar, Dağıstanlılar, Türk ve Müslüman Azeriler, Orta Asya'da ise Türk-

menler, Özbekler, Kırgızlar ve Kazaklar bunlar arasındadır. Rusya, her ne kadar Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, aralarında Türk ve Müslüman ülkelerin de bulunduğu ardıl devletlerin bağımsızlıklarını tanısa da, eski Sovyet sınırlarını kendi "arka bahçesi" olarak görmeye devam etmiştir. Bu tutum, 1992 sonlarında Yeni Avrasyacılar'ın iktidara gelmesi ve "Yakın Çevre" doktrininin kabul edilmesiyle daha da belirgin bir hal almıştır⁶²⁶.

Soğuk Savaş sonrasında görünürde ekonomik anlamda artan işbirliğine rağmen, Rus askerlerinin Gürcistan ve Ermenistan'a girmeleri, 1993 yılında Rusya'nın Dağlık Karabağ sorununa ilişkin olarak Türkiye'yi Ermenistan'a müdahale etmeme konusunda tehditle karışık uyarması Rus tehdidi algılamasını devam ettirmiştir.⁶²⁷

Son dönem ilişkilere ise Suriye, Libya, Doğu Akdeniz, Ukrayna ve Kırım, Dağlık Karabağ'daki gelişmeler etki etmektedir. Kasım 2015'de Suriye sınırında savaş uçağının düşürülmesini müteakip Rusya, Türkiye'ye ambargo uygulamaya başladı. İlişkiler 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de gerçekleşen darbe girişimi sonrası tekrar olumlu bir süreç başlattı. İki ülke ilişkilerinin normalleşmesi ile görece olarak yasaklar kalkmaya başlarken önemli projelere imza atıldı. Bunlardan Akkuyu nükleer santrali 22 milyar dolara mal olacak ve ilk ünitesinin 2023'e kadar hizmete girmesi planlanıyor. Rusya, Mavi Akım üzerinden Türkiye'nin doğal gaz ihtiyacının %60'ını karşılıyor ve buna Balkanlar üzerinden Güney Avrupa'ya uzanacak Güney Akımı ekleniyor. Rusya'dan alınan S-400 füzeleri ise Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinde kırılma yarattı. Rusya-Türkiye ilişkilerinde son dönemdeki gelişmeler tamamen Rusya'nın isteğine göre, istediği sektörlerde (turizm, enerji, ticaret, silah satışı) ve onun istediği hızda gelişti⁶²⁸. Ancak, ilişkilerde önemli kırılma noktaları söz konusu ve Türkiye'ye ihtiyacı olan Ruslar, sabırlı davranmaya çalışıyor.

626 Kemal Karpap, Türkiye ve Orta Asya, İmge Yayınları, (Ankara, 2003), s.76.

627 Erhan Büyükkakıncı, Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye-Rusya İlişkileri, Faruk Sönmezoglu (Der.), Türk Dış Politikası Analizi, 3. Baskı, Der Yayınları, (İstanbul, 2009), s.154.

628 Aydın Sezer, Türkiye-Rusya İlişkileri, Artı TV, (02 Ocak 2018).

Çarlık Rusya'sının Osmanlı İle İlgili İstihbarat Çalışmaları

1917 yılında Çarlık rejimi çökene kadar Rus istihbaratı, genellikle Osmanlı ordusu ve ülkenin iç ve dış politikası ile ilgili konulara odaklanmıştı. Rus askeri ajanları ve diplomatik temsilcilerinden gelen haberler ve değerlendirmeler yolu ile özellikle aşağıdaki konular takip ediliyordu;⁶²⁹

- Osmanlının iç siyasi durumu,
- Rusya-Türkiye ilişkileri,
- Osmanlı üzerindeki İngiliz etkisi,
- Türk ordusunun teşkilatı ve durumu,
- İstanbul ve Çanakkale Boğazlarındaki tahkimat ve kaleler,
- 1852'de Suriye'de patlak veren Dürzi isyanı ile ilgili gelişmeler,
- Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Bosna-Hersek'teki huzursuzluklar,
- Osmanlı'nın savaş hazırlıkları,
- Osmanlı toprakları içinde özellikle yabancı sermaye ile yapılan kara ve demiryolu çalışmaları.

Osmanlı ordusu ile ilgili başka ülkelerden de pek çok istihbarat alındığını arşivlerde görüyoruz. Napolyon döneminde Fransızlarla Türklerin Karadeniz, Bosna, Arnavutluk ve Epir bölgesindeki savunma düzenlerinin; 1811 yılında Osmanlı'nın Epir'i işgal planının paylaşıldığı görülüyor. Osmanlı ordusunun kıyafetleri ile geniş bir resim kataloğu var.

İstihbarat belgeleri daha çok Osmanlı ile ilgili coğrafi, topoğrafik, istatiksel, etnografik ve hidrografik istihbarata odaklanmış durumdadır ve çoğu haritalar, planlar ve atlaslar ile açıklanmaktadır.

629 Voenno-uchenyı Arkhiv, Russian Military Intelligence on Asia: Archive Series, 1651-1917. Russian Military Intelligence on Asia: Archive series, 1651-1917 — Brill (brillonline.com)

Bu çalışmalarda, haritalar ile Rusya'nın Avrupa ve Türk Asyası, Osmanlı İmparatorluğu, Başkanlar ve Suriye dâhil bağlantıları ele alınıyor. Osmanlı'nın Anadolu ve etrafındaki pek çok bölgesi ile ilgili özel haritalar bulunuyor. Başta İstanbul olmak üzere birkaç şehrin elle çizilmiş haritaları var. İstanbul'da Büyük Dere Vadisi, Prens Adaları, Boğazlar ve buradaki tahkimat yanında Asya'daki Türk bölgelerinin sınırları, Erzurum ve Van etrafındaki dağ silsileleri ile ilgili çalışmalar öne çıkıyor. İstatiksel ve etnografik istihbarat ise daha çok ülkenin ve belirli bölgeleri ile ilgili nüfus durumu ve hayvan sayıları ile ilgilenmiş durumdadır.

1826-1828 yıllarındaki İran-Rus Savaşı sonunda yapılan Türkmençay anlaşmasıyla İran'da Kürt nüfusunun bulunduğu topraklar Rus egemenliği altına girdi. Hemen akabinde Ruslar, Kars ve Ardahan'ı da işgal ettiler. Böylece Avrupa o dönemki müttefiki olan Osmanlı dolayısıyla Kürt nüfusu ile karşılaştı. Rus yetkililer İran ve Osmanlı'ya karşı Kürt kartını kullanabilmek için tarihin ilk Kürdoloji çalışmalarını başlattılar. Kürt tarihi ile ilgili ilk çalışmalar Rus orijinlidir. Kürtlerin tarihi ve bir ulus oldukları ile ilgili iddialar temel olarak bir kaç kaynak referans gösterilerek yapılmaktadır.⁶³⁰ Bunlardan en önemlisi Şeref Han adıyla bilinen Bitlis beyinin "Şerefname" adlı elyazısının orijinali olduğu iddiası ile Rus ordusu için çalışan Fransız oryantalist François B. Charmoy tarafından çevrilen ve Saint Petersburg'da basılan kitaptır.⁶³¹ Şerefname'yi Rus subayları sözde İran'daki el yazması eserler içinde bulmuş, Çarın hizmetinde olan Charmoy ise şekillendirmiştir.

Kitabının pek çok bölümünde Charmoy, Kürtleri de bu kitaba dâhil etmek için bazı uydurmalar yapmış hatta intihalde bulunmuştur. Şerefname'yi çevirenler konar-geçer anlamındaki "Ekrad Taifesi" ifadesini "Kürt Ulusu" olarak tahrif etmişlerdir. Rus ordusu içinde

630 Konu ile ilgili detaylı bilgi için bakınız; Sait Yılmaz, Kürtler Neden Devlet Kuramaz, Milenyum Yayınları, (İstanbul, 2011).

631 Cheref-namah ou Postes de la nation Kurde, Translated by François B.Charmoy, 2 Vols., St. Petersburg, 1868/1875.

Ermeniler ile ilgili propaganda çalışmaları yapan ve daha sonra Kürt tarihi yazmakla görevlendirilen iki bilim adamı gerçekte ise Rus subayı olan Vladimir Minorsky ve Basili Nikitine tarafından yazılan kitaplar ise 1940 yılından sonra basılmıştır.⁶³² Şerefname'den sonra en çok ilgi gören kaynaklardır. Doğu bilimcileri olan Minorsky ve Nikitine, Birinci Dünya Savaşı esnasında Rusların Basra'ya inme hedefleri için Kürtleri ayaklandırmaya çalışıyorlardı.

Rus İstihbaratının Türkiye'deki Faaliyetleri (1920-1950)

Tarih boyunca devam eden Rus-Türk rekabeti, çatışmaları ve düşmanlığı 1920'lere gelindiğinde yerini kısa süreli barış ve işbirliği dönemine terk etmiştir. Dünyada gelişen olayların karmaşık seyri Rusya'nın Bolşevik devrimini korumak ve devam ettirmek çabası, Türkiye'nin kurtuluş mücadelesi ve varlığını sürdürme çabaları bu iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. İdeolojik farkların olmasına rağmen netice itibariyle her iki devlet emperyalist güçlere karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Fakat ikili ilişkilerdeki bu bahar havası çok uzun sürmemiştir. Ayrıca karşılıklı ilişkilerin iyi olduğu dönemde bile karşılıklı şüpheler ve endişeler kendini açık belirtmese de bu süreci dolaylı olarak etkilemiştir. Şüphelerin temelinde iki ülke arasında rekabeti oluşturan tarih boyunca ortaya çıkarak kronikleşmiş sorunlar bulunmaktadır. Rus imparatorluğu Türk toprakları üzerinde gelişmiş, Ortodoks inancı gereği İstanbul'u sahiplenmeye bir kutsiyet kazandırmıştır. İki imparatorluk arasındaki bitmek tükenmek bilmeyen (16 adet) savaşlarda, Rusya sınırları içerisinde yaşayan Müslüman ve Türk toplulukları şiddet ve baskı hedefi haline gelmiştir. Tüm bunları dikkate aldığımız zaman 1920'li yıllardan başlayarak, günümüzde bile ikili ilişkilerin görünmeyen tarafını oluşturan istihbarat faaliyetlerinin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir.

⁶³² Bakınız: Viladimir Minorsky, *Les Origines des Kurdes (Kürtlerin Orijini)*, 1924. Basile Nikitine: *Les Kurdes, Etude Sociologique et Historique*, (Paris, 1956).

1920-1930'lu yıllarda Sovyetlerin Türkiye'ye yönelik dış istihbarat faaliyetinin ana konularından birisi Rusya'dan Türkiye'ye göç etmiş Müslüman ve Türk mültecileri izlemek, faaliyetlerini mercek altına almak ve onlara karşı mücadele etmektir. Bu süreç, İkinci Dünya Savaşı döneminde ve sonrasında da devam etmiştir. Türkiye'de bulunan Sovyet istihbaratı mensupları ve Ankara Büyükelçiliği aracılığıyla Moskova'ya gönderilen raporlarda Kafkas muhaceretinin faaliyetlerine ilişkin çok sayıda bilgi aktarılmıştır. İstihbarat raporlarına göre, Sovyetlere karşı savaşan ülkeler (Almanya ve Japonya) muhaceret mensuplarıyla (Hüsrev Bey Sultanov, Şamil, Emircanov) ilişki kurmuş ve bu faaliyetler Türkler tarafından engellenmemiştir.⁶³³

Sovyet Rusyası istihbaratı çalışmalarını en başından beri ülke içinde olduğu kadar ülke dışında da yoğun bir şekilde sürdürüyordu. 1930'lu yılların sonlarına gelindiğinde devrim karşıtı unsurların ortadan kaldırılması farklı ideolojik akımların tamamen yok edilmesi, milliyetçi, Türkçü, İslamcı aynı zamanda Rus burjuva düşüncesi veya Çarlık dönemi ile manevi bağını sürdürdüğünden kuşku duyulan herkes acımasızca baskı, şiddet ve tasfiye politikalarının kurbanı oluyordu. "1937 yılı"nın Stalin'in tasfiye politikalarının bir simgesi haline gelmesi bir tesadüf değildir. Bu süreç Sovyetler Birliği'nin oluşum ve gelişim tarihinin en baskıcı dönemidir. Toplu kıyımlar, sürgünler, zorunlu göçlerin yaşandığı bu dönemde Stalin'in tasfiye politikalarının uygulanmasında istihbarat teşkilatı önemli görevler icra etmiştir.

Yeni açıklanan arşiv belgeleri, hatta istihbarat organlarınca alınan bilgiler savaş öncesi ve savaş sırasında Türkiye'nin Sovyetler'e karşı tedbirli bir politika izlediğini göstermektedir. 1930 yılında Sovyetler Birliği ve Türkiye, birbirlerine karşı propaganda yapan örgüt ve teşkilatların yasaklanması ve feshine ilişkin gizli anlaşmaya vardılar. Mayıs 1932 yılında Moskova'ya ziyareti sırasında İsmet Paşa V.Molotov ile ikili bir görüşme yapar. İsmet Paşa, Dışişleri Bakanı

633 Соцков Л. Ф. Неизвестный сепаратизм. На службе СД и Абвера: Из секретных досье разведки», Рипол Классик; М.; 2003, s.13-14.

Rüştü Aras ve M.Litvinov'un bu görüşmeye katılmamasını istemiştir. İsmet Paşa, görüşme sırasında şunları söylemiştir:

*“İki sene önce Ankara’ya geldiği sırada L.Karahan Türkiye’de yaşayan bazı (rejim karşıtı) milliyetçi Rus unsurların Sovyet karşıtı faaliyetlerinden şikâyetle bulunmuştur. İsmet o zaman, belli eylem programıyla hareket ederek mümkün olan her şeyi yapacağına dair söz verdi ve Türkiye’deki istenmeyen unsurları tamamen imha ederek verdiği sözü tuttu. Böylece, bugün ne ona ne Kemal’e ne de Türk hükümetine değil Sovyet karşıtı açık propagandaya müsaade etmesi hatta her hangi bir gizli propagandayı himaye ettiği gerekçesiyle sitem edilemez”*⁶³⁴

1941 yılı Temmuz ayı sonlarında Türkiye’den Moskova’ya gönderilen bir istihbarat raporunda, Türk hükümetinin Kafkaslarla ilgisini açığa vurmak istemediği, bu konuda istihbarat örgütü birimlerine ve polise, göçmenlerin SSCB karşıtı faaliyetlerine müsaade etmemeleri konusunda talimat verildiği yazılmıştır. Raporda, bunun Türkiye’nin SSCB ile ilişkileri gerginleştirmek istemediği gerekçesiyle yaptığını, aynı zamanda göçmenleri de ellerinden bırakmak istemediği, Mir Yakup Mehdiyev, Said Bey Şamil, Ahmet Zeki Velidov (Zeki Velidi Toğan) ve diğerlerinin Sovyetler Birliğine karşı aktif faaliyetlerine Türkiye hükümetinin müsaade etmediği belirtilmişti.⁶³⁵

Bu dönemde, Türkiye’nin siyasi partileri, siyasi düzlemdeki çekişmeler, siyasi liderler ve üst düzey bürokratlarla ilgili Sovyet istihbarat organlarının Moskova’ya ilettikleri yoğun bir bilgi akışı gözlemlenmektedir. Sovyet ordusunun Transkafkasya Dairesi İstihbarat Birimi 1941 yılı Nisan ayında Türkiye’deki durum ve dış politikayla ilgili topladığı gizli raporları hizmet içi kullanım için bir kitapçık haline getirmişti. Raporda, Türk basınında Sovyetler Birliği ile ilişkiler konusunda sergilenen tutumun sözde dostluk ilişkileri oldu-

⁶³⁴ İsmet Paşanın V. Molotov’la konuşması. Mayıs 1932 , Rusya Devlet Sosyal-Politik Tarih Arşivi, f. 82, l. 2, d. 1328, v. 125. Alıntı: Гасанлы Дж., Русская революция и Азербайджан: Трудный путь к независимости (1917-1920), Издательство «Флинта», Москва 2011, s. 630.

⁶³⁵ Cemil Hasanlı, Tarafsızlıktan Soğuk Savaşa Doğru Türk - Sovyet İlişkileri. 1939-1953, Bilgi Yayınevi (İstanbul, 2011), s. 74-75.

ğu, yani bu ilişkilerin gerçek karakterini yansıtmadığı, ayrıca Doğu illerinde yaşayan halk arasında SSCB karşıtı propaganda yapıldığı, köylerde muhtarların halka Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye saldıracağını söylediği ve halk arasında savunma tedbirlerinin artırıldığı yazılmıştı. Belgede daha sonra Erzurum, Sarıkamış, Artvin ve Doğu Anadolu'nun diğer bölgelerinde Türk ordusundaki askerlerin sayısı, silah ve mühimmatı, yedekteki subayların orduya alınmaları vs. konularda bilgi verilmişti.

Sovyet istihbarat raporlarında, Moskova'nın izlediği politika kapsamında, Türkiye içindeki karşıt görüş ve örgütlenmelerin faaliyeti yakından izlenirken, Türk Komünistlerine destek verildiği de görülmektedir. 1941 yılı ilkbaharında Türk hükümetine karşı mücadeleyi güçlendirmek amacıyla Komintern hattıyla Türkiye Komünist Partisi'ne maddi destek konusunda bazı adımlar atılmıştı. 10 Nisan 1941'de gençlere yönelik propaganda yapmak için Türkiye Komünist Partisi'ne 600 ABD doları tutarında destek sağlanmıştı. Aynı zamanda, SSCB Halk Komiserleri Konseyi Moskova Şarkiyat Enstitüsünün Türk Dili bölümüne 120 öğrenci alınması planlanmıştı. Oysa aynı yıl Arap ve Fars Dili bölümlerine aynı dönemde çok az sayıda öğrenci alınmıştı. Sovyet istihbaratının Güney Kafkasyalı mülteci örgütlerinin faaliyetlerini, İran ve Türkiye'de Alman istihbaratı çalışmalarını araştırması ve bu ülkelerde casusluk faaliyetlerinin genişletilmesi bölge için verilen mücadelenin derinleşmesi anlamına geliyordu.⁶³⁶

Raporlarda ayrıca Türk istihbaratının yapısına ve faaliyetine ilişkin bilgilerde yer almaktadır. Bu raporlarda Türk istihbarat Teşkilatının üç koldan faaliyet gösterdiği yazılmaktadır:

(1) "İstihbarat Bürosu"- Genelkurmay Başkanlığına bağlı askeri istihbarat birimi.

(2) "Umum Emniyet Müdürlüğü"- İçişlerine bağlı Genel Müdürlük.

636 Hasanlı, a.g.e., (2011), s.67-68.

(3) “Milli Emniyet Hizmeti”- istihbarat teşkilatı.

Ayrıca Milli Emniyet Hizmeti bünyesinde iki amirlik (şube) vardır:

- “A” - İstihbarat
- “B” - Karşı İstihbarat.

Ayrıca, başta İstanbul olmak kaydıyla Türkiye’nin büyük şehirlerinde teşkilatın şubeleri bulunmaktaydı. İstanbul şubesi muhaceret örgütleri ve liderlerinin faaliyetlerini kontrol altında tutuyordu.⁶³⁷ İkinci Dünya Savaşı döneminde İstanbul’da en az on yedi yabancı ülkenin istihbarat örgütü aktif bir şekilde faaliyet göstermekteydi. Diğer tarafsız devletlerin başkentleri de - Madrid, Lizbon, Stokholm, Bern - istihbarat savaşlarının yaşandığı önemli merkezler idi. Fakat İstanbul İkinci Dünya Savaşı’nın en büyük casus şehri⁶³⁸ ve istihbarat savaş alanıydı.

1939 yılında ABD’nin Ankara Büyükelçiliği ve İstanbul Konso-losluğunda sadece üç elçi, üç diplomat ve iki ataşe çalışıyordu. Fakat iki sene sonra burada on bir diplomat, yirmi bir yardımcı personel çalışırken çok sayıda askeri ve diğer kurumların temsilcileri de görevlendirilmiştir.⁶³⁹ Konumu itibariyle İstanbul o dönemde gizli görüşmelerin yapılabileceği en ideal yer olmuştu. Değişik ülkelerin istihbarat ajanlarının dolup taşıdığı bu şehirde Türk karşı-istihbaratı casusluk faaliyetlerini kontrol altında tutmak için yoğun çalışmak zorunda kalıyordu. Her kafe, restoran ve barda müşterileri, gelip gidenleri gözlemleyen, gerektiğinde çalışanlardan her türlü bilgiyi alabilen istihbarat elemanları bulunuyordu.⁶⁴⁰

1942 yılında Rus istihbaratının Türkiye masası faaliyetlerini yürüten G.İ. Mordvinov tutuklandı. Onun yerine Mihail Baturin atan-

637 Соцков Л. Ф., s. 18

638 Ю.М Батулин, *Досье разведчика: Опыт реконструкции судьбы* (Предисл. В.И.Трубникова) Молодая гвардия; Новая газета, (Москва 2005), s.383

639 Батулин, (2005), s. 384.

640 Батулин, (2005), 381-382.

dı. Baturin, 1940 yılında Türkiye'ye görevlendirilmiştir. Rus istihbaratının Türkiye'deki faaliyetleri sadece mülteciler ve örgütlenmeleri Rusya karşıtı propagandaların izlenmesi ile sınırlı değildi. Ayrı ayrı ülkeler arasında sürdürülen gizli diplomasi trafiğini izlemek, siyasi ilişkilerin perde arkası oyunlarına dair bilgi toplamak ve Moskova'ya iletmek de öncelikli görevlerdendi. Ekim 1944 yılında Baturin ve ekibi İngiliz-Macar gizli görüşmeleri ve onlar arasında gizli antlaşma imzalama ihtimalini içeren istihbarat bilgilerini Moskova'yailetmişlerdir.⁶⁴¹

1942 Eylül ayında Sovyetler tarafından Türkiye'deki siyasi durum araştırılmış ve siyasi liderlerde ilgili kapsamlı bir rapor hazırlanmıştı. SSCB Dışişleri Komiserliği Orta Doğu Şubesinin belgelerine dayanılarak hazırlanmış 34 sayfalık bibliyografik raporda 117 tanınmış siyasi ve devlet adamıyla ilgili bilgi verilmekteydi. Raporda yer alan kişilerle ilgili bilgilerde, yaşamı, kariyeri, bulunduğu görevler, siyasi eğilimi, SSCB'ye karşı tutumu vs. bilgiler yer almıştı. Alfabetik sırayla hazırlanmış raporda; Fuat Agralı, Fazıl Aykaç, Muhtittin Akyüz, Ali Haydar Aktay, Zeki Alsan, Hulusi Alataş, Zekai Apaydın, Rahmi Apak, Rüştü Aras, Ali Rıza Artunkal, Saffet Arıkan, Rıfkı Atay, Mehmet Açıkalın, Celal Bayar, Hüseyin Baydur, Halid Bayrak, Ali Fuat Cebesoy, İsmet İnönü, Şükrü Kaya, Kazım Karabekir, Numan Menemencioğlu, Hasan Menemencioğlu, Yunus Nadi, Fethi Okyar, Rauf Orbay, Recep Peker, Abdulhalik Renda, Ruşen Eşref, Necmettin Sadak, Refik Saydam, Hasan Saka, Şükrü Saracoğlu, Selim Sarper, Mustafa Sertel, Tevfik Sılay, Hüsnü Taray, Fikri Tuzer, Tarık Us, Tahsin Üzer, Ahmed Ferit, Fevzi Çakmak, Ali Çetinkaya, İbrahim Tali Öngören, Ahmet Emin Yalman, Hüseyin Cahit Yalçın ve diğer isimler bu raporda yer alıyordu. Sovyet istihbaratı, Türk siyasileri ve hükümet içindeki entrikaları da yakından takip ediyordu.

Siyasi çevreler ve devlet kurumlarının yanı sıra hem Türkiye'nin önde gelen basın organlarının yanı sıra taşrada yayımlanan gazeteler

641 Бату́рин, (2005), s. 31.

de dikkatle takip ediliyordu. 1942 yılı sonlarında SSCB Dışişleri Komiserliğinden S.P. Kozirev'e yazılmış raporda Tan, Hakikat, Anadolu gazeteleri ile ilgili geniş bilgi verilmişti.⁶⁴²

25 Ekim 1941 tarihinde İstanbul'daki Rus istihbaratının SSCB Halk İçişleri Komiserliğine yazdığı bir raporda Alman propaganda-sının Türkiye'de oldukça yaygınlaştığı, Almanların bu amaçla Müslüman din adamlarını kullandıklarını yazılıyordu.⁶⁴³

Aslında Türkiye, Sovyetler Birliği ile ilişkilerin normalleşmesi yönünde bazı adımlar atmıştı. Türkiye Parlamentosu 1944 yılı Ağustos ayında özel bir kanun çıkararak, Almanya Büyükelçisi Von Papen'e suikastla itham edilen Sovyetlerin Ankara Büyükelçiliği görevlileri Georgi Pavlov ve Leonid Kornilov'u serbest bırakmıştı. Halbuki Sovyet Büyükelçiliğinde basın ataşesi görevinde bulunan SSCB İçişleri Komiserliği istihbarat birimi mensupları Pavlov ve Kornilov'un suçları mahkemece doğrulanmıştı.

Aynı olayda yer almış Sovyet istihbaratçısı Reşit Kurbanbeyov çok sonralar bu olayla ilgili şöyle yazmıştı:

"Türk- Alman ilişkilerini bozmak amacıyla Kremlin, Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen'in öldürülmesi kararı almıştı. Operasyonu SSCB'nin Ankara Büyükelçiliğinde basın ataşesi olarak görev yapan İçişleri Komiserliği istihbarat subayları Pavlov ve Kornilov yönetiyordu. Bu eylemi bir Türk gerçekleştirecekti. Benim ve diğer istihbaratçıların görevi bu yoldaşların güvenliğini sağlamaktı. Katil adayını bulmak için bu subaylar eğlence yerlerine, kumarhanelere gitmeye başladılar. Lokantaların birisinde borç batağına saplanmış Abdurrahman Sayman adlı bir kumarbazı buldular. O, yüklü bir para karşılığında av tüfeği ile Von Papen'e ateş açmaya razı oldu. Fakat gizli odada yapılan görüşmede Abdurrahman pencereden atlayarak kaçtı. İstihbaratçıları onun arkasından ateş ettiler. Öldüğünü zannetmişlerdi. Türk istihbaratı onları tutukladı ve mahkeme oturumu başladığında

642 Hasanlı, a.g.e.,(2011), 86-87.

643 Батулин Ю.М. s. 386

Abdurrahman salona girdi. Sovyet subaylarının ülkede istikrarı bozmak istediklerini söyledi. Sovyet istihbaratçılar tutuklandılar...”

1940-1944 yılları arasında Almanlar, Sovyetlerin iç bölgelerinde harekât yaparken Türkleri de kullanmak istedi. Bu konuda Rus iddialarının aksine Türkiye'nin bir müdahale ve katkısı olmamıştı. Savaş sonuna doğru Alman ordusu yanında savaşan Kazak, Özbek, Türkmen kökenli Türkler, Almanya'ya kaçtılar. Almanya'yı işgal eden Amerikan ordusu, bu Türklerin bize ait olup-olmadığını sorar, biz sahiplenmeyince Ruslara teslim edilir ve hepsi katledilir. Öte yandan, 1944 yılında Azerbaycan'dan Türkiye'ye aileleri ile birlikte kaçan 417 aydın da Rusların isteği üzerine sınırdan kendilerine teslim edilir. Bu kişiler Kızılçakçak (Boraltan) Köprüsü'nden daha sınırın ötesine geçer geçmez, Türk yetkililerin gözlerin önünde kurşuna dizilir.⁶⁴⁴

Bunun dışında, Türkiye Sovyetlerle ilişkileri normalleştirmek için Almanlarla işbirliği yapmış yabancıların ülkeye girişi yasakladı. Sovyet ordusu Bulgaristan'a girdikten sonra Türkiye'ye sığınmış eski Bulgaristan İçişleri Bakanı Garovski 19 Eylülde ülkesine geri gönderildi. Alman işgali döneminde Faşistlerle işbirliği yapmış ve sonradan Türkiye'ye kaçmış Türk kökenli Sovyet vatandaşları SSCB'ye iade edildiler. Romanya'ya sığınmış 20-30 bin Kırım Tatarının Türkiye'ye gelme istekleri de geri çevrilmişti.⁶⁴⁵

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk-Rus İstihbarat Mücadelesi

1949 yılı ilkbaharında ve yazında gelişen bazı olaylar Türk- Sovyet ilişkilerini daha da gerginleştirdi. Bunlardan öne çıkanlar şu şekilde sıralanabilir;

⁶⁴⁴ Abdülhaluk Mehmet Çay, 1960'lardan 2000'lere Türkçü Düşünce, Kızılçakçak Faciası, İleri Yayınları, (İstanbul, 2016), 156.

⁶⁴⁵ Hasanlı, a.g.e.,(2011), 112-113.

- Sovyet Büyükelçiliğinin İkinci Sekreteri Karyağdı Hasanov'un eşi Senuber Hasanova'nın Türk hükümetinden siyasi sığınma istemesi,
- Türkiye Dışişleri Bakanlığının diplomatik kuryesi Fuat Güzaltan'ın Soçi yakınlarında trende "intihar etmesi",
- Sovyet pilotu V. Bort'un Türkiye'ye kaçması.

SSCB'ye geri çağrılan Sovyet Büyükelçiliği mensubu K. Hasanov Stalin tasfiyelerinin kurbanı olabileceğinden korkarak, Türk hükümetinden siyasi sığınma talebinde bulunmak istemişti. Bu durumu öğrenen Sovyet istihbarat unsurları gizli bir operasyonla onu SSCB'ye kaçırdılar. Fakat eşi S. Hasanova Türk hükümetine siyasi sığınma için müracaat edebilmiştir. S. Hasanova'nın talebine olumlu yanıt verilmiş ve geçici olarak Adana'ya yerleştirilmişti. Sovyet Büyükelçiliği'nin üç mensubu onu Adana'dan kaçırmak istemişse de başaramamışlardı. Bundan sonra, Sovyet Büyükelçiliği S. Hasanova'nın SSCB'ye gitmek için büyükelçiliğe başvuruda bulunduğuna dair Türkiye Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarına mektup gönderdiğini açıklamıştı. Fakat S. Hasanova Ankara'ya gelerek bir basın açıklaması yapmış, herhangi bir başvuruda bulunmadığını, Türkiye'den sığınma aldığını ve Türk vatandaşlığına geçtiğini ifade ederek Sovyet Büyükelçiliğinin iddialarını yalanlamıştı. Türk Dışişleri ve İçişleri Bakanlıkları Sovyet Büyükelçiliği mensuplarının S. Hasanova ile iletişim kurmasına izin vermişti. Fakat Sovyet Büyükelçiliği de istekli olmadığı için bu konu zamanla önemini kaybetmişti. Karyağdı Hasanov Sovyet istihbaratı tarafından tutuklanarak Sibiry'a sürülmüş, Senuber Hasanova ise sonraları Kanada'ya göç etmiştir.

Sovyetler ile Türkiye arasında 1949 yılında yaşanan ciddi tartışmalardan biri de pilot V. Bort'la ilgiliydi. V. Bort, Kırım'dan kaçarak Sinop'a yerleşmiş ve Türk hükümetinden sığınma talebinde bulunmuştu. V. Bort bu eylemini Sovyet hükümetinin baskısından kurtulmak amacıyla gerçekleştirdiğini, Rusya'da açlık ve şiddetin ya-

şandığını söylüyordu. V. Bort'la ilgili sorun Sovyet Politbüro'sunda müzakere edilerek onun suçlu olduğuna karar verilmiş ve ülkeye iadesine ilişkin Dışişleri Bakanlığınca hazırlanmış notanın metni onaylanmıştı.⁶⁴⁶

Türkiye, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkileri etkileyen olaylardan bir diğeri 1960 Mayıs ayı başında bir Amerikan keşif uçağının Sovyetler Birliği toprakları üzerinde düşürülmesidir. Meselenin Türkiye'yi ilgilendiren yönü, keşif uçuşunu yapan ve düşen uçağın esas üssünün Adana'daki İncirlik Hava Üssü olmasıdır. Bu üstten kalkan uçakların Rusya hava sahasına girmeleri ve bu faaliyetlerin Türk makamlarının bilgileri dışında bulunması Türkiye'yi zor duruma sokmuştur. Sovyetler Birliği 13 Mayıs 1960 tarihinde; Türkiye, Pakistan ve Norveç hükümetlerine sert bir nota göndererek, Sovyetler Birliği hava sahasının ihlali için yabancı askeri uçakların kendi hava sahalarını kullanmalarına müsaade etmelerini kınamıştır.

Türkiye'nin NATO'ya girmesinden sonra Rus istihbaratı için Türkiye'nin önemi daha da artmıştır. Soğuk Savaş boyunca, Sovyet askeri birliklerinin dinlenmesi amacıyla, Türkiye'de inşa edilen Amerikan üslerinde bulunan teçhizat ve bu üslerdeki hava alanlarına inen U-2 ve AWACS uçakları Amerikalılara çok değerli istihbarat imkânı sağlamışlardır.

O dönemde MİT raporları önce ABD'ye gidiyor, yeterli ve gerekli görüldükleri takdirde geri dönüyordu. Türkiye'deki yönetimlerin derdi ise sol kanadı olmayan bir demokrasi yaratmaktı. MİT'in Soğuk Savaş'taki en önemli gayret alanı solun sebebiyet verdiği devrimci hareketler içinde TKP'yi, dolayısı ile Rusya'yı bulmaktı. Bu işle görevli Kontr-Komünizm dairesi teşkilatın özü sayılıyordu⁶⁴⁷. Batıya tamamen yaslanan Türk yöneticileri için tek bir tehlike vardı; "Beynelmilel Komünizm".

646 Hasanlı, a.g.e.,(2011), 437-439.

647 Mahir Kaynak, Yel Üfürdü Su Götürdü, Babıalı Kültür Yayıncılığı, (İstanbul, 2005), s.67.

1960 sonrası Türkiye’de bir sol hareketin ortaya çıkması ve Kıbrıs sorununda ABD’nin aldığı tutum, ABD karşıtı duyguları kuvvetlendiren olaylar olmuştur.⁶⁴⁸ Küba krizi de kendi çıkarları söz konusu olduğunda ABD’nin müttefik gibi davranmadığını ortaya koymuştu. 1964 Ağustos’undan itibaren Türkiye’de ABD karşı duygular gün geçtikçe güçlenmeye başlamış, Türkiye’nin NATO, ABD ve genel olarak dış politikasında değişimler görülmüştür. Türkiye artık çıkarlarının ABD ile uyuşup, uyuşmadığına daha çok dikkat etmektedir. Bu dönemden itibaren Rus istihbaratının Türkiye üzerindeki ana gayretleri şu alanlara odaklanmıştır;

- Türk Solunun güçlendirilmesi ve ülkenin terör olayları ile istikrarsızlaştırılması,
- Türkiye’de ABD ve NATO karşıtlığının desteklenmesi,
- ABD’nin ekonomik yardımın yeterli olmadığı durumlarda Türkiye’de yatırımlar yaparak, bu tesislerin istihbarat platformu olarak kullanılması.

Türk halkına yönelik propaganda faaliyetleri içinde “Bizim Radyo” isimli Sovyet propaganda radyosu bugün de çok kullanılan; “NATO’ya hayır”, “Gladyo”, “Amerikan Üslerine Hayır” gibi söylemleri kullanarak, sol akımları desteklemeye devam etmiştir.

ABD’nin karşılığı ise bir yandan Sağ akımları içinde “Komünizmle Mücadele Derneği” gibi yapıları desteklemek yanında özellikle 1970’lerin başında ABD-Çin yakınlaşmasından sonra Türk Solunun bölünmesi için Maoculuk vb. yapıların kurgulanması olmuş, bu tür Sol yapılarda diğer bazı Batılı istihbarat servisleri de örgüt bazında rol almıştır.

NATO’ya karşı 1955 yılında kurulmuş olan SSCB liderliğindeki Varşova Paktı’na üye uydu devletlerden Bulgaristan, Türkiye’ye karşı göç anlaşmaları nedeniyle ayrıştırılmış aileler üzerinden şantaj ve

648 Fahir H. Armaoğlu, Turkey and United States: A New Alliance, The Turkish Yearbook of International Relations, Vol.VI, (1965), s.6.

baskı yoluyla muhtelif ve ajan ve kaynak temin ederek, çeşitli istihbari bilgiler elde etmiştir. Ancak, Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) teşkilatı tarafından bu ajanlardan bir kısmı suçüstü operasyonu ile deşifre edilerek, muhtelif cezalara çarptırılmıştır⁶⁴⁹.

Diğer taraftan SSCB'nin Türkiye'de istihbarat faaliyetlerinde bulunan ajanları da (MAH-MİT) Kontrespiyonaj operasyonları ile suçüstü yapılmış ve mahkemelerde çeşitli cezalar almışlardır.⁶⁵⁰

Ayrıca, NATO'ya ait bilgileri VARŞOVA Paketi üyesi Romanya'ya veren Nahit İmre, 11 Aralık 1968 tarihinde mahkemeye sevk edilmiş, önce idama bilahare 30 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.⁶⁵¹

Sovyetler Birliği'ne yönelik pek çok dinleme üssü ve istihbarat gayretlerine destek olma içinde çeşitli özel operasyon birimleri de vardı. Özbekistan kökenli, CIA'nın ajanı Ruzi Nazar, 1976'dan sonra Afgan direnişinin örgütlenmesinden, Humeyni yanlılarınca rehin alınan ABD'nin Tahran Büyükelçiliği'ndeki Amerikalı askerlerin kurtarılmasına kadar çok sayıda gizli operasyonlara katıldı. CIA'daki görev süresi içinde Ruzi Nazar, 1959 yılında CIA istasyon şefi olarak Ankara'ya atandı.

Rus istihbaratı Türkiye karşıtı faaliyetlerde en ince ayrıntılarla ilgili bilgileri dahi toplamayı tercih ediyorlardı. SSCB ve Türkiye arasındaki ilişkileri görece normal olduğu dönemlerde de istihbarat faaliyetleri yoğun bir şekilde devam ettirilmiştir.

İstihbarat Uzmanı Bülent Ruscuklu bir kitabında Rus istihbaratı ile ilgili bir olayı aktarmaktadır.⁶⁵² Seydişehir Alüminyum Tesisleri ni inşa eden Ruslar burada 100'den fazla Rus teknisyen çalıştırıyordu. MİT açısından potansiyel Kontrespiyonaj hedefi olan bu grubu kontrol etmek zordu. MİT, Rusların içindeki KGB ajanlarını bulmak için uğraşıyordu.

649 Kaya Karan, Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı, Kripto Yayınları, (Ankara, 2014), 233-242.

650 Karan, a.g.e., (2014), 233-242.

651 Karan, a.g.e., (2014), 233-242.

652 Bülent Ruscuklu, Demokrat Partiden 12 Eylül'e, Alfa Yayınları, 2008.

KGB de o sırada Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin faaliyetlerini yakından izlemeye çalışıyordu. Ruslar, SSCB'ye bağlı Türk cumhuriyetlerinde milliyetçilik akımlarının artmasından çekindikleri için MHP'nin Orta Asya'daki devletlerle de teması olduğunu düşünüyorlardı. Bu yüzden, Seydişehir tesislerindeki KGB mensubu birçok kişiyi MHP'li bir elemanın "ağzını yoklamak için" göndermişlerdi. Bu kişilerden birisi de kadın olunca arada yaşanmış duygusal bir bağ nedeniyle Rus kadın hamile kalmıştır. İşlerin iyice karışacağından endişe eden eleman MİT görevlilerinin yardımıyla kadının kürtaj yapılmasını sağlayabilmiştir. Kürtaj sonrası doktor muayenehanesinde MİT mensubunun kadınla yaptığı görüşme sırasında Seydişehir'deki üç KGB ajanının kimlikleri belli olmuştur. Bunlardan ikisi tesislerdeki görevli teknisyenleri ve ailelerini izlerken diğeri ise bölgeyle ilgili istihbarat yapıyordu ve öncelikli hedefi MHP'nin faaliyetleri idi.⁶⁵³

1990 Sonrası Türkiye'deki Rus İstihbarat Faaliyetleri

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiler yeni bir aşamaya girmiştir. Zaman zaman karşılıklı suçlama, rekabet ve çıkar çatışması doğrultusunda gelişen bu ilişkiler genel anlamıyla olumlu sayılabilir. Fakat iki devlet arasındaki ilişkilerin çok olumlu olması bile istihbarat faaliyetlerinin öneminin azalması anlamına gelmemiştir. Kafkaslarda meydana gelen ayrılıkçı hareketler, dini örgütlenmeler, Rusya karşıtı faaliyetler ve hatta terör faaliyetlerinde bile Rusya'nın Türkiye'ye yönelik suçlama ve endişelerinin olduğunu dikkate aldığımızda bu faaliyetlerin, bilakis daha fazla önem kazandığını görmekteyiz.

Türk-Rus ilişkilerinin tansiyonunu zaman zaman artırıcı bir diğer konu Çeçen sorunu olmuştur. Özellikle, 1994–1996 döne-

653 Ruscuklu, a.g.e., (2008), s. 80-81.

mindeki ilk savaş sırasında bu tansiyon önemli ölçüde artmıştır. Türkiye'nin resmi Çeçen politikası; sorunun Rusya'nın toprak bütünlüğü içinde barışçıl vasıtalarla çözülmesi olmuştur. Ancak, zaman-zaman Türkiye'de bulunan Çeçen asıllı diasporanın örgütsel ve bireysel faaliyetleri ilişkilerin tansiyonunu artırmıştır. Hatta dönemin Rusya Büyükelçisi Albert Çernişev "Evi camdan olan komşusunun penceresine taş atmamalı" diye PKK sorununa dolaylı bir vurguda bulunmuştur. 1999'da başlayan ve zaman zaman süren sıcak çatışmalar sırasında ise Çeçen sorunun ilişkilerin tansiyonunu fazla etkilemediğini söylemek mümkündür. Bunda Türkiye yönetiminin ülke içindeki Çeçen diasporasının faaliyetlerini önemli ölçüde kısıtlayıcı önlemler almasının yanı sıra, Rusya ile terörizmle işbirliği sürecini sık sık yenileyici söylem ve eylemlerde bulunmasının da rolü vardır.⁶⁵⁴

Rus-Türk ilişkilerinde PKK konusu, tek başına neredeyse hiç ele alınmamış ve hep Çeçenistan konusu ile kıyaslanarak gündeme getirilmişti. Bu iki konunun uzun süre ilişkilere gölge düşürdüğünü söylemek mümkündür. Taraflar, karşılıklı suçlamalarda bulunarak ilişkilerin zaman zaman gerginleşmesine neden olmuşlardır. Ancak, özellikle 11 Eylül'den sonra bütün ülkelerin uluslararası terörizm ile mücadelede işbirliğine gittiği zaman, Rusya ile Türkiye birbirlerinin konuyla ilgili hassasiyetini anlamış ve diplomatik ilişkilerin de gelişmesiyle, bu konular ilişkilerde sorun olmaktan çıkmıştır. Ayrıca bu anlayışın hayata geçmesinde 24 Ocak 2002 yılında Moskova'da uluslararası terörizm ile mücadele konusunda Rus ve Türk diplomatlarının yaptıkları görüşmelerin ve bu konuda işbirliği yapacaklarına dair imzaladıkları anlaşmaların da etkisi büyüktür.⁶⁵⁵

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin, askeri ve politik alanda en çok istihbarat yarışı yaşadığı Rusya ile rekabetin 2000'li yıllarda ekono-

654 Nazim Cafersoy, Türkiye-Rusya İlişkileri ve Separatizm Faktörü, Türksam, (13 Şubat 2006).

655 İlyas Kemaloğlu, Rusya, Kürt Sorunu ve PKK, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4253>, 26 Şubat 2013

mik alana taşındığı da görülmektedir. 2003 yılından sonra Türkiye'den kümes hayvanı almayan Rusya bu uygulamayı 2010 yılında kaldırmıştır. Fakat kümes hayvanı almaya başlamak için “tesisleri inceleme” şartı koymuştur. Türk üreticiler Rus yetkililere kapılarını açmış, Ar-Ge tesisleri gezdirilmiş, üretim teknolojisi hakkında bilgi verilmiştir. Bu gezilerden sonra ambargo kaldırılmış, ülkeye kanatlı hayvan ihracatı başlamıştır. Rusya ile ticaretini artırma sevinci yaşayan sektör temsilcilerinin sevinci kısa sürdü. Çünkü Türkiye'nin teknolojisini kopyalayan ülkede, kısa sürede hem üretim hem ihracat arttı.⁶⁵⁶

Çeçen Savaşçılarına Rus İstihbaratı Tarafından Düzenlenen Suikastlar

5 Temmuz 2006'da Duma ve üst kanadı Federasyon Konseyi “terörizmle mücadele, devletin bütünlüğü ve egemenliğini, vatandaşların haklarını korumak” çerçevesinde istihbaratın yurtdışında özel operasyon yapmasına yeşil ışık yakmıştı. Karar, operasyonu gerçekleştirebilmek için özel birliklerin oluşturulmasını da öngörüyordu. O tarihte Irak'ta görevli dört Rus diplomatın öldürülmesinin ardından Devlet Başkanı Vladimir Putin, parlamentoya böyle bir yasa önerisinde bulunmuştu. Rus basınına göre, özel operasyonlarla ilgili dış istihbarat SVR'e bağlı 1998 yılında “Zaslon” birliği de kurulmuştu.⁶⁵⁷

Rus istihbaratının görevlendirdiği kişiler tarafından 2008-2011 yılları arasında, yani üç yılda İstanbul'da altı Çeçen komutan öldürülmüştür.

- 7 Eylül 2008'de Gazi Edilsultanov Başakşehir'de başından 2 kurşunla vurulmuştur. Edilsultanov'un kendisine tuzak kuran bir kadınla buluşmak için Başakşehir'e gittiği belirlen-

⁶⁵⁶ Rus İstihbaratının Türkiye'de Tavuk Ajanlığı, <http://www.millihaber.com/20131017/Rus-istihbaratinin-Turkiyede-tavuk-ajanligi.php>, 17.10.2013.

⁶⁵⁷ Fuad Seferov, İstanbul'da Çeçenlerin öldürülmesi FSB'nin tüzüğüne göre “yasal” iddiası, <http://haberrus.com/headline/2011/10/03/istanbulda-cecenlerin-oldurulmesi-fsbnin-tuzugune-gore-yasal-iddiasi.html> 03 Ekim 2011,

miştir. Bu ayrıntı, Rus gizli servislerinin “honey trap (ballı tuzak)” ismini verdiği ve Rus kadın ajanların kullanıldığı yöntemi akıllara getirmiştir.

- 9 Aralık 2008’de Çeçen savaşına katılan İslam Canibekov, eşi ve çocuklarıyla misafirlikten dönerken arkadan yaklaşan siyah giyimli bir saldırgan tarafından başına 3 el ateş edilerek öldürülmüştür.
- 27 Şubat 2009’da Ali Osayev Zeytinburnu’nda BMW marka bir araçtan açılan ateşle öldürülmüştür. Osayev’in Çeçen direnişinin sembolü Doku Umarov’un Türkiye’deki temsilcisi olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁵⁸

İstanbul Başsavcılığı 2014 yılında Gürcistan kökenli Temur Makhauri hakkında 2009 yılında İstanbul’da öldürülen Çeçen lider Ali Osaev’e suikast düzenlediği iddiası ile dava açtı. İddianameye göre, Makhauri, emri Rus istihbarat örgütü FSB’den almıştı ve kod adı “Zona” idi.⁶⁵⁹ Savcılık iki diğer Rus ajanının arandığını açıkladı. Savcılığa göre bu kişiler 2011 öncesi diğer üç Çeçen liderinde öldürülmesinden de sorumluydu ve ülkeye sahte pasaportlarla girmişlerdi. Savcılığa göre Zona, 2012 yılında İstanbul Havalimanında yakalandığında yeni saldırılar için Rus ajanlar ile buluşmuştu. Zona, Rus ajanlarla buluştuğunu itiraf etti. Zona’nın bir sonraki hedefinin Türkiye’de saklanan Çeçen lider, Kafkas Emiri Doku Umarov olduğu tahmin ediliyordu.

2009 yılında Osaev’in öldürülmesinden iki yıl sonra 16 Eylül 2011’de diğer üç Çeçen sığınmacı Berg-Khas Musaev, Zaurberk Amriev ve Rustam Altemirov, İstanbul-Zeytinburnu’nda gündüz vakti bir arabanın içinde öldürüldü. Savcılık diğer iki Rus ajanın isimlerini Alexander Zharkov ve Nadim Ayupov olarak açıkladı.

⁶⁵⁸ 3 Çeçen’e suikast Rus gizli servisinin ‘intikam operasyonu’, <http://gundem.milliyet.com.tr/3-cecen-e-suikast-rus-gizli-servisinin-intikam-operasyonu-/gundem/gundemdetay/23.09.2011/1442188/default.htm> 23 Eylül 2011

⁶⁵⁹ Thomas Seibert, Russian “Spies” Go on Trial for Turkish Hit, The Daily Beast, (March 04, 2014). [Russian “Spies” Go on Trial for Turkish Hit \(thedailybeast.com\)](http://thedailybeast.com)

Suikastı 2 Eylül 2011'de de Rus diplomatik pasaportuyla Türkiye'ye giriş yapan 55 yaşındaki Alesandr Jarkov'un susturucu silahla işlediği belirtilmiştir. Rus basını, öldürülen Musayev'in Ocak 2011'de 37 kişinin hayatını kaybettiği Moskova'daki Domodedovo Havaalanı'na düzenlenen intihar saldırısının planlayıcısı olduğunu öne sürmüştür. 4 Eylül'de aynı semtteki bir araç kiralama şirketinden "Antalya'ya 15 günlük tatile gideceğim" diyerek Ford Mondeo marka bir araç kiralamıştır. Olay yerinden kaçtıktan sonra otele dönen Jarkov, Türk özel timlerinin düzenlediği operasyondan bir kaç dakika önce oteli terk etmiştir. Otel odasında yapılan aramada, suikastta kullanılan silah, susturucu, gece görüş dürbünü ve bir kar maskesi bulunmuştur. Jarkov 2009 yılında düzenlenen benzer bir suikast sırasında da İstanbul'da idi. Olay sonrası yapılan incelemeler ve cinayetin işleniş şekli bu operasyonların tek elden yönetildiğine dair kuvvetli ipuçları vermektedir.

2009 ve 2001'da işlenen ilk üç cinayette 7,62 mm çapında mermi atabilen ve sadece Rus Askeri Gizli Servisi'nin (GRU) elinde bulunan Groza-1 isimli suikast silahı kullanılmıştır. Berg-Hac Musayev, Rustam Altemirov ve Zaurbek Amriev'in hayatını kaybettiği son saldırıda ise, bu silahın geliştirilmiş modeli ve 9 mm mermi atabilen Groza-3 kullanılmıştır. Sadece GRU'nun elinde bulunan silahlar, Moskova yakınlarında bulunan ünlü Tula silah fabrikasında üretilmektedir.⁶⁶⁰

Ruslar, Türkiye'deki Çeçen aktivistleri öldürmeye devam ettiler. 2013 yılında Çeçen işadamı Medet Önlü (Ünlü) Ankara'da öldürüldü.

Eski Çeçen savaşçı Magarbi İsaev, Rus istihbarat servisine bağlı olarak Çeçenlere yönelik suikastlarda yer aldığı için Nisan 2016'da İstanbul'da tutuklandı.⁶⁶¹

660 3 Çeçen'e suikast Rus gizli servisinin 'intikam operasyonu', <http://www.milliyet.com.tr/Gundem/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1442188&Date=&Kategori=gundem&b=23.09.2011>

661 Violetta Rusheva, Turkey suspects a Chechen of working for Russian intelligence, New Europe, (April 26, 2016). [Turkey suspects a Chechen of working for Russian intelligence](http://www.neweurope.com/en/article/turkey-suspects-a-chechen-of-working-for-russian-intelligence/), [New Europe](http://www.neweurope.com/en/article/turkey-suspects-a-chechen-of-working-for-russian-intelligence/)

Nisan 2016'da Türk polisi iki Rus vatandaşını suikast suçlaması ile tutukladı. O tarihte 52 yaşındaki Yury Anisimov ve 55 yaşındaki Alexander Smirnovare, 1 Kasım 2015'de Çeçen lider Vahid Edelgiriev'i İstanbul'da arabasının içinde öldürmekle suçlandı⁶⁶². Edelgiriev, 1 Kasım 2015 tarihinde İstanbul-Kayaşehir'de beyaz bir arabanın içinde vurulmuştu. Yapılan soruşturmada, bu iki casusun 2000-2015 yılları arasında İstanbul'da 7 Çeçeni öldürülen lider birimin içinde olduğu öğrenildi⁶⁶³. İki casusa Rusya'nın sağladığı lojistik ve teknik destek ile siyasi ve askeri espiyonaj yaptıkları, resmi dokümanları çaldıkları suçlaması da yapıldı.

Türkiye, 29 Kasım 2017 tarihinde Rusya'da hapiste olan iki Kırımlı Tatar politikacı (Ilmi Umerov ve Akthem Chiygoz) karşılığında iki Rus casusu serbest bıraktı. Rus casuslar Alexander Smirnov ve Luri Anisimov 2015 yılında Çeçen komutan Vahid Edelgiriev'e İstanbul'da yaptıkları suikast sonucu tutuklanmışlardı. Kırımlı Tatar politikacı Umerov, Ruslar tarafından kapatılmadan önce Kırım Meclisi başkan yardımcısı idi ve bölücülük yaptığı iddiası ile Rusya'da iki yıl hapse konulmuştu. Kırımlı Tatar lider Chiygoz ise Rusya karşıtı gösterilere karıştığı için sekiz yıl hapse mahkûm edilmişti.

Suriye'deki Gelişmeler Kapsamında İstihbarat Faaliyetleri

İstihbarat faaliyetleri çerçevesinde Rusya-Türkiye ilişkilerini etkileyen faktörlerden biri de Suriye meselesidir. Ekim 2010 yılında Moskova-Şam seferi yapan Suriye yolcu uçağı Moskova'dan havalandıran Suriye Havayolları'na ait RB-442 sefer sayılı A-320 Airbus tipi bir yolcu uçağı, kargosunda silah taşındığı yönünde istihbarat alınması üzerine Türk hava sahasından geçerken F-16 jetleri tarafından

⁶⁶² RT Worlds, Turkey detains 2 Russians, accuses them of espionage – reports, (April 13, 2016). [Turkey detains 2 Russians, accuses them of espionage – reports — RT World News](#)

⁶⁶³ Hurriyet Daily News, Turkey 'extradites two Russian spies in exchange for two Crimean Tatar politicians' (November 20, 2018), 18.00. [Turkey 'extradites two Russian spies in exchange for two Crimean Tatar politicians' - Turkey News \(hurriyetdailynews.com\)](#)

Ankara'ya indirilmiştir. Uçakta yapılan aramada askeri cihazların yer aldığı koliler çıkmıştır.⁶⁶⁴ Kolilerde füze yapımında kullanılan parçalar, füze rampa sistemi malzemeleri, aynı sistem içinde kullanılan radar ve anten düzenekleri ile bunların birbiriyle koordinesini sağlayan elektronik malzeme bulunuyordu. Söz konusu elektronik düzeneğin 'füzelerin harekete geçirilmesini sağlayan' malzeme olduğu⁶⁶⁵, uçakta silah taşındığı yönündeki istihbaratın ise CIA tarafından Ankara'ya verildiği iddia edilmiştir.⁶⁶⁶ Cihazların Rusya'nın en köklü silah fabrikası Konstruktorskoye Büro Priborostroyeniye (KBP) tarafından üretildiği tespit edilmiştir.

New York Times gazetesine konuşan ABD'li yetkililerin, "Uçakta askeri kargo olduğunu Türkiye'ye biz bildirdik" açıklamasının ardından, Rus istihbarat servisi FSB, olayla ilgili soruşturma başlatarak köstebeği aramaya başlamıştır. KBP'nin bünyesinde silah tasarım birimi başmühendisi, 58 yaşındaki Vyaçeslav Truhaçev'in akşam üzeri iş yerinden 300 metre uzakta şehrin merkezinde kafasına tek kurşun sıkılarak öldürülmesi "köstebeğin infazı" şeklinde yorumlanmıştır. Zira suikastta Makarov mermisi atan bilinmeyen susturuculu bir silah kullanıldığı ve cinayetin çok profesyonelce işlendiği belirtilmiştir. Olay yerinde saatlerce arama yapan Rus savcılar, cinayeti işleyenin kiralık katil olduğunu dile getirmişlerdir. Görgü tanıkları katilin erkek ve maskesiz olduğunu, Truhaçev'i öldürdükten sonra da yürüyerek olay yerinden uzaklaştığını anlatmışlardır. Cinayet öncesinde bölgeyi gören kameraların işlevsiz hale getirilmesi üzerine bölgedeki güvenlik kameralarından tam görüntü alınamadığı ortaya çıkmıştır.⁶⁶⁷

664 Moskova-Şam seferini yapan uçak Ankara'ya indirildi; Türkiye-Rusya ilişkileri etkilenir mi? , <http://haberrus.com/headline/2012/10/10/moskova-sam-seferini-yapan-ucak-f-16larla-ankaraya-indirildi.html#sthash.PT7T8Beo.dpuf>, 10.10.2012.

665 Suriye uçağında 'füze rampası bulundu' iddiası, <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/suriye-ucaginda-fuze-rampasi-bulundu-iddiasi-haberi-61047>, 17.10.2012

666 Türk F-16'ları Suriye uçağını Ankara'ya indirdi, <http://www.aydinlikgazete.com/mansetler/15923-turk-f-16lari-suriye-ucagini-ankaraya-indirdi.html>, 11.10.2012.

667 Rus köstebeğe 'Suriye' infazı!, <http://dunya.milliyet.com.tr/rus-kostebege-suriye-infazi-dunya/dunyadetay/23.11.2012/1631627/default.htm>, 23.11.2012.

15 Temmuz 2016 sonrası hızla gelişen ilişkiler istihbarat alanına da yansıdı. Rus medyasına göre, darbe girişimini Rus istihbarat servisleri önceden haber vermişti. İran medyasında yer alan haberlere göre, Suriye'deki Hmeymim hava üssünde bulunan Rus askeri istihbaratı unsurları Türk askeri mesaj trafiğinden hassas bilgileri deşifre etmişlerdi. Bu bilgiler, Marmaris'teki otele gönderilecek helikopter ile ilgili idi ve MİT'e aktarılmıştı.⁶⁶⁸ Bununla beraber, Rus sözcüsü Dmitry Peskov, söz konusu darbe girişimi ile Rus istihbaratının bilgisi olmadığını açıkladı. Ancak, pek çok yorumcuya göre Rus istihbaratının bunu inkâr etmesi normal sayılmalıdır. Bu tarihten sonra Türkiye'nin Batı ile olan ayrışması artarken, Rusya ile yakınlaşması arttı.

Bu döneme damgasını vuran olumsuz gelişme ise 19 Aralık 2016'da Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov'a yapılan suikast oldu. Karlov'a yapılan suikastla ilgili çeşitli iddialar ortaya atılsa da asıl nedeni ortaya çıkarılamadı. Mart 2021'de Ankara 2.Ceza Mahkemesi'nin kararında suikastın sorumlusu olarak Gülen hareketi gösterilse de karar Batılı ve Rus yetkililerce tatmin edici bulunmadı.⁶⁶⁹

2017 yılında başlayan Astana Süreci ve Soçi görüşmeleri sonrası Suriye özelinde Türk ve Rus istihbarat servislerinin başta Moskova olmak üzere sık sık bir araya geldiği ile ilgili haberler basına yansıdı.⁶⁷⁰ Ruslar, Türk ve Suriye istihbaratının bir araya gelmesine de öncü oldular. Bu görüşmelerin arkasındaki Rusya'nın beklentisi Suriye konusunda inisiyatifini elinde tutmaktı. Türkiye ve Rusya arasında özel-

668 Oleg Yegorov, Russian intelligence saved Erdogan from overthrow - media reports, RBTH, (July 21, 2016). [Russian intelligence saved Erdogan from overthrow - media reports - Russia Beyond \(rbth.com\)](https://www.rbth.com/news/167000/russian-intelligence-saved-erdogan-from-overthrow-media-reports)

669 Mahmut Cengiz, Under False Pretenses: Who Directed the Assassin to Kill the Russian Ambassador in Turkey in 2016? Modern Diplomacy, (April 21, 2021). [Under False Pretenses: Who Directed the Assassin to Kill the Russian Ambassador in Turkey in 2016? - Modern Diplomacy](https://www.modern-diplomacy.com/under-false-pretenses-who-directed-the-assassin-to-kill-the-russian-ambassador-in-turkey-in-2016/)

670 Aykan Erdemir, Brenna Knippen, Turkish and Syrian Intelligence Chiefs Meet in Moscow, FDD Policy Brief, (January 17, 2020). [FDD | Turkish and Syrian Intelligence Chiefs Meet in Moscow](https://www.fdd.org/policy-brief/turkish-and-syrian-intelligence-chiefs-meet-in-moscow)

farklılıkları belirginleşirken, perde arkasında istihbarat savaşları yaşanmaya başladı. Mayıs 2021'den itibaren Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkiler karşılıklı suçlamalar ve ikazlar ile sertleşmeye başladı. SVR Direktörü S.Narişkin, RIA Novosti gazetesine yaptığı açıklamada Türk istihbaratının Dağlık-Karabağ'da rol aldığını iddia etti.⁶⁷³ S.Narişkin'e göre Karabağ'da Türk istihbaratının farklı unsurları yer aldı.⁶⁷⁴

Özellikle Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki çatışmalar başladıktan sonra Türkiye'ye Rus casus trafiği arttı. Azerbaycan'ın zafereinden sonra dikkatler Türk Silahlı İnsansız Hava Araçlarına (SİHA) çevrildi. Zira Rus savunma sistemleri SİHA'lara karşı yetersiz kalmıştı. Aralık 2020'de iki Rus, İstanbul'da insansız hava aracı ve zırhlı muharebe aracı üreten Baykar fabrikasının civarında yakalandı. Alexei Petrushko ve Ivan Malyshkin isimli Ruslar gazeteci olduklarını ve NTV'de çalıştıklarını iddia ettiler.⁶⁷⁵ Rusya, son yıllarda Türkiye'ye medya çalışanı maskesi altında pek çok casus gönderdi. Bu kişiler Türkiye'ye giriş yaparken gazeteci olduklarını deklare etmiyor ya da yetkili makamlardan önceden çekim izni istemiyorlardı.

Batılı kaynaklarda Rusya'nın Uluslararası Yatırım Bankası'nın Putin'in casus makinası olarak Ankara'da özellikle Batılı ortaklar üzerinden çeşitli finansal programlara girmeye çalıştığı haberleri çıktı.⁶⁷⁶

Son olarak, Ekim 2021'de Türk güvenlik birimlerinin İstanbul ve Antalya'da yaptıkları operasyon ile 6 Rus casusu gözaltına alındı. Ya-

673 Siranus Ghazanchyan, Russia says Turkey's intelligence involved in events in Nagorno Karabakh, (November 6, 2020). [Russia says Turkey's intelligence involved in events in Nagorno Karabakh – Public Radio of Armenia \(armradio.am\)](https://armradio.am)

674 Ahval, Karabakh conflict shows 'elements of Turkish intelligence work' – Russian intelligence chief, (November 06, 2020). <https://ahvalnews.com/nagorno-karabakh/karabakh-conflict-shows-elements-turkish-intelligence-work-russian-intelligence>

675 Mehmet Şeker, Russian spies parading around as journalists in Turkey, Yenişafak (08 December, 2020). [Russian spies parading around as journalists in Turkey - MEHMET ŞEKER \(yenisafak.com\)](https://yenisafak.com)

676 Intelligence Online, (December 22, 2020). IBB's Russian Spies Pour into Ankara, [Russia/ Turkey : IBB's Russian spies pour into Ankara - 22/12/2020 - Intelligence Online](https://intelligenceonline.com)

kalanan kişilerin yanlarında yüklü miktarda para ve susturucu takılmış tabancalarla çok sayıda mühimmat bulunması dikkat çekti. Rus vatandaşlarının Türkiye'ye 'siyasi ve askeri casusluk' amaçlı geldiği açıklandı⁶⁷⁷. Rus ajanların gözetimine alınmasının 29 Eylül 2021'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'la Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Soçi'de gerçekleştirdiği "ikili" görüşmeden hemen sonra olması dikkat çekti.

Sözde Karabağ ve Suriye'de devam eden ortaklık, Libya'daki rekabet; Nisan 2021'deki Ukrayna krizi ile bu sert dönemi başlattı.⁶⁷⁸ 10 Nisan 2021 tarihinde İstanbul'da Türkiye ve Ukrayna arasında devlet başkanı düzeyinde yapılan toplantı sonrası Kırım konusu ve Türkiye'nin Kırım Platformu'na desteği gündemi işgal etmeye başladı. 18 Mayıs tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Kırım Tatar Sürgünü yıldönümü ile ilgili ifadeleri⁶⁷⁹ Rus tarafında tepkiye yol açtı. Kırım'ı kendi iç meseleleri olarak gören Rus sözcüsü, Kıbrıs'a müdahil olmak ve Türkiye'nin içişlerine karışmak tehdidinde bulundu. Aslında Ruslar bunu daha önce de yapıyorlardı. Kırım Tatarları ve Çerkezler 1944 ve 1864'de sürgüne gönderilerek topraklarını kaybettiler ve Kırım bu sefer Ruslar tarafından işgal ve ilhak edildi. Türk Dışişleri Bakanlığı'na göre Kırım'da ilhaka yol açan ve 16 Mart 2015'de yapılan referandum illegaldi.⁶⁸⁰

677 TR Haber, *Son Dakika! İstanbul ve Antalya'da 6 Rus Ajanı*, (09 Ekim 2021). <https://www.trhaber.com/genel/son-dakika-istanbul-ve-antalyada-6-rus-ajani-h15173.html>

678 Oğul Tuna, *Russia's Recent Severe Warnings to Turkey: Background and Future of the Crisis*, Edam, (May 27, 2021).

679 QA-21, 18 May 2021, Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs of Turkey, Tanju Bilgiç, in Response to a Question Regarding the Anniversaries of the Crimean Tatar and Circassian Exiles, The Ministry of the Foreign Affairs of the Republic of Turkey, https://www.mfa.gov.tr/sc_-21_-kirim-tatar-ve-cerkes-surgunlerinin-yildonumleri-hk-sc.en.mfa

680 <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-kirim-da-emrivaki-seklinde-yapilan-referandum-kabul-edilemez-niteliktadir.tr.mfa>; Statement on the ban on the activities of the Crimean Tatar Council on April 27, 2016: https://www.mfa.gov.tr/no-102_-27-nisan-2016_-kirim-tatar-milli-meclisi-nin-faaliyetlerinin-yasaklanmasi-hk-tr.mfa; "The fourth anniversary of illegitimate annexation" message on March 16, 2018: https://www.mfa.gov.tr/no_-75-kirim-gayrimesru-ilhakinin-dorduncu-yildonumu-hk-tr.mfa; "The fifth anniversary of illegal annexation" message on March 16, 2019: https://www.mfa.gov.tr/no_59_-kirim-in-yasadisi-ilhaki-nin-besinci-yildonumu-hk.tr.mfa

Ankara, Rusya'yı Eylül 2020 ve Şubat 2021'de Kırımlı Tatarların tutuklanması nedeniyle suçladı.⁶⁸¹ Ruslar ise "Kırım konusunda Rusya'nın konumu ile ilgili olarak Türkiye'yi ikna etmek mümkün ama Ukraynalıları değil"⁶⁸² şeklinde cevap verdiler. Devamında "Türkiye, Rus görüşünün doğruluğunu anlayacak"⁶⁸³ beyanında bulundular. Şüphesiz bunu sadece sözle yapmayacaklar.

Buradan çıkarılacak sonuç Rus bürokrat ve diplomatların ölçsüz bir şekilde karşılığa hazırlandıkları ve bu yönde Türkiye'nin içişlerine karışma planı yaptıklarıdır. Rusların şu an asıl dikkati Batı ve Çin arasında yaklaşan çatışmalar arasında Sibiry'a'nın kaynaklarını, toprak bütünlüğünü ve yakın çevresinde etki bölgesini korumak olsa da Türkiye'yi doğrudan hedef almaktan çekinmeyeceklerdir. Bunun ilk ve en önemli nedeni söz konusu olan Rus toprak bütünlüğünü olduğunda "sonuna kadar ısırarak, ısırarak vazgeçen olmamak"⁶⁸⁴ prensibidir.

Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'a göre; "NATO ülkesi olan Türkiye, ABD'nin büyük baskısı altında ve Ankara, Rusya'nın yasal haklarına göre kendini ayarlayacaktır".⁶⁸⁵ Ancak, Lavrov 24 Mayıs tarihinde Soçi'de Yunan Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşme sonrası, Kıbrıs'ı Kırım'a benzeterek Yunan görüşlerini destekler açıklamalar da bulundu.⁶⁸⁶

"The sixth anniversary of illegal annexation" message on March 16, 2020: https://www.mfa.gov.tr/no_74_-kirim-in-yasadisi-ilhakinin-altinci-yildonumu-hk.tr.mfa

681 "No: 217, September 19, 2020, Concerning the Convictions Against Crimean Tatars": https://www.mfa.gov.tr/no_-217_-kirim-tatarlarina-yonelik-mahkumiyet-karari-hk.tr.mfa ; "No: 62, February 18, 2021, About Yesterday's Detention Practices in Crimea": https://www.mfa.gov.tr/no_-62_-kirim-da-dun-gerceklesen-gozalti-uygulamalari-hk.tr.mfa

682 TASS, April 16, 2021, <https://tass.ru/politika/11169045>

683 TASS, March 10, 2021, <https://tass.ru/politika/10868881>

684 TASS, May 20, 2021, <https://tass.ru/politika/11426317>

685 Vitalyy Tselyaev, "Sergey Lavrov: Sanktsiyami i ugrozami Rossiya ne ispugaesh", Argumenty i Fakty, May 24, 2021, https://aif.ru/politics/world/sergey_lavrov_sanktsiyami_i_ugrozami_rossiya_ne_ispugaesh

686 Foreign Minister Sergey Lavrov's remarks and answers to media questions during a joint news conference following talks with Foreign Minister of the Hellenic Republic Nikos Dendias, Sochi, May 24, 2021, the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation,

Türkiye'nin Kırım'ın illegal olarak ilhak edildiği şeklindeki görüşlerinden ve Kırım Platformu'na verdiği destekten sonra Ukrayna'ya Bayraktar TB2 insansız hava araçları satması, Ankara ile Moskova arasında yeni bir kriz kapısı daha ortaya çıkardı.⁶⁸⁷ Rusların ilk tepkisi 13 Nisan 2021 tarihinde pandemiye öne sürerek Türkiye'ye olan uçuşları durdurması oldu.⁶⁸⁸

Türkiye'yi Pantürkçü/Turancı dış politika ile suçlayan Rusya, Ankara'nın Bakü ile artan askeri işbirliğinden, Orta Asya'daki Türk devletleri ile olan gelişen askeri ve ekonomik ilişkilerinden şüpheleniyor ve bu konular şimdi daha sık Rus kamuoyunda tartışılıyor.⁶⁸⁹ Türk Konseyi'nin faaliyetleri yakından takip ediliyor. Bu kapsamda Türk toplumlarının, Türkiye ile bağlantılı olduğuna dair söylentiler için sıkı güvenlik önlemleri alınıyor. Türkçü olanlar "aşırı" damgası alıyor. Örneğin Başkurtistan'da "Başkurt" adlı bir örgütün üyelerine "bölücü örgüt" suçlaması ile operasyon düzenlendi. Rus medyasında Başkurt tarihçi Zeki Velidi Togan'ın Pantürkçü, Nazi yanlısı ve faşist olduğu suçlamaları yer alıyor.⁶⁹⁰

Türk-Rus ilişkileri bir kez daha "bekle-gör" düğmesinde ve ilişkilere Rusya ile olan güç asimetrisi yön veriyor. Ruslar, Türkiye'nin sonrakini adımlarını bekliyorlar. Her zaman olduğu gibi kırmızı çizgileri var ve bunlar aşıldığında harekete geçecekler. Tıpkı İdlid ya da Libya'da olduğu gibi.

https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4741728

687 Clement Charpentreau, "Ukraine flies its first Turkish-made armed drone over Donbas", Aerotime, April 14, 2021, <https://www.aerotime.aero/27677-ukraine-flies-its-first-turkish-made-armed-drone-over-donbas>

688 Fariza Dudarova, "Izvinite, Erdogan ne priznal Krym", *Novaya Gazeta*, April 15, 2021, <https://novayagazeta.ru/articles/2021/04/15/izvinite-erdogan-ne-priznal-krym>

689 "Turkey is turning into some kind of Soviet Union": Argumenty i Fakty, November 12, 2020, https://aif.ru/politics/world/hod_tureckogo_cho_delat_rossii_kogda_ankara_hodit_po_polyu_eyo_intereso; An analysis claiming that Turkey is coveting the Russian territories as a result of the use of a map prepared by George Friedman in 2009 for propaganda on Turkish social media and some news channels in Turkey: Vzglyad, February 14, 2021, <https://vz.ru/world/2021/2/14/1084977.html>; "Russia, the heir of the Golden Horde, against the Ottoman Empire": Zavtra, September 30, 2020, <https://zavtra.ru/blogs/authors/18750>; "Pan-Turkism as the New Ottoman Project": *Nezavisimaya*, May 23, 2021, https://www.ng.ru/courier/2021-05-23/11_8154_asia.html

690 Fontanka, (January 19, 2021), <https://www.fontanka.ru/2021/01/19/69709531/>

Genel olarak değerlendirme yapmak gerekirse Rus istihbaratı Soğuk Savaş sonrasında bir süre devam eden toparlanma sürecinin ardından yeniden örgütlenebilmiştir. Bugün istihbarat teşkilatı hem içeride hem de dışarıda Rusya'daki siyasi iktidarın (Devlet Başkanı'nın) elini güçlendiren en önemli araçlardan biridir. Eski KGB ajanı olan Rusya Federasyonu Başkanı, devleti istihbarat örgütü gibi yönetmektedir. Rus istihbaratının Sovyet döneminde gizli şekilde yürütülen Türkiye'deki faaliyetleri günümüzde daha "serbest" şekilde icra edilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki neden ikili ilişkilerin gelişmesi ve karşılıklı faaliyet alanlarının oldukça geniş bir yelpazeye yayılmasıdır. Ekonomik ve kültürel ilişkilerinde önemli ölçüde geliştiği bu dönemde faaliyetlerin takip edilerek izlenmesi yapılması oldukça zor bir görev haline gelmektedir. Rusların, Türkiye ile ilgili istihbarat öncelikleri arasında;

- Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya ile bağlantıları, buralardan gelen muhalif ve savaşçıların takibi ve önlenmesi,
- Türkiye'nin Suriye, Libya, Ukrayna, Azerbaycan gibi ülkelerde Rus çıkarları aleyhine olabilecek ilişkilerinin izlenmesi,
- Türk Silahlı Kuvvetleri ve savunma sanayisi ile ilgili gelişmelerin takibi sayılabilir.

Bu kapsamda köken olarak genellikle gazeteci, iş adamı, akademisyen ya da göçmen rolünde ve Rus olmayan, daha çok Gürcü, Kazak, Kırgız vb. kökenli devşirme ajanlar kullanılmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş süresince yabancı istihbarat servislerinin savaş alanı oldu. Sonrasında da değişen bir şey yok. Rus istihbarat servisleri Türkiye'de belirledikleri Çeçen ve Orta Asya hedeflerine suikastlar düzenlemeye devam ediyorlar. Rus istihbaratının faaliyetlerinin gizliliği ve açık kaynaklarda henüz ciddi bir bilgi oluşmaması faaliyetler konusunda kesin tespitte bulunmamızı zorlaştırmaktadır. Bu görevin en iyi şekilde yerine getirilmesi ise yeteri kadar mali destek sağlanmasına ve uzman ihtiyacının karşılanmasına bağlıdır.

SONUÇ

Sovyet döneminde olduğu gibi bugünkü Rus istihbarat servisleri de özellikle operasyonel açıdan belirsiz yönetici sınıflar, sektörel ve sık sık önyargılı değerlendirmeler, yetersiz politikacılar girdabında çalışıyorlar. Putin'in ana rolü servisler arasındaki rekabeti canlandırmak oldu. Rus istihbarat servisleri, ülke yönetimi kriminal bir çoklu yönetim sistemine geçerse kaos dönemine girebilir. Rus istihbarat servisleri, Moskova'nın Batı ile büyük siyasi savaşının kalbindedir. İyi bütçeleri vardır, saldırgandırlar ve siyasi mekanizma tarafından korunurlar. Stratejileri, rakip ülkelerde karışıklık çıkarmak, dikkat dağıtmak, oyalamak, şaşırtmak ve moral bozmak üzerinedir. Dezenformasyondan yolsuzluk, diplomasi ve ekonomik baskıya pek çok yöntem kullanmalarına rağmen bunlardan sadece bilgi toplamak için değil aktif operasyonlar için de istifade ederler. Rus istihbaratı ile mücadele etmek tek tek ülkeler için zorlu bir mücadeledir ve özellikle askeri olmayan tehditler konusunda diğer ülkeler ile işbirliği yapmak gereklidir.

Sovyetlerin ayaklanmaya karşı koyma stratejisi, Türkistan'da 'stratejik sabır' ile başarılı oldu, ancak bu strateji Afganistan'da işe yaramadı. Dağlık bölgelerde daha çok ticaret ile uygulanan yumuşak gücün etkisi ve devlet inşası da bu sefer başarılı olamadı. Sovyetler, Soğuk Savaş süresince başka ülkelerdeki Komünist partileri ve sol devrimci hareketleri destekledi. 1990'lar ile birlikte özellikle Kafkas-

ya'daki etnik gerilimler ve Batının NGO'lar ile ülke içinde muhalif gruplar oluşturmaları iç güvenlik sorunu oldu. Ruslar, 2000'li yıllarda yakın çevresinde Batının kurguladığı Renkli Devrimleri tecrübe etti ve sonrasında kendi yöntemleri ile cevap verme yolunu seçti. 2008 yılında "yumuşak ilhak" adı altında Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya bölgelerinin koparılması sağlandı. Bu yöntem, Kırım'ın Ukrayna'dan koparılmasında da işe yaradı. Doğu Ukrayna'da Rus özel kuvvetleri ve tankları halka terör ve korku yaydı. Son dönemde, Avrupa'da Yeni Sağ, ABD'de ise Alternatif Sağ ile olan bağları Rusların bu yönde oldukça yol aldıklarını gösterdi. Aktif tedbirler, her zaman Rus istihbarat örgütlerinin kurumsal işi oldu ve kullanılan propaganda, dezenformasyon, casusluk, suikastlar, terörizme destek gibi yöntemler de evrimleşti.

Rusya Federasyonu tarafından aktif tedbirler özellikle dezenformasyon, propaganda ve ayaklanma hareketi bir askeri bilim haline getirilmiş, sürekli değişen savaş ortamlarına adapte edilerek, uygulanan teknikler yenilenmektedir. Rusların, Gerasimov doktrinine gelene kadar sık olarak uyguladıkları ayaklanmalar içinde dolaylı olarak yer almak şeklinde ortaya çıkan melez savaş anlayışı gibi yöntemlere on yıllarda da yeni tekniklerle başvuracağı değerlendirilmektedir. Rusları aktif tedbirlere iten neden, coğrafyasının büyüklüğü, sınırlarının güvensizliği ve kuşatılmışlık duygusu ile sürekli yakın çevresindeki ülkelerin rejimlerini kontrol etme ihtiyacı yanında, ulusal gücünün özellikle demografi ve ekonomi boyutlarındaki sorunları bu tür yollar ile kapatma ihtiyacı olagelmıştır. Bu tür uygulamaların kuşkusuz Türkiye'ye ve yakın coğrafyasına da etkileri olacak ve olmaktadır. Suriye'deki gelişmeler, Rusların Irak, Kıbrıs Rum tarafı ve Libya'da askeri üs edinme girişimleri çevremizdeki bölgelerde Rus askeri aktivizminin devam edeceğinin göstergesidir.

Rusya, 2000'li yıllardan itibaren yayınlanan "Bilgi Güvenliği" doktrinlerinde siber alanda algıladığı tehditleri ve bunlarla nasıl mücadele edeceğini duyurmuştur. Söz konusu doktrinler, hasım

ülkelerin Rusya'nın siber alanına nasıl ve hangi yollarla tehdit oluşturduğu vurgulayarak, bunlarla mücadele stratejisini ortaya koymaktadır. Rus siber istihbaratı günümüz dünyasında geçerli usul ve yöntemleri kullanmanın yanı sıra Rus güvenlik ve istihbarat kültürünün derin izlerini taşımaktadır. Ruslar yurt içi ve dışında iki farklı strateji uygulamaktadır. Batılı ülkeler açısından "siber savaş" kritik dijital ağlarla ilgili bir konudur. Ruslar ise bunu medya içeriğinin denetlenmesi anlamındaki "bilgi savaşı" olarak görmektedir. Bu da Rusların hala Sovyet psikolojik harekât anlayışının sürdüğünü göstermektedir. Öte yandan Rusya, yurtdışına yönelik gerçekleştirdiği siber istihbarat faaliyetlerinde ve siber savaşlarda en yeni yöntemleri kullanmaktadır. Bu yöntemlere ABD gibi küresel güçlerin yanı sıra Baltık ülkeleri başta olmak üzere Moskova karşıtı tutum sergileyen eski Sovyet ülkelere karşı gerçekleştirdiği siber operasyonlarda da yer vermiştir. Nitekim bu ülkelerde yapılan soruşturmalarda gerçekleştirilen siber saldırıların ayak izleri Kremlin'i göstermiştir.

Rusya'nın geleneksel açıdan güçlü istihbarat sistemi terörle mücadele alanından da kendini göstermektedir. Ruslar, Sovyetler Birliği deneyiminin de etkisiyle iç ve dış istihbaratta son derece güçlü bir altyapı kurmuşlardır. Söz konusu yapı küresel, bölgesel ve ulusal boyutta trend değişikliklerine paralel olarak yenilenmektedir. Rusya'nın terörle mücadelede başarılı olmalarının temelinde kurumlar arasından eşgüdümü sağlıklı şekilde sağlayacak bir platform oluşturulması, tehditlerin kaynağının zamanında ve doğru tespit edilmesi, bunlarla gereken ciddiyette mücadele edilmesi ve diğer servislerle işbirliği yapılması gibi faktörler yer almaktadır.

Kremlin, terörle mücadelede Federal Güvenlik Servisi'ne öncü rolü vermiş ve servisi bu alanda en önemli eşgüdüm platform olan Ulusal Terörle Mücadele Komitesi'nin (NAK) merkezine yerleştirmişti. FSB Direktörü'nü ise NAK'ın başına getirerek servisin terörle mücadelede merkezi rolünü taçlandırdı. FSB'nin ülke içindeki konumu kadar yabancı istihbarat ve güvenlik servisleriyle yakın işbirliği

de terörle mücadelede sonuç almasına yardımcı oldu. FSB, 2002 yılından itibaren her yıl ülkesinin farklı bir kentinde düzenlediği terörle mücadele toplantılarına yüze yakın ülkeden servis başkanları, yardımcıları ya da üst düzey yöneticileri, BM, NATO, BDT, OGAÖ, ŞİÖ gibi kuruluşlardan temsilciler katılmakta, toplantılarda terörle mücadelede güncel tehditler, bunlarla mücadele yöntemleri, araçlar ve stratejiler üzerinde durulmaktadır. Söz konusu toplantılar terörle mücadelede hükümetlerin tutumlarının ötesinde güvenlik ve istihbarat bürokrasisinin mesleki etik ilkeleri gözeterek işbirliğinin geliştirilmesine katkı sağlamaktaydı.

Rus istihbaratının saldırgan politikalarına karşı şu tavsiyelerde bulunulabilir;

(1) Melez tehdide karşı melez savunma; Rusların askeri, siyasi ve ekonomik vasıtaları bir araya getirdiği “melez savaş” anlayışına karşı konvansiyonel olmayan vasitalarda kullanarak her cephede savunma yapmak.

(2) Yapılan saldırıları saklamamak, saldırıyı detayları ile (birliğin numarası, subayların isimleri vs.) ifşa ederek, olumsuz imaj yaratmak.

(3) Rus istihbaratının faaliyetlerine sıfır tolerans; istihbarat faaliyetlerinde yer alan şirket, kurum vb. ne varsa en sert şekilde cezalandırmak, yaptırıma tabi tutmak. Rus saldırılarına karşı devlet, özel sektör ve şirketler de dâhil ulusal seviyede işbirliği ve önlem planı yapmak.

(4) Parayı takip etmek, Rusları parasız bırakmak; Rusya'yı yöneten sistem yolsuzluklar ve para üzerinden birbirine kenetlenmiştir. Para kaynaklarının ve trafiğinin kesilmesi önemli sonuçlar verecektir.

(5) Rusları iyi tanımak; Rus istihbarat servislerinin kabiliyetleri, çalışma sistemleri ve yöntemleri hakkında daha analitik çalışmalar yapmak. Rusya'nın olası eylemlerini öngörebilmek için bilgi kaynakları, ön yargıları ve bilgi sınırlılıklarına odaklanmak.

(6) Geleceğe hazırlanmak; Ruslar uzun vadeli bir jeopolitik tehdit değildir. Putin sonrasına hazırlanmak bu bakımdan önemlidir. Kısa vadede Rusya'ya karşı önlem alırken, uzun vadeli planlar için harekete geçilmelidir.

Rusya Federasyonu istihbarat mekanizması rejimin dış dünya ile ilgili yanlış algısını beslemeye odaklanmıştır. Putin için güvenlik ve istihbarat servisleri dünyayı anlamının ve değiştirmenin ana vasıtası olmaya devam ediyor. Kremlin, Washington'un Rus devletini çevrelemek ve nihayetinde çökertmek niyetinde olduğunu düşünüyor. Üstelik bu önyargılı durumu değiştirmek mümkün değil çünkü istihbarat çalışanları ne düşünürse düşünsün, kurumsal seviyede istihbarat servisleri Putin neye inanıyorsa onu düşünür. Temel çerçeve Rusya'nın Batıdan büyük bir tehdit ile karşı karşıya olduğudur. Bu coğrafi bir temele dayanmamakta, daha çok Rus varlığının devamı ile ilgili bir korkudan kaynaklanmaktadır.

Ruslara göre, Batının yumuşak gücü görünmez ellerle mevcut rejimleri istikrarsız hale getirmeyi ve rejim değiştirmeyi hedeflemektedir. Kanıtlar ortadadır; CIA, başka ülkelerde Rus yanlısı rejimleri Ukrayna'da olduğu gibi değiştirmeye çalışmaktadır. Bu mantıkla, Rus güvenlik servisleri hâlihazırda kendilerini bir savaşta görmekte ve buna uygun şekilde faaliyette bulunmaktadırlar. Öyleyse bu savaşın kapsamı nedir? Henüz Putin'in eski Sovyet coğrafyası dışında istekleri olup olmadığından emin değiliz. Öngörülemeyen durumlar, niyetleri değiştirebilir. Örneğin Karadeniz'de bir çekişme Boğazlar konusunu gündeme getirebilir. Ya da Kafkasya'daki askeri varlığını ve Ermenistan'daki üssü Türkiye'ye karşı kullanabilir. Genel olarak bakıldığında Rusya için tehdit NATO ve Batıdır, Türkiye ise hedeftir. Rus istihbarat faaliyetlerini izlemek Türkiye için en öncelikli istihbarat görevi olmalıdır.

RUS İSTİHBARATI

Günümüzün Rus istihbarat servisleri aktif, saldırgan ve iyi fonlanmıştır. Uyguladıkları yöntemlerde sınır yoktur ve herhangi bir yasal işleme tabi tutulma endişeleri de yoktur. 2012 yılı Rus istihbaratı için bir dönüm noktası oldu. Rejim, istihbarat servislerinin ipini tamamen gevşetti. Bunun nedenleri, ülke içinde baskıyı artırmak ve dışarıdan gelen istikrarsızlaştırmayı önlemek olduğu kadar, uluslararası düzeni yeniden revize etmek için yeni bir strateji uygulamaktı. Bu anlayış hala devam ediyor ve yakın zamanda değişmesi beklenmiyor. Bugünlerde Ukrayna krizi ile öne çıkan Rusya'nın saldırgan politikaları istihbarat servislerinin açtığı kulvarlarda ilerliyor. Rusya, Türkiye için de tehdit olmaya devam ediyor. Çünkü ihtiraslarını gerçekleştirebilecek potansiyeli ve niyeti var. Rusya'nın toprak bütünlüğü ve etki bölgesine en büyük tehlike Türkiye ve Türk Dünyası'ndan gelmektedir. Rus istihbaratının faaliyetlerinin gizliliği ve açık kaynaklarda henüz ciddi bir bilgi oluşmaması istihbarat faaliyetleri konusunda kesin tespitte bulunmamızı zorlaştırmaktadır. Bir başucu referansı niteliğindeki bu kitap ile geçmişten günümüze Rusya istihbaratının her yönü ile ilgili güncel ve gerçekçi bir farkındalık yaratmak istiyoruz.

ISBN: 9786257073431

